

26428

TC
DOKUZ EYLÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI (COĞRAFYA)

**ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDA
COĞRAFYA ÖĞRETİMİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Nezhat GÜMÜŞ

Danışman : Prof. Dr. İbrahim ATALAY

İzmir-1993

**Y.Ö. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖNSÖZ

Doğal ortamla insan arasındaki ilişkileri açıklayan coğrafya, bilim ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak, 20. yy.'ın II. yarısından itibaren, yeni boyutlar kazanmaya başlamıştır. Özellikle hava ve uzay fotoğraflarının yorumlanma ve değerlendirilmesi konusunda, coğrafya bilimi ve coğrafyacılar, dünya çapında söz sahibi olmuşlardır. Günümüzün gelişmiş ülkelerinde (ABD, Hollanda, Danimarka, Kanada, İngiltere, Fransa ve Japonya) coğrafi bilgi sistemi merkezleri kurulmuş, bu merkezler, arazi kullanımı, çevre kirliliği, ulaşım, yerleşme, atmosfer olayları gibi coğrafi bilgilerin, mevcut durumunu tespit etmek suretiyle, ilgili kişi ve kuruluşlara bilgi aktarmaktadırlar.

Kısaca, daha önce tasviri bir olarak tanımlanan coğrafya, günümüzde, uygulamalı bir bilim haline gelmiştir. Bu araştırma, ülkelerin çeşitli doğal potansiyellerinin tespiti, sorunların çözümü konusunda, çeşitli öneriler getiren, yurt ve doğa sevgisi kazandıran coğrafyanın ortaöğretim kurumlarındaki öğretiminin durumunu saptamak amacıyla yürütülmüştür.

Ülkemizde coğrafya öğretimi konusunda ilk sayılacak bu araştırmada, ortaöğretim öğrencilerine ve coğrafya öğretmenlerine yönelik anket uygulanmıştır. Anketlerin sonuçları, çağdaş coğrafya biliminin esasları doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Aslında, kapsamı çok geniş olan coğrafya öğretimine yönelik hususların, ancak, bir kısmına değinilmiştir. Bu nedenle, araştırmamızda yüksek lisans tezi çerçevesinde ele alınan konuların eksik yanları peşinen kabul edilmelidir. Ancak, bir başlangıç aşamasında olan bu araştırmayla, ülkemizdeki coğrafya öğretiminin önemli sorunlarının da mümkün olan ölçüler içerisinde ortaya çıkarıldığı kanısındayız.

Ortaöğretim kurumlarına coğrafya öğretmeni yetiştiren, coğrafya öğretmenliği anabilim dalında böyle bir araştırmanın yapılmasına beni sevk eden, gerekli öneri ve yardımlarını esirgemeyen tez yöneticisi

hocam, Prof. Dr. İbrahim ATALAY'a, tezin son şeklini almasında değerli önerilerinden faydalandığım, Doç. Dr. Kamile ÜN AÇIKG ÖZ'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, tezin yazımında ve düzeltmelerinin yapılmasında bana yardımcı olan, Anabilim Dalımız Araştırma Görevlilerinden Hasan ÇUKUR'a, Adnan SEMENDEROĞLU'na ve tezi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek katkılarını esirgemeyen Yücel KABAPINAR'a teşekkür ederim.

Eşrefpaşa

24.06.1993

Nezhat GÜMÜŞ

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
GİRİŞ - - - - -	1
1. ÇALIŞMANIN TANIMI, ÖNEMİ VE AMACI - - - - -	1
2. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR - - - - -	3
3. ÇALIŞMANIN KAPSAMI - - - - -	5
4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE KULLANILAN ARAÇLAR - - - - -	7
5. ARAŞTIRMANIN PLANI - - - - -	9
I. BÖLÜM : COĞRAFYA'NIN TANIMI ve İÇERİĞİ - - - - -	12
1. COĞRAFYANIN TANIMI - - - - -	12
2. COĞRAFYANIN İÇERİĞİ - - - - -	14
II. BÖLÜM : COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARI	
(MÜFREDAT PROGRAMLARI) - - - - -	21
1. TEMEL KAVRAMLAR VE TANIMLAR - - - - -	21
1.1. Eğitim, Öğretim ve Ders Programları - - - - -	21
1.2. Program Geliştirme - - - - -	23
1.3. Program Geliştirmeye Duyulan Gereksinim - - - - -	24
1.4. Programlarda Amaç (Hedef) - - - - -	25
1.5. Coğrafya Alanı ve Hedefler - - - - -	26
1.6. Coğrafya Öğretim Programı Geliştirme Çabaları - - - - -	27
2. TÜRKİYEDE GELİŞTİRİLMİŞ ORTA ÖĞRETİM COĞRAFYA	
ÖĞRETİM PROGRAMLARI - - - - -	30
2.1. 1942 Yılı Coğrafya Öğretim Programı - - - - -	30
2.2. 1957 Yılı Coğrafya Öğretim Programı - - - - -	32
2.3. 1971 Yılı Coğrafya Öğretim Programı - - - - -	34
2.4. 1973 Yılı Coğrafya Öğretim Programı - - - - -	37
2.5. 1982 Yılı Coğrafya Öğretim Programı - - - - -	41
2.6. 1983 Yılı Coğrafya Öğretim Programı - - - - -	43
2.7. 1992 ve 1993 Yılı Coğrafya Öğretim Programları - - - - -	48
2.8. Ders Geçme ve Kredili Sistem İçerisinde Yer	
Alan Coğrafya Öğretim Programı - - - - -	50
III. BÖLÜM : COĞRAFYA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ	
ARAÇ-GEREÇ KULLANIMI - - - - -	59
1. ÖĞRETİM TEKNİKLERİ VE COĞRAFYA - - - - -	59
2. ÖĞRETİM TEKNİKLERİNİN SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN - - - - -	-

FAKTÖRLER	61
2.1. Öğretmenin tekniğe yatkınlığı	61
2.2. Zaman ve fiziksel olanaklar	61
2.3. Maliyet	62
2.4. Sınıflardaki öğrenci sayıları	62
2.5. Konunun özelliği	62
2.6. Öğretim sonucunda öğrencide geliştirmek istenilen nitelikler	62
3. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN TEKNİKLER	63
3.1. Takrir (Anlatım) Tekniği	64
3.2. Soru-cevap Tekniği	66
3.3. Problem Çözme Tekniği	67
3.4. Gösteri (Demontrasyon) Tekniği	68
3.5. Gezi-gözlem Tekniği	70
3.6. Deney Tekniği (Yaparak ve yaşayarak öğrenme)	71
4. COĞRAFYADA ARAÇ GEREÇ KULLANIMI	72
4.1. Coğrafya öğretiminin gerçekleştirileceği fiziki ortam nasıl olmalıdır?	73
4.2. Coğrafya Öğretiminde Araç-gereçlerin Önemi	74
4.3. Coğrafya Ders Kitapları	75
IV. BÖLÜM : COĞRAFYA ÖĞRETİMİNİN COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ VE ÖĞRENCİLERE UYGULANAN ANKET SONUÇLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	79
1. COĞRAFYA BİLİMİNİN TANIMI VE İÇERİĞİNİN ÖĞRETMEN ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	80
1.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi	80
1.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi	86
1.3. Sonuç	90
2. ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	92
2.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi	92
2.2. Sonuç	95
3. ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA DERS KİTAPLARI KONUSUNDA ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ ANKETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	97
3.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi	97

3.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi - - - -	113
3.3. Sonuç - - - - -	119
4. ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ VE ARAÇ-GEREÇ KULLANIMININ ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ - - - - -	121
4.1. Öğretmen Anketinin Değerlendirilmesi - - - -	121
4.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi - - - -	129
4.3. Sonuç - - - - -	135
5. COĞRAFYANIN BİR DERS OLARAK ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDAKİ DURUMUNUN ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ - - - - -	137
5.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi - - -	137
5.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi - - - -	140
5.3. Sonuç - - - - -	153
6. COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN ORTAÖĞRETİM KURUMLARINDAKİ DURUMU VE EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN COĞRAFYA DERSİNE KARŞI TUTUMLARININ ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ - - - - -	155
6.1. Öğretmen Anketlerine Göre Coğrafya Öğretmenlerinin Durumu - - - - -	156
6.2. Coğrafya Dersinin Eğitim Yöneticileri ve Kuruluşlar Açısından Durumunun Öğretmen Anketine Göre Değerlendirilmesi - - - - -	159
6.3. Sonuç - - - - -	163
SONUÇ - - - - -	165
BİBLİYOGRAFYA - - - - -	169

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN TANIMI, AMACI ve ÖNEMİ

"Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi" adı altında sunulan bu yüksek lisans tezinin konusu, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesindeki lise ve dengi okullarda, coğrafya konularının öğretilmesini kapsamaktadır. Araştırmada, lise ve dengi okullar için oluşturulan ortaöğretim coğrafya öğretim programları dahilinde anlamını bulan coğrafyanın öğretimi içerisinde, coğrafyanın tanımlanması, öğretim programları geliştirme çabaları, öğretimde kullanılan teknikler ve araç-gereçler, coğrafya öğretmenlerinin mesleki yönden geliştirilmesi ve dersin ortaöğretim kurumlarındaki önemi yer almaktadır.

Çalışma, ortaöğretim seviyesindeki öğrencilere, doğal olaylarla, insan ilişkileri çerçevesinde dünyayı ve yaşadığımız ülkeyi tanıtır, sevdirmeyi, çevre bilinci oluşturmayı amaçlayan bir bilim olan coğrafyanın, ortaöğretim kurumlarında, coğrafya öğretim faaliyetlerinin nasıl yapıldığını ortaya koymak için gerçekleştirilmiştir. Çünkü, ortaöğretim kurumlarında öğrencilere verilen coğrafya öğretimi, öğrenciler açısından iki amaca yöneliktir. Bunlardan birincisi, değişik meslek gruplarını seçecek kişilere dünya ve ülkemiz hakkında genel kültür kazandırmak; ikincisi ise, ileriki yıllarda coğrafya ile akademik düzeyde ilgilenecek kişilere alt yapı oluşturacak bilgi kazandırmaktır. Son yıllarda, coğrafyanın ortaöğretim kurumlarında öğretimi

konusunda, gerek öğretim programlarının oluşturulması, gerekse okullarda öğretim tekniklerinin ve araç-gereçlerin kullanımında sorunların ortaya çıktığı konusunda, bazı düşüncelerin ortaya atılması bu konuda bir araştırma yapılması için gerekçe oluşturmuştur. Ayrıca, üniversitelerin coğrafya bölümlerini bitiren kişilerin, önceki yıllarda pek çok alanda istihdam edilmelerine rağmen; günümüzde, ne gibi istihdam alanlarında çalışabilecekleri konusunda sorulan soruların çoğalması ve coğrafyanın da büyük oranda öğretmenlik dışında tercih edilmeyen bir alan haline gelmesi, ortaöğretim kurumlarında coğrafya biliminin insanlara yeterince öğretilmediği düşüncesinin oluşmasına neden olmuştur. Bu da, ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretimi üzerine araştırma yapılması için, ayrı bir gerekçe oluşturmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda, coğrafya öğretiminde ortaya çıkan sorunlar, öğretim sürecini birlikte oluşturan öğretmen ve öğrencilere yönelik bir anket çalışması yoluyla ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın amaçları, ortaöğretim kurumlarında coğrafyanın sorunlarının tespit edilmesi için, büyük oranda coğrafya öğretmenlerine ve öğrencilere uygulanan anketlerin ışığında;

1-Coğrafya öğretmenlerinin ve öğrencilerin coğrafyanın tanım ve içeriği konusundaki düşünce ve eğilimlerinin ortaya çıkarılması, bu doğrultuda coğrafyanın bilimsel tanımının ve içeriğinin verilmesi,

2-Ortaöğretim coğrafya öğretim programlarının, tarihsel süreç içerisinde gelişim ve değişimlerinin ortaya çıkarılması, aksaklık ve eksikliklerin dile getirilmesi, öğretmenlerin bu konudaki bilgilerine başvurulması,

3-Coğrafya öğretim teknikleri ve araç-gereçleri konusunda bilgi verilerek, coğrafya öğretmenlerinin bu konudaki eğilimlerinin, öğrencilerin ise, yaşadıkları mevcut uygulamalar ile ilgili görüşlerinin alınması,

4-Coğrafya öğretiminin en önemli araçlarından olan ders kitaplarının öğretmen ve öğrencilere göre, aksak ve eksik yönlerinin ortaya çıkarılması,

5-Coğrafya dersinin ortaöğretim kurumlarındaki yerinin korunması konusunda coğrafya öğretmenlerinin, özellikle de öğrencilerin düşüncelerinin ortaya çıkarılması şeklinde sıralanabilir.

2. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMA ve YAYINLAR

Coğrafya öğretimi, şimdiye kadar kapsamlı olarak ele alınmamıştır. Bazı çalışmalar ise, bildiri ya da makale niteliğindedir. Coğrafya öğretiminin dergilerde makaleler şeklinde, çeşitli toplantılarda bildiriler şeklinde dile getirilmesini yeterli bir çaba olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu çalışmaların pek çoğunda, coğrafyanın ne olduğu ya da neden öğretildiği üzerinde durulmuştur. Fakat son yıllarda, coğrafya öğretiminin sorunları, coğrafya öğretim programları ve coğrafya öğretiminin gerçekleştirilmesinde kullanılan materyalleri (ders kitapları) konu alan araştırmalar da gündeme gelmiştir.

Coğrafya öğretimi konusunda daha önceki yıllarda Halil Fikret'in "**Coğrafya'nın Tedris Usulü**", İsmail Hakkı'nın "**Coğrafya'nın Usul-i Tedrisi**", Kemal Kaya'nın "**Yurt Tetkiki ve Coğrafya Öğretimi**" gibi araştırmaları bulunmaktadır.

Fuat Baymur'un yapmış olduğu "**Coğrafya Öğretimi**" adlı çalışma, ilköğretim coğrafya öğretimini hedeflemektedir. Çalışma "İlkokul Öğretmenlerinin Meslek Kitapları Serisi" içerisinde yayınlanmıştır. Çalışmada Dünya'da ve Türkiye'de coğrafyanın okullarda bir ders olarak gelişimi verilmiştir. Daha sonra ilköğretim programları içerisinde yer alan coğrafya konularına değinilmiş ve bu konuların öğretimi üzerinde durulmuştur (1).

Yusuf Dönmez'in "**Coğrafya Öğretimi**" adlı çalışması, genel olarak, ortaöğretimin coğrafya öğretimindeki başarısızlığına değinmektedir. Yazar, daha çok öğretimin bir boyutu yönünden olaya bakmaya çalışmış ve öğretimin bir unsuru olan ders kitaplarında yer alan konuların yetersizliği üzerinde durmuştur. En fazla eleştiriye uğrayan konu ise, dış ülkelerdeki Türkler'e az yer verilmesidir (2).

E.C. Machant'ın (çev. Sami Öngör) "**Coğrafya Öğretimi ve Coğrafya Kitapları ile Atlasların Geliştirilmesi**" adlı çalışması doğrudan ülkemizdeki coğrafya öğretimi konu edinmemektedir. Eserin içeriği 1961-1964 yılları arasında Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen bir dizi konferansların konularından oluşmaktadır. Konferanslarda Avrupa'nın bölgelere ayrılması, ayrılan bu bölgeler içerisinde bölgeleri oluşturan ülkelerin coğrafyacılarının kendi ülkeleri hakkında verdikleri bilgiler yer almaktadır. Ülkeler coğrafyası bünyesinde işlenen Avrupa ülkelerinin anlatılmasında önemli bir başvuru kaynağı olabilir. Konferanslarda verilen bilgiler ışığında toplantıya katılan ülkelerin coğrafyacıları coğrafya ders kitaplarında yer alan yanlışları bu yolla düzeltmeyi hedeflemişlerdir (3).

Cevat R. Gürsoy ile Mesut Elibüyük'ün "**Yeni Türkiye Atlası Hakkında Düşünceler**" adlı çalışması, coğrafya öğretiminde kullanılan bir aracın eleştirisi niteliğini taşımaktadır. Gayet titiz bir çalışma olup, coğrafya öğretimi açısından değerli bir kaynaktır. Atlas bütün bölümleriyle ele alınarak eksikleri belirtilmiştir (4).

Ahmet Nişancı'nın "**Okullarda Coğrafya Öğretimi Hakkında Bazı Düşünceler**" adlı çalışması, özellikle okullarda öğretimin metodu üzerinde durmaktadır. Bunun yanı sıra, coğrafyanın bir bilim olarak özelliklerine değinilerek, batılı ülkeler ile Türkiye'deki coğrafya öğretiminin karşılaştırılması yapılmaktadır (5).

Oğuz Erol'un "**Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi**" adlı bildirisi, genel anlamda coğrafyanın ne olduğu açıklayarak, buna göre, coğrafya biliminin orta öğretim kurumlarındaki programları üzerinde durmaktadır. Coğrafya öğretiminin önemi ve sorunları üzerinde durulurken, coğrafyanın konu, kapsam, öğretim programları, ders kitapları, ders araçları, öğretmen temini ve istihdam konusundaki sorunlara değinilmiştir (6).

Hayati Doğanay'ın "**Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları**" adlı çalışması, en başta coğrafya biliminin tanımı ve içeriğini ortaya koymaktadır. Daha sonra, coğrafya

öğretiminde kullanılan çeşitli tekniklere yer verilmiştir. Ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretiminin nedenleri üzerinde de durularak, 1941'den 1988 yılına kadar coğrafya öğretim programlarında ortaya çıkan değişiklikler açıklanmıştır. Ayrıca, makalede çeşitli okullarda okutulması için bazı coğrafya dersleri de önerilmiştir (7).

Kemal Aka'nın "**İki Coğrafya Ders Kitabı**" çalışması 1989-90 öğretim yılında okutulan Milli Coğrafya I ve 1989-90 yılında okutulan Liseler İçin Coğrafya I ders kitaplarını incelemektedir. Makale, her iki kitabı da çeşitli dilbilgisi, baskı tekniği ve coğrafi bilgilerin yanlışlığı yönünden eleştirmektedir (8).

Cevat Alkan (Ed.), (Cevat Alkan, İbrahim Atalay, Ali Özçelik ve Lütfiye Atalay) 'ın "**Coğrafya Öğretimi**" adlı çalışması, bilim olarak coğrafyanın kapsam ve niteliği, coğrafyanın gelişimi konularına da değinmekte olup, asıl konunun ağırlığını ise, coğrafya öğretiminde bilimsel süreçler ve bilgi elde etme yolları, coğrafya öğretiminde öğretmen-öğrenci, coğrafya öğretiminin orta öğretimdeki yeri ve işlevi ile coğrafya dersinde ölçme ve değerlendirme gibi konular oluşturmaktadır (9).

Hayati Doğanay'ın "**Coğrafyada Metodoloji**" adlı çalışması, coğrafi düşüncenin doğuşu ve gelişimi hakkında bilgi vererek, coğrafyadaki özel öğretim metodlarına değinmektedir. Daha sonraki sayfalarında coğrafya öğretim metodları, coğrafya öğretiminin amaçları ve coğrafya öğretiminde kullanılan araç-gereçlere yer verilmiştir. Kitap, daha çok lise coğrafya öğretmen adaylarına (Eğ. Fak. Öğrencilerine) yönelik bir ders kitabı şeklinde düzenlenmiştir (10).

3. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Ortaöğretimde coğrafya öğretimi konusu, MEB bünyesinde yer alan, Lise ve Dengi Okullarda okutulan coğrafya dersinin öğretiminde etkili olan faktörler içerisinde yer alan öğretim programları, öğretim teknikleri, öğretim araç-gereçleri ve öğretmenin incelenmesini kapsamaktadır. Ortaöğretim kurumları önceki yıllarda birinci (ortaokul ve dengi) ve ikinci devre (lise ve dengi) olarak ayrılmakta idi. Fakat, yeniden düzenlenen ilköğretim yasası ile ilkokulların ve ortaokulların

birleştirilerek ilköğretimin sekiz yıla çıkarılması sonucunda ortaöğretim kurumları kavramı lise ve dengi okulları karşılayan bir kavram halini almıştır. Tezin de kapsamı ortaöğretim, yani lise ve dengi okullar ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın kapsamında; bazı konular tarihsel süreç içerisinde değerlendirilirken (coğrafya öğretim programları), bazı konular günümüz koşullarının yansıtılması şeklinde (coğrafya ders kitapları, öğretim teknikleri gibi) ele alınmıştır. Çalışmanın alansal sınırlandırması ise, İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullarda çalışan coğrafya öğretmenleri ve tarafımızdan belirlenen, yine İzmir ili sınırları içerisinde yer alan yedi ortaöğretim kurumunun (lise ve dengi) üçüncü sınıf Edebiyat bölümü şubelerinin birer tanesi olarak sınırlandırılmıştır.

Coğrafya öğretmenlerine yönelik anket uygulaması için İzmir Valiliği'nce 12 Ekim 1991 tarih, 35. Eğm. Öğr. Hz. Şb. 600.1-699 sayılı yazı ile izin verilmiş ve ekte sunulan 241 coğrafya öğretmenin listesi esas alınmıştır (Ek 1). Gerek sürenin kısıtlılığı, gerekse okulların sayısının fazlalığı nedenine bağlı olarak, yüzyüze anket uygulamanın zor olması dolayısıyla, posta yoluyla anket uygulanan 241 coğrafya öğretmenin ancak 44 tanesi anketimize katılmıştır. Bu da genelde öğretmenlerin, özelde ise coğrafya öğretmenlerinin öğretim ile ilgili sorunlara gösterdikleri ilginin ölçütü olarak alınabilir. Bunun yanısıra ankete gösterilen duyarsızlık, anketin posta yoluyla yapılmasından da kaynaklanabilir.

Ayrıca, aşağıda listesi verilmiş olan ortaöğretim kurumunda üçüncü sınıfta okuyan 270 öğrenciye yönelik anket uygulaması için 1 Aralık 1992 tarih ve 35. Eğm. Öğr. Hz. Şb. 600.1 sayı ile İzmir Valiliği'nce izin verilmiştir (Ek 3). Alınan izne bağlı olarak anket uygulanan okullar şunlardır :

- 1- Urla İmam-Hatip Lisesi,
- 2- Urla Lisesi,
- 3- Atatürk Lisesi,

- 4- 60. Yıl Anadolu Lisesi,
- 5- Mustafa Kemal Lisesi,
- 6- Karabağlar Cumhuriyet Lisesi,
- 7- Gürçeşme Lisesi

Bu okulların seçiminde, okullarda okuyan öğrencilerin oturdukları semtler ve ayrıca, bazı okulların farklı amaçlarla öğretim yapmasıdır. Örneğin, Urla İmam-Hatip Lisesi birinci planda dinadami yetiştirirken, Anadolu Lisesi ise, öğrencilerine üniversite öncesi en iyi eğitim - öğretimi vermeyi hedeflemektedir.

4. ARAŞTIRMAYÖNTEMİVEKULLANILANARAÇLAR

Coğrafya öğretimi konusunun ele alınmasında çeşitli bakış açıları oluşturulabilir. Fakat, bakış açılarının oluşturulması sırasında uygulanacak yöntem önemlidir. Ortaöğretimde yer alan coğrafya öğretiminin içeriğinin aydınlatılması bakımından şu sorulara cevap aramak yararlı olabilir :

- 1- Coğrafya nasıl tanımlanabilir?
- 2- Çağdaş Coğrafyanın içeriği nedir?
- 3- Coğrafya Öğretim Programlarının coğrafya öğretimindeki yeri nedir?
- 4- Coğrafya dersinin ortaöğretim kurumlarındaki önemi ve yeri nedir?
- 5- Coğrafya öğretmenlerinin çağdaş ölçüler içerisinde geliştirilmeleri için ne yapılabilir?
- 6- Coğrafya ders kitapları, dersin amacına ulaşmasında ne derece yeterlidir?
- 7- Eğitim yöneticilerinin coğrafya dersi hakkındaki düşünceleri nedir?

Yukarıda sıralanan soruların cevaplarını, coğrafya bilimadamları tarafından kaleme alınan metinlerden elde etmek mümkündür. Özellikle coğrafya biliminin ne olduğu, kapsamı, diğer bilimler

arasındaki yeri ve coğrafyanın öğretim teknikleri konusunda bilimadamlarının saptamaları coğrafya biliminin mantığı içerisinde yerini bulacaktır. Fakat konu ortaöğretim kurumlarında coğrafyanın öğretimi olunca, elbetteki, bu süreci yaşayan ortaöğretim coğrafya öğretmenlerinin ve öğrencilerin de görüşleri ve yaşantıları önem kazanacaktır. Bundan dolayı araştırmanın yöntemi büyük oranda İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaöğretim kurumlarında çalışan coğrafya öğretmenlerine ve seçilmiş yedi okuldaki lise 3. sınıf Edebiyat bölümü öğrencilerine yönelik uygulanan anketlerin değerlendirilmesi, bunun yanısıra coğrafya bilimadamlarının bu konulardaki görüşlerinin yansıtılması şeklinde belirlenmiştir.

Coğrafya öğretmenlerine yönelik olarak yürüttüğümüz ankette toplam ellibir önerme yer almıştır (Ek 2). Önergeler yedi ana başlık altında belirlenmiştir. Bunlar :

- 1- Coğrafya biliminin tanımı ve içeriği,
- 2- Coğrafya öğretim programları,
- 3- Lise coğrafya ders kitapları,
- 4- Coğrafya öğretim teknikleri,
- 5- Coğrafya dersinin önemi ve yeri,
- 6- Coğrafya öğretmenlerinin durumu ve
- 7- Coğrafya dersine okul yöneticilerinin ve kurumların bakış açısı hakkındadır.

Öğrencilere uygulanan ankette 29 önerme yer almıştır (Ek 4). Önergeler beş ana başlık altında ele alınmış olup, aşağıda sıralanmıştır :

- 1- Coğrafyanın tanımı ve içeriği.
- 2- Coğrafya öğretim teknik ve yöntemleri,
- 3- Coğrafya dersinin ortaöğretim kurumlarındaki konumu,
- 4- Coğrafya dersinin içeriği ve yeterliliği,
- 5- Coğrafya ders kitapları,

Toplam 270 öğrenciye yüzyüze uygulanan anket sırasında öğrencilere belirtecekleri görüşlerin önemi anlatılmış ve araştırmanın bilimsel içeriği konusunda öğrenciler ikna edilerek, öğrencilerin gerçek düşüncelerini, gözlemlerini belirtmeleri için ortam yaratılmıştır.

Anketler uygulandıktan sonra Ege Üniversitesi Bilgisayar Merkezinde değerlendirmeye tabi tutulmuş ve sonuçlar her önermeye olumlu ve olumsuz yaklaşımların oranı şeklinde ortaya konmuştur. Bunlar, daha sonra ana başlıklara uygun olarak birleştirilerek, genel bir düşünce ve gözlem bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN PLANI

Çalışmanın konusu olan "**Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi**" nin öğretmen ve öğrencilere uygulanan anketlerin sonuçları ışığında eleştirisinin yapılmasından önce, coğrafyaya ilişkin bazı bilgilerin verilmesi uygun görülmüştür.

Birinci bölümde, çağdaş coğrafyanın tanımı yapılmıştır. Daha sonra, coğrafyanın içeriği üzerinde durulmuş ve kısaca bir şema ile coğrafyanın alt dalları ile coğrafya biliminin yararlandığı bilim dalları verilmiştir.

İkinci bölümde, öğretim programları hakkında genel bilgiler verilerek, bir öğretim programının oluşturulması konusunda ne gibi çabaların gerekli olduğu üzerinde durulmuştur. Daha sonra, ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretim programları tanıtılarak, 1942'den bu yana geliştirilen ortaöğretim coğrafya öğretim programları tek tek ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, öğretim teknikleri hakkında genel bilgiler verilerek, ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretiminde kullanılması gereken öğretim teknikleri gözden geçirilmiştir. Öğretim esnasında kullanılacak araç - gereçler konusunda ise, ayrıntılı tanıtıcı bilgiler verilmeyip, yalnızca öğretimin gerçekleştirileceği fiziki ortam üzerinde durulmuştur.

Birinci, ikinci ve üçüncü bölümler tezin dayanaklarının

oluşturulması amacını taşımaktadır. Dördüncü bölümde, coğrafya öğretmenlerine ve öğrencilere uygulanan anket çalışmalarının sonuçlarından faydalanarak, coğrafya öğretiminin öğretmen ve öğrenci gözüyle ortaöğretim kurumlarındaki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Dördüncü bölüm, altı başlık altında düzenlenmiştir. Önce, öğretmen ve öğrencilerin, coğrafyanın tanım ve içeriğini konusundaki düşünceleri alınarak, çağdaş coğrafi düşünce ışığında eleştirisi yapılmaya çalışılmıştır. Daha sonra, ortaöğretim coğrafya öğretim programları konusunda, coğrafya öğretmenlerinin düşünce ve gözlemleri ele alınarak, öğretmenlerin bu konudaki tutumları incelenmiştir. Üçüncü olarak, ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretimi esnasında kullanılan öğretim teknikleri hakkında öğretmenlerin bilgileri ve öğrencilerin ise, mevcut uygulamalar hakkında gözlemleri ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra, ortaöğretim coğrafya ders kitapları hakkında öğretmen ve öğrencilerin görüşleri alınarak, ders kitaplarının eksik yönleri belirlenmeye çalışılmıştır. Coğrafya dersinin, ortaöğretim kurumlarındaki önemi ve gerekliliği konusunda öğretmen ve öğrencilerin düşünceleri ortaya çıkarılmış, öğrencilerin almış oldukları coğrafya derslerinin yeterliliği konusunda görüşlerine başvurulmuştur. Son olarak, coğrafya öğretmenlerinin geliştirilmesi ve konumu ile eğitim yöneticilerinin coğrafya öğretimi ve dersi hakkındaki düşünceleri için öğretmen anketlerinden yararlanılmıştır.

Giriş'in Dipnotları

- (1) Beymür, Fuat, *Coğrafya Öğretimi* (üçüncü bası), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1947, 96 s.
- (2) Dönmez, Yusuf, "Coğrafya Öğretimi" *Türk Millî İhtilâli Dergisi*, sayı: 18, yılı II, Ankara, Nisan 1964
- (3) Marchant, E.C. (çev: Sami Öngör), *Coğrafya Öğretimi ve Coğrafya Kitapları ile Atlasların Geliştirilmesi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970
- (4) Gürsoy, C. ve Elibüyük, M., *Yeni Türkçe Atlası Hakkında Düşünceler* A.Ü. DTC Fakültesi Basımevi, Ankara, 1979
- (5) Nişancı, Ahmet, "Okullarda Coğrafya Öğretimi Hakkında Bazı Düşünceler" *At. İ. Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, sayı: 12, fasikül 2, Ankara, 1980
- (6) Erol, Oğuz, "Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi" *Sarıyerliler Öğretimi ve Stajyerleri Türk Eğitim Derneği Yayınları*, 1987
- (7) Doğanay, Hayati, "Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları" *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, At.K.D. ve Tarih Y.K. Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, cilt: 1, sayı: 1, 1989
- (8) Alca, Kemal, "İki Coğrafya Ders Kitabı" *Türkiye'nin Ders Kitapları*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991
- (9) Alkan, C., Atalay, İ., Özçelik, D.A., Atalay, L., *Coğrafya Öğretimi* A.Ü. Açık Öğ. Fak. y. nı 416/175, Eskişehir, 1991
- (10) Doğanay, Hayati, *Coğrafyada Metodoloji* At. Ü. Ka. K. Eğ. Faky. nı 789/28, Erzurum, 1992

I. BÖLÜM:

COĞRAFYA'NIN TANIMI ve İÇERİĞİ

I. COĞRAFYANIN TANIMI

Coğrafyanın ilk olarak ortaya çıkışını daha doğrusu coğrafi düşüncenin ne zaman başladığını söylemek güçtür. Ancak, coğrafyanın insanın çevresindeki doğal olaylarla ilk kez ilgilenmesiyle birlikte doğduğunu söylemek yanlış olmaz (1). Coğrafi çalışmaların ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemekle birlikte, coğrafyanın adının Eski Yunanlılardan kaynaklandığı bilinmektedir (2). Coğrafyanın ilk anlamı ise, "*dünyayı anlamak*", "*dünya hakkında yazmak*" ifadelerini yansıtmaktadır (3).

Coğrafya sözcük anlamı olarak eski Yunanca'da yerin tasviri (geo=yer ve graphe=tasvir) anlamına gelmektedir (4). Coğrafya, yeryüzü olayları arasındaki ilişkileri, bu olayların dağılımlarını ve bu dağılım nedenlerini inceleyen bir bilim şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca yeryüzü, atmosfer, litosfer ve hidrosferin dokunak alanı ve diğer bütün canlı varlıklarla birlikte insanların yaşama yeridir. Bunun anlamı şudur ki, yeryüzü dünyanın en hareketli kısmı ve en çeşitli ve en karışık olayların bir karşılaşma ve buluşma alanıdır (5).

Coğrafya bilimadamlarının hemen hepsi coğrafya için aynı tanımı yapmaktadır. Atalay, "Günümüzdeki anlamıyla coğrafya, yeryüzünün şekillenmesini ve şekillenmede etkili olan amilleri,

yeryüzünde canlı hayatı oluşturan (insan, bitki, hayvan) ile doğal ortam arasındaki dağılışı inceleyen bir bilim dalıdır" tanımını yapmaktadır (6). Bu tanımlamaya göre coğrafyanın inceleme alanı olarak iki alan ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi doğal ortam (doğal çevre), ikincisi ise, insan toplulukları, faaliyetlerini içine alan kültür ortamıdır. Bu iki alanı inceleyen coğrafya da olayları inceleyişi bakımından iki ana bölüme ayrılmıştır. Bunlardan doğal çevreyle ilgileneni Fiziki Coğrafya, insan ve faaliyetleri (kültür ortamı) ile ilgileneni ise, Beşeri ve İktisadi Coğrafya olarak adlandırılmaktadır (7). Tümertekin ise, coğrafyanın inceleme alanları için "*Coğrafyada başlıca iki inceleme alanı vardır : Yerşekilleri, iklim, toprak, hayvanlar ve benzeri elamanlardan oluşan fizik çevreyle ilgilenen Fiziki Coğrafya; diğeri ise insanın yeryüzündeki faaliyetleriyle ilgilenen Beşeri Coğrafya, beşeri bilim olan, dolayısıyla da insanı ve onun yeryüzünde oluşturduğu şekilleri inceleyen, coğrafyanın bu şekilde ikiye ayrılmasının kökeni oldukça eskitse de bu ayırım yalnızca eğitim ve araştırmada kolaylık sağlaması bakımından savunulabilir*" (8). Görüldüğü gibi Tümertekin coğrafyanın alanlarını sayarken iktisadi faaliyetleri de beşeri coğrafya niteliği ile ele almaktadır. Ayrıca coğrafyanın fiziki ve beşeri olarak ancak eğitim amaçlı ayrılabilceğini, oysa coğrafyada fiziki çevre ve insanı ayrı ayrı düşünmemek gerektiğini vurgulamaktadır. Fakat yine de bir beşeri bilim olarak görmektedir.

Erol, "*Coğrafya, insanın çevresi içindeki etkinliklerini inceleyen bilimdir*" şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca, "*İnsan toplumları ile içinde yaşadığı doğal ve kültürel ortamlar(çevreler) arasındaki ilişkileri incelemek ve bir sentez halinde ortaya koymaktır. Böyle bir sentezde kapsamlı ve çok yönlü yorum yapmak ve insan yaşamını kolaylaştırıp yönlendirecek uygulamayı belirleme amacı yatar. İşte bu nedenle dıştan kolay görünümlü olan coğrafyanın özünde kapsamlı yorumlara ve uygulama gereğine yönelten zorluğu mevcuttur. Gerçekten, coğrafi sentezlerin bütün ayrıntıyı kapsamaması, ancak onların sağlam, bilimsel ve mantıki bağlarla bağlayarak genel kuralları ortaya koyması gerekir.*"

şeklinde bir açıklama da yer almaktadır (9). Doğanay, coğrafyanın temelde bir yer bilimi olduğunu, fakat araştırmaların merkezinde insanın bulunduğunu vurgulamaktadır. Buna göre coğrafyanın tanımını da şöyle yapmaktadır: "*coğrafya, yeryüzünde oluşan fiziksel, sosyal ve ekonomik olayları, insan ve çevre özellikleri arasındaki ilişkileri kurarak inceleyen bir bilimdir.*"(10).

2. COGRAFYANINIÇERİĞİ

İlk dönemlerde coğrafya daha çok tasviri bir içerik taşıırken, zaman içerisinde doğal ortamdaki ve kültürel ortamdaki gözlem zenginliğinin artması, çevresel sorunların daha da karmaşıklaşması insan ve doğal ortamı inceleyen coğrafyanın derinleşmesine yol açmıştır.

Coğrafi düşüncenin ortaya çıkışı ekümen ya da insanların yaşadığı alanın yapısı ve alansal farklılıklarla ilgilenen Mısırlı, Babilli ve Yunanlı filozoflardan, özellikle de tarihçilerden kaynaklanmıştır. Bu coğrafi düşünce ve araştırmalar bu uygarlıkların yayılım alanı ile sınırlı idi. Bu araştırmalar tasviri nitelikteydi (11).

Coğrafi düşüncenin ortaya çıkması ile coğrafi mekan anlayışı da oluşmuştur. Mekan bundan daha çok coğrafi olayların geçtiği alanın sınırlarını da belirleyen bir nitelemedir. Coğrafi mekan Gottman tarafından şöyle nitelenmektedir :

" Çevre çok geniş kapsamlı bir kavramdır; bu yüzyılın başlarında esas itibarıyla "Ekümen" in fiziki yani doğal çevresini ifade etmek için kullanılmıştır; daha sonra düzeltilmiş ve uzmanların doğal çevre, sosyal çevre, bölgesel çevre ve diğerleri olarak ayırt ettikleri çok yönlü bir kavram halini almıştır. Burada coğrafi çevre olarak coğrafi incelemeye konu olan bütün sahalar kastedilmektedir. Bu saha ise somut (gerçek) insan faaliyetlerinin erişebileceği maddi mekandır. Bu tanıma uymak için coğrafi mekanın her parçası fizik bakımından insanın erişmesini gerektirmez. Fakat insanın kontrol ettiği faaliyetler bir mekan parçası üzerinde düzenli olarak meydana geliyorsa, bu kısım bir coğrafi ilgi sahasıdır. Böylece yalnız coğrafi çevre içerisine katılan yeni

keşfedilmemiş yerler değil, fakat herhangi bir denizaltı (gemisi) ya da bir boru sistemi ile akıtılan bir yeraltı suyu, bir petrol ya da gaz yatağı gibi bir denizaltı kaynağı da, insan bu derinliklere dalamasa bile, coğrafi çevrenin bir kısmıdır. Çok yakın zamanlarda coğrafi çevre çalışmaları sadece fizik ve biyolojik bilimlerden değil, fakat aynı zamanda iktisat tarihi ve bilim tarihi, sosyoloji ve siyasal bilimler, tıp ve halk sağlığı, iktisat ve istatistik gibi diğer bir çok bilim dallarının çalışmalarından yararlanmışlardır. Coğrafyacılara modern bilginin bilim dalları arası incelenmesine zorunlu olarak katkıda bulunurken, dikkatlerini de erişilebilir mekan içerisinde çeşitli fenomenlerin dağılım düzenleri üzerinde toplamaya devam etmişlerdir" (12).

Coğrafi mekanın bazı özellikleri dünya üzerindeki gelişmelerin hızlanması dolayısıyla değişimlere uğramıştır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

1- Coğrafi mekanda bir süreklilik, fakat parçalılık bulunmaktadır. Parçalılık coğrafi mekanı oluşturan birimlerden (kara, deniz, hava) fiziki ortamın yapısına bağlı olduğu gibi, aynı zamanda insanların oluşturduğu kültür ortamındaki farklılıklardan da kaynaklanmaktadır. İnsan ve fiziki ortam arasındaki denge insan lehinde değiştikçe coğrafi çevrenin parçalılığındaki insanın kültür ortamına etkisi artacaktır.

2- Coğrafi mekan ilk zamanlara göre hayli geniş bir alana yayılmıştır, fakat yine de sınırlıdır. Bu sınırlarda insanın erişebilirlik (etkinlik ve algısal düzeyde) sınırlarıdır. Bu erişebilirlik sınırlarının doğrultuları farklıdır, yatay olduğu kadar, atmosferden daha yükseklere, deniz seviyesinden derin deniz çanaklarına doğrudur.

3- Coğrafi mekan farklılaşmış ve aynı zamanda organize olmuştur. Farklılaşma hem doğal çevrede, hem de insanın yarattığı kültürel çevresinde olmuştur. Mekanın parçalılığına bağlı olarak farklılaşmalar da o nispette fazladır. Her coğrafi mekan parçası kendi içerisinde organize olmuştur. Buna göre coğrafya araştırmaları coğrafi mekanlar arasında karşılaştırmalar yaparak benzerlik ve farklılıkların

tespitine çalışır.

Coğrafi çevrenin bir bütün halinde birliğini oluşturan özellikleri ve olayların organizasyonu coğrafi analiz ile ortaya çıkar.

Sonuç olarak coğrafi çevre önce tüm insan faaliyetlerinin erişebileceği bütün bir mekan olarak tam bir birlik içerisinde anlaşılmalıdır. Her durumda daima sürekli, fakat parçalanmış, yayılmakla birlikte sınırlı, farklılaşmış fakat organize bir coğrafi çevre vardır ve genellikle de bu çevre organize olduğu için farklılaşmıştır (13).

Coğrafi mekanın günümüzdeki görünümüne ulaşması eski çağlardan bu güne kadar yapılan çalışmaların niteliği ve kapsamı ile ilgilidir. Bazı araştırmalar doğal ortamın bazı özellikleri üzerinde gözlemlerine dayalı olarak pek çok araştırmalar yaparken, bazıları da insan ve insana bağlı kültür ortamının özelliklerini araştırmıştır. Zaman içerisinde bu iki ortamın karşılıklı etkileşimi coğrafyanın ana temasını oluşturmuştur. Bununla birlikte coğrafi mekanın da kapsamı genişlemiş ve farklılaşmıştır.

Coğrafi mekan, bazan coğrafi görünüm olarak adlandırılmaktadır. Tunçdilek'in tanımlaması şöyledir:

" Coğrafi görünüm (coğrafi peyzaj) kutuplardan ekvatora, sahillerden iç bölgelere kadar bir film hızıyla değişerek devam eder, ve bir noktadaki özelliği, diğer bir noktada daha başka bir özellik takip eder, ve bu değişimler tükenmeksizin devam edip, gider. Böylece dünyanın karalar yüzeyi sayısız coğrafi görünümlerin birbirine eklenmesi sonucu renklenmiş ve şekillenmiş olur.

Coğrafi görünüm sadece yüzeyşekilleri olarak düşünülemez. Coğrafi görünümü yaratan reliyef şekilleri üzerindeki toprak, bitki örtüsü ve fauna kadar, gene o ortam içerisinde varlığını devam ettirme çabası içerisinde olan insan ve eserleriyle tamamlanır. Bu nedenle coğrafi görünüm çok kompleks (karmaşık) bir yapıya sahip bulunur. Mesela, birbirine tamamen benzeyen bir reliyef üzerinde aynı karakteristik şekillerin yer alması beklenirken, birinin konifer ağaçlarla,

diğerinin kserofit tabiatlı çalularla kaplı olması mümkündür. Gene mesela, biri üzerinde az veya çok seyrek nüfus yer alabilirken, diğerinin üzerinde çok kalabalık, dolayısıyla yoğun insan gruplarının bulunması o kadar doğaldır" (14).

Tunçdilek, coğrafi görünümün sınırlılığı üzerine şunları belirtir: *"Diğer bir önemli nokta da, bir ünite olarak kabul edilecek bir coğrafi görünümün nereden başladığı ve ne gibi sebepler sonucu nerede bittiğidir. Gerçekten de her bir coğrafi görünümün ayrı bir özelliğın yansıtıcısı olduğu için, diğeri ile ilişki kurmak, aradaki farkları bulup çıkarmak veya ikisini birbirinden ayıran hususları yakalamak coğrafi alanda çalışanlar için güç bir iştir, ve bir çok anlamda coğrafya da budur."* (15).

Tunçdilek, coğrafyanın, coğrafi görünümü anlatırken eski dönemlerdeki tasvir yöntemini kullandığını belirtmektedir. Bu yüzden ilk çağlarda önemli bir bilim dalı olan coğrafya, uzunca bir süre boyunca yalnızca bölgeler ve yöreleri tanıtmaya için kolaydan tasvir yolunu seçmiş, bu metodla dünyayı tanıtmak işlevini yıllarca yerine getirmiştir. Fakat tasvirin coğrafyadaki tahtı 19. yy.'dan itibaren sarsılmıştır (16). Özellikle kaynağını coğrafyadan alan pek çok yeni bilim dalları ortaya çıkmış ve zamanla coğrafyanın yardımcı bilimleri arasına girmişlerdir. Fen bilimleri ve sosyal bilimler içerisinde geniş bir yelpaze oluşturan bu bilim dallarına ileride değinilecektir.

Coğrafi çalışmaların ilk ortaya çıkışından bu yana gökyüzü ve yıldızların (Mısırlılar), bitki ile reliyef ve iklim arasındaki ilişkileri (Theoghrastur İ.Ö. 370); akarsu yataklarının aşındırmasının (Pelybius İ.Ö. 210-129); denizi (Posidonius İ.Ö. 135-50) incelemişlerdir. Daha başkaları da hava koşullarını, deltaları, gel-git olaylarını, taşkınları incelemişlerdir. Aristoteles'in ise (İ.Ö. 384-322) ilk kesin iklimatik sınıflandırmayı yaptığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra başta Eratosthenes (İ.Ö. 276-194) olmak üzere matematik coğrafyacıların çalışmaları ile dünyanın küreselliği ortaya konmuştur. Ayrıca çevresi ve çeşitli noktalar arasındaki uzaklıklar ölçülmüştür. Hypparchur ise (İ.Ö. 160-125) Ay, Güneş ve yıldızlar üzerinde yaptığı gözlemler ile dünyayı meridional iklim zonlarına ayırmıştır. Bu zonlara göre insanın yaşam

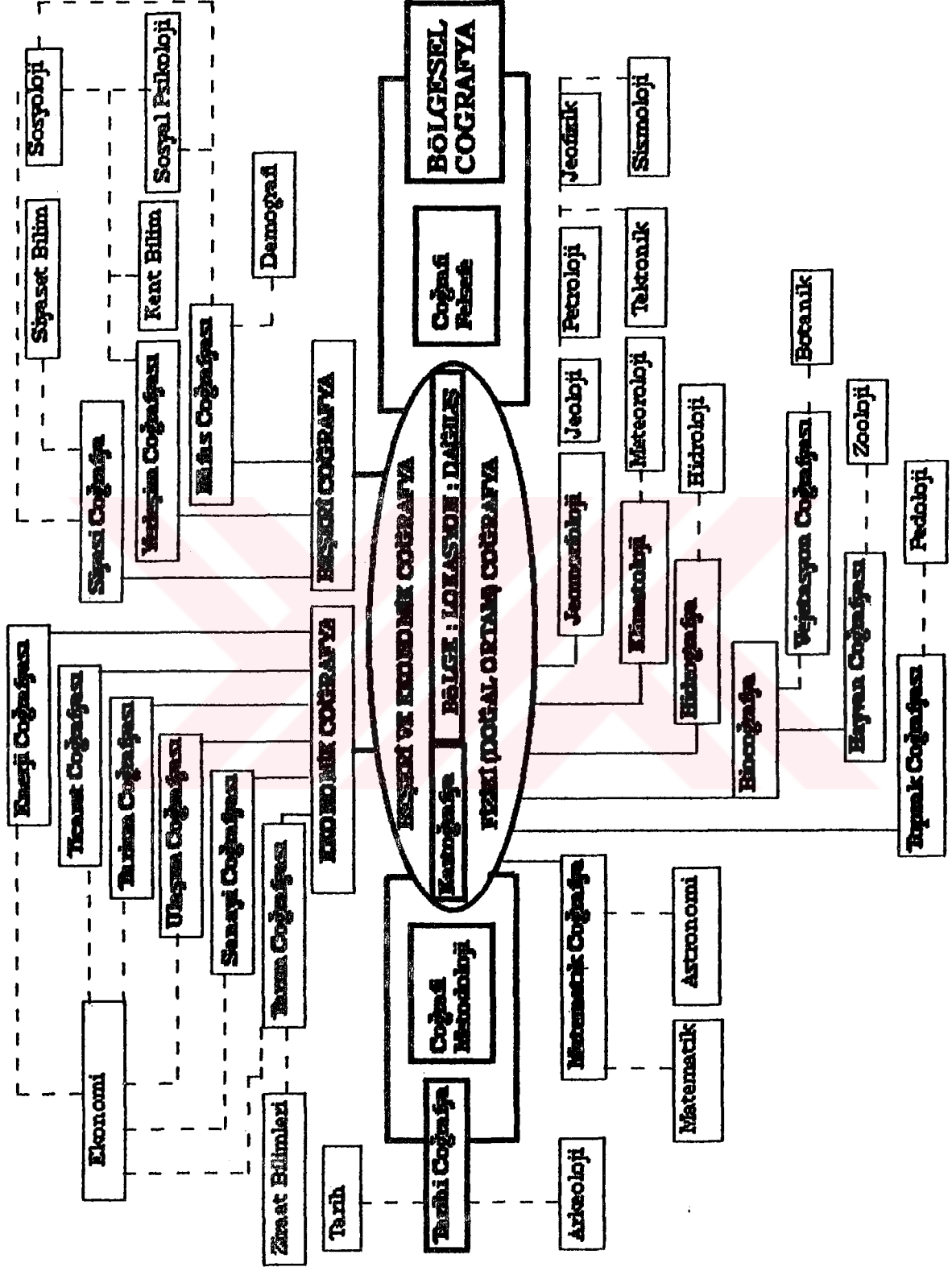
ortamı konusunda da öneriler yapmıştır (17).

Coğrafyada mekan olgusunun tam anlamıyla yerine oturmasından önce insan ve doğal çevrenin hangisinin daha önemli olduğu üzerinde pek çok tartışmalar yapılmıştır. Ritter ve Von Humboldt'un kurucusu olduğu Klasik Devre'de coğrafyanın başlıca amacının fiziki çevrenin toplumun fonksiyonlarına ve gelişmesine yaptığı etkinin araştırılması olduğu üzerinde önemle duruluyordu. Bu tartışmaların merkezini ise insanın doğanın parçası mı? yoksa ondan ayrı mı? olduğu, ya da insanın doğal ortam tarafından etkilenmesinin nereye kadar uzandığı şeklinde sorular oluşturmuştur (18).

Coğrafya bilminde önemli gelişmeler II. Dünya savaşından sonra hızla gelişmeye başlayan bilim ve teknolojiadaki ilerlemelerle olmuştur. Bu gelişmelerin başında hava fotoğraflarının kullanılması gelmektedir. Son yıllarda uzay fotoğrafları ve bunların bilgisayarlarla değerlendirilmesi, coğrafyanın uygulamalı bir bilim olarak yer almasını sağlamıştır. Japonya, ABD, Kanada, Hollanda, Fransa ve İtalya gibi gelişmiş ülkelerde Coğrafya Bilgi Sistemi merkezleri kurulma ve bu merkezler tarım, ormancılık, çevre kirliliği, atmosfer olayları, ulaşım gibi konularda bilgi toplamakta ve uluslararası alanda bilgileri pazarlamaktadır.

Bir bilim dalı olarak coğrafya ve coğrafyaya yakın bilim dalları şekil 1.1'de verilmiştir. Bu şeklin incelenmesinden anlaşılacağı üzere, coğrafya, fiziki, beşeri-ekonomik ve bölgesel coğrafya olmak üzere üç anabilim dalından oluşmaktadır. Bu alanların arasında bir sınır olmadığı gibi, faydalandığı ve yakın ilişkide bulunduğu bilim dalları sosyal ve fen bilimlerini de kapsamına almaktadır.

Sonuç olarak coğrafyanın çağdaş bilimler arasındaki yeri, içeriği ve alt bölümleri verilmeye çalışılmıştır. Bunların verilmesindeki asıl amaç, orta öğretim kurumlarında öğrencilere öğretilen coğrafya biliminin ve coğrafi konuların ele alınış biçimlerinin değerlendirilmesi sırasında dayanak ve kriter oluşturmaktır. Ayrıca coğrafya öğretmenlerinin coğrafya konusundaki düşüncelerinin ve coğrafyaya bakış açılarının değerlendirilmesi açısından verilmiştir.

Şekil 1.1 : Coğrafya bölümünün alt bölümleri ve yarandıkları diğer bilim dalları.

I. Bölümün Dipnotları

- (1) Tümertekin, Erol, *Coğrafya Coğrafya Ders Kitabının Olgunlaşması ve Paul Vidal de la Blache*
İ. Ü. Ed. Fak. y.n: 8608, İstanbul, 1990, s: 1.
- (2) Tümertekin, 1990, s.g.f.e. s: 1.
- (3) Tümertekin, 1990, s.g.f.e., s: 1.
- (4) Tanoğlu, Ali, "Coğrafya nedir?" *İst. ün. Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, cilt:7, sayı:14,
İstanbul, 1964, ss: 8-14, s: 8.
- (5) Tanoğlu, 1964, s.g.f.e., s: 8
- (6) Atalay, İbrahim, (C. Alkan, D.A. Özçelik, L. Atalay ile birlikte), *Coğrafya Öğretimi*, A.
Ü. Aç. Öğ. Fak. A.Ü.y.n:416, Eskişehir, 1991, s: 2.
- (7) Atalay, 1991, s.g.f.e. s: 2.
- (8) Tümertekin, Erol, *Reşeri Coğrafya'nın Güzü Okan Dağıtımçılık, Yayıncılık Ltd. Şti.*,
İstanbul, 1984, s: 1.
- (9) Erol, Oğuz, "Orta öğretim Kurumlarında Coğrafya öğretimi" *Orta Öğretim*
Arırmalarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği
Yayınları, İstanbul, 1987, ss: 75-91, s: 76.
- (10) Doğanay, Hayati, "Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya öğretim Programları"
Coğrafya Arırmaları, cilt:1, sayı:1, AKD ve TYK Coğrafya Bilim ve Uygulama
Kolu, Ankara, 1989, ss: 7-24, s: 8.
- (11) Tümertekin, 1990, s.g.f.e., ss: 1-2.
- (12) Gottmann, Jean (çev: Nazmiye Özgüç), *Şehirsel Merkezlerin Gelişmesi*, İst. Ün.
y.n:2087, Co. En. y.n: 80, İstanbul, 1976, s: 5-6.
- (13) Gottmann, 1976, s.g.f.e., ss: 5-6.
- (14) Tunçdilek, Necdet, *Doğal Bölgeler*, İst. Ün. Deniz Bil. ve Coğ. En. y. n: 8417/5,
İstanbul, 1987, ss:3-4.
- (15) Tunçdilek, 1987, s.g.f.e., s: 4.
- (16) Tunçdilek, 1987, s.g.f.e., s: 4.
- (17) Tümertekin, 1990, s.g.f.e., s: 2
- (18) Tümertekin, 1984, s.g.f.e., s: 6

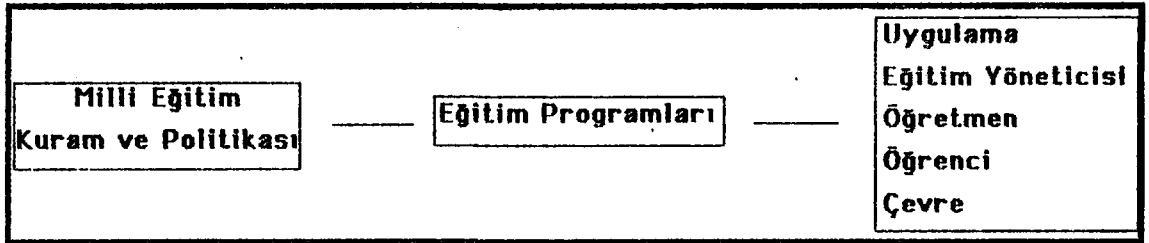
II. BÖLÜM:

COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARI (MÜFREDAT PROGRAMLARI)

1. TEMEL KAVRAMLAR ve TANIMLAR

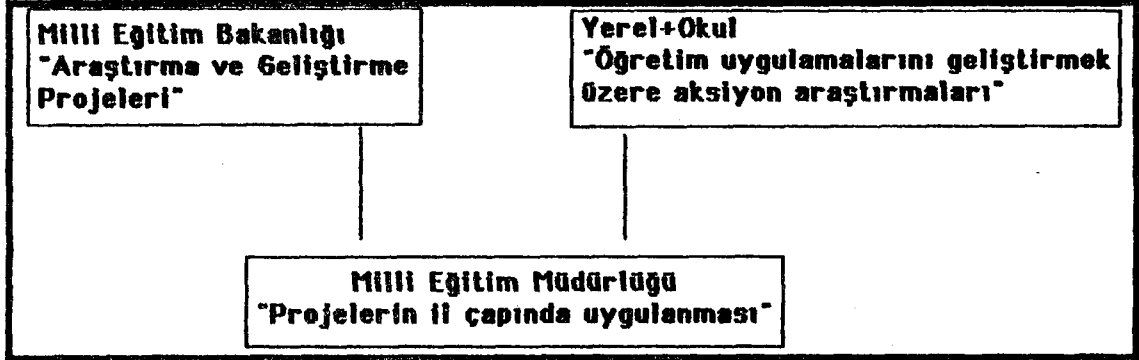
1.1. Eğitim, Öğretim ve Ders Programları

Konuların öğretilmesinde uygulanacak öğretim süreçlerinin kesintisiz gelişmesi için, süreci örgütleyen kurum ve kuruluşların çeşitli önlemler alması gereklidir. Aynı zamanda uygulanan öğretim süreçlerinin, amaçların hedefe ulaşmasında ne derece etkili olduğuna, öğretim süreçlerinin ve amaçların ne derece gerçekleştiğini anlamak için sürekli bir değerlendirmeye gereksinim duyulmaktadır. Yukarıda sözü edilen süreci şu şekilde şematize etmek mümkündür.

Kaynak: Varış 1978, s. 15

Varış programların düzenlenmesi ve geliştirilmesi için de Şu yolun izlenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Kaynak: Varış 1978, s: 15

Okulların ve diğer eğitim kurumlarının genel fonksiyonu, çağdaş kùltürü tanıtmak yoluyla öğrencilerin uyumunu sağlamak ve onlara değişmekte olan dünya ve çağ koşullarına ayak uydurabilmeleri için (gelişen teknoloji ve bilime bağlı olarak) kùltürü geliştirme yollarını öğretmektir. Burada kùltür kavramı ile, insanların yaşama biçimleri kastedilmektedir (1).

Eğitim programları öğrencilerin okulda ya da okul dışındaki bütün öğrenim tecrübelerine ikerisine alır.

Eğitim programlarının çeşitli tanımlarıyla karşılaşmak mümkündür. Örneğin Spears, eğitim programını somut olmaktan çok, soyut bir etken olarak görür. Etkili bir eğitim programının yapısal yönleri için "programın, öğretmenin kafasında ve kalbinde olduğu unutulmamalıdır." demektedir (2). Christine'ler, programın "öğrenci davranışlarını, istenen yönde oluşturması için yapılan etraflı planlama süreci" olarak tanımlamakta, Bachamp ise, bir okulda ya da okullarda ne öğretilmesi gereğine ilişkin organize kararları ikeren bir döküman olarak belirtmektedir (3).

Programlar çeşitli boyutlarda olabilmektedir. Bunları eğitim programı, öğretim programı ve ders programı olarak sayabiliriz. Öyleyse;

Eğitim programı: Bir eğitim kurumunda, çocuklara, gençlere ve yetişkinlere yönelik olarak sağlanan, Milli Eğitim ve kurumun

amaçlarının gerçekleşmesi doğrultusunda yürütülen tüm faaliyetleri kapsar. Bunlar, en başta öğretim, eğitsel kol faaliyetleri, geziler(bilimsel ve rekreasyon), kutlamalar, rehberlik, sağlık vs hizmetleri ve fonksiyonlarıdır. Bu programın içerisinde en fazla ağırlık taşıyanı öğretimdir.

Öğretim programı: Eğitim programı içerisinde genellikle, belli bilgi gruplarında oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık veren, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir programdır.

Öğretim programlarının yürütülmesi için uygulamaya dönük ve daha dar anlamda programa ihtiyaç vardır. Bu da ders programlarıdır.

Ders programı : Öğretim programlarında yer alan "bilgi gruplarının" ve faaliyet alanlarının, eğitim amaçlarıyla ilişkili olan özel amaçların gerçekleştirilmeleri için öğretim ilkelerini, konuların alt gruplarını ve değerlendirme koşullarını içeren ve eğitim, öğretim programlarındaki belirlenen ilkeleri davranışa dönüştüren programdır.

Bu durumda eğitim programı, öğretim programlarına, öğretim programları, ders programlarına bağlı olarak gelişir. Yani bu üç programda zincirleme bir düzen söz konusudur. Programlardan birinin aksaması diğerlerini etkileyecektir. Bizim burada değineceğimiz coğrafya öğretim programlarıdır.

Ayrıca, hizmet içi eğitimde olsun, halk eğitim merkezlerinde olsun düzenlenen kurs programları da bulunmaktadır. Bunlardan hizmet içi eğitim programlarına "coğrafya öğretmenlerinin yetiştirilmesi" konusunda değinilecektir.

1.2 Program Geliştirme

Program geliştirme, programın kapsadığı amaçların sağlıklı ve etkin bir şekilde belirlenmesi ve bu amaçlara ulaşılması için faydalanılan kuram ve uygulamaları işlevsel anlamda ele alan bir çalışmadır.

Program geliştirme, okul ve okul çevresindeki yaşamın ve öğrenme koşullarının geliştirilmesini amaç edinir. Bunun için, toplum koşulları, sorunlar ve bireyin gelişim gereksinimi göz önünde bulundurulur. Bu durumda program geliştirme günümüzde MEB'nin merkezinden yürütüldüğü şekliyle kabul görmesi mümkün değildir. Çünkü her bölgenin, her yörenin ve her özgün çevrenin kendine göre özellikleri ve insanların da buna göre beklentileri vardır. Bu açıdan bakıldığı zaman eğitim, öğretim ve ders programlarının geliştirilmesi sırasında genel hedeflere bağlı kalınarak, özel hedeflerin gözetilmesi gerekmektedir.

1.3. Program Geliştirmeye Duyulan Gereksinim

Toplumu, gelişen koşullara uyarlamak ve çağdaş insan profilini yaratmak için, eğitim, öğretim ve ders programlarının sürekli olarak yeniliklerle donatılması gerekmektedir. Yani toplumsal dinamizm eğitim programlarının da dinamik olmasını gerektirmektedir. Eğitim programlarının dinamizmini uygun süreçlerle yönlendirmek yoluyla insan gücünü toplumun isteklerine uygun nitelikte yetiştirmek mümkün olacaktır. Eğitim programları yalnızca okulda düzenli çalışmayı değil, fakat aynı zamanda örgün olmayan ortamda bulunan fertler üzerinde de yaşama ve öğrenme koşullarını geliştirmeyi amaçlar. Bu nedenlere dayalı olarak, eğitim programları, gelişen koşullarda hem toplumun sorunları ve ihtiyaçları, hem de örgün eğitim sürecindeki öğrencilerin sorunları, ilgileri, gelişim özellikleri ve güncel gereksinimleri temel alınarak geliştirilmelidir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelere hergün bir yenisi eklenmektedir. Bu gelişmelerin sonuçlarının insanlara aktarılması, daha önceden var olan bilgilerin bazılarının yenileriyle yerlerinin değiştirilmesi gerekmektedir. Eğitim programlarının uygulanabilirliğini sağlayan, öğretim programları ve öğretim programlarının yaşama geçirilmesinde rol oynayan ders programlarının geliştirilmesi bilimsel ve teknolojik yeniliklerin insanlara aktarılmasını sağlayacak dizisidir. Bu dizinin içerisinde geliştirilmesi gereken etkenler bulunmaktadır. Bunlar

canlı ve cansız etkenler olarak;

Canlı Etkenler:

1. Uzman,
2. Öğretmen,
3. Öğrenci,
4. Veli,
5. Eğitim Yöneticisi

Cansız Etkenler:

1. Ders kitapları,
2. Araç ve gereçler,
3. Çevre koşulları

1.4 Programlarda Amaç(Hedef)

Öğrencilere eğitim yoluyla kazandırılması gereken pek çok davranış olabilir. Bu davranışların hemen hepsinin, sınırlı olan zaman sürecinde verilmeleri imkansızdır. Çünkü planlı eğitim faaliyetleri için ayrılan zaman sınırlıdır. Buna bağlı olarak öğrencilere kazandırılması istenen davranış değişikliklerinin en önemlileri seçilir. Bu seçilmiş önemli istenilen davranış değişiklikleri hedefler(amaçlar) adıyla anılır.

Istendik davranış değişiklikleri bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgiler, alışkanlıklar vb. olabilir (4). Buna örnek verecek olursak;

1. Örnek hedef: Coğrafyadaki temel kavramların bilgi olarak kazandırılması,

2. Belli yetenekler için, örnek hedef: Coğrafya bilim ilkelerini yeni durumlara uygulama yeteneği,

3. Belli beceriler için örnek hedef: Çizim araç-gereçlerinin belli bir haritalama ya da diyagram çizme esnasında gerektiği gibi kullanma becerisi,

4. Belli tutumlar için örnek hedef: Daha önceden edindiği inançların yeni deliller ışığında yeniden gözden geçirmeye hazır olması,

5. Belli alışkanlıklar için örnek hedef: Düzenli çalışma alışkanlığı kazandırmak.

gibi sıralanabilir.

Ertürk'e göre " hedef, bir öğrencinin planlanmış ve tertiplenmiş yaşantılar sayesinde kazanması kararlaştırılan ve davranış değişikliği veya davranış olarak ifade edilmeye elverişli olan bir özelliktir." (5).

1.5. Coğrafya Alanı ve Hedefler

Öğrencinin eğitimde, kültürde var olan en önemli değerler ve idealler, en kullanışlı bilgi beceriler, yani kültürün tercih edilen yanları yoğunlaştırılarak işe koşulmaktadır. Bu arada, disiplinler de çok önemli bir yer işgal eder. Her disiplin içeriği, yöntemi ve ön şart olarak gerektirdiği tutumlar ile bireyin yetişmesine katkıda bulunabilecek ve onu toplum içerisinde daha yeterli ve verimli yaşama bakımından güçlü kılacak aletlerdir (6).

Coğrafya alanının, bireyin yetişimine yapacağı katkı iki türdür. Bunlardan birisi coğrafya alanında uzmanlaşacak kişilerin ilerideki çalışmalarına temel teşkil edecek nitelikte olmasıdır. İkincisi ise, coğrafya bilgilerinin alınması sonucu bireylerde oluşabilecek istenilen davranışlar da ikinci katkıyı oluşturur. Örneğin, bir yerleşmenin yakınında kurulacak olan fabrikaların bacalarından çıkacak partiküllerin yerleşmenin bulunduğu alanı olumsuz etkilememesi için, nereye kurulması gerektiğini coğrafi bilgiler ışığında daha iyi değerlendirebilecektir.

Coğrafya açısından, saptanacak hedefler, coğrafya ile ilgili en önemli davranışları ve konuları kapsamalıdır. Burada coğrafya uzmanlarının belirlemesine göre; coğrafya alanına giren ana düşünceler ve kavramlar esas tutulmalıdır. Alet hükmündeki kavramlar ile coğrafya için mantıki bakımdan temel teşkil eden esaslara ağırlık verilmelidir. Ayrıca coğrafyada yer alan değişmeye karşı dayanıklı kısımlar öncelikle ele alınmalıdır. Örneğin, pamuk üretim miktarını süreç olarak pamuğun yetişme ortam koşullarına göre daha çok değişmeye uğradığı düşünülürse, pamuk üretim miktarı yerine yetişme ortamı özelliklerine önem vermek yerinde olacaktır. Bu durum doğal ortamı dikkate alarak öğrenmede ağırlık noktasının yeni gelişmeler ile sürecin çalışmasına ve araştırmacılığa kaydırılmasını sağlayacaktır.

Coğrafya bakımından hedeflerin biçimlendirilmesine esas alınacak önerileri yapabilmek için, coğrafya alanında iyi bir uzman olma zorunluluğu vardır. Öyleyse hedeflerin biçimlendirilmesinde esas alınmak veya hesaba katılmak üzere, coğrafya uzmanları kendi alanlarından gelebilecek katkı ve yardımlara işaret edebilirler; bu işi yapmalarında program geliştirme bakımından mutlaka büyük fayda vardır. Fakat unutulmaması gereken şudur ki, coğrafya uzmanı, kendi alanının uzmanıdır, program geliştirme uzmanı değildir. Ancak, programı geliştirmeye dolaylı da olsa katkı sağlayacaktır.

Coğrafyanın neden ve nasıl öğretileceğinin kararlaştırılması ve öğretilmesi coğrafyanın bilinmesi yanında daha bir çok konunun bilinmesine ihtiyaç gösterir. Bu nedenle, coğrafya uzmanlarının raporlarını inceleyerek, belki de hedefleri teşhis etmek, eğitim felsefesinin ve psikolojisinin süzgecinden geçirildikten sonra elde kalanlarını özgül bir şekilde yeniden biçimlendirmek işleri, program geliştirmecilere düşer. Daha uygunu, coğrafya alanı ile ilgili hedefler saptanırken, coğrafya uzmanı, coğrafya öğretmeni, program geliştirmeci ve değerlendirmeciyi de içine alan çalışma grubu içinde daha fazla katkıda bulunabilir. Coğrafya alanında telkin edilecek hedeflerin biçimlendirilmesinde bilim eğitimcisi (coğrafya eğitimcisi) de yararlı olabilir. Çeşitli alanların uzmanlarının ortak çalışmalarında verimi düşüren olumsuzluğu, kişilik çatışması engelini giderebilmek için, hem coğrafya hem de eğitim alanındaki gerekli bilgi ve becerilerin aynı kişiye kazandırılmasıyla meydana gelen coğrafya bilim eğitimcilerinin önce yetiştirilmesi, sonra da işe koşulması, program geliştirme faaliyetlerini daha verimli hale getirebilir.

1.6. Coğrafya Öğretim Programı Geliştirme Çabaları

Sözü edilen öğretim programları (müfredat programları) adı ile anılırlar. Bunun yanısıra diğer öğretim programları gibi coğrafya programı da aynen adlandırılmıştır. Bunlar genel olarak konuların başlıklar altında, çeşitli sınıflara göre sıralanması esasına dayandırılmıştır. Günümüze kadar kredili sistem için oluşturulan son coğrafya programıyla birlikte dokuz öğretim programı geliştirilmiştir.

Merkezci eğitim sisteminde, bu ders listelerinin merkez örgütü tarafından saptanmış olması doğaldır. Ancak, eğitim amaçlarının içerik ve çabalarının, öğretim süreçlerinin, geliştirme yöntem ve tekniklerinin, objektif bir araştırma yaklaşımı ile ele alınmasına ilişkin teorik ve uygulamalı çalışmalara 1946 yılı öncesine kadar rastlanmamaktadır (7). Bu eğitim tarihimizde programların aynı kaldığı anlamına gelmez. Belli bir takım değişimler yaşanmıştır. Fakat, her değişim gelişme anlamını taşımaz. Bu sürece katılan bütün canlı ve cansız etkenlerin dinamik bir biçimde ve istenen yönde farklılaşması, olgunlaşması söz konusudur. Bu itibarla Milli Eğitim Bakanlığı Merkezi örgütünün uygulamadan uzak kurullarda araştırmalara dayanmadan verdiği programa ilişkin kararların, okullara genelgeler aracılığı ile duyurması bir değişiklik hareketidir. Buna karşılık, sistemin bütün boyutlarına sürekli bir şekilde geliştirilmesi için belli koşullar içinde harcanan sistemli çabalar ise gelişmeye dönük çabalardır.

Program geliştirme sürecinin daha etkili olması için program geliştirme kuramcılarının, araştırmacılarının ve özellikle uygulama ile ilgilenenlerin sürece katılması gerekmektedir (8). Yani en başta öğretmenlerin, öğrencilerin, eğitim yöneticilerinin ve süreçle ilgili olanların tümünün program geliştirme ile ilgilenmeleri ve katılmaları anlamını taşımaktadır. Program geliştirmede ülkemizde teorileri oluşturmak ve düzenlemek merkez örgütünün görev ve sorumlulukları, uygulamaya dönüştürmek ise yerel okulun görev ve sorumlulukları içerisinde ele alınmaktadır (9).

Ülkemizde program geliştirme, genellikle derslere göre yapılmaktadır. Derslere göre düzenlenen programların geliştirme çalışmaları için bazı ön koşullara ihtiyaç vardır.

Nitelikler: Derslere göre düzenlenen programlar önceleri konu uzmanı öğretmenlerden oluşan öğretmenler tarafından hazırlanmaktaydı (10). Bu durum öğrencide Milli Eğitimin Amaçları doğrultusunda davranış değişikliği yaratacak programlardan çok, ders konularının daha ön planda olduğu programlar yaratır.

Derslere göre düzenlenen programların ikinci özelliği, içeriğin konu açısından en iyi anlaşılabilir biçimde düzenlenmesidir. Fakat yükleme öğrencinin konuyu ezberlemesine yol açar. Ezber ise öğrencinin öğrendiklerini davranışa dönüştürmesini engeller. Oysa, öğretimde esas olan öğrencinin kazandığı bilgileri yaşama geçirmesidir. Çünkü örgün eğitimin amacı da budur. Ancak, bu şekilde girişimci, eleştirici, yaratıcı ve özgür düşünme yetesini kazanmış öğrenciler yetiştirme olanağı ortaya çıkabilir.

Bu yöntemin yarattığı bazı sorunlar bulunmaktadır.

Program tiplerine ilişkin inceleme kategorileri Coğrafya eğitim programları disipline bağlı belli bilgi kategorisinde program geliştirme amacıyla yapılan araştırmalarla gerçekleştirilmektedir. Burada disiplinin içerdıği konular önemli bir yer işgal eder. Bu konuların öğrenciye verilmesi gerekenlerin ve veriliş sırasının da önemi bulunmaktadır. Fakat, asıl önem taşıyanı ise coğrafya programının eğitimin amaçları doğrultusunda geliştirilmesidir. Çünkü program geliştirmede amaç, eğitim uygulamalarının geliştirilmesidir. Bu coğrafya konularının geliştirilmemesi ya da coğrafya alanındaki yeniliklerin araştırılıp programa dahil edilmemesi amacını taşımamaktadır. Fakat, eğitim anlayışı içerisinde disiplinler -ki coğrafya da bunlardan birisidir- eğitimin malzemesidir. Bu zamana kadar uygulanan biçimiyle coğrafya alanında bilgi sahibi olmak ve bu konuda üretim yapmak tercih edilmiştir. Fakat, coğrafyanın öğrenci davranışları üzerinde etkileri tartışılmamıştır. Oysa birinci derecede önemli olan coğrafya bilgilerinin öğrenci davranışları üzerinde değişiklik yaratmasıdır. Yaratılacak bu davranış değişiklikleri de Milli Eğitim Temel Kanununda (11) yer alan Milli Eğitimin Genel Amaçlarında belirlenmiştir (12). Bu durumda coğrafya disiplinin oluşturan konular verilirken bu genel amaçlar göz önünde bulundurulacaktır.

Eğitim programlarının hazırlanmasında esas alınacak program modeli ve program hazırlanırken göz önünde bulundurulacak esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı(TTKB)

tarafından 26.5.1983 tarih ve 86 sayılı TTK kararı ile belirlenmiştir. Buna bağlı olarak da bir program modeli sunulmuştur (Ek 5). Diğer yandan MEB TTKB öğretim programlarının hazırlanmasında ve geliştirilmesinde uyulacak temel ilkeler 14.2.1984 tarih ve 16 sayılı TTK kararı ile belirlenmiştir (Ek 6).

MEB TTKB tarafından hazırlanmış olan coğrafya öğretim programları geçmişten günümüze doğru incelenecektir.

2. TÜRKİYE'DE GELİŞTİRİLMİŞ ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARI

2.1. 1942 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

1941 yılında düzenlenen Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda oluşturulan bu programın günümüz öğretim programı anlayışından hayli uzak olduğu görülür. Lise bir ve ikide, ikişer, lise üçüncü sınıfta bir saat üzerinden okutulması önerilen programın konuların sıralanmasından ibaret olduğu görülmektedir (13). Lise birinci sınıfta okutulması önerilen Genel Coğrafya konuları, yerin keşfinin tarihçesi, coğrafya nedir? konularıyla başlamakta ve yer hakkında toplu bilgilerle devam etmektedir (14). Daha sonra atmosfer, denizler, karalar, biyocoğrafya, yeryüzünde insan, yeryüzünde coğrafi bölgeler ve ekonomik çalışmalar ünite başlıkları ile konular sıralanmaktadır.

Program içerisinde işlenen üniteler ilk önce dünyayı uzaydaki yeri, dünyanın genel özellikleri açısından ele almakta ve daha sonra, gaz kütle (atmosfer), sıvı kütle (denizler) ve katı kütle (karalar) şeklinde incelemektedir. İnsan ve insan etkinliklerine ise doğal ortam ile ilişki kurularak açıklama getirilmeye çalışılmaktadır (15).

Genel Coğrafya konularının öğrencilerin anlayabileceği şekilde ve coğrafyanın mantığı içerisinde verildiği söylenebilir. Bu Genel Coğrafya programı ile öğrencilerin çevresini ve çevresinde meydana gelen olayları algılaması sağlanabilir. Fakat bu bilgilerin verilmesi sonucunda yaratılacak davranış değişikliklerine değinilmemiştir. Yani program bir

öğretim programı olmaktan çok coğrafya konularını içeren bir liste niteliği taşımaktadır.

Lise 2 ve 3. sınıf programları da benzer durumları içermektedir.

Lise 2. sınıf programında ilk başta komşu ülkeler, daha sonra dünyanın en güçlü devletleri incelenmiştir.

Lise 3. sınıf programında ise, ilk önce Türkiye'nin yedi bölgesi ve ardından da Türkiye'nin beşeri ve iktisadi coğrafyası işlenmiştir(16).

1942'den coğrafya öğretim programlarının düzenlenmesi 1957 yılına kadar ele alınmamıştır. Bu büyük bir vurdumduymazlıktır. Çünkü 1942'den sonra 15 yıl geçmiştir. Dünya'da normal zamanlardaki gelişme ve değişmelerin hızı bile çok yüksektir. Buna karşın 1942 yılında bir dünya savaşı sürmektedir. 1945 yılında II. Dünya Savaşı bittikten sonra dünya üzerinde pek çok değişmeler olmuştur. Özellikle beşeri ve iktisadi coğrafya açısından değişikliklerin ve gelişmelerin süreci, Türkiye'de coğrafya öğretim programlarının her yıl geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanısıra 1946 seçimleriyle Türkiye'de çok partili yaşama geçilmiştir. Bir ülke ki, sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamında bir dizi köklü değişiklik oluyor. Fakat bu olayları en iyi saptayıp, insanlara aktaracak bir dersin programı değiştirilmemiştir. Bu durum çağdaş coğrafyayı izlememek, coğrafya öğretimi esaslarını kavramamak ve algılamamaktan ileri gelebilir. 1950 seçimlerinde hükümetin değişmesi ve MEB'nin el değiştirmesi de coğrafya programlarının yeniden ele alınmasını sağlayamamıştır. Varış'a göre, program geliştirmeye duyulan gereksinim için; bir kuşağın eğitim yoluyla içinde yaşadığı topluma belli bir alanda yararlı olması, genel olarak 25 yılı almaktadır. Bu nedenle eğitimciler 25 yıl eğitimde bir yaş birimi olarak kabul etmektedirler.

Bu birim içinde dünyada ve memleketimizde çeşitli alanlarda hızlı bir değişim yer almaktadır. Bu süre içerisinde memleketimizde, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda yer alan değişikliklerle eğitim programlarında kaydedilen gelişmeler dikkate alındığı takdirde sonucun olumlu olduğunu söylemek çok güçtür.

Nitekim diğer sektörlerdeki gelişmeler, özellikle genel eğitim programlarının çok ilerisinde yer almaktadır (17). Çünkü, toplumsal dinamizm eğitim programlarının dinamik olmasını gerektirmektedir (18).

2.2. 1957 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

1957 yılında coğrafya öğretim programı diğer programlarla birlikte ele alınıp düzenlenmiştir. 1957 yılında özellikle lise 3. sınıf coğrafya konularının içerikleri edebiyat ve fen kolları için ayrı ayrı düzenlenmesi istenmiştir. Lise 1. sınıf coğrafya konuları onbeş ana başlık altında ele alınmıştır. 1942 yılı programında harita bilgisi dahilinde yalnızca topografya haritalarına değinilmiştir. 1957 yılında hazırlanan programda ise plan ve harita bilgisi adlı bir ünite açılmış ve haritaların genel tanıtımının yanısıra uygulamalara da yer verilmesi düşünülmüştür.

1957 yılı programının lise 1. sınıf programı açısından 1942 yılı programından en büyük farkı konuların dünya üzerindeki birimlere göre ele alınmayıp karmaşık bir şekilde işlenmesidir. 1942 yılı programının bu açıdan 1957 yılı programına göre bir üstünlüğü bulunmaktadır. Örneğin, "IX- Yerçekillerine etkilerine bakımından kayalar" başlığı altında "İç Etmenler, Dış Etmenler, Akarsular, Yeraltı Suları ve Kaynaklar, Göller, Buzulların Aşındırması, Rüzgarların Aşındırma ve Biriktirmesi, Kıyılarda Aşınma ve Birikme, Kıyı Şekilleri, Başlıca Yer Şekilleri" konularına değinilmesi önerilmiştir. Kayalar başlığı altında yer alan bu konuların pek çoğu farklı başlıklar altında incelenmesi gereken konulardır. Örneğin Akarsular, Yeraltı Suları ve Göller, "Sular" başlığı altında denizlerle birlikte incelenmelidir.

1957 yılı programında ayrıca "Yeryüzünde Toprak" adlı bir bölüm yer almıştır ki, bu konuda 1942 yılı programında olmayan bir başlıktır.

Öyleyse, 1957 programı "Plan ve Harita" ile "Toprak" dan oluşan iki yeni konunun programa dahil edilmesi yönünden bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Fakat konuların incelenmesinde ve işleniş sırası yönünden 1942 yılı programına göre yöntem yanlışlıkları içermektedir. Konu başlıkları iyi seçilememiştir. Bunun yanısıra bu konuların ayrı konu başlıkları altında ele alınması gereklidir (19).

Lise 2. sınıf coğrafya programı içerik olarak yine ülkeler coğrafyasını kapsamakla birlikte, 1957 yılı programında metod olarak değişiklik bulunmaktadır. 1942 yılı programında devletler tek tek ele alınırken, 1957'de kıta boyutunda ana çizgileri işlenip, daha sonra kıtada yer alan önemli devletlerin tanıtılması şeklinde bir metod izlenmiştir. Fakat, Afrika kıtasına ve ülkelere Akdeniz Memleketleri başlığı altında yalnızca Kuzey Afrika'ya değinilmiştir. Bu programın Edebiyat ve Fen Kolları tarafından birlikte okunması önerilmiştir.

Lise 3. sınıf coğrafya programı Edebiyat ve Fen Kolları için ayrı ayrı önerilmiştir. Ana başlıkları aynı olmakla birlikte içeriğin kitap hazırlanması sırasında Edebiyat Kolunda biraz daha ağırlıklı ele alınması önerilmiştir.

Garip olan şu ki, Fen Kolu için önerilen programda (Fiziki Coğrafya bölümündeki konular hakkında ancak genel bilgiler verilecek, ayrıntılara girilmeyecektir) notu düşülmüştür. Yine bölgeler anlatılırken (her coğrafi bölgenin fiziki coğrafyasına ancak genel olarak temas edilecek, fakat beşeri ve ekonomik coğrafya üzerinde daha fazla durulacaktır) notu düşülmüştür (20). Fen Kolunda Türkiye Coğrafyası bir saat olarak okutulmaktadır.

Coğrafyanın Fen Kolunda ders saatinin azaltılmasını anlamamanın imkanı bulunmamaktadır. Çünkü coğrafya hem fen hem de sosyal konuları kucaklamakta ve her iki bilim alanında temel teşkil etmektedir. Ayrıca coğrafyanın fiziki coğrafya kolu fen bilimlerine (pozitif bilimlere) yakın olan bölümdür. Programda belirtilmiş olan notun öğretim ve coğrafya açısından mantığı bulunmamaktadır. Oysa fen kolunda ağırlıklı olarak fiziki coğrafya, sosyal kollarında da ağırlıklı olarak beşeri ve ekonomik coğrafya konuları işlenmelidir. Bu tabiki coğrafya konularının birbirlerinden ayrı işlenmesi gerekiyorsa gündeme gelebilir. Oysa coğrafya bir bütündür. Doğayı ve insanı ayrı ayrı ya da aynı anda ele alır. Bu açıdan fen kolunda coğrafya ders saatlerinin azaltılması rastgele alınmış bir karar olarak değerlendirilebilir.

Türkiye Coğrafyası içerisinde hem bölgelerin hem de Türkiye

bütünü'nün coğrafi özelliklerinin verilmesi iyi düzenlenmiş bir yöntemdir. Bu açıdan, hem Türkiye'nin bütünü ele alınmakta, hem de Türkiye'nin bölgelerinin taşıdığı özelliklerin karşılaştırılması fırsatı yaratılmış olmaktadır (21).

1957 yılından 1971 yılına kadar geçen 14 yıllık sürede coğrafya programları yine herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Oysa dünyada pek çok değişik sosyal, siyasal ve ekonomik olaylar cereyan etmiştir. Bunun yanısıra doğal ortam açısından çok farklı bilgiler de dünya literatüründe yerini almıştır. Buna rağmen 1971 yılına kadar program geliştirme çabaları olmamıştır.

2.3. 1971 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

1971 yılında coğrafya öğretim programı içinde yer alan lise 1. sınıf programı değiştirilmiş ve bir taslak program ortaya konmuştur. 22.03.1971/110 kurul kararı ile lise 1. sınıf coğrafya programı, ardından 04.05.1971/173 kurul kararı ile de lise 2. sınıf coğrafya programı ele alınıp değiştirilmiştir (22), (23).

Birinci sınıf coğrafya programının yeniden ele alınış gerekçesi olarak şunlar belirtilmiştir:

" VIII. Milli Eğitim Şurası kararı gereğince, orta öğretim sistemimizin kuruluşu ile yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi konusunda yapılan çalışmalar arasında orta dereceli okulların ikinci devrelerinin birinci sınıfları için düzenlenen Genel Coğrafya taslak programı hazırlanmış bulunmaktadır.

Bu taslak programa uygun ders kitaplarının da yazılması program geliştirmenin ayrılmaz bir unsuru olduğundan, orta dereceli okulların ikinci devre birinci sınıf coğrafya kitabının, bir örneği ekli taslak programa göre ve 1971-1972 öğretim yılında yapılacak denemelere yetiştirilecek şekilde, bakanlığımızca kurulan komisyon tarafından hazırlanması ve ayrıca serbest yazarlar tarafından yazılarak herhangi bir tarihte bakanlığımıza gönderilecek mülsvetde halindeki eserlerin incelenmesi; halen, eski programa göre yazılmış ve sözü edilen sınıf

İçin kabul edilmiş bulunan coğrafya kitaplarının bundan böyle okutulma süresinin uzatılmaması; bu çalışmaların, müteakip yıllarda aynı esaslara göre ve kademeli olarak ikinci devre ikinci ve üçüncü sınıflara da teşmil edilmesi uygun görülerek, bu hususun bakanlık makamının tasviplerine arzı kararlaştırıldı." (24).

Coğrafya programının lise birinci sınıflara uygulanan kısmının değiştirilmesi esnasında öğretim programının hedefleri de Genel Coğrafya öğretiminin amaçları adı altında konmuştur. Bu hedefler (amaçlar) başlığı altında TD'de programla birlikte yayımlanmıştır. Amaçlar şu şekilde belirtilmiştir:

" Amaçlar:

Genel Coğrafya öğrenimini yapmış bir öğrenci

1. İnsanlığın yaşama alanı olarak yeryüzünün koşullarını ve olanaklarını tanır, bu olanakların sınırsız olmadığını bilir, bu nedenle onların israfından kaçınmak gerektiğini kavrar ve bunu alışkanlık haline getirir. Tabiatı sever ve onu korur.

2. Bir yandan doğal çevrenin insan hayatını ve kültürünü biçimlendirdiğini, öte yandan dünyanın varlıklarından yararlanabilmek için insanın doğal çevreyi nasıl etkileyip değiştirebildiğini kavrar, söz konusu yararlanmanın kültür düzeyi ile ölçülü bulunduğu görüşünü kazanır. Böylece her işte ilme ve tekniğe değer vermek gereğinin coğrafya belirtileri arasında sıkı sebep ve sonuç bağıntısı ile-ahenk ve beraberlik bulunduğunu görür. Bu ahenk ve beraberliğin bozulmamasına özen gösterme alışkanlığını kazanır. Söz konusu ahenk ve beraberlik bakımından yeryüzünün bir takım özelliklere sahip bölümlere (ülkeler, bölgeler ve yöreler) ayrıldığını kavrayarak farklı bölümlerin koşullarının ve olanaklarının farklı olduğunu buna göre her bölümde aynı sorunlarla karşılaşmadığını ya da aynı sorunların çözümlerinin aynı olmadığını ve olamayacağını anlar. İçinde bulunduğu koşulları ve sahip bulunduğu olanakları iyi görüp hayatını buna göre düzenleme alışkanlığını edinir.

3. Hayati önemde olan yurt ve dünya sorunlarını tanır, bu sorunların çözümlenmesinde ortak bir görüşe ve çabaya ihtiyaç bulunduğunu kavrar. Kültürel ve ekonomik kalkınmada bütün milletlerin ve bir milletin bütün bireylerinin ve bu arada kendisinin ağır sorumluluklar yüklendiğinin ve yükleneceğinin bilincine varır.

4. Dünyanın zamanımızdaki politik, sosyal ve ekonomik sorunları, olayları ve gelişmeleri bu arada milletler arası gruplaşmaları hakkında doğru bir görüş ve kavrayış kazanır. Milletler arası yardım ve anlayışın kendi varlığımızın korunması ve refahımız için zorunlu ve gerekli bulunduğunu, her işte çıkar yolun barış ve anlayış yolu olduğunu kavrar.

5. Başka milletlerin ülke koşullarını yaşayışlarını çeşitli sorunlarını ve bu sorunları çözümlene yolundaki çabaları ile sonuçlarını görererek yüksek kültürün ve bilimsel çalışmanın her türlü koşullar içinde başarılı bir hayata olanak hazırladığını kavrar, böylece bu doğrultuda devamlı ilerleme alışkanlığı kazanır." (25).

Görüldüğü gibi amaçlar birer sonuç olarak sunulmuştur. Yani Genel Coğrafya öğretiminin ne gibi sonuçlara yol açacağı belirtilmesi şeklinde bir yöntem izlenmiştir. Bu da öğretim programlarında kastedilen hedefleri tam anlamıyla yansıtmamaktadır.

Ayrıca aynı programın açıklamalar ve tavsiyeler bölümü oluşturulmuştur. Bu bölümde coğrafyanın içeriği ve mantığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Buna göre doğal ortamla insanın ve faaliyetlerinin birlikte ele alınmaları ve bunların birbirlerini etkilemelerinin ön plana çıkarılması önerilmiştir (26).

Açıklama ve tavsiyelerden sonra lise birinci sınıf coğrafya programı ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur. Dört bölüm halinde incelenen konuların ilki "İnsanlığın Vatanı Olmak Bakımından Dünya ve Fiziki Coğrafya Etmenlerinin İnsan Hayatı ve Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri" şeklinde oluşturulmuştur. İkinci bölüm "Beşeri Coğrafya Etmenleri" ; üçüncü bölüm "Nüfus" ; dördüncü bölüm "Yerleşme" olarak ele alınmıştır.

Bu programın bir diğer özelliği birinci bölümde yer alan "Yeryüzünde İnsanın Türeyişi, İlk Vatan ve Gelişmesi" konusudur. Bu konunun insanın türeyişi daha sonraki yıllarda biyoloji, insanın ilk vatani ve gelişmesi ise tarih konuları içerisinde yerlerini almışlardır. Bu konu başlığının altına "bu konular coğrafya açısından ele alınacaktır" notu düşülmüştür.

Ele alınan bütün konular insan ve insan faaliyetleri ile doğal ortamın karşılıklı etkileşimi esasına dayanılarak belirlenmiştir.

Çok doğal olarak bu gibi bir coğrafya öğretim programı bu döneme kadar hazırlananların (1942 ve 1957) kat kat üzerinde bir mükemmelliğe sahiptir. Fakat bunun yanısıra haritalar (kartografya) konusuna değinilmemiştir (27). Bunun da öğrenciler tarafından hayli eksikliğinin çekileceği düşünülmektedir.

04.05.1971 tarih, TTK kararı ile coğrafya programında, diğer bazı programlarla birlikte değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik ile daha önceden lise ikinci sınıfta okutulan ülkeler coğrafyası ikiye ayrılarak; yarısı üçüncü sınıfta okutulması planlanmıştır. Ayrıca haftalık ders saati de gerek lise ikide gerekse lise üçte birer saate indirilmiştir (28).

Yukarıda sözü edilen değişiklik yapılmış olmasına rağmen derse ilişkin hedefler ve açıklamalar yer almamıştır. Oysa ki 22 Mart 1971 tarihli kurul kararı ile oluşturulan lise birinci sınıf coğrafya programı gerek hedeflerin belirtilmesi, gerekse açıklamalar ile Türk Milli Eğitimi tarihinde en iyi hazırlanmış coğrafya programıdır. Aynı yıl içerisinde lise iki ve üçüncü sınıflarda okutulacak coğrafya konularının belirlenmesi sırasında niçin bu titizliğin ve olumlu anlayışın korunmadığı şaşılacak bir durumdur (29).

2.4. 1973 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

Milli Eğitim Bakanlığı TTK'nın 29.12.1973 tarihli kararı ile yeniden ele alınan coğrafya öğretim programı 1971 yılında düzenlenen programın daha da geliştirilmiş halidir. Özellikle öğretim programının hedefleri "Coğrafya Öğretiminin Genel Amaçları" başlığı altında

sıralandıktan sonra, ayrı ayrı her sınıfta (1., 2. ve 3. sınıfta) okutulacak coğrafya konularının öğretim amaçları ele alınmıştır (30).

Bunlar:

- "-Genel Coğrafya Öğretiminin Amaçları
- Ülkeler Coğrafyası Öğretiminin Amaçları
- Türkiye Coğrafyası Öğretiminin Amaçları"

şeklinde programda yerini almıştır. Bu amaçların belirtilmesi sırasında kullanılan üslup hedefleri yansıtmaktadır. Fakat bazı amaçlar istendik davranış oluşturmaktan ziyade bilgilendirmek şeklinde yer almıştır. Bu da bu alandaki eğitimin hedeflenmemesi anlamını taşımaktadır. Örneğin bunlardan birisi "*3- Hayati önemde olan yurt ve dünya sorunlarının çözümlenmesinde ortak bir görüşe ve çabaya ihtiyaç bulunduğunu kavratmak, kültürel ve ekonomik kalkınmada bütün milletlerin ve bir milletin bütün bireylerinin ve bu arada kendisinin ağır sorumluluklar yükleneyeceği bilincini vermek*" şeklinde yer almıştır.

1973 yılı Aralık ayında oluşturulan bu programın taslağında 1971 yılında düzenlenmiş olan lise birinci sınıf programında eksik olan "Harita Bilgisi" ünitesi de ilave edilerek diğer kısımlarına dokunulmamıştır. Bu suretle lise birinci sınıfta verilmesi gereken Genel Coğrafya konuları tam anlamıyla ele alınmış olup, bu tarihe kadar hazırlanan programların eksiklikleri tümüyle giderilmiştir.

Lise 1. sınıf coğrafya programı oldukça ayrıntılı olarak verilmiştir. Buna karşın lise ikinci sınıf coğrafya programı birinci sınıfa göre daha sadedir. Ülkeler Coğrafyası olarak verilen programda en başta ülkelerin hangi kriterler içerisinde inceleneceği ele alınmıştır. Bunun yanısıra ilk defa bu kriterler içerisinde "Türklerin yaşadığı ülkelerdeki durumlarına yeterince değinilecektir" ibaresi konmuştur (31). Bu Türkiye dışındaki ülkelerde yaşayan Türklere ilişkin, coğrafya konuları arasında ilk defa yer verilmesi anlamını taşımaktadır.

Ülkeler Coğrafyası programına birinci bölümde ülkeler coğrafyasının tanımı, metodu ve amacı ile başlanmaktadır. Dünyanın

jeopolitik ve ekonomik gruplaşmalar açısından görünümü adıyla anılan konu başlığı ile devam edilmekte ve uluslararası örgütlere yer verilmektedir.

Birinci bölümün ardından kıtalar tek tek ele alınarak, bu kıtalar üzerinde yer alan önemli devletlere değinilmektedir. Fakat hemen hemen dünya üzerindeki "Ekümen"in sınırları dahilinde yer alan bütün alanlar ülkeler coğrafyası dersi içerisinde yerini almıştır.

1971 yılındaki programdan çok iyi bir şekilde hazırlanmış programın yalnızca konuların çokluğu açısından eleştirilebilir. Bu eleştiriyi lise birinci sınıf programı için de yapmak mümkündür.

Konuların çok olması eksiksiz verilmesi eğitim açısından en mükemmel olanı anlamını taşımamaktadır. Önemli olan orta öğretim seviyesindeki öğrencilere nelerin verilebileceğinin tespit edilmesidir. Ancak bu şekilde öğrencilere belirlenen amaçlar doğrultusunda istendik davranışlar kazandırılabilir. Bir öğretim programını eğitim programından kopuk düşünmemek gerekmektedir. Eğitim programı, kapsamlı, çok boyutlu tanımlanmak durumundadır. Bu tanımlı, içerdiği kategorilerden yalnız birine, ya da ikisine indirgemek, program geliştirme kavramını, ders ya da faaliyet listesine konu eklemek ya da çıkarmak gibi basit ve dar bir çerçeveye sokmak anlamına gelmektedir (32).

1973 yılı programında Türkiye Coğrafyası konuları da hayli ayrıntılı ele alınmıştır. En başta coğrafi bölgeleri oluşturan şartlar yer almıştır. Daha sonra tek tek bölgeler, bölümler ele alınarak her bölgenin Türkiye Ekonomisindeki yerine yer verilmiştir. Bu her bölge için belli bir sistematik halinde uygulanmıştır.

Üçüncü bölümde Türkiye'nin nüfus ve yerleşmeleri kısa bir bölüm halinde ve dördüncü bölümde ise Türkiye'nin ekonomik sorunlarına yer verilmiştir. Ayrıca ekonomik sorunlar bölümünde yeni bir başlık olarak turizm yer almıştır ki, turizm faaliyetlerinin 1970'li yıllar itibariyle Türkiye'de gelişimiyle doğru orantılı olarak uygun bir değişikliklerdir.

Öğretim programının sonunda dersin işlenmesinde gerekli araç-gereç ve tesisler adı altında bilgiler verilmiştir. Bu bölüm ilk olarak 1971 yılında lise bir coğrafya öğretim programıyla birlikte verilmiş, aynen bu programda da yerini almıştır. Bu araç ve gereçler şöyle sıralanmıştır:

" -Yerküre

-Plan ve haritalar (duvar haritaları, kabartma haritalar, atlaslar, yazısız haritalar)

-Çeşitli resimler ve levhalar,

-Film, slayt, projeksiyon ve sinema makinesi,

-Radyo ve televizyon,

-Grafikler,

-Ders kitabı, kaynak kitaplar, dergiler, günlük gazeteler, istatistik bilgileri,

-Eşya ve ürün koleksiyonları,

-Kum masası ve kum havuzu,

-Pusulalar, termometre, barometre, yağmur ölççeği,

-Yeryüzü şekillerine ait üç boyutlu modeller,

-Makaralı harita askıları,

-Karatma tertibatı olan coğrafya dersanesi "

Ayrıca coğrafya programına göre hazırlanacak ders kitaplarının özel şartnamesi de belirtilmiştir. 1942 yılı programı dışında diğer programlarda yer almayan bu şartnameler 1973 programından sonraki programlarda da yer almamıştır.

1973 yılından sonra coğrafya öğretim programlarının geliştirilmesi kesintiye uğramıştır. Burada daha önceki coğrafya programlarının geliştirilmesindeki gecikmelere yol açan nedenler etkilidir. Programların hazırlanmasında görev alan ve ders kitaplarının hazırlanmasını üstlenen kişilerin aynı anlayışı temsil etmeleri ve

program geliştirmenin konuların başlıklarının değiştirilmesi olarak algılanması program geliştirmedeki gecikmenin en büyük nedenidir.

2.5. 1982 Yılı Coğrafya ğretim Programı

1982 yılı içerisinde (19.11.1982) 156 sayılı kurul kararı ile kabul edilen coğrafya ğretim programı oluşturulmuştur. Programın amaçları 1973 yılı programına göre kısırlaştırılmış ve her sınıfa hitab eden konu bütünlükleri alt üst edilerek dejenere edilmiştir. Programın amaçları dokuz madde halinde sunulmuştur. Amaçların sunumunda bir hiyerarşi bulunmamaktadır. En başta Genel Coğrafya'nın, sonra ülkeler coğrafyası ve Türkiye Coğrafyası'nın amaçları verilmeliydi. Fakat amaçları okuyan bir kişinin neyin hedeflendiğini görmesi mümkün değildir.

1973 yılı programının değiştirilirken geliştirilmesi gerekiyordu. Fakat her hangi bir geliştirme yapılmamıştır. Çünkü biçimsel ve içerik olarak değişmenin her zaman gelişme anlamını taşımadığı bilinmektedir. Buna göre tekrar edilmelidir ki, 1982 yılı coğrafya ğretim programı 1973 yılı programının çok gerisindedir (33). Konuların ğretimindeki amaçların yanısıra açıklamalarda da kısıltmalara gidilmiştir.

Lise 1. sınıfta öğretilmesi düşünülen konular büyük ölçüde değiştirilmiştir. Genel coğrafyanın konuları kısıltılarak verilmiş ve her genel coğrafya konusunun ardından ilgili konuların Türkiye açısından ele alınması tasarlanmıştır. Bu da doğal olarak 1973 programında Lise nc sınıf konuları içersinde yer almış konuların da Lise 1 konularına dahil edilmesine yol açmıştır.

1973 yılı program düzenlemesinde lise ikinci sınıfta öğretilen ülkeler coğrafyası konuları 1982 programı düzenlemesinde lise ikinci ve üçüncü sınıfta okutulacak konuların ikinci bölümlerini oluşturacak şekilde düzenlenmiştir (34).

Eğitimde, ğretimde ve bu olayları organize eden programlarda belli bir metod esastır. Bu metod konuların sunumunda bütünden

parçaya (tümdengelim), parçadan bütüne (tümevarım) metodlarıdır. 1973 yılı coğrafya programı düzenlemesinde bu metodlardan tümden gelim uygulanmıştır. Oysa 1982 geçici öğretim programında bu gibi bir metoddan söz etmek mümkün değildir. Konular öyle karışık verilmiştir ki, öğrencinin kafasında olayları ve boyutlarını şekillendirmesi zorlaşmıştır.

1982 program düzenlemesinde lise birinci sınıf coğrafya programında insan ve insan faaliyetlerine de yer ayrılmamıştır. Bu oranlama ders kitabına şöyle yansımıştır: Fiziki Coğrafya % 91.3, Beşeri ve İktisadi Coğrafya % 8.7'dir (35).

Görüldüğü gibi 1982 coğrafya programı düzenlemesi 1973 program düzenlemesine göre gerek öğretim programcılığının kurallarına uyulması yönünden, gerekse coğrafya konularının dengeli verilmesi açısından çok çok gerilerde kalmıştır.

Lise ikinci sınıfta okutulması düşünülen program düzenlemesinde, daha önceden lise üçüncü sınıfın konularının bir kısmını oluşturan Türkiye'nin Bölgesel Coğrafyası oluşturmuştur. Bölgesel coğrafyanın yanısıra ülkelerin bir kısmının da ikinci sınıfta okutulması programda yer almıştır. Üçüncü sınıf programında ise Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası ve Ülkeler Coğrafyası yer almıştır.

Şimdi bu durumda tümden gelim metodu ortadan kalktığı gibi öğrencinin coğrafya olaylarını ve olgularını anlamaları da zorlaşacaktır.

İkinci sınıfta yer alan ülkeler coğrafyası bölümü içerisinde ele alınan ülkeler, Türkiye'nin komşularını oluşturmaktadır. Üçüncü sınıfta okutulacak olanlar ise "Başlıca Dünya Ülkeleri" adlı bölümde sunulmuştur (36).

Yukarıda eleştirilen bu yöntem (yöntemsizlik) ile coğrafya konuları içiçe karmaşık bir şekilde programsızlaştırılmıştır. Programsızlaştırma süreci sonunda ortaya çıkan bu durumun eğitim programı, öğretim programı dışında bir adı olmalı. Çünkü bu düzenlemeye program adını vermek, program sözcüğünün tartışmalı

hale gelmesine neden olur. Bu program düzenlenmesinin mantıklı bir savunusu hiç bir zaman yapılamamıştır.

2.5. 1983 Yılı Coğrafya Öğretim Programı

1982 yılında geçici program düzenlenmesinin ardından 08.07.1983/107 nolu kararı ile TTK programı yeniden ele alarak düzenlemiştir. Bu program düzenlenmesini göre programın amaçları, açıklamaları ve içeriği yeniden düzenlenmiştir. Pek çok konu değiştirilmiştir. Bu düzenleme mutlaka 1982'deki geçici düzenlemeden iyi olmuştur. Fakat yine de 1973 yılı programının tutarlılığını yakalayamamıştır.

Yapılan inceleme sonucunda amaçlarla konuların verililişi arasında pek paralellik bulunmamaktadır. Bunlardan bazılarını inceleyecek olursak; " *1- Yakın çevrelerinden başlayarak yurdumuzu ve dünyayı tanımak; onlarda vatan, millet ve insanlık sevgisini daha bilinçli, daha köklü kılmak* " (37). Burada sözü edilen amaca göre coğrafya olaylarının yerel unsurlara dayalı olarak anlatılmaya başlanıp, daha sonra dünya genelindeki coğrafi olaylara doğru anlatımın genişletilmesi söz konusudur. Oysa, coğrafya öğretimi genelden özele, büyükten küçüğe, ya da tümünden gelimle anlatılır.

Gözden geçirdiğimiz diğer amaçların hemen hepsi zorlamayla oluşturulmuş amaçlar gibidir. Örneğin, hepsi Türkiye'yi sevmeyi ve iyi vatandaşlar olmayı sağlayacak amaçlar olarak düzenlenmeye çalışılmıştır. Oysa, yurt sevgisi doğal ortamla insan arasındaki ilişkiler layıkıyla incelenirse, doğanın insanlara sunduğu değerler anlatılırsa, tabiat-doğa sevilir, korunur; ardından da yurt sevgisi gelir.

Coğrafya program düzenlenmesinde yer alan amaçlar 1973 yılı programındaki gibi ayrıntılı ve net verilmemiştir. Bu netliğin olmaması bir ölçüde sınıflarda (1., 2. ve 3.) verilmesi düşünülen konuların da karmakarışık bir hale getirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Açıklamalar bölümü 1982 geçici programı düzenlenmesine göre farklılık kazanmıştır. Coğrafyanın ne olduğunu açıklayan birinci madde

hiç bir değişikliğe uğratılmadan aynen korunmuştur. İkinci maddeye ise insanın bitki ve hayvan topluluklarıyla ilişkilerine yer verildiği eklenmiştir. Üçüncü madde özde aynen korunmuştur. Yeni programın dördüncü maddesinde Genel Coğrafya ile Ülkeler Coğrafyasının birbirini tamamladığı vurgulanarak, coğrafya disiplininin bir bütün olduğu belirtilmektedir. Bu madde de eski programdaki beşinci maddeye denk düşer.

Programda yeni olan açıklamalar Türkiye Coğrafyasını içeren konuların işlenişi ile ilgili olanlardır. Burada her bölgenin anlatımı sırasında Milli mücadele ile ilgili olaylara değinilmesi önerilmektedir. Diğer Türkiye Coğrafyası konularıyla ilgili olarak da Atatürk'ün özdeyiş ve sözlerine yer verilmesi, ekonomik olayların anlatılmasında Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gelişmelere yer verilmesi önerilmektedir. Ülkeler Coğrafyası konuları için de benzer önerilere değinilmektedir.

1982 yılında düzenlenen geçici programdaki anlayış aynen korunmakla birlikte, konuların sıralanışları değiştirilmiştir. Örneğin Türkiye ile ilgili konular Genel Coğrafya konularının içerisinde ayrı üniteler halinde değil, ünitenin içerisinde konu başlığı olarak verilmiştir. Fakat Genel Coğrafya konuları ile Türkiye Coğrafyası konuları içiçe karmaşık olarak verilmiştir. Bunun bu şekilde verilmesi yerine açıklamalar bölümünde belirtilerek Genel Coğrafya konularının anlatımı sırasında ders kitabında örneklerin Türkiye'den ve hatta derste öğretmen anlatırken, okulun bulunduğu ortamdan seçilmesi önerilebilir. Türkiye Coğrafyası konularının Genel Coğrafya içerisinde ayrı konular halinde verilmesi öğrencinin kafasının karışmasına neden olmaktadır. Öğrenci bu konuları birbirinden bağımsız algılamaktadır. Burada da bir tümden gelim olmakla birlikte Genel Coğrafya konularının verilebilmesi için zamanın azalmasına yol açılmaktadır.

Programdaki fiziki ve beşeri konuların ağırlığı yönünden dengesizlik aynen korunmuştur (38).

Lise birinci sınıf programındaki değişiklikler ile bazı konular lise üçüncü sınıf programında yer almıştır. Bunlar Türkiye'nin yeraltı

zenginlikleri ünitesi içerisinde yer alan konulardır. Ayrıca coğrafi olayların açıklanmasında başvurulan bazı kuramlar ve düşüncelerin de programdan çıkarıldığı görülmüştür. 1982 programında, 1973 ve 1971 programlarında Genel Coğrafya programlarında yer almış olan Wegener teorisi (kita kayması) 1983 programında yer almamıştır. Doğal olarak levha tektoniğine göre açıklanması gereken iç kuvvetlerin izahı da bu noktada güçleşmektedir. Bu durumda bu olayların yalnızca nasıl olduğu verilerek, nedenleri üzerinde durulamaz. Bu da, bilimsel gelişmenin takip edilmediğinin bir örneğini oluşturmaktadır.

Lise ikinci sınıf programında bölgelerin tek tek incelenmesi yine aynen mantığını korumakla birlikte, 1983 programında ayrıca, bölgelerin Türkiye Ekonomisindeki yeri ve Türkiye Turizmindeki yeri de ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Bu sistematik aynen bütün bölgelerde uygulanmıştır.

Lise ikinci sınıf programının ikinci bölümünde, 1982 programında yalnızca komşu ülkelerle sınırlanan ülkeler coğrafyası 1983 programında biraz daha genişletilmiştir. Böylece;

" - *Orta doğunun Başlıca Ülkeleri*

- *Balkan Ülkeleri*

- *Sovyetler Birliği*

- *Afrikanın Başlıca Ülkeleri*

- *Asyanın Başlıca Ülkeleri*" olarak yer almıştır. Bu durumda

ikinci sınıfta işlenen ülkelerin verilen coğrafi özelliklerinde azalmalar olmuştur. Çünkü 1982 programında komşu ülkeler:

"- *Tabiat Şartları*

- *Nüfus ve Şehirler*

- *Ekonomik Hayat*

- *Coğrafi Yönünden Yurdumuzla İlişkileri*" açısından ele alınmıştır.

1983 programında ise böyle bir ayırıştırma görülmemektedir. Yalnızca bölümün başında " *Tabiat şartlarına, beşeri ve ekonomik hayat üzerindeki etkileri oranında değinilecektir*" uyarısı yapılmıştır (39).

Lise üçüncü sınıfta okutulması düşünülen program değiştirilerek sunulmuştur. Bunlardan en önemlisi programın en başında yer alan "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyasını Etkileyen Şartlar" olarak yer alan "Giriş" konusudur. Bunun dışında pek çok yeni konu yer almıştır. Bütün ünitelerde ekonomik faaliyetin Türkiye Ekonomisindeki yeri verilmiştir. Diğer yandan ekonomik faaliyeti etkileyen şartlar gözden geçirildikten sonra faaliyet ele alınmıştır. Bütün ekonomik coğrafya konularına yer verilmeye çalışılmıştır. Fakat bazı konu başlıkları vardır ki, coğrafyanın dışında yer almaktadır. Yani coğrafyanın olayları açıklayış yöntemine terstir. Örneğin Türkiye'de tarımı etkileyen şartlar adı altında;

" a. Toprak ve bakımı,

b. Sulama,

c. Gübreleme,

d. Tohum ıslahı,

e. Makinalaşma,

f. Pazarlama,

g. *Tarımla ilgili kuruluşlar.* " gibi coğrafya ile ilgisi olmayan konular hikaye edilerek işlenmiştir.

Hem coğrafyanın doğal ortam ile insan ve insan faaliyetleri arasındaki ilişkiler açısından olayları incelediğini belirten iddialı açıklamalarda bulunup " *2- Coğrafya, yeryüzü olaylarının her birini ayrı ayrı değil, bu olayların dağılımını, yeryüzü ve birbiriyle olan ilişkilerini ve çevre şartlarına uyumlarını araştırıp inceler. Bu sebeple, doğrudan doğruya bu olayların her birini inceleyen diğer bilimlerden farklıdır. Örneğin, coğrafyada sürekli değişebilen hava basıncı, rüzgar, yağmur, yıldırım, vb. meteorolojik olaylar ile bunların bağlı olduğu konular kanunlar incelenmez, bunlarla ilgili ölçmeler yapılmaz ve bu ölçmelere*

dayanılarak hava tahminleriyle uğraşılmaz Bütün bunlar meteorolojinin amacı ve görevidir.

Coğrafya, meteorolojinin eriştiği sonuçlardan yararlanarak iklim tiplerini, iklim tiplerinin yeryüzüne dağılımlarını, iklim şartlarının, yeryüzü şekilleri, akarsuların rejimleri, bitki ve hayvan toplulukları ve nihayet bütün bu tabiat faktörlerinin nüfus dağılışı, yerleşme, konut, yaşayış ve ekonomi üzerindeki etkilerini araştırır. Yine coğrafya, belli iklim ve toprak şartlarına bağlı bulunan doğal bitki ve hayvan topluluklarını ve insanı, insanların bu bitki topluluklarından hangi amaçlarla nasıl yararlandıklarını ve yararlanabileceklerini, doğal çevrenin değiştirilmesi sonucunda tabiattaki dengenin nasıl bozulacağını ve bütün bunların yaratacağı ekonomik sonuçları araştırır. Bu itibarla coğrafyanın konusu insan ile tabiat arasındaki karşılıklı ilişkilerdir. " (40). Oysa, tarımı etkileyen şartlar iki grupta incelenebilir:

a. Doğal ortam Şartları

- yüzey şekilleri (eğim, parçalılık, baki, yükselti gibi)
- İklim (sıcaklık, yağış, basınç gibi)
- Hidrografya (yerüstü ve yeraltı su kaynakları)
- Doğal bitki örtüsü
- Doğal hayvan toplulukları

b. Beşeri ve Ekonomik Şartlar

- Nüfus (işgücü vb)
- Yerleşme (arazi kaybı)
- Sanayi (ürün deseninin değişmesine etkisi)
- Ticaret (ticari tarımın gelişmesi yönünden)
- Ulaşım (pazara sunum açısından)
- Teknolojik ve bilimsel gelişme.

Diğer konuların (ekonomik faaliyetlerin) programda yer alma biçiminde de aynı sorunlar kendisini göstermektedir. Özellikle bunun programda eksik olduğu gözlenmiştir. Tarım ve hayvancılık konularına ne bir coğrafyacı ne de başka bir bilim dalı açısından bakılmamış, bu konuda verilen bilgiler "hayat bilgisi" felsefesi açısından incelenmiştir.

Lise üçüncü sınıf programının ikinci bölümünde yine ikinci sınıfta olduğu gibi ülkeler coğrafyası konuları yer almıştır. Burada "Avrupa'nın Başlıca Ülkeleri", "Yeni Dünya Karaları" ve "Milletlerarası Kuruluşlar ve Türkiye" konuları incelenmiştir (41).

2.7. 1992 ve 1993 Yılı Coğrafya Öğretim Programları

Kredili sistem dışında kalan lise coğrafya programının sonuncusu ise 27.03.1992/79 TTK kararı ile hazırlanan programdır. Programın amaç ve açıklamaları hiç değiştirilmeden korunmuştur. Yani 1983 programının aynısıdır. Fakat konu içerikleri yönünden bir takım değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Lise birinci sınıf programında "Yer Yuvarlağı ve Evren" ünitesindeki "Türkiye'nin Coğrafi Konumu" program dışı bırakılmıştır. Yine "Harita Bilgisi" ünitesindeki "Türkiye'nin Yüzölçümü ve Boyutları" ile "Türkiye'nin Kara Sınırları ve Kıyıları" konuları çıkarılmıştır. Bunun yanısıra: "Yeryüzünün Biçimlenmesi" ünitesinden, "Türkiye'nin Başlıca Akarsuları ve Havzaları", "Türkiye'de Akarsu Rejimleri", "Türkiye'de Baraj Gölleri", "İnsan ve Tabii Çevre" ünitesinden de "Yeryüzünde Nüfus Hareketleri ve Sonuçları" konuları çıkarılmıştır. Bu düzenlemenin matığına çözmek mümkün değildir. Çünkü bir takım Türkiye Coğrafyasına alt konuların programdan çıkarılması doğru, fakat son üniteden "Yeryüzünde Nüfus Hareketleri ve sonuçları" gibi Genel Coğrafya konusunun çıkarılması anlaşılmalıdır. Bunun yanısıra program dışı bırakılan Türkiye Coğrafyası konuları da diğer sınıfların programları içerisine sokulmamaktadır.

Lise ikinci sınıf programında ise, Bölgesel Türkiye Coğrafyası bölümünde programda bir değişiklik söz konusu değildir. Fakat Ülkeler Coğrafyası bölümünde bazı ülkeler program dışı bırakılmıştır. Bunlardan ilişkilerimizin yoğun olduğu Mısır program dışı bırakılan ülkelerdendir. Bunun yanısıra G. Afrika, Bangladeş ve Malezya da bunlardandır.

Lise ikinci sınıf programında yer alan "Ortadoğunun Başlıca Ülkeleri" başlığı 1982 programıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır.

1973 programında "Ön Asya" olarak geçen bu alan 1982 programında Mısır, Suudi Arabistan ve İsrail gibi ülkeler ele alınırken, Libya, Tunus, Cezayir, Fas gibi K. Afrika ülkeleri de Akdeniz Ülkeleri olarak ele alınmıştır. 1983 ve 1992 programlarında ise "Akdeniz Ülkeleri" başlığı yer almamıştır. Libya ise Ortadoğu ülkesi sayılmıştır. Burada siyasi bir nitelendirme olan "Ortadoğu"nun coğrafi bir ifade imiş gibi kullanılmasının bazı sakıncaları bulunmaktadır. Bunun sakıncalarının en başında ülkelerin coğrafi özelliklerinden siyasi kimliklerinin ön plana çıkması gelir.

1992 programında S.S.C.B. olarak anlatılan ülke, 1983 programında "Sovyetler Birliği, Açıklık ve Yeniden Yapılanma Dönemi" olarak ele alınmıştır. Oysa ki, SSCB diye bir ülke kalmamıştır.

S.S.C.B bir ülke olarak kendisini tarihinde ortadan kaldırıp yeni bir örgütlenmenin doğmasına neden olmuştur. Günümüzde pek çok bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. Bu devletlerin kimlikleri 27/3/1992 'den önce T.C. tarafından tanınmıştır. Buna rağmen bu programın bu şekilde uygulanması dünyadaki siyasi ve idari gelişmelerden haberi olmayan bir zihniyetin örneği olarak değerlendirilebilir.

Lise üçüncü sınıf programının ilk bölümü aynen korunmakla birlikte ikinci bölümü oluşturan ülkeler coğrafyası değişmiştir. Avrupa ülkeleri topluca verilirken, Almanya bütün ele alınmış ve Norveç ise programa dışı bırakılmıştır. Yeni Dünya Karaları ünitesinde "Kanada" programdan çıkarılmıştır. Bunun yanında "Milletlerarası Kuruluşlar ve Türkiye" ünitesinden artık işlevi kalmayan ve feshedilmiş örgütler de çıkarılmıştır. Bunlar Varşova Faktı, AET ve COMECON'dur.

Ayrıca, lise programına Atatürkçülük ile ilgili konular da dahil edilmiş ve programlarda yer alması istenmiştir. Bunlardan "Tehdit" lise birinci sınıfta, "Yurt Sevgisi" ikinci sınıfta, "Atatürkçü Düşünce" özellik taşıyan önemli yaklaşımlar" üçüncü sınıfta okutulmak üzere yerini almıştır (42).

15/3/1993 /78 nolu karar ile TTK Başkanlığı 27/3/1992 tarih ve 79 sayılı kararı ile kabul edilen sınıf geçme sistemini uygulayan liselerin "Coğrafya I, II, III Dersi Öğretim Programı"nda 1993-1994 öğretim yılından itibaren geçerli olmak üzere bazı değişiklikler yapılmıştır.

Değişikliklerin en başında "endüstri" sözcüğünün "sanayi" ile değiştirilmesi olmuştur. Lise birinci sınıf programında giriş bölümünün adı "Coğrafyanın Konusu ve Bölümleri" olarak değiştirilmiş, üçüncü ünite (karalar ve denizler) kaldırılarak ondan sonra gelen ünitelerin konuları kaydırılmıştır.

Lise ikinci sınıf programında yer alan ikinci bölüm ikinci ünite "Sovyetler Birliğinin Dağılması ile Oluşan Başlıca Cumhuriyetler" olarak değiştirilmiştir. Sırasıyla Rusya Federasyonu, Kafkas Cumhuriyetleri ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri alt başlıklarıyla incelenmesi önerilmiştir (43).

2.8. Ders Geçme ve Kredili Sistem İçerisinde Yer Alan Coğrafya Öğretim Programı

MEB bünyesinde öğrenci ilgi, istek ve yeteneklerine, bireysel farklılıklarına ve yönelecekleri alanların özelliklerine göre bir eğitim ve öğretim ortamı oluşturulması düşünülmüştür. Dönemin Milli Eğitim Bakanı tarafından bu düşünce ortaya atılmış ve üzerinde tartışma başlatılmıştır.

Bu tartışma ve hemen ardından gelen düzenlemeler sonucunda 02/09/1991 tarih ve 20979 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Orta Öğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği" ortaya çıkmıştır.

Buna göre bütün öğrencilerin alması gereken ortak dersleri ve birinci sınıftan itibaren öğrencinin seçeceği alana ilişkin alacağı seçmeli dersler tesbit edilmiştir. Coğrafya dersleri hem ortak zorunlu hem de seçmeli dersler içerisinde yer almıştır.

Ortak dersler bir öğrencinin okulu bitirinceye kadar almakla yükümlü olduğu derslerdir. Bu derslerle gerçekleştirilmek istenen amaç,

öğrenciye asgari düzeyde bir genel kültür vermek, onun kendisini tanımasını sağlamak, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ileriki dönemlerde yöneleceği alanları daha doğru bir şekilde seçmesini kolaylaştırmaktır. Bir kısım derslerin öğretim yılının birinci döneminde alınması zorunlu hale getirilmiştir. Coğrafya ise diğer bazı derslerle birlikte (2+2) dört kredi saati olmak üzere altı dönemlik sürede istenildiği zaman alınacak ortak ders haline getirilmiştir.

Seçmeli dersler, ortak dersler dışında belirlenen derslerdir. Bu derslerle gerçekleştirilmek istenen amaç, öğrencinin, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yönelecekleri alanlarla ilgili programlarda ilerlemelerini sağlamaktır. Seçmeli dersler yedi alanda toplanmıştır. Bunlar;

- 1- Fen Bilimleri
- 2- Sosyal Bilimler
- 3- Sanat
- 4- Spor
- 5- Türkçe-Matematik
- 6- Yabancı Dil
- 7- Genel Kültür

Coğrafyanın ortak zorunlu dersler içerisinde kalan derslerinden olan Coğrafya I ve Coğrafya II için, TTK'nın 08/07/1983 tarih ve 107 sayılı kararı ile kabul edilip 29/09/1983 tarih ve 2146 sayılı TD'de yayınlanan "Orta Öğretim Kurumları Coğrafya Programı"nın amaç ve açıklamaları esas alınmıştır. Coğrafya I için kaynak olarak güncelliğini kaybeden Prof. Dr. Reşat İzbirak'ın "Coğrafya I" kitabı gösterilmiştir (44).

Coğrafya bir için hazırlanan programın düzenlenmesinde sınıf geçme sisteminde kullanılan programdan birkaç konu çıkarılarak oluşturulmuştur. Çıkarılan konular;

- Türkiye'nin coğrafi konumu
- Türkiye'de başlıca iklim tipleri ve tabii bitki örtüsü,

Bunun yanısıra son ünite olan Türkiye'de nüfus ve yerleşme ünitesi tümünden çıkarılmış ve iç kuvvetler ayrı bir ünite halinde incelenmiştir.

Coğrafya II olarak ortak dersler içinde yer alan program için ise yine yukarıda sözü edilen tarih ve sayılı karar geçerli kabul edilmiş, kaynak olarak Prof. Dr. Reşat İzbirak'ın Coğrafya II 'si gösterilmiştir (45). Program olarak 1992 yılında sınıf geçme sisteminde hazırlanmış Lise II. sınıf programı esas alınmıştır. Bu programın ikinci bölümü ortadan kaldırılarak "Bölgesel Türkiye Coğrafyası" bölümü esas alınmıştır (46).

Seçmeli dersler kapsamında kalan coğrafya dersleri üç tane olup,

1-Türkiye Coğrafyası (Fiziki)

2-Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası I, II

3-Ülkeler Coğrafyası I'den oluşmaktadır.

Bu derslerin içerikleri oluşturulurken; TTK'nın 08/07/ 1983 tarih ve 107 sayılı kararı ile kabul edilip, 29/08/1983 tarih ve 2146 sayılı TD'de yayınlanan Orta Öğretim Kurumları Coğrafya Programı'nın amaç ve açıklamaları esas alınmıştır (47).

Türkiye Coğrafyası I (Fiziki) seçmeli dersi için kaynak olarak Prof.Dr. Reşat İzbirak'ın "Türkiye" adlı kitabı gösterilmiştir. Programı oluşturan ünite başlıkları fiziki coğrafyanın alt dallarından oluşmuştur. Sırasıyla Türkiye'nin yeryüzü şekilleri, hidroğrafyası, iklimi, bitki örtüsü ve toprakları ele alınmıştır. Ünitelerin konu başlıkları gelişigüzel ve gruplanmadan sunulmuştur. Örneğin, I. ünitede

A- Türkiye'nin Dağları

B- Türkiye'nin Platoları

C- Türkiye'nin Ovaları

Ç- Türkiye'de Akarsuların Oluşturduğu Şekiller

D- Türkiye'de Karstik Şekiller

E- Türkiye'de Buzulların Oluşturduğu Şekiller

F-Türkiye'de Rüzgarların Oluşturduğu Şekiller

G- Türkiye'de Dalga ve Akıntuların Oluşturduğu Şekiller

Aynı programda beşinci ünite de topraklar ele alınmaktadır.

"A-Toprakların Oluşumu

B-Toprak Tipleri

1-Yerli Topraklar

2-Taşınmış Topraklar"

Toprak tiplerinin bu sınıflandırmasına dünya literatüründe rastlanamamıştır (49).

Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası I adlı dersin birinci bölümü Türkiye'de Nüfus, ikinci bölümü ise Türkiye'de Yerleşme konularından oluşmaktadır.

Nüfus konuları bir coğrafyacidan çok demografin konuyu ele alış tarzını yansıtmaktadır. Birinci ünite de Türkiye'nin Nüfusu başlığı altında beş konu incelenirken, ikinci ünite de Türkiye'de Nüfus Hareketleri başlığı altında iki konu yer almıştır. Burada birinci ünite de yer almış bir konu tekrarlanmıştır. "Nüfus Artışı ve Sonuçları" konusu birinci ünite de yer alırken, ikinci ünite de "Nüfus Artışı ve Nüfus Artışını Etkileyen Faktörler" konusu yer almıştır. Bu da bir nevi tekrarın gerçekleşmesi anlamını taşır.

İkinci bölüme yer alan Türkiye'de Yerleşme ise bir üniteden oluşmuştur. Burada bir yöntem hatası vardır. Bir bölüm en az iki üniteden oluşmak durumundadır. Burada Türkiye'de Yerleşmenin Tarihçesi "Giriş" olarak verilir, Kırsal Yerleşmeleri birinci ünite, Şehir Yerleşmeleri ikinci ünite olarak verilebilirdi. Ayrıca giriş yerleşmelerin ortaya çıkışında etkili olan faktörler de verilebilirdi.

Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası II programında yer alan konu içerikleri genel hatlarıyla aynen sınıf öğretimi için hazırlanmış "Coğrafya III" programından alınmıştır. Bazı alt başlıkların yerleri değiştirilmiştir. Bunun yanı sıra bazı yeni konular da eklenmiştir. Tarım konusuna "Seracılık" ve "Baklagiller", Su Ürünleri konusuna "Kültür Balıkçılığı", Madenlere "Zımpara Taşı", "Barit" ve "Tuz" eklenmiştir. Enerji kaynaklarından güneş enerjisi çıkarılmış, endüstri konusuna "Endüstrinin Kurulması İçin Gerekli Şartlar" eklenmiştir.

Turizm konusunda da bazı değişiklikler yapılarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile oluşturulan program belli başlı konuların alt alta sıralanması şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Programın konuları ele alış biçimi coğrafya biliminden uzaktır. Coğrafyanın temel objesini oluşturan doğal ortam-insan ilişkisine değinilmemektedir. Ekonomik etkinliklerden doğal ortamın etkisi soyutlanamaz. Çünkü ekonomik etkinliklerin kökeninde çoğunlukla doğal kaynaklar önemli yer tutar. Fakat ne doğal kaynakların, ne de insan faaliyetlerinin ayrı ayrı ele alınması coğrafyayı tam anlamıyla amaca ulaştırmaz. Bu iki alanın ahenk içerisinde ele alınması şarttır.

Kredili sistem içerisinde yer alan bir diğer öğretim programı ise "Ülkeler Coğrafyası I"dir. Bu program için de kaynak olarak Reşat İzbirak'ın "Coğrafya II-III" adlı ders kitapları gösterilmiştir. Fakat yapmış olduğumuz inceleme sonucunda bu kaynaklarda yer alan bilgilerin programı tam anlamıyla karşılamadığı görülmüştür. Örneğin programa dahil edilen Komşularımız ünitesi içerisinde yer alan Kafkas Ülkeleri (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan), Afrika ülkeleri içerisinde G. Afrika Cumhuriyeti ve Kuzey Amerika ülkelerinden Meksika yeni ele alınan ülkelerdir. Bunun yanısıra IX. ünite de yer alan Milletlerarası Kuruluşlara EFTA, KEİB dahil edilmemiştir. Diğer taraftan Türkiye'nin içerisinde yer aldığı İKÖ (İslam Konferansı Örgütü) de yer almayan örgütler arasındadır. Bu çok büyük bir eksikliktir. Çünkü bu örgütler yeni dünya düzeni içerisinde önemli yeri olan örgütlerdir.

Kredili sistem uygulayan okullarda altı dönem boyunca herhangi bir dönemde zorunlu olarak alınacak Coğrafya I ve II'nin öğretim programları 09.09.1992/277 nolu karar ile TTKB tarafından onaylanmıştır (50). Programların daha önce Şubat 1992'de yayınlanan (Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Klavuz) (51) taslağının bazı yerleri değiştirilmiştir. Klavuzda Amaçlar ve Açıklamalar için 1983 yılı programında yer alan amaç ve açıklamaların aynısı olduğu belirtilmekle birlikte, program düzenlemelerinde 1983 yılı programındaki amaçların 7., 8. ve 9. maddeleri çıkarılmıştır. Açıklamalar kısmında ise

İlk dört madde aynen bırakılmıştır. Beşinci ve altıncı maddeler çıkarılmış, bölgelerin işlenişi sırasında okulun bulunduğu bölgeden başlanması tavsiye edilmiştir. Daha sonra bölgelerin işlenişi sırasında değinilecek konular açıklanmaya çalışılmıştır. Programın içeriği ise belli sıralamalar dışında değiştirilmemiştir (52).

Kredili sistemi uygulayan okullarda seçmeli ders olarak okutulacak "Türkiye Coğrafyası I (Fiziki)", "Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası I, II" ve "Ülkeler Coğrafyası I" derslerinin öğretim programları ise TTKB'nın 08.07.1992/190 sayılı kararı ile kabul edilmiştir (53). Programın amaçları 08.07.1983 tarih ve 107 sayılı kararı ile kabul edilen amaçlardan aynen alınmıştır. Programın açıklamaları ise aynı TT Kurullarındaki açıklamaların bir bölümünün çıkarılması ile oluşturulmuştur. İlk dört açıklama aynen korunmuştur. Beşinci madde çıkarılırken, oniki maddenin de a, g, h, ı ve i alt maddeleri alınmıştır. Toplam onbeş maddede toparlanan açıklamalara yeni bir katkı yapılmamıştır.

II. Bölümün Dipnotları

- (1) Varış, Fatma, *Eğitimde Program Geliştirme*, An. Ün. Eğitim Fakültesi Yay. no: 75, Ankara, 1978 s: 15
- (2) Varış 1978, s.g.e. s: 17
- (3) Varış 1978, s.g.e.s: 17
- (4) Ertürk, Salahettin, *Eğitimde Program Geliştirme* Meteksan Ltd. Şti. Baskı, Ankara, 1982, s: 24
- (5) Ertürk 1982, s.g.e.
- (6) Ertürk 1982, s.g.e.s: 36
- (7) Varış 1978, s.g.e. s: 44
- (8) Varış 1978, s.g.e. s: 44
- (9) Varış 1978, s.g.e. s: 45-47
- (10) Varış 1978, s.g.e. s: 91
- (11) METK, no: 1739, 24.6.1978, RG 14574
- (12) Fidan, N., Erden, M., *Eğitim Bilimine Giriş*, H.Ü. Eğ.Fak. Kadoğlu mat., Ankara, 1987, ss: 223-228
- (13) TC, MEB, TD, cilt: 4, sayı: 168, 16.03.1942, ss: 120-122
- (14) TC, MEB, TD, cilt: 4, sayı: 168, 16.03.1942, s: 120
- (15) TC, MEB, TD, cilt: 4, sayı: 168, 16.03.1942, ss: 120-121
- (16) TC, MEB, TD, cilt: 4, sayı: 168, 16.03.1942, s: 121
- (17) Varış 1978, s.g.e. ss: 23-24
- (18) Varış 1978, s.g.e. s: 24
- (19) TC, MEB, TD, cilt: 20, sayı: 976, 07.10.1957, s: 158
- (20) TC, MEB, TD, cilt: 20, sayı: 976, 07.10.1957, s: 159
- (21) TC, MEB, TD, cilt: 20, sayı: 976, 07.10.1957, ss: 158-159
- (22) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 976, 12.04.1971, s: 123
- (23) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 1660, 07.06.1971, s: 272
- (24) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 1652, 12.04.1971, sayfa: 123
- (25) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 1652, 12.04.1971, sayfa: 123-124
- (26) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 1652, 12.04.1971, s: 124
- (27) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 1652, 12.04.1971, s: 125
- (28) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 1660, 07.06.1971, ss: 272-273
- (29) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 1660, 07.06.1971, ss: 272-273

- (30) TC, MEB, TD, cilt: 37, sayı: 1775, 21.01.1974, ss: 9-10
- (31) TC, MEB, TD, cilt: 37, sayı: 1775, 21.01.1974, s: 14
- (32) Varış 1978, *s.g.e.* s: 18
- (33) TC, MEB, TD, cilt: 45, sayı: 2128, 20.12.1982, ss: 487-490
- (34) TC, MEB, TD, cilt:45, sayı:2128, 20.12.1982, ss: 489-490
- (35) İzbırak, Reşat, *Liseler İçin Coğrafya I* (8. Basılsı) Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992.
- (36) TC, MEB, TD, cilt: 45, sayı: 2128, 20.12.1982, ss: 489-490
- (37) TC, MEB, TD, cilt: 46, sayı: 2146, 29.08.1988, s: 884
- (38) TC, MEB, TD, cilt: 46, sayı: 2146, 29.08.1988, s: 886
- (39) TC, MEB, TD, cilt: 46, sayı: 2146, 29.8.1988, sayfa: 887
- (40) TC, MEB, TD, cilt: 46, sayı: 2146, 29.8.1988, Sayfa: 885
- (41) TC, MEB, TD, cilt: 46, sayı: 2146, 29.8.1988, s: 888
- (42) TC, MEB, TD, cilt: 55, sayı: 2857, 27.04.1992, sayfa: 264
- (43) TC, MEB, TD, cilt: 56, sayı: 2881, 28.4.1992, sayfa: 278-279
- (44) İzbırak, 1992, *s.g.e.*
- (45) İzbırak, Reşat, *Liseler İçin Coğrafya II* (8. Basılsı), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992.
- (46) TC, MEB, TD, cilt: 55, sayı: 2869, 26.10.1992, ss: 791-792
- (47) TC, MEB, TTKB, *Ders Geçme ve Kredi Uygu İlamasına İlişkin Program Klamını*, Şubat 1992, Ankara, sayfa 158, 161, 165.
- (48) TC, MEB, TD, cilt: 55, sayı: 2866, 14.09.1992, s: 578
- (49) Atalay, İbrahim, *İzırak Coğrafyası* Ege Ün. Basımevi, İzmir 1987.
- (50) TC, MEB, TD, cilt: 55, sayı: 2869, 26.10.1992, sayfa: 787-792
- (51) TC, MEB, TTKB, *Ders Geçme ve Kredi Uygu İlamasına İlişkin Program Klamını*, Şubat 1992, Ankara.
- (52) TC, MEB, TD, cilt: 55, sayı: 2869, 26.10.1992, ss: 787-790
- (53) TC, MEB, TD, cilt: 55, sayı: 2866, 14.08.1992, sayfa: 572-582.

III BÖLÜM:

COĞRAFYA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ ve ARAÇ - GEREÇ KULLANIMI

1. ÖĞRETİM TEKNİKLERİ VE COĞRAFYA

Coğrafyanın orta öğretim kurumlarında öğrencilere eğitim programlarında, öğretim programlarında belirtilen amaçlar ve program içeriğinin öğretilmesi sırasında dikkate alınacak iki önemli kriter bulunmaktadır : Bunların ilki öğrencinin istemleri ve öğrencinin düşündüğü, algıladığı güncelliktir. Bu, özellikle konuların öğretilmesi sırasındaki örneklendirmelerde dikkat edilmesi gereken bir unsurdur. İkinci kriter ise, coğrafyanın olaylara bilimsel yaklaşımıdır. Bu da ancak öğretmenin coğrafya bilimindeki gelişmeleri iyi bir şekilde izlemesi, kendisine sunulan hizmet-içi kursları değerlendirmesi ile mümkündür. Kriterlerin öğrenci ve öğretmen ile ilgili olmasının nedeni bu iki unsurun öğretimin temel taşlarını oluşturmasıdır. Bu nedenle tezimizin dayanağını oluşturan anket çalışmalarında öğrenci ve öğretmenlere uygulanmıştır.

Orta öğretim coğrafya öğretim programlarında coğrafyanın amaçları tam olarak belirtilmemiştir. 1973 yılı programı dışında ise, ayrıntılı olarak amaçlar vurgulanmamıştır. Bunun yanı sıra coğrafyanın öğretimi sırasında kullanılacak araç-gereçler ise 1971 geçici programı (1) ile 1973 coğrafya öğretim programında (2) yerini almıştır. Fakat

coğrafya öğretiminin gerçekleştirilmesinde öğretmenin kullanacağı öğretim tekniklerine ise hiç değinilmemiştir. Özellikle öğretim tekniklerinin konularla örneklendirilerek belirtilmesi gerekirdi. Hatta çağdaş normları temsil ettiği iddiasında bulunan ders geçme ve kredili sistemin bünyesinde yer alan coğrafya öğretim programlarında da bu önemli unsur yer almamıştır (3), (4).

Orta öğretim coğrafya öğretim programlarında, coğrafya öğretim tekniklerinin yer almamasına rağmen bazı coğrafya bilim adamları tarafından bu konuda bazı öneriler yapılmıştır. Atalay, coğrafya öğretimi için şu teknikleri önermektedir:

1. Direkt yöntem,
2. İndirekt yöntem.

Bunlardan, direkt yöntemin alan araştırmaları, indirekt yöntemin ise sınıf içi öğretim olduğu belirtilmektedir (5). Diğer yandan coğrafyanın öğretiminde;

- 1- Düz anlatım yöntemi,
- 2- Soru cevap yöntemi,
- 3- Tartışma yöntemi,
- 4- Gösteri yöntemi,
- 5- Ders gezileri yöntemi, gibi yöntemlerden söz edilmektedir.

Burada şunu vurgulamak gerekir ki, yöntem ve teknik bazı yazarlar tarafından farklı tanımlanmaktadır. Örneğin Clark ve Starr'a göre yöntem öğrenme ünitesinin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla teknikleri içeriği, araç-gereç ve kaynakları ilişkili bir biçimde hizmete sunan bir öğretme yoludur. Yani, yöntem en genel anlamda birşey yapma yoludur. Öğretme yöntemini seçerken, hedefe, öğrencinin özelliklerine, öğretmenin gücü ve yeteneklerine, öğretme ortamının fiziksel koşullarına uygun olmasına dikkat edilmelidir.

Teknik ise, öğretim materyallerini sunmada ve öğretim etkinliklerini yapılanmıdırma izlenene özel bir yoldur. Aynı hedefi gerçekleştirmek üzere birçok tekniğin bütünlük oluşturucak şekilde sunulması yöntemi oluşturur. Örneğin, soru-cevap bir tekniktir.

Soru-cevap, anlatım, küçük grup tartışma tekniklerinin ve çeşitli araç-gereçlerin kullanılması ise yöntemi oluşturur (6).

Oğuzkan, yöntemi bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yol ya da yeni gerçekleri bulmak, bilinen gerçekleri yorumlamak ve açıklamak için uyulan mantıklı düşünme yolu olarak tanımlamaktadır (7).

Coğrafya öğretim teknikleri Doğanay tarafından da ilk önce öğretim ilkeleri ve coğrafya diye adlandırdığı bölümden sonra coğrafya öğretiminin metodları başlığı altında sıralamaktadır (8).

Coğrafya öğretim tekniklerinin belirlenmesi için coğrafyanın öğretiminde uyulması gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır :

- 1- Öğrenciye görelilik ilkesi,
- 2- Yakından uzağa ilkesi-uzaktan yakına ilkesi,
- 3- Bilinenden bilimeyeene ilkesi
- 4- Somuttan yoyuta ilkesi-soyuttan somuta ilkesi,
- 5- Açıklık ilkesi
- 6- Aktivite ilkesi,
- 7- Bütünlük ilkesi
- 8- Güncellik ilkesi (9).

2. ÖĞRETİM TEKNİKLERİNİN SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Öğretim tekniklerin bazı şartların bir araya gelmesiyle uygulanabilirlik kazandığını unutmamak gerekir. Öğretmenin öğretim tekniklerinin seçiminde etkili olan bazı etkenler bulunmaktadır (10). Bunları gözden geçirecek olursak;

2.1. Öğretmenin tekniğe yatkınlığı

Öğretmenlerin yaşamsal alışkanlıkları öğretim tekniği seçiminde de etkili olabilir. Öğretmen, öğretim teknikleri konusunda kendisini uzmanlaştırmak, sınıfa ve konulara göre gerekli davranış tipleri

sergilemeli, öğrencinin konulara dikkatini çekmek için güncel olaylarla bağlantı kurmalıdır.

2.2. Zaman ve fiziksel olanaklar

Yeni tekniklerin kullanımı için daha fazla zaman ayırmak gerektiği bir gerçektir. Çünkü yeni tekniklerin hepsi öğrenciyi merkez alan tekniklerdir. Ayrıca yeni tekniklerin araç-gereç kullanımına da yer vermesi zaman açısından öğretmenin işini zorlaştırmaktadır.

Aynı şekilde fiziki ortamına da yeni teknikler açısından düzenlenmesi şarttır. Örneğin, projeksiyonlarla gösterilerin rahatça yapılabileceği karartma odalarının oluşturulması bunlardan bazılarıdır.

2.3. Maliyet

Okullarda öğrencilerin öğretim etkinliklerine ayrılacak ödeneklerin ülkemizde yeterli olamadığı bilinmektedir. Okulların pek çoğu bu harcamaları velilerden sağladıkları maddi destekle yapmaktadırlar. Pek çok okulun, arazi gezilerinin giderlerini karşılama imkanı bulunmamaktadır.

2.4. Sınıflardaki öğrenci sayıları

Öğrenci merkezli yeni öğretim tekniklerinin kullanılabilmesi için öğrenci sayısının az olması gerekir. Örneğin, bir grup tartışması yaptırılacağı zaman 60 kişilik bir sınıfta öğrencilerin hepsinin söz alması mümkün değildir. Bugün özellikle büyük kentlerde bulunan orta öğretim kurumlarının hemen hepsinde sınıfların öğrenci sayıları 50'nin üzerindedir.

2.5. Konunun özelliği

Coğrafyada işlenen konularının pek çoğu araç-gereç kullanımını da beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra pek çok konu da gezi-gözlem ile öğretilir. Bu durumda coğrafya öğretmenin öğretim tekniklerini konulara göre önceden bilerlemesi şarttır.

2.6. Öğretim sonucunda öğrencide geliştirmek istenilen nitelikler

Burada söz konusu olan coğrafya derslerinin, coğrafya öğretim programlarında belirlenmiş olan hedefleridir. Öğretmenin bu hedefleri

iyi bir şekilde gözden geçirip, teknikleri ona göre belirlemesi gerekmektedir.

Öğretim tekniklerinin seçiminde etkili olan etkenlerin yanı sıra tekniklerin seçiminde bazı ilkelerinde göz önünde bulundurulması gerekmektedir(11).

Bir öğretmen kullandığı tekniklerle öğrencilerin ne kadar fazla duyusuna seslenirse o derece öğretimin hedefine ulaşmada yol almış olur. Duyuların öğrenmedeki etkililikleri oransal olarak şöyle sıralanmaktadır (12).

Duyu	Öğrenmedeki etkisi
Görme duyusu	%75
İşitme duyusu	%13
Dokunma duyusu	%6
Koklama duyusu	%3
Tat alma duyusu	%3

Bunlardan görme duyusuna hitap etmenin en basit yolu yazı tahtasının kullanımudur. Bunun yanı sıra çizelge, şekil, harita, üç boyutlu modeller, projeksiyon araçlarıyla uygulanan öğretim etkinlikleride görme duyusuna hitap eder ve bunların coğrafya öğretiminde çok büyük önemi bulunmaktadır. Gezi ve gözlemlerde görme duyusuna hitap eden ve öğrenmeyi artırıcı en önemli unsurdur.

İşitme duyusu öğretim etkinliklerinde günümüz Türk eğitim sisteminde en fazla kullanılan duydur. Bunun için bu duyuya hitap eden öğretim etkinliklerinde ses tonunun ayarlanması esastır. Öğretmenlerin ses tonlarının monoton, çok az veya çok yüksek olmaması istenir. Ayrıca öğretmenin ses tonundaki vurguların, iniş ve çıkışların yerinde olması da gerekir.

Dokunma duyusu, koklama ve tat alma duyusu coğrafya öğretiminde çok sık başvurulan duyular değildir.

3. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN TEKNİKLER

Coğrafyanın öğretimi esnasında öğretmenin kullanacağı teknikler elbetteki diğer bilimlerin öğretilmesinde de kullanılırlar. Fakat

bizim burada yapmak stediğimiz coğrafyanın öğretimi sırasında kullanılan bu genel öğretim tekniklerinin coğrafya konularıyla sunulmasıdır. Coğrafya öğretimi esnasında günümüzde yeni öğretim tekniklerinin en fazla kullanılanı anlatım (Takrir) tekniğidir. Diğer teknikler de olanaklar ve öğretmenin eğilimi doğrultusunda kullanılmaktadır. Buna göre coğrafya öğretimi esnasında kullanılan öğretim teknikleri şu şekilde incelenebilir :

3. 1. Takrir (Anlatım) Tekniği

Bir konuşmacıdan çok sayıda dinleyicinin yararlanmasını sağlayan tekniktir. Uzun bir tarihi geçmişe sahip olan bu öğretme tekniği iki bin yıl kadar bir süre varlığını başarıyla sürdürmüştür.

Uzun ve başarılı geçmişi olan bu tekniğin eğitim ortamından silinip atılması uygun bir yaklaşım değildir. Aslında tekniğin kendisinden çok yanlış ve uzun süreli kullanımı eleştirilerin ağırlık noktasını oluşturmaktadır. (13).

Takrir tekniğinin başarıyla uygulanabilmesi için öğrencinin öğrenme hızı tekniğin uygulanışı sırasında dikkate alınmalıdır.

Takririn kullanıldığı yerler :

- a- Etkinliklerin sunulmasında,
- b- Öğrencinin güdülenmesinde,
- c- Ünite ve konuların özetlenmesinde,
- ç- Anlaşılması güç olan bölümlerin anlaşılır duruma getirilmesi konusunda,
- d- Derinlemesine çalışılan konular arasındaki boşlukların doldurulmasında,
- e- Öğrencinin bulmakta güçlük çektiği konuların sınıfa verilmesi sırasında (14).

Anlatım tekniğinin her bilimde kullanımının olmasına karşın diğer bilimlerde de olduğu gibi bazı farklılıkları bulunmaktadır. Coğrafyanın anlatım tekniği ile öğretilmesi sırasında mutlaka coğrafi terimlerin kullanılması ve anlatımın araç-gereç ile desteklenmesi gerekmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, anlatım, tüm tekniklerin içerisinde yerini koruyan bir tekniktir.

Anlatım tekniği ile, öğrencilerin tümünün aynı anda bilgilenmeleri ve konunun içeriği üzerinde sistemli bir görüş kazanmaları sağlanır. Yalnızca öğretmen konuşacağı için zaman yetersizliği sorunu önemli ölçüde ortadan kalkar, uygulanması konunun bilinmesi kolay ve ekonomik olur.

Bununla birlikte, anlatım sıkıcı olabilir ve öğrencinin anlatım üzerine tepkilerini ölçmek zordur. Öğrencinin öğretmenle kuracağı iletişimi azaltır ve geri dönüşü engeller. Ayrıca öğrencinin hayal gücü anlatılan ayrıntıları yakalamasını engeller. Öğrencilerin pasif olması, öğretmenin öğrencileri tanımmasını zorlaştırır. Bunun yanı sıra duygusal tutumlar ve psikomotor öğrenme çok az gerçekleşir. Öğrenci aktif olmadığı için de yüksek seviyeli bilişsel öğrenme olmaz (15).

Anlatım tekniğinin coğrafya öğretiminde kullanılması için bazı ilkelerin oluşturulması şarttır ;

a- Anlatılacak konunun özel ve genel amaçları mutlaka belirlenmelidir.

b- Öğrencilerin iyi tanınması, ilgi ve eğilimlerinin bilinmesi, öğrencilerin durumlarına göre özel ve genel amaçların şekillendirilmesi gerekmektedir.

c- Ders saati iyi planlanmalıdır.

ç- Anlatım sırasında kullanılacak araç-gereçler önceden hazır edilmelidir.

d- Anlatımın gerekirse bir provasının yapılması ve öğrencilere yöneltilecek sorular belirlenmelidir. Bunun yanı sıra öğrencilerin de sorular sorabileceği düşünülerek zaman ayrılmalı ve öğrenci soru için teşvik edilmelidir.

e- Anlatım esnasında öğrencinin ders kitabından ya da değişik kaynaklardan konuyu izlemesi sağlanmalıdır.

f- Gerekirse dersin sonunda öğretmen öğrencilerin konuyu kendi aralarında tartışmalarını sağlamalıdır (16), (17).

3.2. Soru - cevap Tekniği

Soru - cevap tekniği Eğitim Bilimciler tarafından ilkokul ve ortaokul düzeyinde uygulanacak bir teknik olarak belirtilmektedir (18). Bunun yanı sıra Doğanay ise, bu tekniği coğrafya öğretiminde sadece sınavlarda kullanılacak bir teknik olarak nitelemektedir (19). Soru-cevap tekniği, öğretmenin önceden formüle ettiği öğrencilerin sözlü olarak yanıtlamalarına dayanan bir öğretim tekniğidir. Sorular öğrencilerin ezberledikleri bilgileri hatırlamalarını değil, düşünmelerini sağlayıcı nitelikte olmalıdır.

Soru cevap tekniğinin sınıf içi öğretimdeki yararları şöyle sıralanabilir:

- 1- Öğrenci bilmek istediği hususları öğrenirken, başkalarının belirli konularda neler bildiğini saptar.
- 2- Öğrencinin düşünme yeteneğini geliştirir ve öğrenmeyi güdüler.
- 3- Öğrenciye öğrendiklerini uygulama olanağı verir, belirli verileri örgütlemeye yardımcı olur ve verileri yorumlama olanağı sağlar.
- 4- Önemli noktaların belirginleşmesini sağlar ve sebep-sonuç ilişkisini ortaya çıkarır.
- 5- Öğrencinin ilgi duyduğu konuların keşfedilmesini sağlar ve takdir etme gücünü geliştirir.
- 6- Konuların tekrarını sağlayarak, anlatım gücünü geliştirmek için pratik yapma olanağı hazırlar.
- 7- Zihinsel gelişmeyi hızlandırır.
- 8- Öğretmen-öğrenci iletişimini kurar.
- 9- Öğretimin üstün ve eksik yönlerini saptamayı sağlar.
- 10- Eğitimin verimliliğini değerlendirmeye olanak sağlar (20).

Soru-cevap tekniği anlatım tekniğine göre daha yavaş işler ve öğrencilerin sorulara yanlış yanıtlar vermeleri zaman kaybını artırabilir, Ayrıca, öğretmenin belirli tip öğrenmeyi ölçmek için soru hazırlaması çok güçtür. Bunun yanı sıra öğrencilerin sorulara verdikleri yanlış ya da yarım yanıtların öğrencinin kendine güvenini azaltabilir.

Soru-cevap tekniğini kullanan bir öğretmenin soru hazırlama ve sorma tekniklerini bilmesi gerekir (21).

3.3. Problem Çözme Tekniği

Problem çözme insanın yaşam şeklidir, Çünkü insan dünya üzerinde yaşamaya başladığından beri çevresinde (doğal ya da kültürel) ortaya çıkan problemleri çözmek için çabalamıştır. Bu yüzden eğitim ve öğretimde problem çözme tekniğinin kullanılması eğitim-öğretimi yaşamın içinde tutmak anlamını da taşır. Oğuzkan, kişinin yaşam boyunca içinde yaşadığı toplumun şartlarına uyma çabası da aslında bir sorun çözme etkinliğinden başka bir şey değildir, demektedir (22). Bu durumda öğretmen öğrencileri belirli sorunlara yönelterek onları bu sorunları çözmeye teşvik etmek için her imkanı kullanmalıdır. Bu aynı zamanda öğrencide çözüme yönelik bir akıl yürütmeyi geliştirecek ve sorunlar karşısında kendine güven duygusunu oluşturacaktır.

Problem çözme tekniğinde zihnin analiz etme, genelleme ve sentez etme gibi en yüksek bilişsel fonksiyonları kullanılmaktadır.

Bilen, problem çözme tekniğini yaparak-uygulayarak öğretme teknikleri içerisinde saymakta ve şöyle tanımlamaktadır: Bir problem ya da durumun bilimsel yaklaşımla çözümünü sağlayan, uygulayan kişinin sayısına göre ya bireysel ya da grup öğretim tekniği olarak tanımlanan bir tekniktir (23).

Doğanay, tekniğin uygulanması, tümevarım, tümdengelim, analiz (çözümleme) ve sentez (birleştirme) gibi akıl yürütme tekniklerinin, birlikte uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca bu teknikle aklın fonksiyonları, bir organizasyon şeklinde işletilmelidir demektedir (24).

Tekniği bir örnekle inceleyecek olursak; Akdeniz ikliminin pamuk, zeytin, incir gibi bazı tarımsal bitkilerin yetişmesi için uygun bir ortam oluşturduğu öğrenciye verilmiştir. Ardından öğrenciye California'da Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü belirtilerek öğrenciden burada yetişebilecek tarımsal ürünlerin neler olabileceğini düşünmesi istenir. Bu durumda öğrenci problem çözme tekniği ile sonuca ulaşacaktır.

Problem çözüme tekniğinin bazı değişik yaklaşımları bulunmaktadır (25). Fakat problem çözüme tekniği her konuda kullanılmaz. Özellikle öğretim programında hedeflenen zaman içerisinde konuların bitirilmesini engelleyecek zaman kaybına yol açmaması gerekir.

Öğrencilerin çözümüne sunulacak problemlerin seçimi için bazı ilkeler oluşturulmalıdır. Bunlar:

1- Seçilen problem öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılaması ve ilgilerini çekmesinin yanı sıra coğrafya öğretim programının amaçlarına uygun olmalı ve belirli eğitsel değerler taşımalıdır.

2- Seçilen sorun öğrencilerin toplumsal ve kültürel yaşamlarıyla ilgili ve seviyelerine uygun olmalıdır.

3- Seçilen sorunun öğrencinin kafasında şekillenmesi ve çözümünü için okul ve yakın çevrede yeterli kaynağın, uygun araç ve gereçlerin bulunup bulunmadığı gözden geçirilmelidir.

4- Seçilen sorun çözümsüz olmamalı ve programın genel akışını bozmamalıdır.

5- Seçilen sorunun çözümünü için harcanan zamanın ekonomik olması gerekmektedir.

Herşeyden önce problem çözüme tekniğinin kullanılması için okulun fiziki şartlarının uygun olması gerekmektedir. Ayrıca, programların da buna göre uygun hale getirilmesi gerekir (26).

3.4. Gösteri (Demonstrasyon) Tekniği

Gösteri, öğretmenin ve öğrencilerin gözleri önünde bir şeyin nasıl yapılacağını uygulamalı olarak gösterilmesi ya da bir temel ilkeyi açıklamak için yapılan işlemdir (27).

Gösteri tekniğinin spor, fen, müzik ve diğer sanat alanlarında kullanıldığı belirtilse de gösteri tekniğini yalnızca bedensel alanda bir hareketin nasıl yapılacağı veya bir çalgının nasıl çalınacağını gösterilmesi anlamını taşımamalıdır. Bu anlamı ile gösteri tekniği

yalnızca kartografik araç-gereç kullanımı (harita çizmek, kesit almak, diyagram oluşturmak) ve arazi yön bulma, eğim ölçme, egemen rüzgar yönü saptama gibi uygulamalarda kullanılabilir. Fakat coğrafya ve diğer derslerin büyük bölümünde de kullanılmakta olan görsel araç-gereçle gerçekleştirilen (slayt, opak, fotoğraf, grafik, diyagram vs.) öğretimde gösteri tekniği ile adlandırılmaktadır (28). Bu sözü edilen teknik okul içerisinde oluşturulacak coğrafya öğretim sınıfında uygulanmalıdır. Coğrafya öğretim sınıf modeli üzerinde araç-gereç kullanımı konusundan sonra değinilmiş ve örnek bir model sınıf önerilmiştir.

Gösteri sırasında öğrenciler genellikle dinleyici ve izleyici durumundadırlar. Fakat öğrenmede % 75 etkili olan görme duyusunun burada öğrenci pasif olmasına rağmen öğrenciye çok şey verdiği bilinmektedir.

Coğrafya öğretimi alanında gösteri (demonstrasyon) tekniği geliştirilebilir. Çünkü coğrafyanın bir kolu doğa bilimleri kapsamındadır. Bazı doğa olaylarının meydana gelişini gösteri şeklinde vermek mümkündür. Örneğin Güneş Sisteminin durumu bir model eşliğinde gösteri tekniği yardımıyla öğrencilere öğretilir. Fakat doğal olaylarının öğrenciye sınıf ortamında gösteri tekniği ile verilmesi yalnızca yaparak gösterme ile sınırlanırsa, amacına ulaşamaz. Çünkü doğa olaylarını sınıf ortamına taşımak imkansızdır. Bunun yanı sıra doğa olaylarının fotoğraf, slayt, opak, film, saydam ile sınıfta gösterimi yapılabilir. Bu yüzden coğrafyada daha çok görsel aletlere dayalı gösteri tekniği yaygın olarak kullanılır.

Gösteri tekniğinin üstün yönleri şöyle sıralanabilir:

- 1- Göze ve kulağa hitap ettiği için ilgiyi artırır.
- 2- Konuşulanlar açık ve anlaşılır duruma gelir.
- 3- Diğer tekniklerde yapılabilecek hatalar burada kolay saptanır ve düzeltilir.
- 4- Beceriye artırır.
- 5- Toplumdaki insan kaynağından yararlanmayı kolaylaştırır.
- 6- Sözcüklerin anlatamadığı düşünceleri daha anlaşılır hale getirir (29).

Gösteri tekniği uygulanmadan önce bazı hazırlıkların yerine getirilmesi gerekir. Hazırlık ne derece iyi olursa gösterinin aksaması ve zaman kaybı engellenmiş olur.

3.5. Gezi-gözlem Tekniği

Gezi-gözlem hayli masraflı ve zaman alıcı bir tekniktir. Bundan dolayı orta öğretim kurumlarında pek yerini alamamıştır. Ülkemiz okullarının mali portreleri de gezi-gözlem için kaynak oluşturulmasını engelleyici bir yapı arz etmektedir.

Fakat yine de okulun bulunduğu alanda da olsa gezi-gözlem tekniğinden coğrafya öğretmenleri vazgeçememektedirler. Sanayi tesisleri, maden ocakları, müzeler, turizm alanları öğrencilere gezdirilerek, almış oldukları temel bilgiler dahilinde gözlemlerde bulunmaları sağlanmalıdır.

Gezi-gözleme katılan öğrenci coğrafyanın ana temasını ve diğer bilimlerin pek çoğunda uğraş alanı olan doğal ortam-insan ilişkileri konusunda daha sağlıklı bilgilere sahip olur. Belki her gün gördüğü, fakat algılayamadığı ya da dikkatli inceleyemediği, nedenini, niçinini sormadığı bir olayı öğretmen eşliğinde gözlediği zaman bu konuda aydınlatılmış olacaktır.

Gezi-gözlem coğrafyada genellikle bir arada kullanılan iki teknik olarak da değerlendirilmektedir. Bilen, bu iki tekniği ayrı ayrı ele almaktadır (30).

Gezi-gözlem tekniği hem doğal hem de beşeri olayların öğrenilmesi için yapılabilir. Örneğin volkanik bir bölgeye düzenlenen gezi ve yapılan gözlemin yanı sıra, bir sanayi kuruluşu da gezilip, gözlenebilir.

Gezi-gözlem gerçekleştirilmeden önce yapılması gereken bazı hazırlıklar vardır:

- 1- Gezinin yapılacağı alan ya da tesis hakkında temel bilgiler edinilir.
- 2- Temel bilgiler ışığında araçlar saptanır.
- 3- Gezi alanı ile ilişki kurulur ve gezinin alt yapısı oluşturulur.

4- Gezinin süresi, öğrenci sayısı, kalacak yer ve gezi programı, yani gözlem noktaları tespit edilir.

5- Geziden öğrencilerin en üst düzeyde edineceği bilgiler saptanır.

6- Olanak varsa gezi alanı hakkında öğrencilere fotoğraf, slayt ya da film aracılığıyla ön bilgiler aktarılmalıdır.

Gezi-gözlemin pek çok üstün yanları bulunmaktadır:

1- Sınıf dışında olduğu için öğrencilerin ilgisini çekebilir.

2- Öğrenciler bütün duyularıyla olayları yaşayarak öğrenirler.

3- Soyut öğrenimler somutlaştırılır.

4- Okul-çevre ilişkisini geliştirir, öğrenmeyi yaşantının içerisine taşır.

5- Diğer öğrenmelere temel oluşturur.

Bunun yanı sıra bazı sıkıntıları da bulunmaktadır. Bunların bazıları şöyledir:

1- Öğretmene yasal sorumluluk yükler.

2- Disiplin oluşturmak zor olur.

3- Hafta içi yapıldığı zaman diğer dersleri aksatır.

4- Düzenlenen gezinin organizasyonu karışıktır.

5- Araçlar iyi saptanmassa öğretim gerçekleşmeyebilir.

6- Süre ayırmak güç ve pahalıdır (31).

3.6. Deney Tekniği (Yaparak ve yaşayarak öğrenme)

Deney tekniği coğrafyada pek kullanılan bir teknik değildir. Çünkü doğal ve sosyal olayların laboratuvar ortamına getirilmesi imkansızdır. Ancak bazı doğa olaylarını laboratuvar ortamında benzetim yoluyla deneyebiliriz. Örneğin yağışın oluşumu bir deneyle gösterilebilir. Bunun için bir ocak, kapaklı bir su kabı ve su gereklidir. Buharlaştıran suyun su kabının üzerinde tuttuğumuz kapakta nasıl yoğuştuğu öğrenciler tarafından denenerak görülür.

Doğanay, doğanın (yeryüzünün) coğrafyacının laboratuvarı olduğunu, bu yüzden deney tekniğinin coğrafya için kullanıldığını ifade etmektedir (32). Deney bir olayın laboratuvar ortamında yapay olarak oluşturularak, neden-sonuçlarının araştırılıp, saptanması esasına

dayanır. Oysa coğrafyacının laboratuvarı olduğu iddia edilen doğal ortamda olayların şartları deney tekniğinde olduğu gibi insanlar tarafından özel olarak oluşturulmamaktadır. Bu yüzden doğal ortamdaki olayların gözlenmesi deney değil gezi-gözlem tekniği bünyesindeki. Yani deney tekniğinin coğrafyada doğada oluşturulduğunun söylenmesi bir abartma ve zorlamadır.

4. COGRAFYADA ARAÇ GEREÇ KULLANIMI

Eğitim-öğretimde araç-gereç kullanımını eğitim içerisinde ayrı bir alan olarak ortaya çıkan "eğitim teknolojisi" içerisinde incelenmektedir. Eğitim teknolojisinin pek çok tanımı yapılmakla birlikte, bunlardan bazıları burada gözden geçirilecektir.

Alkan, eğitim teknolojisini eğitim alanında kuram ile uygulama arasındaki boşluğu dolduran bir uğraşı alanı olarak nitelemektedir (33). Yine Alkan, eğitim teknolojisini, öğretme ve öğrenmeyi teşvik etmek, kolaylaştırmak ve öğrenciyi güdülemek amacını hedefleyen araç-gereçler ile belirli öğretme-öğrenme sistemlerine göre hazırlanmış programların denenmesi ve geliştirilmesine ilişkin tüm süreç tasarım ve yöntemleri kapsar, diye tanımlamaktadır. Çilenti ise, eğitim teknolojisini davranış bilimlerinin iletişim ve öğrenme ile ilgili verilerine dayalı olarak, eğitimle ilgili ulaşılabilir insan-gücünü ve insan gücü-dışı kaynakları, uygun yöntem ve tekniklerle akılcıca ve ustaca kullanıp, sonuçları değerlendirerek, bireyleri, eğitimin özel amaçlarına ulaştırma yollarını inceleyen bilim dalı şeklinde tanımlamaktadır (34).

Hızal, eğitim teknolojisinin tanımını ikiye indirgemektedir. Bunlardan ilki sınırlı anlamıdır; teknoloji ve iletişim bilimleri alanındaki gelişmeler sonucu ortaya çıkmış araç-gereçlerin ciddi bir planlama yapılmadan öğretme-öğrenme etkinliklerinde ya tek başlarına ya da öğretmen, ders kitabı veya yazı tahtasıyla birlikte zaman zaman kullanılması olarak tanımlamaktadır (35).

Güntümüzde bu anlayış uzmanlar tarafından eleştirilmektedir. Çünkü eğitimin diğer alanlarının ihmal edildiği ve olayın yalnızca araç ve gereç kaynaklarına indirgendiği vurgulanmaktadır. Yani en gelişmiş

araç-gereçlerin eğitimde kullanıma sokulmasıyla, çoğu eğitim sorununun çözeleceği umulmuştur. Bu da beklenen verimi ortaya çıkarmamıştır.

Hızal, bu eğitim teknolojisi anlayışıyla ortaya çıkan eksiklikleri şöyle sıralamıştır:

1- Araç-gereç kaynaklarının gelişigüzel kullanıldığı ortaya çıkmış ve doğal olarak öğrenme-öğretme süreçlerinde verim artışı gerçekleşmemiştir.

2- İletişim bilimleri araştırma bulguları dikkate alınmadan teknolojik kaynaklar her türlü içeriğin sunusunda kullanıma sokulmuştur.

3- Öğretmenlerin teknolojinin olanaklarından nerede, ne zaman, hangi içeriğin sunusunda, nasıl yararlanacağını bilen elamanlar olarak geliştirilmesine gereken özen gösterilmediği ortaya çıkmıştır.

Bundan dolayı eğitim teknolojisi araç-gereçleri atıl olarak kullanılamaz durumda kalmaktadır.

4- Öğretme-öğrenme sistemleri bir bütün olarak algılanmamaktadır (36).

Burada eğitim teknolojisi biliminin gereklerine uyularak coğrafya öğretiminin gerçekleştirilmesi sırasında nasıl bir fiziki ortamın yaratılması ve bu ortam içerisinde hangi araç-gereçlerin kullanılması gerektiği konusu üzerinde durulacaktır.

4.1. Coğrafya öğretiminin gerçekleştirileceği fiziki ortam nasıl olmalıdır?

Coğrafya öğretiminin yapılabilmesi için aslında çok değişik ortamlara gereksinim bulunmaktadır. Bunun nedeni coğrafi olayların geçtiği coğrafi mekanın genişliğidir. Öğrencilerin coğrafi olayları öğrenebilmeleri için bu olayları gerçekleştikleri ortamlarda gözlemleri gerekir. Ancak, böyle bir imkanın akademik coğrafya öğretiminde bile oluşturulamaması, olayın zorluğunu anlatmaktadır. Bu yüzden coğrafya öğretiminin en iyi şekilde gerçekleştirileceği bir sınıf (dersane) ortamının yaratılması (fiziki ortam koşulları) gereklidir.

Coğrafya dersi, konusu gereği çoğunlukla görsel aletlerin kullanılmasını gerektirir. Zaman zaman, öğrencinin, öğretmenin anlattıklarını duvar haritasından, atlastan ve diğer görsel araç-gereçlerden izlemesi öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve zaman kazandırıcı bir aktivitedir.

Coğrafya dersinin işlendiği dersanenin özel olarak coğrafya öğretimi için düzenlenemeyeceği düşünülerek, diğer yandan bu konuda fazla iddialı bir dersane modelini dayatmamak için bir model önerisinde bulunulmayacaktır. Bunun yanı sıra, bazı önerilerde bulunulması faydalı olabilir.

Dersane sıralarının sınıf içerisinde yapılacak çeşitli oturma düzenlerinin kolayca oluşturulabilmesi için uygun seçilmesi ve öğrenci oturaklarının arkalı ve tek kişilik olmasının büyük yararı olacaktır. Diğer yandan görsel aletlerin (televizyon, tepegöz, slayt makinası, video, film makinası) hepsinin yerleştirilebildiği, hareket ettirilebilir bir özel araca ihtiyaç vardır.

Dersanede mutlaka sabit ya da taşınabilir bir gösteri perdesinin bulundurulması gerekmektedir.

4.2. Coğrafya Öğretiminde Araç- gereçlerin önemi

Coğrafya biliminin çok boyutluluğu kullanılacak araç ve gereçlere de çeşitlilik kazandırmaktadır. Bu çeşitli araç-gereçlerin kullanımını sırasında öğretmenin çok iyi bir plan yapması gerekmektedir. Plansız bir öğretime kalkışıldığı takdirde zaman kaybı çoğalacaktır. Bunun yanı sıra araç-gereçlerin önceden hazırlanması ve ders sırasında öğrencinin ilgisinin dağılmasına yol açmayacak şekilde kullanımının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Coğrafya öğretim araç-gereçlerinin bazıları dersin anlatımı sırasında yardımcı araçlar olarak kullanılırken (harita, atlas, küre, vs.), bazıları da başlıbaşına öğretmenin rehberliğinde öğretimi gerçekleştiren araçlardır (televizyon, video, film, vs.).

Coğrafya öğretiminde kullanılan araç ve gereçleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Coğrafya ders kitapları,
2. Harita ve atlaslar,
3. Maketler,
4. Slayt, slayt makinası ve film şeritleri,
5. Tepegöz ve saydamlar,
6. Televizyon (kapalı devre de olabilir),
7. Video,
8. Bilgisayar,
9. Grafik, diyagram, kesit ve tablolar,
10. Koleksiyonlar,
11. Diğer kaynak kitaplar vb.

Gelişen eğitim teknolojisi biliminin önerisi şudur ki, öğretimin gerçekleştirilmesi sırasında eğer araç ve gereçler gerektiği şekilde kullanılmaz ve her öğretim faaliyeti araç ve gereçlerle yapılacakbir etkinlik olarak ele alınırsa öğretim faaliyeti zarar görebilir. Bundan dolayı araç-gereçlerin kullanımı konusunda her coğrafya öğretmeninin belirli bir eğitime ihtiyacı vardır. Bunun için MEB bünyesinde oluşturulmuş Eğitim Araçları ve Donatım Merkezlerinden yararlanılabilir. Bu merkezlerde ayrı ayrı gruplandırılmış (fen bilimleri, sosyal bilimler vs.) ders öğretmenlerine araç-gereç kullanımı konusunda eğitim hizmetleri verilmektedir.

Coğrafyada kullanılan araç-gereçlerin en başında ders kitabı gelir. Tezin konusu gereği ders kitaplarının dışında, araç-gereçlere burada yer verilmesi düşünülmemektedir.

4.3. Coğrafya Ders Kitapları

Ders kitapları, öğretim araç-gereçlerinin en önemlilerinden birisini oluşturmaktadır. Ders kitaplarının bazı özellikleri vardır ki, bütün ders kitaplarının bu özellikleri göstermesi gerekir. Bunların başında kitapların dilbilgisi ve imla kurallarına uygun yazılması, diğeri ise baskı kalitesidir. Fakat bazı özellikler de vardır ki, bunlar büyük oranda coğrafya ders kitaplarında aranılan özelliklerdir. Örneğin haritalarla ifade etme, şekil ve fotoğrafların konulara uygun seçilmesi

vb. gibi. Buna göre Doğanay, şu özelliklerin ders kitaplarında aranması gerektiğini belirtmektedir:

a- Dilbilgisi ve üslup

1- Cümleler kısa olmalı, özne ve yüklem yerli yerinde kullanılmalıdır.

2- Coğrafi terimlerin imlasında, kullanım sıklığında ve somutlaştırılmasında, ders kitaplarını anlaşılmaz olmaktan kurtarmak gerekir.

b- Kapsam : Ders kitaplarının kapsamı bazı nedenlerden dolayı sınırlandırılır. Konular bu sınırlandırmalar içerisinde bütünüyle dengeli verilmelidir.

c- Yardımcı şekiller : Coğrafya ders kitaplarının öğretim bilgisi ülkelerine uygun olması, görsel nitelikler taşıması ile ölçülmelidir. Bunlar haritalar, grafikler, kesitler, fotoğraflar vb. (37).

Coğrafya ders kitapları için 1942 ve 1973 yıllarında oluşturulan coğrafya öğretim programlarında şartnameler oluşturulmuştur (38), (39).

III. B5Hmün Dipnotları

- (1) TC, MEB, TD, cilt: 64, sayı: 1652, 12.04.1971, ss: 120-128,
- (2) TC, MEB, TD, cilt: 67, sayı: 1775, 21.01.1974, ss: 15-16
- (3) TC, MEB, TD, cilt: 55, sayı: 2066, 14.09.1992, ss: 572-582
- (4) TC, MEB, TD, cilt: 55, sayı: 2069, 126.10.1992, ss: 787-792
- (5) Atalay, İbrahim, (Cevat Alkan, D. Ali Özçelik, Lütfiye Atalay ile), **Coğrafya Öğretimi**
A.Ü. Açık Öğ. Fak. y.no: 416, Eskişehir, 1991, s: 58.
- (6) Bilen, Mürüvvet, **Fandan Uygulamaya Öğretim**, Sistem Ofset, Ankara, 1990, s: 18
- (7) Oğuzkan, A. Ferhan, **Orta Demeçeli Okullarda Öğretim**, Emel matbaacılık San.,
Ankara, 1989, s: 58.
- (8) Doğanay, Hayati, **Coğrafyada Metodoloji** At.Ü. Y.No:769, K.K.Eğ. F. y.n: 28,
Erzurum, 1992, s: 120.
- (9) Doğanay, 1992, a.g.e., s: 109.
- (10) Küçükahmet, Leyla, **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, A.Ü. Eğ. Bil. Fak. y.n: 152, Ankara,
1986, ss: 85-87.
- (11) Bilen, 1990, a.g.e., s: 29
- (12) Küçükahmet, 1986, a.g.e., ss: 21-22
- (13) Bilen, 1990, a.g.e., s: 81
- (14) Bilen, 1990, a.g.e., s: 88
- (15) Küçükahmet, 1986, a.g.e., s: 87-88
- (16) Küçükahmet, 1986, a.g.e., s: 88-40
- (17) Bilen, 1990, a.g.e., ss: 88-84
- (18) Bilen, 1990, a.g.e., s: 7
- (19) Doğanay, 1992, a.g.e., s: 128
- (20) Bilen, 1990, a.g.e., ss: 67-68
- (21) Küçükahmet, 1986, a.g.e., ss: 41-42
- (22) Oğuzkan, 1989, a.g.e., s: 96
- (23) Bilen, 1990, a.g.e., s: 70
- (24) Doğanay, 1992, a.g.e., s: 124
- (25) Oğuzkan, 1989, a.g.e., ss: 99-100
- (26) Oğuzkan, 1989, a.g.e., ss: 103-104
- (27) Küçükahmet, 1986, a.g.e., s: 45
- (28) Doğanay, 1992, a.g.e., s: 127

- (29) Bilen, 1990, a.g.e., s: 87
- (30) Bilen, 1990, a.g.e., ss: 117-118
- (31) Küçükahmet, 1988, a.g.e., s: 48
- (32) Doğanay, 1992, a.g.e., ss: 180-181
- (33) Alkan, Cevat, **Eğitim teknolojisi, Azama Matbaacılık sanayi**, Ankara, 1984, s: 15
- (34) Çilenti, kamuran, **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Kadıoğlu matbaası, 1988, s: 29
- (35) Hızal, Alişan, **Türkiye'de Eğitim Teknolojisi Personelinin Yetiştirilmesi, Eğitim teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim, 1.1 İnci sempozyumu, Bildiriler, 25-27 Eylül, 1992, Eskişehir s: 59**
- (36) Hızal, 1991, a.g.e., s: 61
- (37) Doğanay, 1992, a.g.e., ss: 109-141
- (38) TC, MEB, TD, cilt: 4, sayı: 169, 16.09.1942, s: 121
- (39) TC, MEB, TD, cilt: 87, sayı: 1775, 21.01.1974, s: 16

IV. BÖLÜM:

COGRAFYA ÖĞRETİMİNİN COGRAFYA ÖĞRETMENLERİ VE ÖĞRENCİLERE UYGULANAN ANKET SONUÇLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölüm içerisinde, İzmir ilindeki lise ve dengi okullarda görev yapan 44 coğrafya öğretmenine ve yine İzmir ili bünyesindeki seçilmiş yedi lise ve dengi okulun edebiyat şubelerinin üçüncü sınıflarının birer şubesinde toplam 270 öğrenciye uygulanan anketlerin sonuçlarından yararlanılarak, ortaöğretim kurumlarındaki coğrafya öğretiminin sorunları belirlenmeye çalışılacaktır. Bu amaçla öğretmenlere yedi, öğrencilere beş ayrı konu başlığı altında önermeler yöneltilmiştir. Bu önermelere alınan cevapların tüm eğitim sistemine genellenmesinin bir noktaya kadar olabileceği unutulmamalıdır.

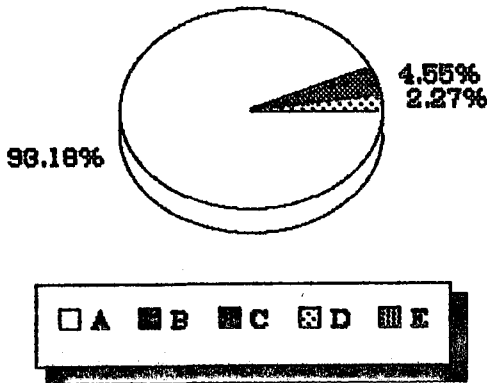
Uygulanan anket sonuçlarına göre, ortaöğretimde coğrafya öğretiminin ortaya konması için, oluşturulan altı ayrı başlık bulunmaktadır. Oluşturulan başlıklar için, öğretmen ve öğrenci anketlerinin aynı adlı bölümleri birleştirilerek, öğretmen ve öğrenci anketlerinin değerlendirilmesi şeklinde alt başlıklar oluşturulmuştur. Ayrıca, ele alınan her ana başlığın konusunun bitiminde, sonuçlar çıkarılmıştır. Anket sonuçlarının sayısal değerleri Ek... 'da verilmiştir. Metin içerisinde ise, oranların verilmesiyle yetinilmiştir.

1. COGRAFYANIN TANIMI VE İÇERİĞİ KONUSUNDA ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİ ANKETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi

Coğrafya öğretmenlerinin coğrafya alanı konusunda sahip oldukları bilginin yanısıra, bir bilim olarak coğrafyayı tanımlayıp, tanımlayamadıkları ve içeriği ve sınırlılıkları konusundaki bilgilerinin de önemi büyüktür. Çünkü, öğretmenin, öğretme işlemini yerine getirirken, öğreteceği konuları tanımlaması ve sınırlandırması gerekir. Bu nedenle, öğretmenlere coğrafya biliminin tanımı ve içeriği ile ilgili bir dizi önermede bulunulmuştur. Buna göre önermeler ve alınan cevaplar aşağıda incelenecektir.

"Coğrafya doğal olaylar ile insan topluluklarını ve faaliyetlerini, bunların yer yüzüne dağılımlarını nedensel olarak inceleyen; doğal ortam ile insan arasında ilişki kuran bir bilim dalıdır." şeklinde öğretmenlere yöneltilen coğrafyanın tanımına % 97.73 oranında olumlu yanıt alınmıştır. Bu sonuca göre coğrafya öğretmenlerinin, çağdaş coğrafyanın içeriğine ve tanımına ilişkin bilgilere sahip oldukları söylenebilir. Öğretmenlerin % 2.27'si tanıma biraz katılmadığını belirtmiştir. Olumlu yanıt verenlerin % 4.55'i ise biraz katılıyorum yanıtını vererek yapılan tanımın bir bölümüne katılmadıklarını vurgulamışlardır. Geriye kalan % 93.18'lik bir öğretmen kitlesi tanıma tümüyle katıldıklarını belirterek, bu konudaki diğer eğilimleri önemsiz hale getirmişlerdir (Grafik 4.1).

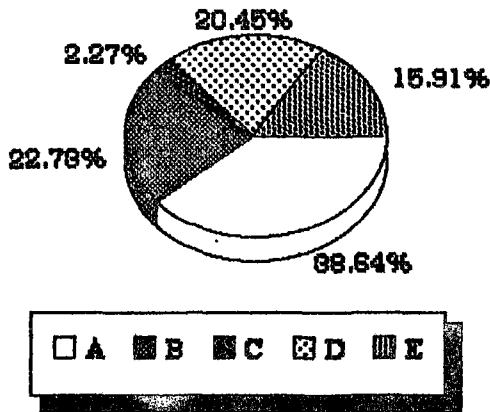
Grafik 4.1 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya doğal olaylar ile insan topluluklarını ve faaliyetlerini, bunların yer yüzüne dağılımlarını nedensel olarak inceleyen; doğal ortam ile insan arasında ilişki kuran bir bilim dalıdır." tanımına verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Filicim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğretmenlerin bu eğiliminin önermiş olduğumuz diğer coğrafya tanımlarına verdikleri cevaplarla karşılaştırılması sonucunda; coğrafyanın içeriği ve tanımı konusunda net bir bilgi ve düşünceye sahip olup, olmadıkları ortaya çıkacaktır.

"Coğrafya doğal ve beşeri olayların tasfirini yapan ve bunların dünya üzerindeki dağılışını inceleyen bir bilim dalıdır." şeklinde eksik olarak yapılan coğrafyanın tanımına öğretmenlerin % 61.37'si katıldıklarını belirtmişlerdir. Bunların % 38.64'ü tanımlamaya tümüyle katıldıklarını vurgulamışlardır. Öte yandan, yapılan tanımlamaya öğretmenlerin yalnızca % 36.36'sı katılmadıklarını belirtirken, % 2.27'si ise fikrinin olmadığını söylemiştir.

Öğretmenlere sunduğumuz önermede, coğrafyanın neden ve sonuç ilişkisi yoluyla çözümlenmeler yapan bir bilim yerine, tasvir yapan ve tasvir edilmiş olayların dünya üzerindeki dağılımını inceleyen bir bilim olduğu önerilmiştir. Öğretmenlerin %38.64'ünün bu önermeye tümüyle katılması ve biraz katılıyorum diyenlerle birlikte % 61.37'lik olumlu bir eğilimin ortaya çıkması düşündürücü ve bu bilime bakış açısını ortaya koyar niteliktedir (Grafik 4.2).

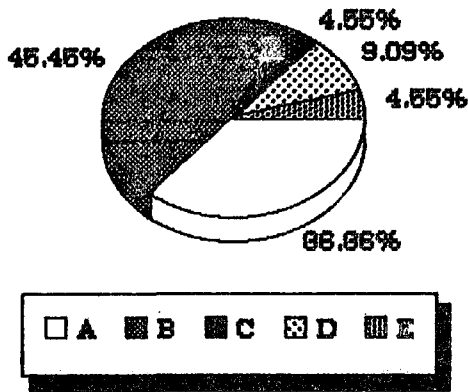
Grafik 4.2 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya doğal ve beşeri olayların tasfirini yapan ve bunların dünya üzerindeki dağılışını inceleyen bir bilim dalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Bu durum bizim tarafımızdan beklenen bir sonuç olmasına karşın (çünkü çalışmamıza başlarken öğretmenlerin anketimize % 18.53'lük bir oranla katılması ve daha önceki gözlemlerimiz sonucu

öğretmenlerin bilgilerinde aşınma ve ilgilerinde azalma sürecinde olduklarına dair edindiğimiz izlenim bulunmaktaydı), yine de daha önceki önermeye verilen olumlu yanıtlara rağmen, bu önermede yer alan zıt bir tanıma yüksek oranda olumlu yanıt verilmesi, coğrafya öğretmenlerinin coğrafyanın tasvir yapan ve alansal dağılımı inceleyen yönünü fazlaca ciddiye aldığını gösterir. Coğrafya bilimi olayları tasvir edip, alansal dağılımlarını incelemekle birlikte coğrafyanın diğer uğraşları içerisinde çok az bir yer tutar.

"Coğrafya bir insan bilimidir. Bundan dolayı coğrafya, insan ve insan faaliyetlerini neden ve sonuç ilişkisine göre sorgulayan bir bilim dalıdır." öğretmenlere yapılan bu önermeye öğretmenlerin % 81.81'i olumlu bakmıştır. Fakat bu yüksek oranın % 45.45'i tanımlamaya biraz katıldıklarını belirterek, tanımın eksikliğini farkettiklerini vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra % 36.36'sı tanımlamaya tümüyle katıldıklarını belirterek, coğrafyanın doğal ortamla olan ilgisini gözardı etmişlerdir. Öğretmenlerin % 4.55'i bu konuda fikirlerinin olmadığını beyan ederek, coğrafya öğretmeni oldukları konusunda bizleri şüpheye sürüklemişlerdir. % 13.64 oranında öğretmen ise tanımı yanlış bulmuştur (Grafik 4.3).

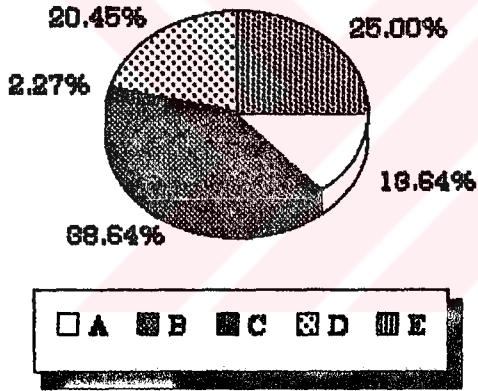

Grafik 4.3 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya bir insan bilimidir. Bundan dolayı coğrafya, insan ve insan faaliyetlerini neden ve sonuç ilişkisine göre sorgulayan bir bilim dalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Burada öğretmenlerin vermiş oldukları yanıtlarla öğrencilerin verdiği yanıtlar arasında bir paralellik bulunmamaktadır. Çünkü öğrenciler coğrafyanın daha çok doğal ortamla ilgilendiğini vurgulamaktadırlar. Bu da bizi öğretmenlerin coğrafya konusunda sahip oldukları bilgi ve düşünceleri öğrencilere aktarmadıkları sonucuna götürmektedir.

Daha önce coğrafyanın bir insan bilimi olduğu yolunda önermemize karşın "Coğrafya daha çok fiziki ağırlıklı bir derstir. (ya da bilimdir)" şeklinde coğrafyanın daha çok fiziki ağırlıklı bir ders (bilim) olduğunu önerdiğimizde öğretmenlerin % 52.28'i tanımlamaya olumlu yanıt vermiştir. Yanıtların yalnızca % 13.64'ünün tümüyle katılıyorum şeklinde olmasına karşın, % 38.64'ünün tanımı çekimser karşılayarak biraz katılıyorum diyerek yanıtlamaları öğretmenlerin tanım ve içerik konusunda tam bir yanlışlık içerisinde olmadığını gösterir. % 45.45 oranında öğretmen tanımına katılmadığını belirtmiş, bunun % 25'i ise tanıma tümüyle katılmadığını vurgulamıştır. % 2.27 oranında ise fikrim yok yanıtı alınmıştır (Grafik 4.4).

Grafik 4.4 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya daha çok fiziki ağırlıklı bir derstir. (ya da bilimdir)" şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları..

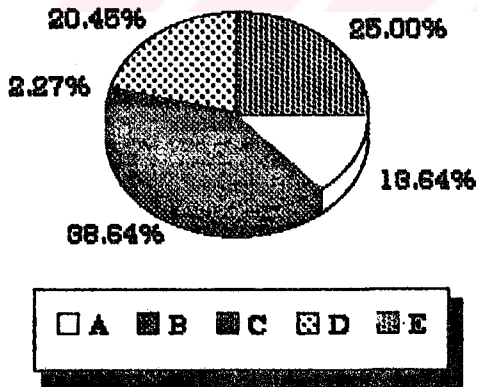
(A- Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E- Tümüyle katılmıyorum)

Türkiye'deki coğrafya anlayışından ve ortaöğretim coğrafya kitaplarındaki fiziki ağırlıklı konulardan öğretmenlerinde etkilendiği ortadadır. Fakat coğrafyanın insan bilimi olduğunu öne sürdüğümüz önermeye de yüksek oranda olumlu yanıt verildiğini anımsarsak, ortaya ilginç bir durumun çıktığı görülür.

Öğretmenlere "Coğrafya bir sosyal bilimdir." önermesi sunulmuştur. Günümüzde Türkiye'de ve bazı ülkelerde coğrafya bir sosyal bilim olarak yorumlanmaktadır. Özellikle Fransız ve Alman coğrafyasında coğrafyanın insan ve insan faaliyetleriyle olan ilgisi daha fazla öne çıkarılmıştır (1). Amerikan coğrafyasında ise doğal ortam

(fiziki coğrafya) daha ön plandadır (2). Ülkemizde ilk zamanlarda fen bilimleri arasında sayılan coğrafya, daha sonra sosyal bilim olarak değerlendirilmiştir. Fakat bizler coğrafyanın doğal ortamla ilgilenen yönüyle fen bilimlerine, insan ve faaliyetleriyle ilgilenen yönüyle sosyal bilimlere yakın olduğunu, bu yüzden coğrafyanın her iki alanı birleştiren, doğal ortam ile insan arasındaki ilişkiyi göz önünde bulunduran bir bilim olarak değerlendirilmesi gerektiğine inanıyoruz.

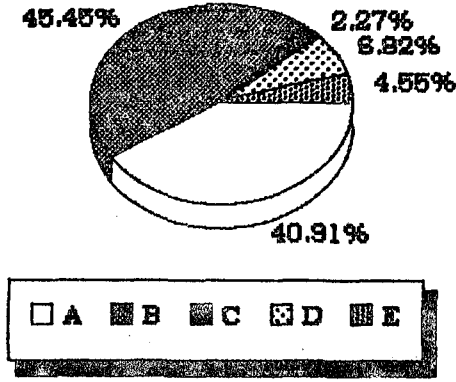
Öğretmenlerin % 72.73'ü coğrafyanın sosyal bilim olduğu yolunda görüş belirtmişlerdir. Bunların % 31.82'si bu önermeye tümüyle katıldıklarını belirtirken, % 40.91'i ise biraz katılıyorum diyerek coğrafyanın diğer yönünü de anımsatmışlardır. Öğretmenlerin %15.91'i önermeye tümüyle katılmamış, % 11.36'sı ise biraz katılmıyorum şeklinde görüş belirtmiştir. Bu durumda tanımı önermeyi eksik bulanların oranı (biraz katılıyorum+biraz katılmıyorum) % 52.27 oranını bulmaktadır. Bu oran da öğretmenlerin önermemize ihtiyatlı yaklaştığını göstermektedir (Grafik 4.5).

Grafik 4.5 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya bir sosyal bilimdir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları..

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrin yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

"Coğrafya bir ortam ve doğa bilimidir." önermesine öğretmenlerin % 40.91'i tümüyle, % 45.45'i biraz katılıyorum diyerek % 86.36 oranında önermeye katıldıklarını vurgulamışlardır. Bu çok büyük bir orandır. Ancak % 11.37'si önermeye olumsuz yaklaşım içerisinde olduklarını belirtmişler ve % 2.27 oranında öğretmen ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır (Grafik 4.6).

Grafik 4.6 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya bir ortam ve doğa bilimidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları..

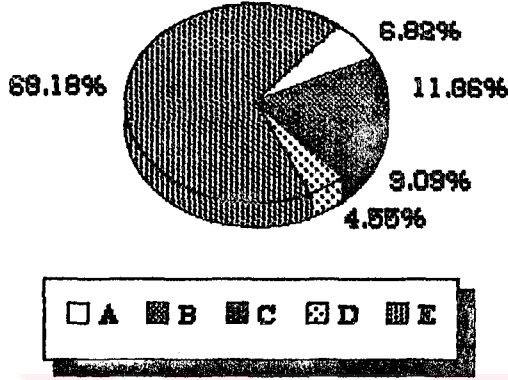
(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Coğrafya bir ortam bilimidir. Doğal ortam ile insanın kendi çabasıyla yarattığı kültür ortamını inceler ve bunların birbirlerini karşılıklı etkilemelerini kendisine konu edinir. Öğretmenlerin yalnızca % 40.91'inin bu önermeye net olarak tümüyle katılıyorum yanıtını vermesi, öğretmenlerin "ortam" tanımlamasına yabancı olduklarını gösterir.

Coğrafya biliminin içeriğine ilişkin olarak öğretmenlere önerilen "Coğrafya, doğal ve beşeri olayları tek tek ve nasıl oluştuklarını anlatmalıdır. Olayların nedenleriyle ilgilenmek ve olaylar arasında bağlantı kurmak coğrafyanın amaçlarından değildir." önermesine öğretmenlerin % 68.18'i tümüyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin % 6.82'si bu önermeye tümüyle katıldıklarını belirterek, coğrafya biliminin temellerini nasıl yadsıdıklarını ortaya koymuşlardır. Diğer yandan % 9.09 oranında öğretmen bu konuda fikirlerinin olmadığını vurgulayarak coğrafya bilimine ne kadar uzak olduklarını belirtmişlerdir. Önermeye biraz katılıyorum diyenlerle birlikte olumlu bakış açısına sahip olanların oranı % 18.18'e yükselirken, önermeye olumsuz yanıt verenler ise % 72.73 olarak karşımıza çıkmaktadır (Grafik 4.7).

Önermemizde coğrafya bilimini ve bilimsel yöntemi yadsıyan bir içerik olmasına rağmen öğretmenlerin % 18.18 gibi bir oranda bu önermeye katılması düşündürücüdür. Bu da bize coğrafya alanında

meslek içi eğitimin (üniversitelerle işbirliği şeklinde) gerekliliğini vurgular niteliktedir (Grafik 4.7).

Grafik 4.7 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya doğal ve beşeri olayları tek tek ve nasıl oluştuklarını anlatmalıdır. Olayların nedenleriyle ilgilenmek ve olaylar arasında bağlantı kurmak coğrafyanın amaçlarından değildir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

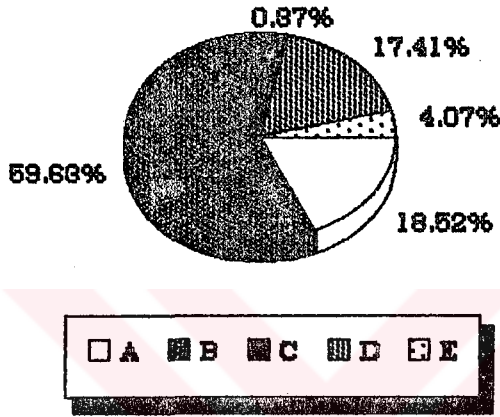
1.2. Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi

Öğretmenlerin olduğu kadar, öğrencilerin de, coğrafya biliminin tanımlanması ve içeriğinin bilinmesi konusunda sahip oldukları bilgiler önemlidir. Çünkü, coğrafya öğretiminin gerçekleşme derecesi, ancak, öğrencilerin, coğrafya konusundaki bilgilerinin ölçülmesiyle mümkündür. Aşağıda bu konuda öğrencilere yöneltilen önermeler ve alınan cevaplar incelenecektir.

"Coğrafya dağların, ovaların nerede olduklarını, akarsu uzunluklarını, başkentleri, para birimlerini, din ve ırkları anlatan bir bilimdir." şeklinde öğrencilere yöneltilen önermede geçmişten bu yana coğrafya biliminin ansiklopedik bilgiler olarak anılmasına yol açan bir coğrafya tanımı yapılmıştır. Bu öneriye öğrencilerin % 78.15'i olumlu yanıt vermişlerdir. % 18.52'si öneriye tümüyle, % 59.63'ü biraz katıldığını vurgulamıştır. Önermedeki tanımlamaya tümüyle katılmadığını belirtenlerin oranı ise % 4.07'dir (Grafik 4.8).

Anket yapılan tüm okullarda önermeyi doğru bulanların oranı % 70'in üzerindedir. Bu durumda hala coğrafyanın ansiklopedik konulardan oluştuğuna dair eğilimleri bulunmaktadır. Ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin, coğrafya biliminin içeriği konusunda çarpık bilgiler

edinmesinin nedenleri arasında, öğretmenlerin, ders kitaplarındaki ezberci yaklaşımları ve medya araçlarının etkisi büyüktür. Çünkü, günümüzde öğrenciler üzerinde etkisi azalan Milli Eğitim Sistemi medyadan büyük oranda etkilenmektedir.

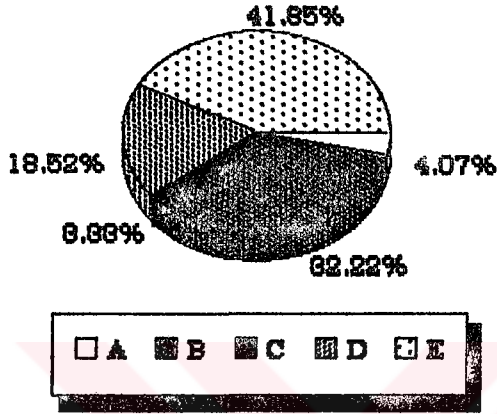
Grafik 4.8 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dağların, ovaların nerede olduklarını, akarsu uzunluklarını, başkentleri, para birimlerini, din ve ırkları anlatan bir bilimdir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğrencilere coğrafyanın tanımı ve içeriği konusunda ikinci önermemiz şöyledir : "Coğrafya bir insan bilimidir. İnsanın kendisi ve faaliyetlerini araştırır." önermeyi doğru bulanlar % 36.29'dur. % 3.33'ü fikrinin olmadığını belirtirken, öğrencilerin % 60.37'si ise önermeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Önermeye katılmadıklarını vurgulayanların % 41.85'i tümüyle katılmadıklarını belirterek, özellikle lise 1. sınıf "Genel Coğrafya" dersindeki fiziki coğrafya ağırlığının etkisi altında kaldıklarını yansıtmışlardır. Bunun yanısıra öğrencilerin; bundan önceki önermede, coğrafyanın içeriği konusunda sıralanan, ansiklopedik anlayışa katıldıkları anımsandığında olayın öğrenciler açısından ne derece vahim olduğu ortaya çıkmaktadır. Coğrafya konuları içerisinde yer alan insan ve insan faaliyetlerinin gözardı edilmesi öğrencilere, coğrafyanın alt dallarından olan beşeri coğrafya konularının iyi öğretilmediğinin göstergesidir(Grafik 4.9).

Sayısal olarak öğrencilerin 163 kişisi coğrafyanın bir insan bilimi olduğuna karşı çıkmıştır. Okulun birisinde (60. Yıl Anadolu Lisesi) coğrafyanın bir insan bilimi olduğunu söyleyenlerin oranı %

43.37'yi bulurken, Karabağlar Cumhuriyet Lisesinde ise buna karşı çıkanların oranı % 70.83'tür. Urla Imam-Hatip Lisesinde ise öğrencilerin % 14.29'u bu konuda fikirlerinin olmadığını beyan etmişlerdir.

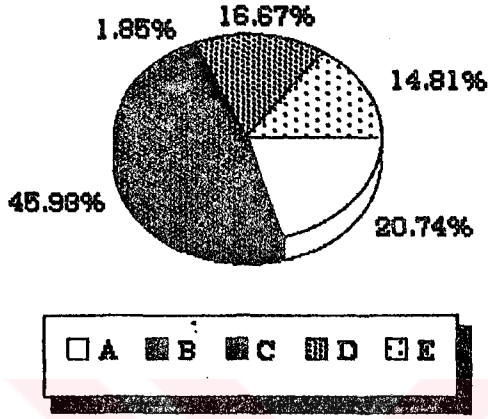
Grafik 4.9 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya bir insan bilimidir. İnsanın kendisi ve faaliyetlerini araştırır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Coğrafya bir insan bilimi olduğu kadar bir doğa bilimidir de (yer bilimi), fakat bunların birbirinden ayrı sunulması bazı aksak ve eksik noktaların oluşmasına yol açar. Öğrencilerin "Coğrafya bir yer bilimidir. Yalnızca yeryüzündeki doğal olaylarla ilgilendir." şeklindeki önermemize % 20.74'ü tümüyle, % 45.93'ü biraz katıldıklarını belirtmişlerdir. Önermeye biraz katıldığını belirten %45.93 oranındaki öğrenci ile biraz katılmadığını belirten % 16.67 oranındaki öğrenciler birlikte ele alınırsa, önermenin eksik olduğunu belirtenlerin oranı % 62.6'ya ulaşır. Bu önermenin eksik olduğunu belirtmelerine rağmen tanımın büyük oranda doğru olduğunu düşünenlerin oranı çoğunluktadır. Bu da yine bize öğrencilere yönelik fiziki coğrafya ağırlıklı coğrafya öğretiminin kanıtıdır. Bu eğilimin ortaöğretim kurumlarında oluşmasında, orta öğretim kurumları için coğrafya ders kitabı yazan coğrafya bilim adamlarının genelde fiziki coğrafya alt dalından olmasından kaynaklanmaktadır. Bu olayı, Amerikan coğrafya öğretimindeki Davis ekolünün etkileri ile birbirlerine benzetebiliriz (3) , (Grafik 4. 10).

Ortaöğretim kurumlarının birinci sınıfında yer alan Genel Coğrafya konularının ders kitabı içerisindeki ağırlığı % 91.3 oranında fiziki coğrafya, % 8.7 oranında beşeri ve iktisadi coğrafya konularından

oluşur (4). Bu durum da gayet net olarak öğrencilerin eğiliminin kaynağını bize göstermektedir.

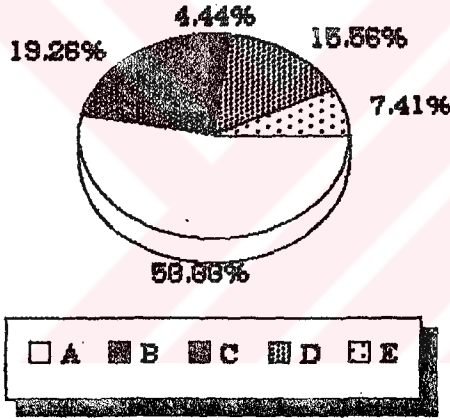
Grafik 4.10 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya bir yer bilimidir. Yalnızca yeryüzündeki doğal olaylarla ilgilidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğrencilere, coğrafya bilim adamlarının üzerinde mutabık oldukları bir tanımlama olarak "Coğrafya doğal ortamda meydana gelen olayları, oluş ve dağılımlarını, insan ve insan faaliyetlerini, aynı zamanda insan faaliyetleriyle doğal ortam arasındaki ilişkileri neden sonuç ilişkisine göre araştıran bir bilimdir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 53.33'ü bu önermeye tümüyle katıldığını belirtirken, biraz katıldığını belirtenlerin oranı da % 19.26 olmuştur. önermeye % 15.56 oranında biraz, % 7.41 oranında tümüyle katılmıyorum yanıtı verilmiştir. Bu durumda öğrencilerin bu tanımlamaya yabancı olmadıkları ve tanımlama mantıklı buldukları ortadadır. Fakat daha önceki önermelere verilen yanıtlarla çelişen bu son tanımın öğrencilerce kabul görmesi bizim için normal değildir. Diğer önermelere verilen yanıtların, son önermeden farkı, bu tanımlama en fazla tümüyle katılmıyorum yanıtı verenlerin oranına sahip önermedir (Grafik 4.11).

Bu verilere dayanarak, öğrencilerin coğrafyanın içeriğine ve tanımına yabancı olmadıkları, fakat kafalarında coğrafya bilimine ve içeriğine ilişkin bilgileri tam anlamıyla netleştiremedikleri sonucu

çıkarılabilir. Bunun ortadan kaldırılabilmesi için coğrafya ders kitaplarında (özellikle genel coğrafyada) coğrafyanın içeriği tam olarak verilmeli, doğal ortam-insan arasındaki dengenin vurgulanması şarttır. Bu içeriğin daha sonraki yıllardaki okutulacak öğretim programlarında korunması gereklidir. Ortaöğretim coğrafya öğretim programlarının hazırlanması sırasında fiziki ve beşeri-iktisadi coğrafya bilimadamlarının dengeli olarak yer alacağı komisyonlardan yararlanılmalıdır. Ders kitaplarının yazımında da aynı yol izlenmelidir. Coğrafya biliminin ortaöğretim kurumlarında içeriğinin ve kapsamının tam anlamıyla vurgulanması ancak bu yolla olabilir.

Grafik 4.11 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya doğal ortamda meydana gelen olayları, oluş ve dağılımlarını, insan ve insan faaliyetlerini, aynı zamanda insan faaliyetleriyle doğal ortam arasındaki ilişkileri neden sonuç ilişkisine göre araştıran bir bilimdir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Filicim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

1.3. Sonuç

Coğrafya'nın tanımı ve içeriği konusunda öğretmen ve öğrencilere uygulanan anketlerin değerlendirilmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1- Coğrafya öğretmenleri coğrafyanın çağdaş tanımına yabancı oldukları görülmüştür.

2- Coğrafya öğretmenleri çağdaş coğrafyanın tanımına yabancı olmakla birlikte, halâ coğrafyanın tasviri yönünün ağırlıklı olduğu eğilimindedirler.

3- Coğrafya öğretmenleri genelde var olan eğilim doğrultusunda coğrafyanın sosyal bilim olduğunu düşünmektedirler.

4- Coğrafya öğretmenleri aynı zamanda coğrafyanın bir doğa bilimi olduğunu da belirtmektedirler.

5- Coğrafya öğretmenleri coğrafyanın neden ve sonuç ilişkisi içerisinde ele alınması konusunda mutabıktırlar.

6- Öğrenciler coğrafyanın neden-sonuç ilişkisi konusunda tereddüt ortaya koymuşlar ve halk arasında coğrafyaya yüklenen anlamı onaylamışlardır.

7-Öğrenciler coğrafyanın insan bilimi (sosyal bilim) olmadığını düşünmektedirler.

8- Öğrenciler büyük oranda coğrafyanın doğa bilimi olduğu kanısındadırlar.

9- Öğrenciler, çağdaş coğrafyanın tanımına büyük oranda katılmışlardır.

Bu sonuçlara göre, öğretmen ve öğrenciler coğrafyanın çağdaş tanımına ve içeriğine yabancı değildirler. Fakat, coğrafya bilimi tanımlama konusunda halâ bazı tereddütlerin, yanlış ve eksik bilgilerin bulunduğu ortadadır. Coğrafyanın bir doğa bilimi yada sosyal bilim olup olmadığı konusunda ise öğretmenler ve öğrenciler arasında bir paralellik yoktur.

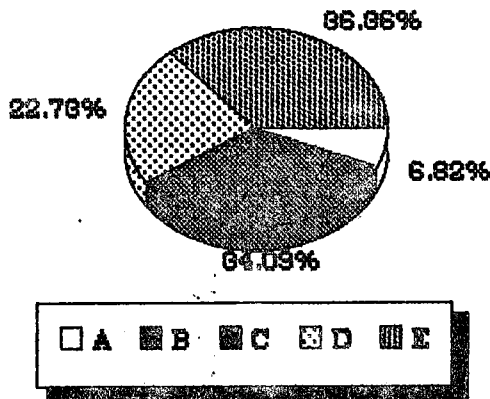
2. ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARININ ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi

Coğrafya öğretim programları, çalışmanın ikinci bölümünde işlendiği üzere, coğrafyanın ortaöğretim kurumlarında bir bilim olarak, öğrencilere özel hedeflerin gerçekleştirilmesi doğrultusunda hazırlanmalıdır. Coğrafya öğretim programlarının geliştirilmesi, içeriği ve yeterliliği konusunda coğrafya öğretmenlerine bazı önermeler yöneltmiştir. Önermeler ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar aşağıda incelenmiştir.

"Orta öğretim kurumlarında okutulan coğrafya müfredatı, coğrafya biliminin esaslarını öğrencilere yeteri kadar vermektedir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Coğrafya öğretim programları bugüne kadar geçirdiği değişimlere rağmen istenileni bir türlü verememektedir. Hele günümüzde gerek kredili sistem, gerekse eski sistemde yer alan müfredatların pekçok eksikleri bulunmaktadır. Öğretim programlarındaki konuların sıralanışından, taşıdığı ağırlığa kadar pek çok alanda ortaya çıkan dengesizlik, öğretmenlerin de düşüncelerini etkilemiştir.

Yukarıda verilen önermeye öğretmenlerin % 36.36'sı tümüyle katılmazken, % 6.82'si ise tümüyle katıldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra biraz katılıyorum diyenler % 34.09, biraz katılmıyorum diyenler ise % 22.73 oranıyla önermeyi eksik bulanların oranını % 56.82'ye yükseltmiştir. Önermeyi destekleme açısından bakıldığında ise öğretmenlerin % 40.91'i katıldığını, % 59.09'u katılmadığını belirtmiştir (Grafik 4.12).

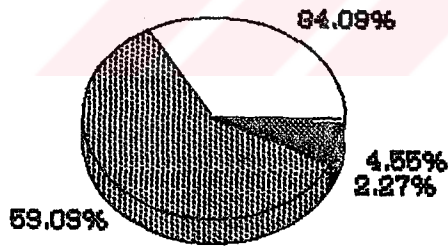

Grafik 4.12 Coğrafya öğretmenlerinin "Orta öğretim kurumlarında okutulan coğrafya müfredatı, coğrafya biliminin esaslarını öğrencilere yeteri kadar vermektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları

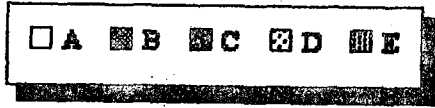
A) Tümüyle katılıyorum B) Biraz katılıyorum
C) Fikrim yok D) Biraz katılmıyorum E) Tümüyle katılmıyorum

Öğretim programları, her yıl toplanacak komisyonlarca yeniden ele alınıp, düzenlenmelidir. Çünkü çağımız hız ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş çağıdır. Her gün, her ay, her yıl yeni düşünceler ve yönelimler, yeni kuram ve buluşlar ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmeler insanın günümüzde ulaştığı iletişim kolaylığı, teknoloji ve bilim ile mümkün olmaktadır. Bundan dolayı coğrafya alanında da değişme ve gelişmelerin olması kaçınılmazdır. Bu da, öğretim programlarının, her yıl gözden geçirilmesi ve güncelleştirilmesi için yeterli bir neden oluşturmaktadır.

Öğretmenlere yapılan önermede "Ortaöğretim coğrafya müfredat prgramları her yıl ele alınıp, yeni bilgiler, kuram ve açıklamalarla zenginleştirilmektedir." şeklinde görüş bildirilmiştir. Öğretmenlerin % 59.09'u buna tümüyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra % 38.64'ü önermemize katıldıklarını belirtirken, % 2.27'si fikrinin olmadığını vurgulamıştır (Grafik 4.13).

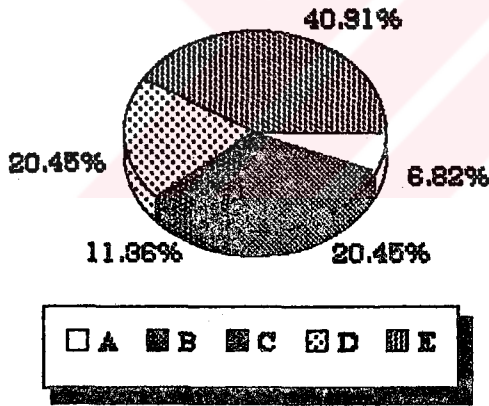
Grafik 4.13 Coğrafya öğretmenlerinin "Ortaöğretim coğrafya müfredat prgramları her yıl ele alınıp, yeni bilgiler, kuram ve açıklamalarla zenginleştirilmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları
 A) Tümüyle katılıyorum B) Biraz katılıyorum
 C) Fikrim yok D) Biraz katılmıyorum E) Tümüyle katılmıyorum

Türkiye'de ortaöğretim coğrafya öğretim programları dokuz defa düzenlenmiştir. Bunun ilki 1942 yılındadır. İkincisi 15 yıl sonra 1957 yılında düzenlenmiştir. Bu, coğrafya öğretim programlarının düzenlenme aralığı açısından en uzun dönemdir. 1971 yılında coğrafya öğretim programları iki defa düzenlenmiş ve daha sonra 1983 ve 1992 yıllarında düzenlemeler yapılmıştır. Çağımızda ortaöğretim seviyesindeki bir

öğretim programının 9 yıl hiç değişmeden kalması düşündürücüdür. öğretmenlerin % 40.91'inin bundan haberdar olmaması daha acı bir durumdur. Yani öğretmenlerin % 40.91'i okuttukları dersin öğretim programlarının hiç gözden geçirip, değişiklik olup olmadığını kontrol etmemiştir.

"Ortaöğretim coğrafya müfredat programları diğer derslerin müfredat programlarıyla paralel bir içeriğe sahiptir." önermesine öğretmenlerin % 40.91'i tümüyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. % 20.41 oranında öğretmen de biraz katılmıyorum diyerek bu önermemize %61.36'lık bir olumsuz yanıt oluşturmuştur. Öğretmenlerin %6.82'si önermeye tümüyle katılırken, %20.45'i biraz katılıyorum diyerek, bu konudaki önermeye %27.27'lik olumlu yaklaşım oluşturmuşlardır. %11.36'sı ise fikirlerinin olmadığını vurgulamışlardır (Grafik 4. 14).

Grafik 4.14 Coğrafya öğretmenlerinin "Ortaöğretim coğrafya müfredat programları diğer derslerin müfredat programlarıyla paralel bir içeriğe sahiptir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları

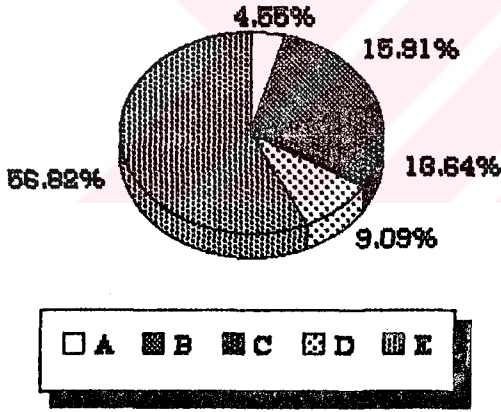
A) Tümüyle katılıyorum B) Biraz katılıyorum
C) Fikrim yok D) Biraz katılmıyorum E) Tümüyle katılmıyorum

Oysa, yapılan incelemeler göstermiştir ki, coğrafya öğretim programları diğer derslerin öğretim programlarıyla paralellik göstermemektedir. Dolayısıyla, öğrenci bir derste öğrendiği bilgiyi destekleyecek, pekiştirecek bilgileri diğer derste alamamaktadır. Bu da öğrenmeyi zorlaştırabilir ve öğrencinin konudan konuya bilgi transferini engelleyebilir.

Öğretmenlerin % 40.91 oranında tümüyle katılmıyorum yanıtıyla önermemize karşı kesiminin dışında kalan % 59.09'luk bir kitle coğrafya

öğretim programlarıyla diğer programlar hakkında bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

"Ortaöğretim coğrafya müfredat programları çağdaş dünya coğrafyasını ortaöğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmektedir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Alınan cevapların %56.82'si tümüyle katılmıyorum şeklinde olmuştur. Bunun yanı sıra % 9.09'luk biraz katılmıyorum yanıtıyla birlikte olumsuz bakış açısına sahip olanların oranı % 65.91'dir. Öğretmenlerin % 4.55'i önermeye tümüyle katılmış, % 15.91'i ise biraz katılmıştır. Diğer taraftan % 13.63 oranında öğretmen bu konuda fikrinin olmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar daha önce verdikleri yanıtlarla paralellige sahiptir. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını vurgulamışlardır (Grafik 4. 15).

Grafik 4.15 Coğrafya öğretmenlerinin 'Ortaöğretim coğrafya müfredat programları çağdaş dünya coğrafyasını ortaöğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmektedir.' şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları

A) Tümüyle katılıyorum B) Biraz katılıyorum C) Fikrim yok D) Biraz katılmıyorum E) Tümüyle katılmıyorum

2.3. Sonuç

Coğrafya öğretim programları hakkında öğretmenlere yöneltilen dört önermeye verilen cevaplar ışığında yapılan değerlendirmenin sonuçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

1- Öğretmenler %60 oranında coğrafya öğretim programlarını coğrafya bilimini öğrencilere ulaştırmada yetersiz olduğunu düşünmektedir.

2- Öğretmenlerin yine %20'si coğrafya öğretim programlarının

gerektiği gibi ve her türlü gelişmenin ışığında geliştirilmediği düşüncesindedir.

3- Öğretmenlerin coğrafya öğretim programlarının diğer öğretim programlarıyla paralel bir içeriğe sahip olmadığı kanaatindedir.

4-Coğrafya öğretmenlerinin %66'sı coğrafya öğretim programlarının çağdaş coğrafyayı orta öğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmediğini belirtmişlerdir.

Buna göre coğrafya öğretmenlerinin yarıdan fazlası, coğrafya öğretim programlarının yetersizliği, geliştirilmediği ve çağdaş coğrafyayı temsil etmediği konusunda mutabıktırlar.

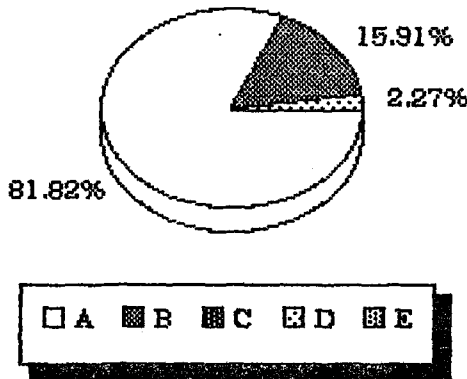

3. ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA DERS KİTAPLARI KONUSUNDA ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİ ANKETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Orta öğretim coğrafya ders kitapları hakkında daha önceki yıllarda bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Fakat, bu konuda, coğrafya öğretmenleri ve coğrafya öğretimi almış öğrencilerin, düşünceleri önem taşımaktadır. Çünkü, öğretmen ve öğrenci, öğretimin birincil öğeleridir. Aşağıda, öğretmenlere ve öğrencilere yöneltilen önermeler ve alınan cevaplar değerlendirilmektedir.

3.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi

Ülkemizde coğrafya ders kitapları 1983-1993 yılları arasında hemen hemen hiç bir değişiklik geçirilmeden öğrencilerin kullanımına sunulmuştur. Öğretmenlere sunulan "Ortaöğretim coğrafya ders kitapları uzun yıllardan bu yana çoğunlukla aynı bilgileri kapsamaktadır." biçimindeki önermemize % 81.82 oranında tümüyle katılıyorum yanıtı alınmıştır. Bunun yanı sıra öğretmenlerin % 15.91'i biraz katılıyorum, % 2.27'si biraz katılmıyorum diyerek bu konudaki düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bu durumda ders kitapları konusunda sunduğumuz olumsuz önermeye öğretmenlerin % 97.73'ü katılmıştır. Öğretmenlerin, bu düşünceleri ders kitapları üzerinde yaptığımız incelemelerin sonuçları ile paralellik içerisinde (Grafik 4.16).

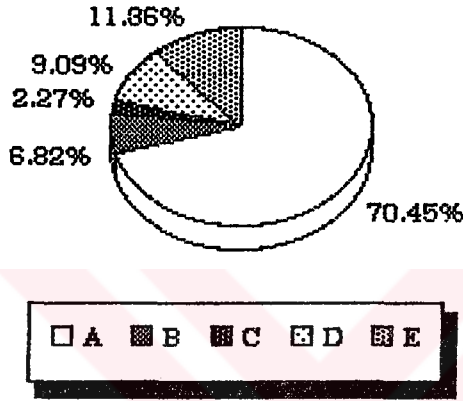

Grafik 4.16 : Coğrafya öğretmenlerinin "Ortaöğretim coğrafya ders kitapları uzun yıllardan bu yana çoğunlukla aynı bilgileri kapsamaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ders kitaplarının bir diğer amacı, öğrencilerin ilgisini çekecek yapıda olması gereğidir. Bu doğrultuda öğretmenlere "Coğrafya ders

kitapları öğrencinin ilgisini çekmemektedir." şeklindeki olumsuz önerme karşısında öğretmenlerin % 72.27'si önermeye katıldıklarını belirtmişlerdir. Bunun % 70.45'i önermeye tümüyle katıldığını belirtirken, geri kalanı biraz katıldığını vurgulamıştır. % 20.45 oranında öğretmen önermeye katılmadığını belirtmiş ve % 2.27 oranında öğretmen ise fikrim yok demiştir (Grafik 4.17).

Grafik 4.17 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ders kitapları öğrencinin ilgisini çekmemektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğrenci anketi sonuçlarıyla paralellik gösteren bu öğretmen eğilimi, tarafımızdan da bazı kriterler göz önünde tutularak değerlendirilmiştir. Buna göre ders kitaplarının, çekici olması için şunların gerektiği sonucuna ulaşılmıştır:

1- Ders kitaplarında kullanılan kağıtlar birinci hamur kağıtlardan seçilmelidir,

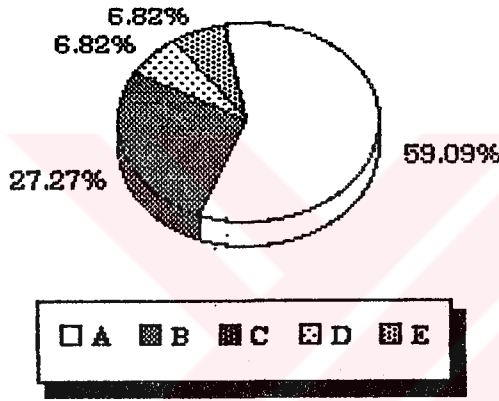
2- Şekiller ve resimler renkli olmalı,

3- Ders kitaplarının yazım dili anlaşılır olmalı, diğer taraftan kitapta kullanılan sözcüklerin, yaşayan Türkçe olmasına dikkat edilmelidir,

4- Öğretim programına bağlı olarak konuların içerikleri güncel örnekler kullanılarak zenginleştirilmelidir.

Öğretmenler, "Lise coğrafya ders kitapları içerik olarak yetersizdir." biçiminde sunulan önermemize % 59.09 oranında tümüyle katılıyorum yanıtını vermişlerdir. Biraz katılıyorum diyen % 27.27 oranındaki öğretmenle, önermemize katıldığını belirtenlerin oranı %

86.36'ya ulaşmaktadır. Önermemize olumsuz görüş belirtenlerin oranı ise % 13.64'te kalmıştır. Bu durumda, ortaöğretim coğrafya ders kitaplarının 1983-1993 yılları arasında aşağı yukarı aynı içerikle yayınlandığı düşünülürse, coğrafya öğretmenleri on yıl boyunca içerik açısından yetersiz olduğunu belirttikleri kitaplardan derslerini işlemişlerdir. Bu durum öğretmenin isteksiz ders anlatmasına, yaptığı işin yararına inanmamasına yol açabildiği gibi dersin daha başka kaynaklardan işlemesine de yol açabilir. Söz konusu olan durum öğretimin merkezi sistemin tercihleri dışında oluşmasıdır. Bu da sistem açısından uygun bir durum değildir (Grafik 4.18).

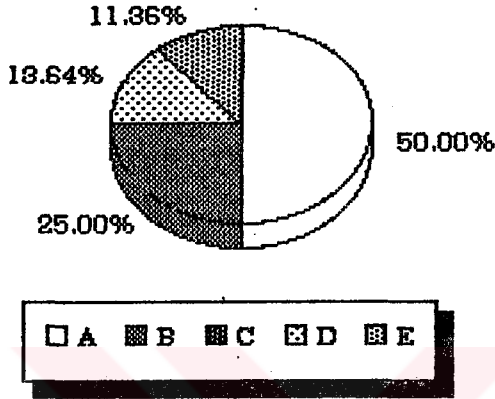
Grafik 4.18 : Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitapları içerik olarak yetersizdir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Son on yılda yayınlanmış coğrafya ders kitaplarında, özellikle doğal ortam-insan ve insan faaliyetleri arasındaki ilişkiler ihmal edilmiştir. Ayrıca, nedensellik ilkesine dayalı bilimsel yöntem, konuların aktarılmasında pek kullanılmamıştır. Bunun yanı sıra, özellikle bazı ürünlerin üretim değerleri gibi istatistikî veriler hayli eski tarihlere dayanılarak verilmektedir.

Ders kitaplarında konular ne kadar mükemmel seçilirse seçilsin, eğer konuların işleniş düzeni coğrafi konuların öğrenilmesi açısından, coğrafya biliminin mantığına göre düzenlenmemişse, konuların öğrenci tarafından öğrenilmesi güçleşir, bazen de imkansız hale gelebilir. Bundan dolayı öğretmenlere, "Lise coğrafya ders kitapları konuları işleyiş düzeni açısından öğrencilerin konuları anlamalarını güçleştirmektedir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin %

75'i bu konudaki önermemize olumlu yanıt vermişlerdir ki, bunun % 50'si önermeye tümüyle katıldığını vurgulamıştır. Önermeye % 25'lik olumsuz yanıt veren öğretmenlerin ancak % 11.36'sı tümüyle katılmadığını belirtmiştir. Bu da çok az bir oran olup, bu konudaki eğilimi etkileyememektedir (Grafik 4.19).

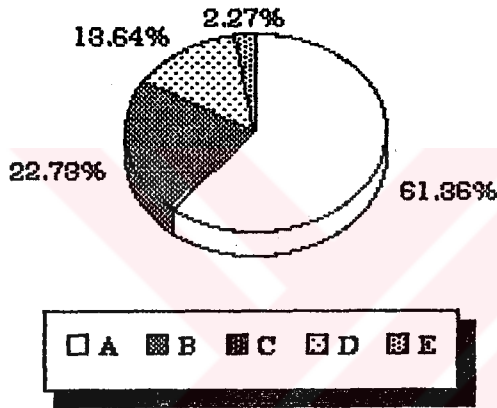
Grafik 4.19 : Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitapları konuları işleyiş düzeni açısından öğrencilerin konuları anlamalarını güçleştirmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ders kitaplarının bu durumu bir ölçüde öğretim programlarından kaynaklanmaktadır. Talim Terbiye Kurulu'nun coğrafya dersleri için öğretim programı oluştururken kullandığı yöntemlerin ve çabaların yetersiz olduğu gayet açıktır. Bu durumun ortadan kaldırılması için öğretmenlerin okullarında oluşturacakları zümreler aracılığıyla düşünceleri alınıp, yararlanılabilir. Bu zümrelerden çıkacak oluşumların sırasıyla ilçe ve illerde oluşturulacak zümrelerce, tartışılıp, elenmesi sonucu merkeze her ilden bu konuda öğretmen düşünceleri iletilir. Bu zümre sonuçlarının, coğrafya bilimadamları ve öğretim programı uzmanlarınca biçimlendirilmesi ile ortaya çıkacak müfredat programları kanımızca en uygun olanıdır. Öğretim sürecini somut olarak yaşayan öğretmenlerin bu konuda katkılarının olmaması öğretmeni sürecin dışına itecektir. Bu durumda öğretmen, sadece kendisine verilen şablonu uygulamakla görevli olacaktır. Zaman zaman öğrencilere de uygulanacak anketlerle, öğretim sürecinin diğer üyesi ve birincil ögesi olan öğrenci kitlesinin de, ilgi alanları ve derse olan yakınlıkları ölçülüp, öğretimin tümüyle merkezi yapıdan belirlenmesi yöntemine son verilmelidir. Ders kitaplarının bu yolla hazırlanması

durumunda gerek öğretmen gerekse öğrenci tarafından dile getirilen sorunların önüne geçilmiş olunacak ve aynı zamanda merkezi yapısında yükü hafifleyecektir.

"Lise coğrafya ders kitaplarında konular arasında bağ kurulmamıştır, konular bağlantısız ve kopuk sunulmuştur." şeklinde sunduğumuz önermeye öğretmenlerin % 61.36'sı tümüyle katıldığını belirtmiştir. % 22.73 oranında öğretmen biraz katılıyorum diyerek, olumlu yaklaşımı % 84.09'a tırmandırmıştır. Öğretmenlerin %13.64'ü önermemize biraz katılmıyorum derken, yalnızca % 2.27'si tümüyle katılmadığını vurgulamıştır (Grafik 4.20).

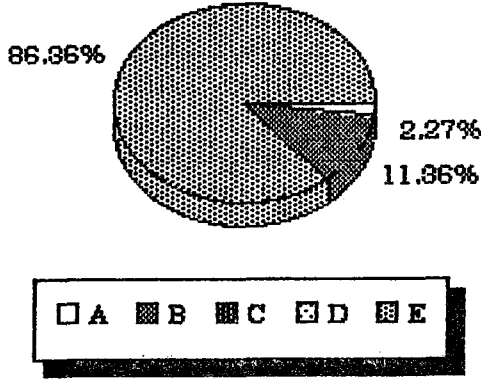
Grafik 4.20 : Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitaplarında konular arasında bağ kurulmamıştır, konular bağlantısız ve kopuk sunulmuştur." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Yapılan incelemeler sonucu coğrafya ders kitaplarında konuların sunulması sırasında aralarında bağ kurulmadığı ve coğrafi olayların birbirinden kopuk anlatıldığı gözlenmiştir. Örneğin, Lise I. sınıf coğrafya ders kitabında depremin nasıl meydana geldiği ve yarattığı sorunlar anlatılırken, depremin oluşum nedeni üzerinde durulmamaktadır. Bunun yanı sıra **Levha Tektoniği** konusuna ise, hiç değinilmemektedir (5). **Levha tektoniğini** anlamayan (öğrenmeyen) bir kişinin deprem olayını ve nedenini anlaması olanaksızdır. Aynı şekilde orojenez, epirojenez, volkanizma gibi yerkabuğunda meydana gelen tektonik olayların da anlaşılması imkansızdır. Bu konudaki örnekler, daha da çoğaltılabilir.

"Lise coğrafya ders kitaplarında yeni kuram ve bilgiler sürekli işlenmekte, ve çağ bu açıdan izlemektedirler." şeklinde, ders kitaplarının hakkında daha önce yapılmış önermelerin tersine olumlu

bir önerme sunulmuştur. Önermeye öğretmenlerin % 86.36'sı buna tümüyle katılmadıklarını belirterek, ders kitaplarının bu konudaki eksikliğini dile getirmişlerdir. Önermeye olumlu yanıt verenlerin (% 13.64) ise yalnızca % 2.27'si tümüyle katıldıklarını belirtmişlerdir (Grafik 4.21)

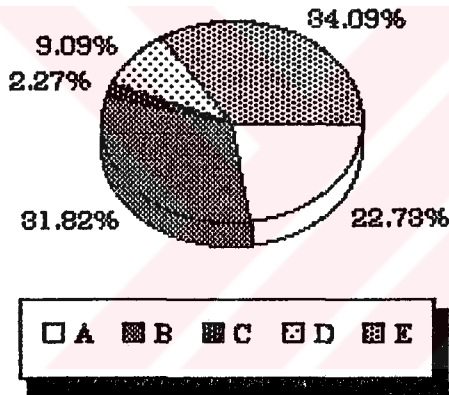
Grafik 4.21 :Coğrafya öğretmenlerinin "Lise coğrafya ders kitaplarında yeni kuram ve bilgiler sürekli işlenmekte, ve çağı bu açıdan izlemektedirler." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ders kitapları üzerinde, tarafımızdan yapılan incelemeler de göstermiştir ki, coğrafya ders kitaplarında, yeni kuram ve bilgiler pek bulunmamaktadır. Hatta daha önceki ders kitaplarında yer almış olan bazı kuram ve bilgilerde zamanla kitaplardan çıkarılmıştır (Levha Tektoniği Kuramı gibi). Bunun nedenleri arasında coğrafya ders kitaplarının uzun süre (1983-1993) tek bir yazara hazırlanması sayılabilir. Öte yandan ülke genelinde bilimin algılanması ve yayılmasında geçmişten bu yana görülen aksaklıklar da bu konulardaki duyarlılığın az olmasına yol açmış olabilir. Örneğin, batı dünyasında hayli eski tarihlerde (1779-1859) Carl Ritter tarafından ortaya atılan (6) doğal ortam-insan arasındaki ilişkilerin incelenmesine rağmen, coğrafya alanındaki bu çalışmalar yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan bir eğilimdir.

Ülkemizde, coğrafya bilimi zaman zaman çeşitli ülkelerin coğrafya ekollerinin etkisi altında kalmıştır. Bunda, özellikle ikinci dünya savaşı yıllarında Avrupa'dan Türkiye'ye gelen yabancı bilimadamlarının etkileri de olmuştur. Bu yüzden, bir dönem coğrafya fen bilimleri kapsamında, bir dönem sosyal bilimler kapsamında sayılmıştır. Günümüzde de bir sosyal bilim olarak anılmaktadır. Bu

eğilimler, coğrafya bilimadamlarının zaman zaman doğal olaylara, zaman zaman insan ve insan faaliyetlerine fazlaca yer vermelerinden kaynaklanmaktadır. Bunun etkilerini lise ders kitaplarında da görmek mümkündür. Bundan dolayı öğretmenlere "Lise 1. sınıf ders kitabında fiziki ve beşeri konular ağırlıklı olarak verilmiştir." şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Öğretmenlerin % 34.09'u önermeye tümüyle katılmadıklarını belirtmişlerdir. Biraz katılmadığını belirten % 9.09'luk öğretmen kitlesiyle olumsuz eğilime sahip öğretmenlerin oranı % 43.18'e yükselmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin % 22.73'ü tümüyle, % 31.82'si biraz katılıyorum yanıtı ile önermemize olumlu yanıt verenlerin oranının % 54.55 olmasını sağlamışlardır. Öğretmenlerin % 2.27'si ise fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.22).

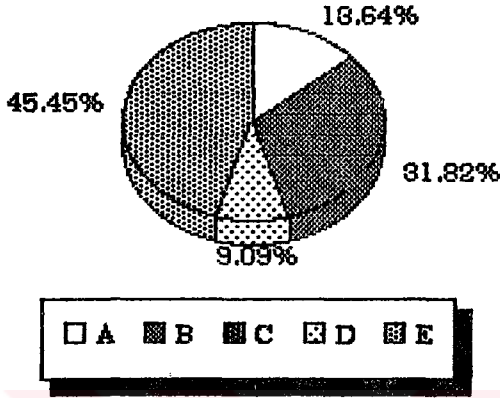
Grafik 4.22 : Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 1. sınıf ders kitabında fiziki ve beşeri konular ağırlıklı olarak verilmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Yapmış olduğumuz incelemeler sonucunda coğrafya Lise 1. sınıf ders kitabının % 91.3'ü genel fiziki coğrafya konularına ayrılmışken, % 8.7'si ise genel beşeri ve ekonomik coğrafya konularına ayrılmıştır(7). Bu durumda, öğretmenlerin büyük bölümünün fiziki ve beşeri coğrafya kavramları konusunda yanılığa düştükleri söylenebilir.

"Lise 2. sınıf ders kitabında bölgeler, bölümler, yöreler eksiksiz ve muntazam işlenmiştir." önermesine öğretmenlerin % 45.45'i tümüyle katılmadıklarını vurgulamışlardır. % 9.09'u ise biraz katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda öğretmenlerin % 54.54'ü olumlu önermemize katılmadıklarını belirterek, olumsuz bir sonucun çıkmasını

sağlamışlardır. Öğretmenlerin % 13.64'ü kitap hakkında sunulan olumlu önermeye tümüyle katıldıklarını, % 31.82'si ise biraz katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda, kitabın çok iyi olduğunu söyleyen öğretmenlerin yalnızca % 13.64'üdür (Grafik 4.23).

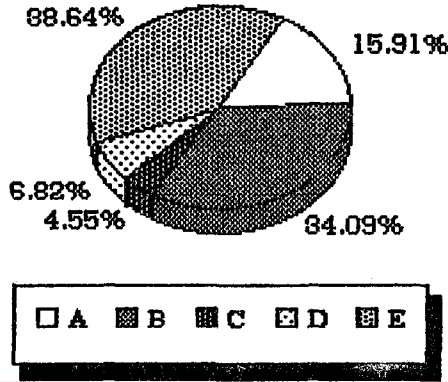
Grafik 4.23 : Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 2. sınıf ders kitabında bölgeler, bölümler, yöreler eksiksiz ve mantazam işlenmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ders kitaplarının öğrencilerde belirlenmiş hedefler doğrultusunda öğrenme yaşantısını ve buna bağlı olarak eğitim yaşantısını yaratması için, kitaptaki bilgilerle tanışmadan önce öğrencinin ön hazırlık geçirmesi gerekmektedir. Öğrencinin, bu yolla, kitapta yer alan konuları daha iyi öğrenebileceği düşünülmüştür. Buna ilişkin olarak kitaplardaki konuların başına "hazırlık soruları" ya da "hazırlık çalışmaları" adı altında başlangıç bölümleri konulmuştur. Bununla ilgili olarak, coğrafya ders kitaplarında yer alan hazırlık çalışmalarına ilişkin, "Coğrafya ders kitaplarında konuların başında bulunan hazırlık soruları, öğrencilerin konuya hazırlanması için, uygundur." şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Önermeye öğretmenlerin % 15.91'i tümüyle katıldığını belirtmiştir. % 38.64'ü ise tümüyle katılmadığını vurgulamıştır. Öğretmenlerin %34.09'u biraz katılıyorum, % 6.82'si ise biraz katılmıyorum diyerek konuya çekince koymuşlardır. % 4.55 oranında öğretmen ise konuyla ilgili fikrinin olmadığını belirtmektedir (Grafik 4.24).

Ders kitaplarında yer alan hazırlık çalışmalarının, öğrenciye konuyu öğretmekten çok uzak olduğu görülmektedir. Bu tür çalışmaların konunun uzmanlarıyla tartışılarak ve uzman görüşü

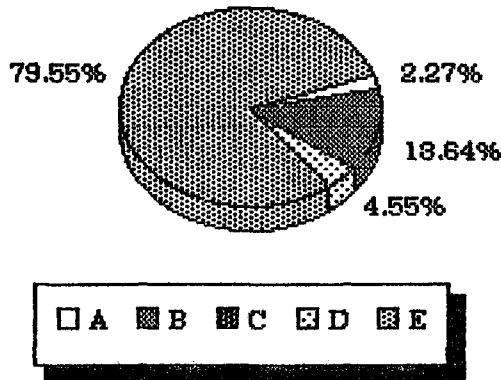
alınarak yapılmasının daha uygun olacağı kanısındayız. Ders kitaplarında yapılan incelemeler sonucu, hiç bir ders kitabında, "hazırlık çalışmaları"nın hazırlanması konusunda bir uzmana başvurulduğu ibaresinin yer almadığı görülmüştür.

Grafik 4.24 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ve Milli Coğrafya ders kitaplarında konuların başında bulunan hazırlık soruları öğrencilerin konuya hazırlanması için uygundur." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Değişken olan her bilginin öğretilmesi sırasında bilgiler sürekli yenilenmelidir. Öğretmenlere "Lise 2. sınıf coğrafya ders kitabında ülkemizle ilgili bilgiler sürekli yenilenmektedir." olumlu önermesi yöneltilmiştir. Öğretmenlerin % 79.55'i önermeye tümüyle katılmamıştır. Yalnızca % 2.27 oranında öğretmen önermeye tümüyle katıldığını belirtmiştir. Öğretmenlerin %13.64'ü biraz katılıyorum, % 4.55'i biraz katılmıyorum diyerek konuyla ilgili önermenin eksik olduğunu vurgulamışlardır. Sonuçta önermeye karşı çıkanlar % 84.09, katılanlar ise % 15.91 oranındadır (Grafik 4.25).

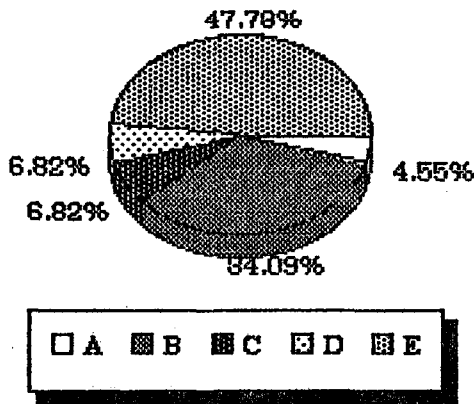

Grafik 4.25 : Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 2. sınıf coğrafya ders kitabında ülkemizle ilgili bilgiler sürekli yenilenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ders kitaplarında yürütülen incelemeler sonucu, öğretmenlerin anket sonucuna uyan bir durum ortaya çıkmıştır. Özellikle verilerin yenilenmediği ve eksik olduğu saptanmıştır. Bunun yanısıra kitaplarda verilen sayısal verilerin hangi yıla ait olduğu belirtilmemesi okuyanlarda bu rakamların yorumlanmasını güçleştirecek, yanlış yorumlara ve yanlışlara da yol açabilecektir. Ya da bu durum, öğrencinin ciddiye alınmaması şeklinde yorumlanabilir.

Ders kitaplarında yer alan konuların öğrenilmesi için öğrencinin hazırlanmasını sağlayan hazırlık çalışmalarının yanı sıra öğrenilmesi istenen bilgilerin öğrenci tarafından öğrenilip, öğrenilmediğini ölçmek de önem taşımaktadır. Bunun için de ders kitaplarında konuların sonuna "ödev ve sorular" şeklinde bir bölüm oluşturulmaktadır. Bu bölümün yeterliliği konusunda "Coğrafya ders kitaplarında konuların sonunda yer alan "ödev ve sorular" öğrencinin konuyu öğrenip, öğrenmediğini ölçecek yapıdadır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermeye öğretmenlerin % 47.73'ü tümüyle katılmadığını belirtmiştir. Ancak % 4.55'i tümüyle katıldığını belirtirken, % 34.09'u biraz katılıyorum, % 6.82'si biraz katılmıyorum diyerek bu konuya çekince getirmişlerdir. Bu durumda, öğretmenlerin % 54.54'ü olumlu, % 38.64'ü olumsuz yanıtlar vermişlerdir. % 6.82'lik bir öğretmen kitlesi ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır (Grafik 26).

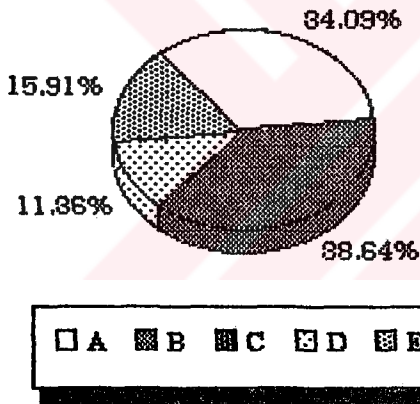

Grafik 4.26 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ve Milli Coğrafya ders kitaplarında konuların sonunda yer alan "ödev ve sorular" öğrencinin konuyu öğrenip, öğrenmediğini ölçecek yapıdadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ders kitaplarının incelenmesi sonucu, "ödev ve soruların" konuların öğrenilip, öğrenilmediğini ölçmeye yetmediği ve ayrıca, konuların bütününe kapsamadığı görülmüştür. Oysa, temel konuların öğrenilip, öğrenilmediğini ölçmek yeterli olabilir.

Bir ders yılı boyunca okutulan ders kitabının, bir kısmının farklı bir içeriğe ayrılması bütünlüğü zedeleyici bir durumdur. Bu da, öğrencilerin bu konuda, güdülenmelerini engelleyeci bir rol oynar. Öğretmenlere "Lise 2. sınıf coğrafya ders kitabının bir kısmının ülkeler coğrafyasına ayrılması isabetli bir karardır." şeklinde yöneltile önermeye % 72.73 oranında olumlu, % 27.27 oranında olumsuz yanıt verilmiştir. Öğretmenlerin önermeye olumlu bakmaları şaşırtıcıdır. Oysa ki, coğrafya Lise 2. sınıf kitabının müfredata bağlı olarak bir bölümünün ülkeler coğrafyasına ayrılması olayı ciddiye almamaktan öte bir şey değildir (Grafik 4.27).

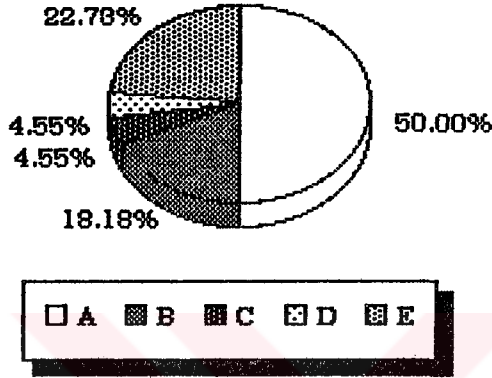

Grafik 4.27 : Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 2. sınıf coğrafya ders kitabının bir kısmının ülkeler coğrafyasına ayrılması isabetli bir karardır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Bazı konuların, öğretim programı içerisinde çok az yer almasına rağmen konunun bilimsel, ekonomik veya siyasal önemi üzerinde daha fazla durulması gerekebilir. Bu durumda, bu konuyla ilgili olarak bilgiler veren "okuma parçası" ünitenin ya da konunun bittiği yere konabilir. Bu nedenlerden dolayı, okuma parçaları edebi bir dille yazılıp, güncel bir içerikle ele alınması gerekir. Bununla ilgili öğretmenlere, "Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları, öğrencinin ilgisini çekmektedir." şeklinde bir önerme yöneltmiştir. Önermeye % 50

oranında tümüyle, % 18.18 oranında biraz katılıyorum yanıtı verilmiştir. Bu durumda önermemizi % 68.18 oranında öğretmen olumlu bulmuştur. Bunun yanı sıra % 22.73 oranında tümüyle, % 4.55 oranında biraz katılmıyorum diyen öğretmenler ise % 27.28 oranında önermemize karşı çıkanları oluşturmuşlardır (Grafik 4.28).

Grafik 4.28 Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları öğrencinin ilgisini çekmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

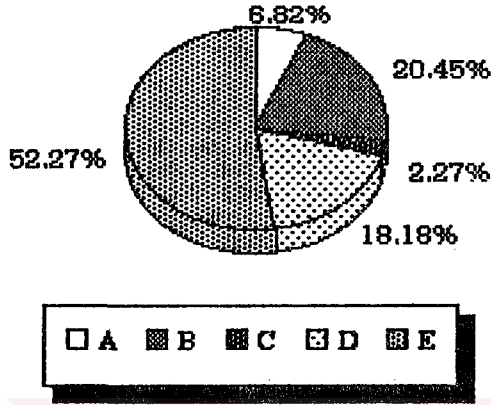
(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ders kitaplarında yer alan okuma parçalarının incelenmesi sonucunda okuma parçalarının edebi bir dille yazılmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra 1983-1993 yılları arasında yayınlanmış kitaplarda ise okuma parçalarının çoğunlukla konuların arasında verildiği görülmüştür.

"Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı Türkiye ekonomisini öğrencilerin öğrenmesi ve anlayabilmesi için yeterlidir." önermemize öğretmenler % 52.27 oranında tümüyle katılmıyorum diyerek tepkilerini dile getirmişlerdir. %18.18'i ise biraz katılmadığını belirtirken, önermeye olumsuz yaklaşanların oranı da % 70.46'ya yükselmiştir. Geri kalanların % 27.27'si önermeye katıldığını, % 2.27'si ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Bu sonuçlara göre öğretmenlerin Lise 3. sınıf Türkiye Coğrafyası ders kitabını yetersiz buldukları ortadadır (Grafik 4.29).

Düzyer açısından öğrencinin seviyesinin altında kalan bu kitabın iyileştirilmesi için, kitapta coğrafya biliminin mantığının işletilmesi gerekmektedir. Olay ve olguların anlatımında kullanılan nasıl sorusunun yanında neden ve niçin soruları da kullanılarak, konuların

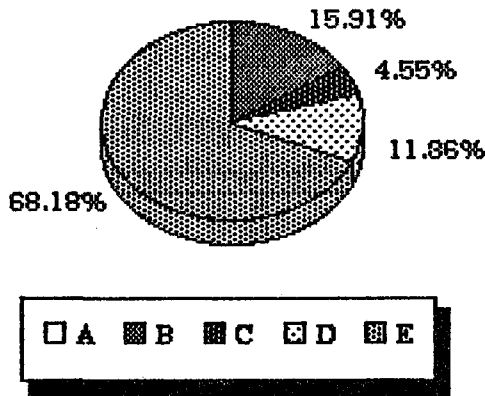
üzerine gidildiği takdirde, bilimsel mantığın yerleşmesi için ilk adım atılmış olacaktır. Bunun yanısıra, Türkiye Ekonomik Coğrafyasının öğrencilere öğretilmesinde bir insan faaliyeti olan ekonomik etkinlikler ile doğal ortamın ilişkilerine yer verilmemesi de büyük bir eksikliklerdir.

Grafik 4.29 : Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı Türkiye ekonomisini öğrencilerin öğrenmesi ve anlayabilmesi için yeterlidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabının öğrenci seviyesinin altında olduğuna dair pek çok öğretmenden işittiğimiz yakınmalar olmuştur. Bunun üzerine öğretmenlere "Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı seviye açısından çok iyi hazırlanmıştır." biçiminde olumlu bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin % 68.18'i tümüyle, % 11.36'sı biraz katılmadıklarını belirterek, önermemize % 79.54 oranında karşı çıkmışlardır. Ancak % 15.91'i biraz katılıyorum, % 4.55'i ise fikrim yok demiştir. Önermemize tümüyle katıldığını belirten ise olmamıştır (Grafik 4.30).

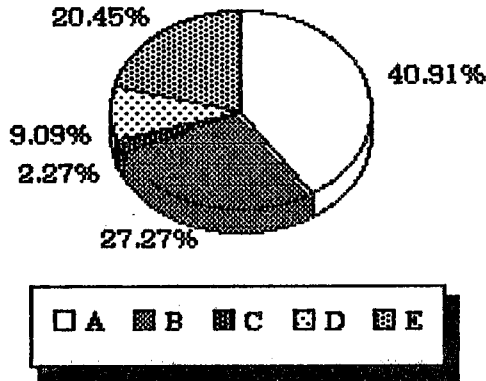

Grafik 4.30 :Coğrafya öğretmenlerinin "Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabı seviye açısından çok iyi hazırlanmıştır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğrenci anketinde de benzer bir sonuç karşımıza çıkmıştır. Bu durumda, öğretmenlerden aldığımız yakınmaların gerçek olup olmadığı konusunda; ders kitabı üzerinde yaptığımız inceleme sonucunda, bizde aynı kanağe ulaştık.

Lise 2. sınıf coğrafya ders kitabında olduğu gibi Lise 3. sınıf ders kitabının da bir bölümü ülkeler coğrafyasına ayrılmıştır. Diğer taraftan uluslararası örgütlere de yer verilmiştir. Bundan dolayı öğretmenlere "Lise 3. sınıf coğrafya ders kitabının bir kısmının ülkeler coğrafyası ve uluslararası örgütlere ayrılması isabetli bir karardır." şeklinde olumlu bir önerme sunulmuştur. Önermemizi öğretmenlerin % 68.18'i olumlu, % 29.54'ü ise olumsuz yanıtlamıştır. Olumlu yanıtlayanların % 40.91'i tümüyle katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Bu da hayli yüksek bir orandır. Görülen o ki, öğretmenler bir yıl boyunca okutulacak ders kitabının kendi içerisinde konular açısından bütünlüğünü dikkate almamakta ve Lise 2. sınıf kitabında olduğu gibi Lise 3. sınıf kitabında da kitabın bir bölümünün içerik açısından farklı bir konuya ayrılmasını uygun bulmaktadırlar. İçeriğin sömestre ile ayrılması durumunda sakıncanın ortadan kalkması mümkündür. Fakat bu uygulama öğretmenin inisiyatifine bırakıldığı için denetlenmesi bir hayli güçtür (Grafik 4.31).

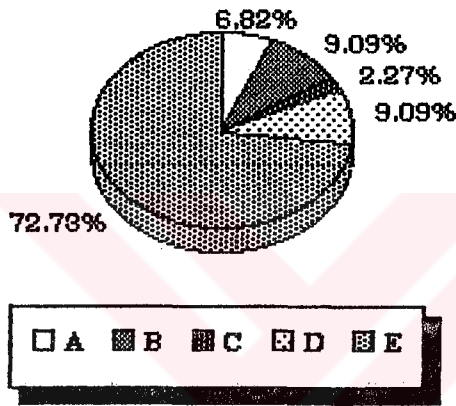

Grafik 4.31: Coğrafya öğretmenlerinin "Gü nü mü zde liselerde okutul an coğrafya ders kitaplarının hepsinin tek kişi ye hazırlatılması iyi dü şü nü lmü ş, uygun bir karardır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tü mü yle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tü mü yle katılmıyorum)

Coğrafya ders kitaplarının geçen on yıl boyunca (1983-1993) sürekliliği olarak tek bir kişi ye hazırlatılması söz konusudur. Buna bağı

olarak öğretmenlere "Günümüzde liselerde okutulan coğrafya ders kitaplarının hepsinin tek kişiye hazırlanması iyi düşünülmüş, uygun bir karardır." şeklinde olumlu bir önerme yöneltmiştir. Önermeye öğretmenlerin %72.73'ü tümüyle katılmazken, yalnızca %6.82'si tümüyle katıldığını vurgulamıştır. %9.09 oranında öğretmen biraz katıldığını, %9.09 oranında öğretmen ise biraz katılmadığını belirtmek üzere önermenin eksik ya da fazla birşeyler ifade ettiğini dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra %2.27 oranında öğretmen de fikrinin olmadığını vurgulamıştır (Grafik 4.32).

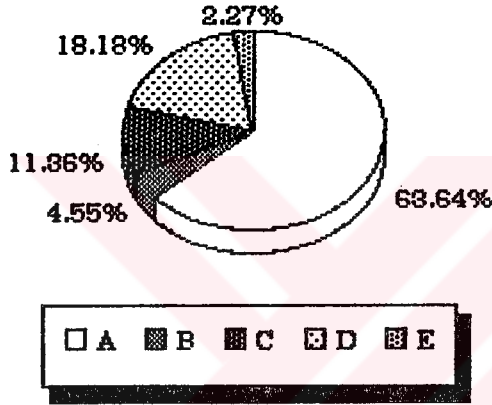
Grafik 4.32 : Coğrafya öğretmenlerinin "Günümüzde liselerde okutulan coğrafya ders kitaplarının hepsinin tek kişiye hazırlanması iyi düşünülmüş, uygun bir karardır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğretmenlerde ortaya çıkan bu eğilim, bu konudaki genel yaklaşımları da dile getirmektedir. Rekabetin olmadığı bir ortamda kalitenin oluşturulamayacağı ve iyi bir ürünün ortaya konamayacağı bilinen bir gerçektir. Ayrıca bilimsel bir konuda farklı yaklaşımların ortaya çıkması sonucu yazarların daha dikkatli olacağı ve kitabın seçilip, seçilmemesi olasılığını düşünmesi sağlanacaktır. Ekonomik kaygılardan dolayı bilimselliğin ve kalitenin yazarlar tarafından dikkate alınması en başta ters karşılanabilir. Bilimadammının ekonomik kaygılara kapılmasının bilim ahlakına uygun olmadığını söyleyenler çıkabilir. Fakat, insan doğasındaki yitirme ve kazanma duygularını inkar etmemiz imkansızdır. En önemlisi ise öğretim sürecinin içerisinde bulunan öğretmen ve öğrencinin ders kitabı seçebilme hakkını demokratik bir şekilde kullanabilmesini sağlamaktır.

Öğretmenlerin 1983-1993 yılları arasında yayınlanmış olan

coğrafya ders kitaplarında yakınmalarına bağlı olarak "Daha önceki lise coğrafya ders kitapları, konuların bütünlüğü ve işleyiş yöntemi açısından daha iyi idi." şeklinde bir önerme yöneltilmiştir. Bu önermeye öğretmenlerin büyük çoğunluğu destek vermiştir. Öğretmenlerin % 63.64'i tümüyle katılıyorum derken, yalnızca % 2.27'si tümüyle katılmıyorum demiştir. Bunun yanı sıra % 11.36 oranında fikrim yok yanıtı alınmıştır. Bunların 1983 sonrasında öğretmenliğe başlayanlardan oluştuğu tahmin edilmektedir. Öğretmenlerin % 18.18'i önermeye biraz katılmazken, % 4.55'i ise biraz katıldığını vurgulamıştır (Grafik 4.33).

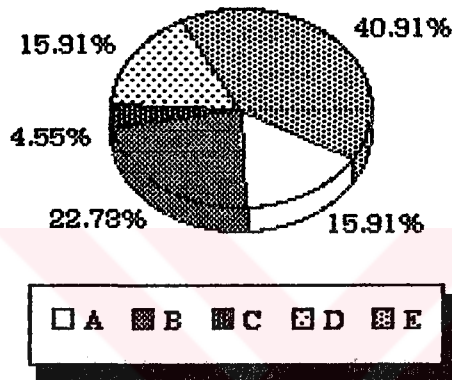
Grafik 4.33 : Coğrafya öğretmenlerinin "Daha önceki lise coğrafya ders kitapları, konuların bütünlüğü ve işleyiş yöntemi açısından daha iyi idi." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ders kitaplarının incelenmesi sonucunda, kapasite bakımından ve bilimsellik yönünden 1983 öncesi ders kitaplarının daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Fakat bu, eski ders kitaplarının eksiksiz olduğu anlamını taşımamalıdır. Çünkü yapılan incelemeler sonucunda eski ders kitaplarında da pek çok eksik ve yanlışlık bulunduğu görülmüştür.

Bir ders kitabının içerisinde çok değerli bilgilerin bulunması ya da yer alan bilgilerin çok iyi bir düzenleme ile öğretim yaşantısının oluşması açısından uygun olması yeterli değildir. Bu sayıların yanı sıra ders kitabının basım tekniğinin ve kalitesinin de öğrencinin ilgi ve beğenisine hitap etmesi gerekmektedir. Bundan dolayı "Coğrafya ders kitapları basım tekniği ve kalitesi açısından uygundur." şeklinde olumlu bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin % 40.91'i önermeye tümüyle katılmadığını belirtirken, % 15.91'i de biraz katılmıyorum diyerek,

önermeye % 56.82 oranında olumsuz bir yaklaşımın oluşmasını sağlamışlardır. Öğretmenlerin % 15.91'i tümüyle katıldığını, % 22.73'ü ise biraz katıldığını ifade ederek, % 38.64 oranında olumlu bir eğilimin oluşmasına neden olmuşlardır. % 4.55 oranında öğretmen ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Buna göre öğretmenlerin kitapların basım tekniği ve kalitesi konusunda olumsuz bir görüşe sahip olduklarını belirtmek gerekiyor (Grafik 4.34).

Grafik 4.34 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya ders kitapları basım tekniği ve kalitesi açısından uygundur." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

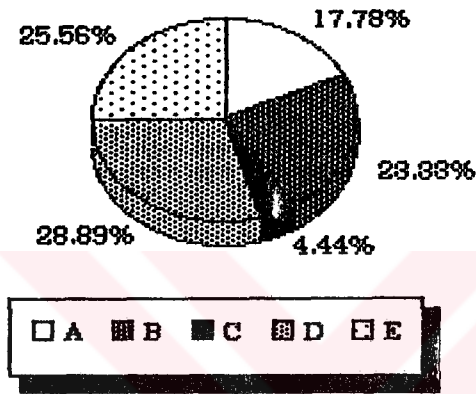
Basım tekniği ve kalitesi söz konusu olunca, herşeyden önce kağıt kalitesi, resimlerin ve şekillerin renkli-anlaşılır olması, yazı büyüklüğünün yaş grubuna hitap etmesi, yazıların satır aralığının uygun seçilmesi vs. akla gelmektedir.

İncelediğimiz kitaplar arasında, yalnızca 1992-1993 öğretim yılında çıkan kredili sisteme göre hazırlanmış kitaplarda baskı kalitesi, istenildiği gibi olmasa da, bu konuda harcanan bir çabanın varlığı olarak değerlendirilebilir. Bu da, olumlu bir takım gelişmelerin başlangıcı olarak değerlendirilebilir.

3.2 Öğrenci Anlatılarının Değerlendirilmesi

Coğrafya biliminin ifadelerinde şekil, önemli bir yer tutar. Çünkü, olayların ve olguların bir başkasına anlatımı için fotoğraf ya da gözlem yapma yolu seçilir. Bazı olay ve olgular fotoğraf ya da gözlem ile ifade edilemeyebilir. Örneğin bir delta'nın oluşumu, orojenez gibi olayların şekil yoluyla anlatımı tercih edilmelidir. Bu yüzden şekiller

gayet anlaşılır bir biçimde çizilmelidir. Bu yönde "Coğrafya ders kitaplarındaki şekiller anlaşılır bir şekilde çizilmiştir." biçiminde olumlu bir önerme sunulmuştur. Öğrenciler önermeye % 25.56 oranında tümüyle, % 28.89 oranında biraz katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu da % 54.45 oranında olumsuz görüşün ortaya çıkmasını sağlamıştır. % 41.11 oranında öğrenci önermeyi desteklerken, % 4.44'ü ise fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.35).

Grafik 35 : öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki şekiller anlaşılır bir şekilde çizilmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

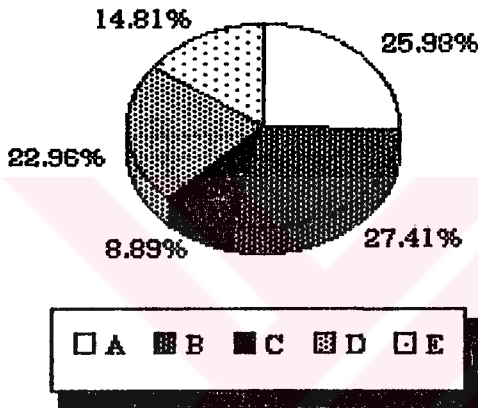
(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Olumsuz görüş en fazla 60. Yıl Anadolu Lisesinde % 71.05 olarak ortaya çıkmıştır. Bunu % 60.87 ile Urla Lisesi izlemiştir. En az olumsuz görüş ise % 42.10 olarak Gürçeşme Lisesinde görülmüştür. Ayrıca, 60.Yıl Anadolu Lisesinde olumlu görüş belirtenlerin hepsi, biraz katılıyorum diyenlerden oluşmuştur.

Kitaplar üzerinde yapılan inceleme sonucunda, pek çok şeklin anlaşılabilirliğinin az olduğu ve öğretici yanının dikkate alınmadığı görülmüştür.

Yukarıda belirtildiği gibi, eğer coğrafi olayın ya da olgunun fotoğraflarının çekilebilmesi ve bunun öğrenciye ulaştırılması imkanı varsa bu en doğru olanıdır. Fakat fotoğrafın olayın ya da olgunun bütününe kapsamasına dikkat edilmelidir. Ayrıca, günümüz koşullarında renkli fotoğrafların kullanılmasının sunum açısından ve ayırtlamada kriterlerin çoğaltılması açısından önemi büyüktür.

Bundan dolayı, coğrafya ders kitaplarında bir hayli fotoğraf yer almaktadır. Öğrencilere, fotoğrafların seçimiyle ilgili, "Coğrafya ders kitaplarındaki resimler (Fotoğraflar) konulara uygun olarak seçilmiştir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermeye, öğrencilerin % 53.34'ü olumlu yanıt vermiştir. % 37.77'si olumsuz görüş belirtirken, %8.89'u ise fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Fakat biraz katılıyorum ve biraz katılmıyorum diyenlerin toplam oranı % 50.37'dir. Bu da gösteriyor ki, öğrenciler bu konuda net bir görüş oluşturamamıştır (Grafik 4.36).

Grafik 36 : öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki resimler (Fotoğraflar) konulara uygun olarak seçilmiştir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

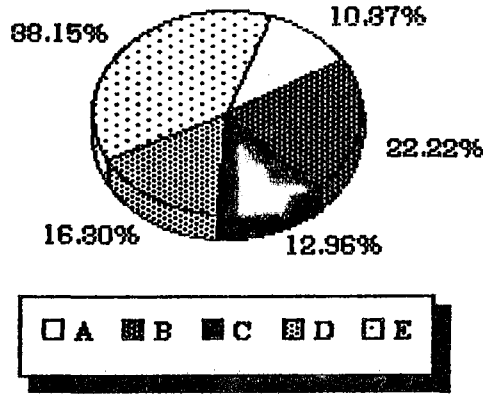
(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Olumsuz görüşün en fazla yer aldığı okul % 60.52 ile 60. Yıl Anadolu Lisesi olmuştur. Bunu % 48.89 ile Mustafa Kemal Lisesi izlemiştir. En az olumsuz görüş ise %15.78 ile Gürçeşme Lisesinde görülmüştür.

En fazla olumlu görüş belirtenler ise % 76.31 ile Gürçeşme, % 69.56 ile Urla, % 64.29 ile Urla İmam-Hatip Lisesinde ortaya çıkmıştır.

Okuma parçaları; konuların daha iyi anlaşılması ve önemli görülen bazı konulara dikkat çekilmesi amacıyla ders kitaplarında yer alırlar. Fakat, okuma parçaları konulara dikkat çekmekten öte, sıkıcı metinler halini aldığı zaman, öğrenciye hiçbirşey veremez duruma gelir. Bundan dolayı, öğrencilere, "Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları ilginizi çekmekte ve konuları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermeye öğrencilerin % 54.45'i olumsuz görüş belirtmiştir. % 32.59'u ise

önermeye katıldığını ifade ederken, % 12.96'sı fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Yani öğrencilerin % 12.96'sı okuma parçalarını hiç okumamıştır (Grafik 4.37).

Grafik 37 : öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları ilgimizi çekmekte ve konuları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

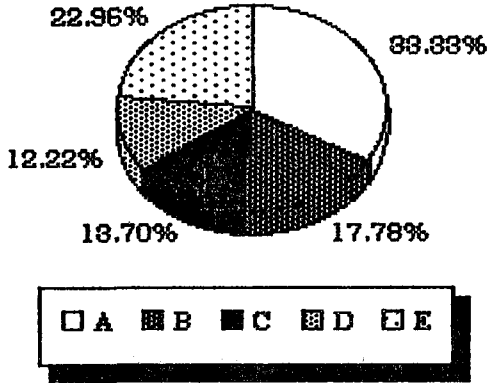
(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Önermeye verilen yanıtları tek tek okullarda ele aldığımızda Gürçeşme Lisesi olumlu, 60. Yıl Anadolu Lisesi olumsuz yanıtlarda kutupları oluşturmuşlardır. Olumlu eğilim Gürçeşme Lisesinde % 60.52 iken, diğer okulların hiç birisinde % 40'ın üzerinde görülmemiştir. Anadolu Lisesinde % 7.89, Atatürk Lisesinde % 17.08'dir. Fikrim yok diyenler ise en fazla % 21.05 ile Anadolu Lisesindedir.

Ders kitaplarında konuların sonuna yerleştirilen ödev ve sorular, öğrencinin bu konuyu öğrenip, öğrenmediğini test etmeyi amaçlamaktadır. Yani bir anlamda öğrenme ölçülmekte ve bu süreçte öğrenmenin devamı da sağlanmış olunmaktadır. Öğrencilere "Coğrafya ders kitaplarındaki konuların sonunda yer alan sorular işlenen konuları iyi bir şekilde öğrenip, öğrenmediğimizi test etmemizi sağlamaktadır." biçiminde bir önerme sunulmuştur. Önermemize, öğrencilerin % 51.11'i katıldığını belirtmiştir. % 13.70'i fikrinin olmadığını söylerken, %35.18'i ise önermeye katılmadığını belirtmiştir (Grafik 4.38).

Okullardan Urla İmam-Hatip Lisesinde % 85.71, Gürçeşme Lisesinde % 71.05 olumlu görüşler izlenmiştir. Buna karşın 60. Yıl Anadolu Lisesinde ise öğrencilerin %63.16'sı önermeye karşı çıkmıştır.

Bunu, Atatürk Lisesi % 43.91 ile izlemiştir. Fikrinin olmadığını ifade edenlerin en fazla yer aldığı okul da yine % 24.39 ile Atatürk Lisesi olmuştur.

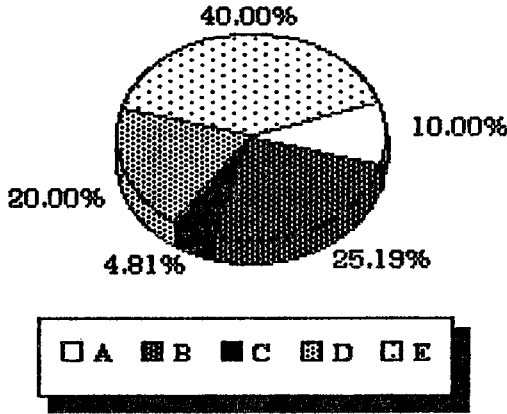

Grafik 98 : öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki konuların sonunda yer alan sorular işlenen konuları iyi bir şekilde öğrenip, öğrenmediğimizi test etmemizi sağlamaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Burada İzmir'in en başarılı eğitim-öğretim yapılan okulları içerisinde yer alan 60. Yıl Anadolu Lisesi ve Atatürk Lisesinde önermemize olumsuz yanıtların verilmiş olması dikkat çekicidir.

Coğrafya ders kitaplarının, güncelleştirilmesi gerekmektedir. Bunu bizzat MEB'nin uygulamaları da doğrulamaktadır. Daha önceden (1983-1992) bir yazara hazırlanan orta öğretim coğrafya ders kitaplarının yazımını, Milli Eğitim Bakanlığı serbest bırakmıştır. Artık, isteyen öğretmen Talim Terbiye Kurulunun onayladığı kitaplardan birisini seçerek öğrencilerine önerebilecektir. Bunun yanı sıra, kredili sistem uygulamaları da bunda etkili olmuştur. Ayrıca, öğretim programlarının da, bunda rol oynayacağı bilinmektedir. Bundan dolayı, ilk önce, öğretim programlarının güncelleştirilmesi gerekmektedir. Öğrencilere, "Coğrafya ders kitaplarındaki konular güncel ve ilginç olacak konulardan oluşmaktadır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermeye öğrencilerin % 60'ı katılmadığını belirtmiştir. Bunların % 40'ı önermeye tümüyle katılmıyorum yanıtını vermiştir. Öğrencilerin %35.19'u önermeye katıldığını vurgularken, % 4.81'i ise fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.39).

Grafik 39 : öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarındaki konular güncel ve ilginizi çekebilecek konulardan oluşmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

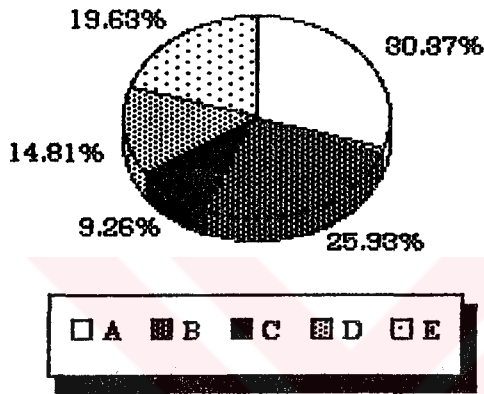
Coğrafya ders kitaplarının güncel konulardan oluştuğu ve ilgilerini çektiğini belirten tek okul, % 63.16 ile Gürçeşme Lisesidir. Bunun yanı sıra Urla İmam-Hatip Lisesinde % 50 olan bu oran, Karabağlar Cumhuriyet Lisesinde % 47.91 iken, diğer okullarda %35'in altına düşer. En düşük ise % 7.89 ile 60.Yıl Anadolu Lisesi, % 17.08 ile Atatürk Lisesidir.

Önermemize olumsuz yanıt verenlerin en fazla olduğu okul, % 89.48 ile 60. Yıl Anadolu Lisesi, %70.73 ile Atatürk Lisesi, % 67.69 ile Urla Lisesi ve % 60 ile Mustafa Kemal Lisesidir. Fikri olmadığını belirtenlerin en fazla olduğu okul ise, %12.20 ile Atatürk Lisesi olmuştur.

Coğrafya ders kitaplarının içeriklerinin uzun yıllar yenilenmemeleri güncellikten uzaklaşmalarına yol açmıştır. Günceli yakalamak, çağdaş coğrafi anlayışı tanımak ve ona ayak uydurmakla mümkündür. Dünyanın eğilimi, coğrafyanın alanı içerisinde kalan ekosistemler ve çevre anlayışına yönelirken, Türkiye'de coğrafyacılar, coğrafyanın bu yönünü yeni keşfetmektedir. Coğrafya içerisinde bu eğilimi, canlandırmaya ve coğrafyanın üzerindeki ölü toprağını atmaya çabalayan bir grup coğrafya bilimadamlarının da gayretleri, bu anlayışın öğretim programlarına girmesini sağlayamamıştır.

Ders kitaplarının en önemli yanlarından birisi de kitabın yazım dilidir. Çünkü kitap yaşayan Türkçe ile yazılmamışsa, öğrencinin

konuları anlaması zorlaşacaktır. Bununla ilgili sunulan önerme "Coğrafya ders kitaplarında kullanılan yazım dili, kitabı anlamamızı kolaylaştırmaktadır." şeklinde olmuştur. Öğrencilerin % 56.30'u önermeye katıldıklarını belirtmişlerdir. % 34.44'ü önermeye katılmadığını belirtirken, % 9.26'sı ise bu konuda fikrinin olmadığını vurgulamıştır (Grafik 4.40).

Grafik 40 : öğrencilerin "Coğrafya ders kitaplarında kullanılan yazım dili, kitabı anlamamızı kolaylaştırmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Okulların 60. Yıl Anadolu Lisesi ve Atatürk Lisesi dışında kalanları % 50'nin üzerinde önermemize katıldığını belirtmişlerdir. En fazla katılıyorum yanıtı yine Gürçeşme Lisesinde, en fazla katılmıyorum yanıtı ise 60.Yıl Anadolu Lisesinde görülmüştür. En fazla fikrim yok diyenler de yine Atatürk Lisesinde görülmüştür.

3.3. Sonuç

Öğretmen ve öğrencilere orta öğretim coğrafya ders kitapları hakkında yöneltilen yirmibeş önermeye verilen cevaplara göre;

1- Coğrafya öğretmenleri lise coğrafya ders kitaplarının uzun yıllar değişikliğe uğramadığını ve ders kitaplarının öğrencinin ilgisini çekmediğini belirtmişlerdir.

2- Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının içerik olarak yetersiz olduğunu ve işleyiş düzeni açısından anlaşılabilirliği güçleştirdiği kanaatindeydi.

3- Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının gelişmelerden uzak

olduğunu ve doğal olaylarla beşeri olayların dengeli verilmediğini düşünmektedirler.

4- Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının içerdikleri konular açısından hayli eksik olduklarını belirtmişlerdir.

5- Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarındaki şekil, harita, vs. ile hazırlık soruları ve ödev sorularının pedagojik yönünün bulunmadığını, okuma parçalarının ise edebî bir özellik taşımadığını vurgulamışlardır.

6- Coğrafya öğretmenleri Lise II. ve III. sınıf ders kitaplarının bir bölümlerinin "Ülkeler Coğrafyası"na ayrılmasını olumlu bulmuşlardır.

7- Coğrafya öğretmenleri ders kitaplarının basım özelliklerinin iyi olmadığı düşüncesini taşımaktadırlar.

8- Öğrenciler ders kitaplarındaki şekil, harita vs.'nin anlaşılır olmadığı kanısında iken, fotoğrafların konulara uygun seçildiğini vurgulamışlardır.

9- Öğrenciler, okuma parçalarının ilgilerini çekmediğini ve ödev sorularının ise konuyu anlayıp anlamadıklarını ölçmeyi başardığını belirtmişlerdir.

10- Öğrencilerin %50'ü ders kitaplarındaki konuların güncel olmadığını belirtirken, kitapların yazım dilinin kitabı anlamaları için uygun olduğunu vurgulamışlardır.

Sonuç olarak öğretmen ve öğrenciler ders kitaplarının yetersizliği güncel olmadığı, ders kitabında yer alan yardımcı araçların iyi verilmediği konusunda birleşmektedirler. Tarafımızdan taranan coğrafya ders kitaplarında benzer hata ve eksiklikleri tespit etmiş bulunmaktayız. Fakat nasıl bir ders kitabı hazırlanması gerektiği konusu, başlı başına bir çalışmayı zorunlu kılacağından dolayı bu konuya burada değinilmeyecektir.

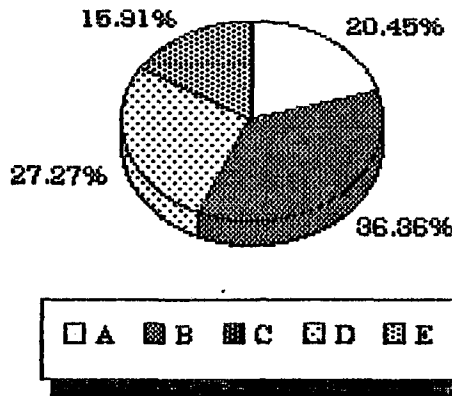
4. COĞRAFYA ÖĞRETİM TEKNİKLERİ ve ARAÇ GEREÇ KULLANIMININ ÖĞRETMEN ve ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğretim teknikleri yalnızca bir alanın öğretilmesinde kullanılmayan, pek çok alanın geliştirilmesinde bütün öğretmenler tarafından dikkate alınan yöntem unsurlarıdır. Coğrafya öğretim teknikleri konusu, çalışmanın üçüncü bölümünde gerek genel özellikleri ve gerekse coğrafya konularıyla örneklendirilerek verilmeye çalışılmıştır. Burada, öğretim teknikleri konusunda öğretmenlerin eğilim ve bilgileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin ise, buldukları okulda öğretim teknikleri ile araç-gereçlerin kullanılıp, kullanılmadığı konusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

4.1. Öğretmen Anketinin Değerlendirilmesi

Coğrafya kanularının öğretilmesi sürecinde kullanılacak öğretim yöntem ve tekniklerinin coğrafya öğretmenleri tarafından bilinip, bilinmediği ve öğretmenlerin bu konudaki eğilimini tespit etmek için bazı önermelerle sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

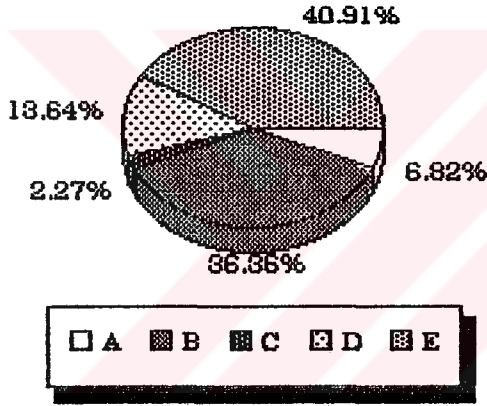
Öğretmenlere bu konuda yöneltilecek önermelerden "Coğrafya dersi öğretmen tarafından anlatılmalıdır." şeklindeki önermemize % 20.45 oranında tümüyle katılıyorum, % 36.36 oranında biraz katılıyorum yanıtları verilmiştir. Bunun sonucunda öğretmenlerin % 56.81'i bu konuda olumlu bir bakış açısına sahiptir. % 15.91 oranında tümüyle katılmıyorum, % 27.27 oranında ise biraz katılmıyorum diyen olmuştur. Bu durumda öğretmenlerin büyük bölümü bu konuda kesin bir yargı belirtmekten kaçınmıştır (Grafik 4.41).

Grafik 4.41. Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersi öğretmen tarafından anlatılmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

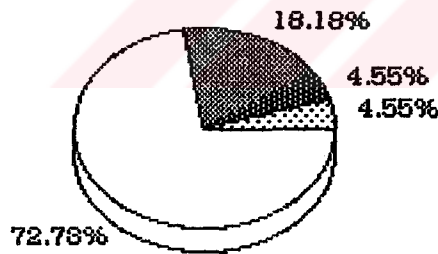
Anlatım (takrir) tekniğinin öğretim kurumlarımızda en fazla kullanılan teknik olmasından dolayı "Coğrafya dersi çoğunlukla takrir yöntemiyle verilmelidir." şeklinde bir önerme yöneltmiştir. Öğretmenlerin % 40.91'i önermeye tümüyle katılmadıklarını, % 13.64'ü ise biraz katılmadığını belirtmişler. Bu durumda öğretmenlerin % 54.55'i anlatım tekniğinin derslerde çoğunlukla kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Önermeye % 36.36 oranında biraz katılıyorum, % 6.82 oranında ise tümüyle katılıyorum şeklinde yanıt veren öğretmenlerin ancak toplam % 43.18'i önermeye olumlu yanıt vermiştir. % 2.27'si ise fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.42).

Grafik 4.42. Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersi çoğunlukla takrir yöntemiyle verilmelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ankette anlatım tekniğinin kullanılmasına genellikle olumsuz cevap veren öğretmenlerin uygulamaları ise, pek öyle değildir. Öğrencilere uygulanan anket sonuçlarına göre, en fazla kullanılan teknik anlatım tekniğidir. Bunun ana nedeni, öğretmenin gelişen öğretim tekniklerini izlememesi ya da almış olduğu fakülte eğitimi sırasında bu konularda yeterince yetiştirilmemesi olabilir. Ayrıca, yıldan yıla ortaya çıkan eğitim teknolojisi ürünlerine, öğretmenin yabancı olması da öğretmenin, geleneksel yöntem ve teknikleri kullanmasında etkili olmaktadır. Bunun aşılabilmesi için, öğretmenlere meslek içi eğitim kurslarının uygulanması gereklidir. Bu uygulamanın zorunlu tutulması da olayın daha ciddi ele alınmasını sağlayacaktır.

Coğrafi olay ve olguların öğretilmesinde en fazla kullanılan tekniğin görsel araçlar yardımıyla uygulananları olmalıdır. Çünkü, coğrafi olaylar ve olgular mekansal dokularda ortaya çıkmaktadır. Bu mekansal dokuların, öğrenciye anlatılması ve öğrencinin hayalinde olay ve olguların canlandırılmaya çalışılması çok güç bir iştir. Ayrıca, öğrenciyi ezberlemeye iten bir yoldur. Oysa, görsel araçlar yardımıyla (harita, resim, grafik, diyagram, şekil, slayt, tepegöz, opak projektör, film, televizyon, video vs.) coğrafi mekanların anlatımı ve öğretimi çok daha kolay ve kalıcıdır. Yalnızca öğrencinin izlediği görüntüye ait ayrıntının aktarılması yeterlidir. Bundan dolayı öğretmenlere bazı önermeler sunulmuştur. Önermenin ilki "Coğrafya dersleri anlatılırken öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığı ile izlemesi şarttır." şeklindedir. Öğretmenlerin % 72.73'ü önermemize tümüyle, % 18.18'i ise biraz katılıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Bu % 90.91'lik bir olumlu eğilim anlamını taşımaktadır. Bu da hayli yüksek bir orandır. Öğretmenlerin ancak % 4.55'i biraz katılmıyorum derken, % 4.55' de fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.43).

Grafik 4.43. Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersleri anlatılırken öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığı ile izlemesi şarttır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun; " öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığıyla izlemesi gerektiğini" düşünmesine rağmen, çeşitli okullarda yapılan gözlemlerde böyle bir uygulamaya rastlanmamıştır. Pek çok öğrencinin atlas sahibi olmadığı gibi, bazılarının ders kitabı bile taşımadığı gözlenmiştir. Bu durumda

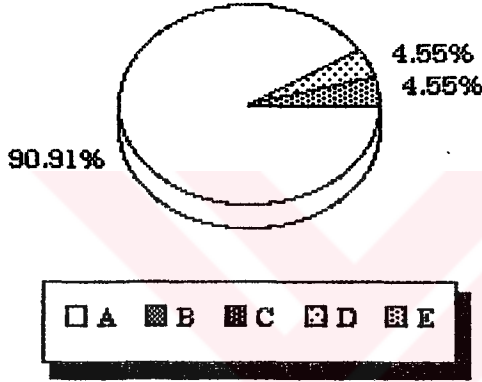
öğretmenlerin sahip olduğu düşüncenin yaptırımının olmadığını düşünmeden edemiyoruz.

Coğrafya dersleri, sürekli olarak bir doğal ortam veya bu doğal ortamın çevrelediği kültür ortamındaki insan ve insan etkinliklerini konu alır. Yani, söz konusu olan bir "mekan" bulunmaktadır. Bu mekanda; oluşan olay ve olguları belirten veriler bulunmaktadır. Mekani, harita ya da şekilsiz anlatmak hayli güçtür. Bunun yanı sıra, bir şekil ya da fotoğraf ile de mekanı, öğrencinin belleğinde canlandırmak mümkündür. Verileri de, grafik, diyagram biçiminde daha çok eğilim belirlemek amacıyla şematize etmenin, daha öğretici olduğu kanısındayız. Bu bağlamda, öğretmenlere "Coğrafya derslerinin işleniş sırasında harita, grafik, şekil, diyagram gibi şematize anlatım yöntemleri sürekli kullanılmalıdır." önermesi sunulmuştur. Öğretmenlerin % 100'ü önermemize tümüyle katıldığını belirtmiştir.

Fakat, öğrenci anketi sonuçlarına göre öğretmenlerin derslerini işlerken, haritayı bile nadiren kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Öyleyse, öğretmenlerin bu düşüncelerine rağmen uygulamada bu düşüncelerini eyleme dönüştüremedikleri açığa çıkmaktadır. Bunun uygulamada da kendini gösterebilmesi için, öğretim yöntem ve teknikleri konusunda öğretmenlerin bilgilendirilmesi ve okul yönetimlerinin bu konuda denetim yapması gerekmektedir.

Çağımızda gelişen bilim ve teknoloji den öğretim sürecinde yararlanmanın yollarının aranması gerekmektedir. Görsel araç-gereçler bunların bir kısmını oluşturmaktadır. Coğrafyada söz konusu mekan ve mekan içersinde ortaya çıkan olay ve olguların öğrencilere öğretilmesi sırasında slayt, opak projektör ve tepegöz gibi araçlar en yaygındır. Bunun yanı sıra video, kapalı devre televizyon ve film gibi hareketli görüntülü ve sesli araçların da son yıllarda devreye girdiği herkesce bilinen bir gerçektir. Ortaöğretim kurumlarına da MEB tarafından bu konuda araç-gereç sağlanmaktadır. Özellikle bu amaçla kurulmuş olan ve 1989 yılında bir yönetmelik ile sınırları çizilen "Eğitim Araçları ve Donatım (Akşam Sanat Okulu) Merkezleri" (8) bu konuda MEB'nin oluşturmuş olduğu örgütsel yapıyı açıklamaya yeterlidir.

Öğretmenlere, "Coğrafya derslerinin işlenişi sırasında opak projektör, slayt, tepegöz gibi sabit görüntülü; video, kapalı devre TV, film gibi hareketli görüntülü görsel teknik araçların kullanılması zorunludur." şeklinde önerme sunulmuştur. Önermeye % 90.91 oranında tümüyle katılıyorum yanıtı verilmiş, bunun yanı sıra % 4.55'i biraz, % 4.55'i ise tümüyle katılmıyorum diyerek olumsuz görüş belirtenler de % 9.09'luk bir oran oluşturmuşlardır (Grafik 4.44).

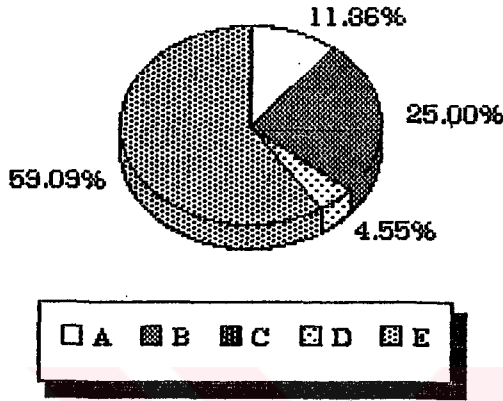

Grafik 4.44. Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya derslerinin işlenişi sırasında opak projektör, slayt, tepegöz gibi sabit görüntülü; video, kapalı devre TV, film gibi hareketli görüntülü görsel teknik araçların kullanılması zorunludur." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğretmenlerin bu konuda, olumlu düşüncelerine rağmen görsel aletleri kullanmamaları düşündürücüdür. Okul yönetimlerinin de bu konuda, gerekli duyarlılığı göstermediğini ister istemez söylemek durumundayız.

Ezber yöntemi (teknîği) genellikle aynen tekrar edilmemesi durumunda anlamını yitirecek olan kutsal sözlerin, duaların bellekte yer edinmesi için kullanılır. Bunun yanı sıra eğitimde de bazı değişmeyen temel davranışların edinilmesinde kullanılabilir. Fakat ezber yönteminin bazı sakıncaları bulunmaktadır. Bunun en belirgin olanı konu üzerinde yorum yapmayı ortadan kaldırmasıdır. Ayrıca, daha önce öğrenilmiş bazı bilgilerin ezberlenen konu ile karşılaştırma yapma olanağı azalır. Öğretmenler "Coğrafya konularının öğrenilebilmesi için ezber yönteminin öğrenci tarafından kullanılması çoğunlukla gereklidir." önermemize % 59.09 oranında tümüyle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir. Bu olumsuz yaklaşım % 4.55'lik biraz

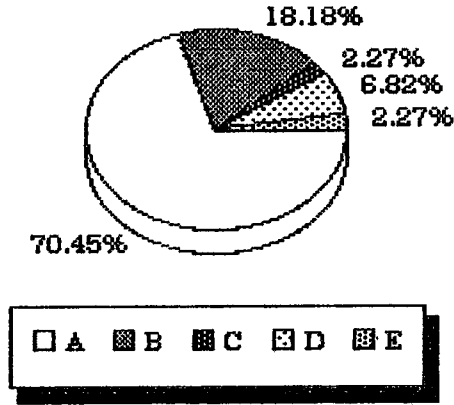
katılmıyorum diyenlerle birlikte % 63.64'lük bir oran oluşturur. Geri kalanların % 11.36'sı önermeye tümüyle, % 25'i ise biraz katılıyorum diyerek, % 36.36 oranında ezber yönteminin çoğunlukla kullanılması gerektiği konusunda görüş belirtmişlerdir (Grafik 4.45).

Grafik 4.45. Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konularının öğrenilebilmesi için ezber yönteminin öğrenci tarafından kullanılması çoğunlukla gereklidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ezber, bilimsel olarak öğretim yöntem ve teknikleri arasında yer almamaktadır (9).

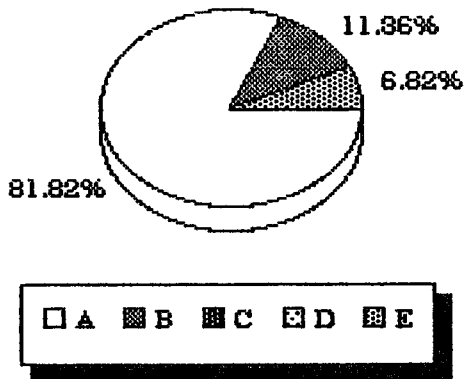
Coğrafyanın öğretimi konusunda, olayların ve olguların öğrenci tarafından somut olarak algılanması için örnekleme için yakın çevredeki mekanlardan seçilmesi esastır. Bu gibi çabalar öğretmenin göstereceği çabalardır. Çünkü merkezi yönetim, öğretmene görev yaptığı yerin coğrafya konuları hakkında şablon örnekler üretip gönderemez. Bunun imkanı yoktur. Bu yüzden öğretmen bulunduğu ortamda gözlemler yaparak, örneklerini belirleyebilir. Örneklerin yakın çevreden verilmesi konusunda öğretmenlere "Coğrafya konuları işlenirken örnekler yakın çevreden verilmelidir." önermesi yapılmıştır. Önermeye % 70.45 oranında tümüyle katılıyorum yanıtı verilmiştir. Öğretmenler % 18.18 oranında biraz katılıyorum diyenlerle birlikte % 88.63 oranında bu konuda önermemizi desteklemişlerdir. Bunun yanı sıra, % 2.27 kişi tümüyle, %6.82 kişi biraz katılmıyorum diyerek, % 9.1'lik olumsuz bir cephe oluşturmuşlardır. %2.27 kişi de fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.46).

Grafik 4.46. "Coğrafya konuları işlenirken örnekler yakın çevreden verilmelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

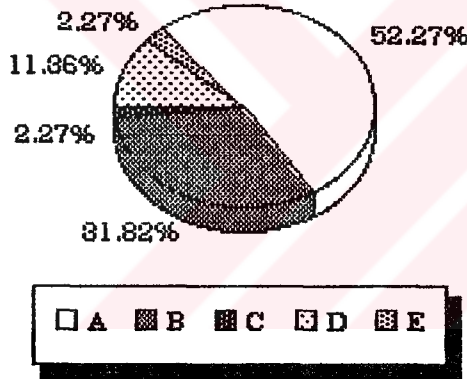
Derslerdeki işlenen olay ve olguların örnekleme konusunda "Coğrafya konuları işlenirken örnekler mümkün olduğu kadar ülkenin bütününden verilerek öğrencinin ülkesini sevmesi ve daha iyi öğrenmesi sağlanmalıdır." şeklinde yukarıdaki önermeye ters bir önerme oluşturulmuştur. Öğrencinin yakın çevresinde pek rastlanmayan coğrafi olayların örnekleme sırasında başvurulabilecek bir yöntemdir. Önermemize öğretmenlerin % 81.82'si tümüyle, % 11.36'sı biraz katıldığını belirtmiştir. Bu durumda öğretmenlerin % 93.18'i önermeye olumlu bakmaktadır. Yalnızca % 6.82'si önermeye tümüyle katılmadığını belirtmiştir. Bu çelişkiyi anlamak mümkün değildir. Ya öğretmenler ne savduklarını bilmiyorlar ya da her ikisini de ayrı ayrı durumlarda uygulanabilecek örnekleme yöntemleri olarak görüyorlar (Grafik 4.47).

Grafik 4.47. Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konuları işlenirken örnekler mümkün olduğu kadar ülkenin bütününden verilerek öğrencinin ülkesini sevmesi ve daha iyi öğrenmesi sağlanmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Soru-cevap tekniği, öğretmenlerin, anlatım ve serbest konuşma tekniğinden sonra, en fazla kullanılan tekniktir. Uzmanlar bu tekniğin daha alt seviyedeki öğrencilerin öğrenmeleri için uygun olduğunu belirtsele de; (11) öğretmenler bu tekniği, ortaöğretimde sıkça kullanmaktadırlar. Öğretmenlere yöneltilen "Coğrafya dersi öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmelidir." önermesine öğretmenlerin % 52.27'si tümüyle, % 31.82'si biraz katılıyorum yanıtını vermiştir. % 84.09'luk olumlu eğilim bu tekniğin öğretmenler arasında kabul gördüğünü göstermektedir. Öğretmenlerin yalnızca % 2.27'si tümüyle, % 11.36'sı biraz katılmıyorum yanıtını vermişlerdir. Bu % 13.64'lük eğilime karşın % 2.27 oranında öğretmen ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır (Grafik 4.48).

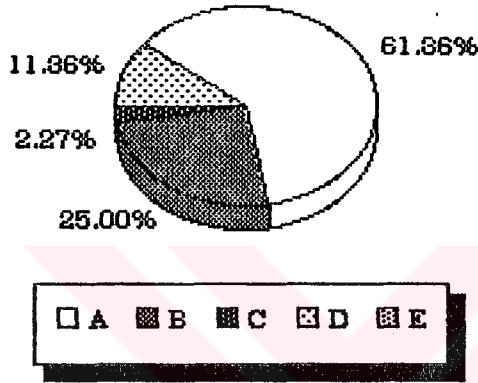
Grafik 4.48. Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersi öğretmen tarafından anlatılmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Soru-cevap tekniği, öğretmenin formüle ettiği soruları öğrencilerin sözlü olarak yanıtlamalarına dayanan, bir öğretim yöntemi olarak tanımlanmaktadır (12).

Öğrencilerin anket sonuçlarıyla öğretmenlerin eğilimleri arasında bir paralellik bulunmamaktadır. Diğer konularda olduğu gibi coğrafya öğretmenleri ideallerindeki (uyguladıklarını değil de düşündüklerini) dile getirmişlerdir.

Coğrafya dersinde işlenen bazı konular, uygulamalı verilmesi halinde, öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilebilir. Örneğin, yön bulma, taşların ve toprakların tanınması vs. gibi. Fakat, bütün

konuların uygulamalı işlenmesi mümkün değildir. Bu doğrultuda "Öğretmen Coğrafya derslerini uygulamalı işlemelidir." şeklinde yöneltilen önermeye öğretmenlerin % 61.36'sı tümüyle, % 25'i biraz katılıyorum yanıtını vermişlerdir. %86.36 oranında olumlu görüş bildiren öğretmenlerin, ancak % 11.36'sı tümüyle katılmıyorum demiş, % 2.27'si ise fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.49).

Grafik 4.49. Coğrafya öğretmenlerinin "öğretmen Coğrafya derslerini uygulamalı işlemelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

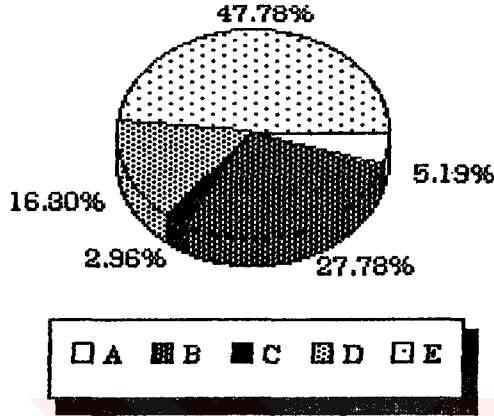
Öğretmenlerin verdikleri cevaplarla öğretim yöntem ve teknikleri konusunda tam anlamıyla bir kavram kargaşası içerisinde oldukları ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi coğrafya derslerinin tümünün uygulamalı işlenmesi imkansızdır. Kimya, fizik ve biyoloji gibi öğretimi deneylere dayalı bilim dalları gibi coğrafyanın da ağırlıklı olarak ampirik (deneysel) işlenmesi düşünülmemeli ve coğrafyaya bir fen bilimi olarak bakılmamalıdır.

4.2 Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde seçilmiş okullarda coğrafyanın öğretimi sırasında araç-gereç ve teknolojinin olanaklarından ne derece yararlandığı öğrencilerin gözlemlerine dayanılarak değerlendirilecektir. Bunun yanı sıra öğretim tekniklerinin kullanımına ilişkin önermeler de sunulmuştur.

İlk olarak öğrencilere "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğrencilerin anlatımıyla işlenmektedir." önermesi sunulmuştur. Önermeye öğrencilerin % 47.78'i tümüyle, %16.30'u biraz katılmamıştır.

Önermeye tümüyle katılanlar %5.19 oranında, biraz katılanlar ise %27.78 oranındadır. Buna göre coğrafya derslerinde öğrencinin etkinliğinin öğretmene göre daha az olduğu söylenebilir (Grafik 4.50).

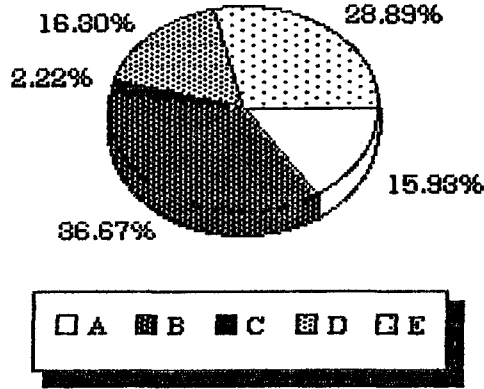

Grafik 4.50. Coğrafya öğretmenlerinin "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğrencilerin anlatımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Orta öğretim kurumlarında uygulanan öğretmen merkezli öğretimin ve bunun sağlanmasında uygulanan tekniklerin sakıncaları uzmanlar tarafından vurgulanmaktadır. Öğrenciyi merkez alan eğitim anlayışlarının egemen olduğu günümüz dünyasında öğretmeni etken, öğrenciyi edilgen kılan tavırların değiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü kendine ait düşünce ve davranışları olan, kişilikli bireyler yetiştirmenin yolu, öğrenciyi aktif duruma getirmekten geçmektedir.

Dersin işlenişindeki yöneme ilişkin ikinci önermemiz "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğretmenin anlatımıyla işlenmektedir." şeklinde olmuştur. Önermeye okullardan yalnızca birisinde %41.46 oranında tümüyle katılıyorum yanıtı alınmıştır. Diğer okullarda ise genel olarak biraz katılıyorum diyenler ön plandadır. Bu durumda öğretmenin merkez alındığı bir öğretim yönteminin okullarda geçerli olduğu anlaşılmaktadır (Grafik 4.51).

Fakat öğrencilerin tümüyle pasifleştirilmediği bir sonraki önermeye verilen yanıtlarla ortaya çıkacaktır. Öğrencilerin verdikleri yanıtlara göre, konuların özelliğine bağlı olarak zaman zaman öğretmenin ön plana çıktığı, fakat genelde öğrencinin de derse katılımının sağlandığı, ama yine de öğretmenin etkin rolünü koruduğu vurgulanmaktadır.

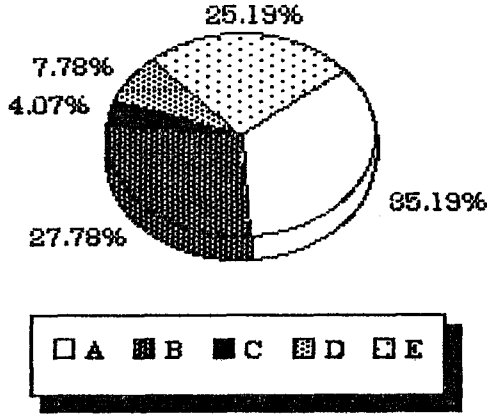

Grafik 4.51 : Coğrafya öğretmenlerinin "Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğretmenin anlatımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

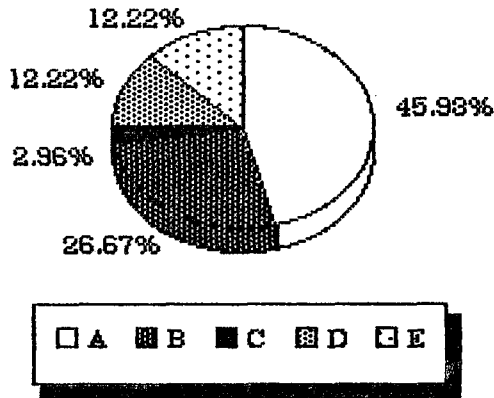
Öğretmenlerin bireysel tavırlarının da gündeme geldiği bu durumda da bazı okullarda önermelere verilen yanıtlar birbirini tamamlar nitelikte olmuştur. Özellikle Atatürk Lisesinde coğrafya derslerinin öğretmen ağırlıklı işlendiği vurgulanmıştır. Nitekim, bu lisedeki öğrencilere derslerin soru-cevap şeklinde işlendiği önermesi yöneltildiğinde % 41.46 oranında tümüyle katılmıyorum yanıtı alınmıştır.

"Okulumuzda coğrafya dersi öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmektedir." şeklindeki olumlu önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 39.19'u bu tekniğin uygulandığına tümüyle katıldıklarını belirtmişlerdir. Biraz katıldığını vurgulayanların oranı % 27.78'dir. Bu durumda önermeye katılanların oranı % 66.97'yi bulmaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilerin % 25.19'u önermemize tümüyle katılmadığını belirtmiştir. Buna göre aynı sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin bu denli ayrı düşüncelere sahip olmalarının açıklanması gerekmektedir. Bunun nedeni öğrencilerin soru-cevap tekniği konusundaki bilgileri farklılığı olabilir veya tekniğin uygulanma sıklığı konusunda hemfikir olmayabilirler (Grafik 4.52).

Grafik 4.52 : Coğrafya öğretmenlerinin "Okulumuzda coğrafya dersi öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Orta öğretim kurumlarında en sık kullanılan teknik anlatım tekniğidir. Bu teknik coğrafya derslerinin öğretilmesinde de ön plandadır. Bu tarafımızdan gözlenmekte birlikte bu konuda görüşüne başvuru olan coğrafya öğretmenleri tarafından da vurgulanmıştır. Bunun üzerine "Okulumuzda coğrafya dersleri anlatım ve karatahtanın yardımıyla işlenmektedir." şeklinde öğrencilere bir önerme sunulmuştur. Ankete katılan öğrencilerin % 45.93'ü coğrafya derslerinin anlatım ve karatahta yardımıyla işlendiğini kesin olarak vurgularken, % 26.67'si bu önermeye biraz katılıyorum diyerek olumlu yanıt vermişlerdir. Öğrencilerin ancak % 24.44'ü önermeye katılmadıklarını belirtirken, bunun da yarısı biraz katılmadığını vurgulamıştır (Grafik 4.53).

Grafik 4.53 : Coğrafya öğretmenlerinin "Okulumuzda coğrafya dersleri anlatım ve karatahtanın yardımıyla işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

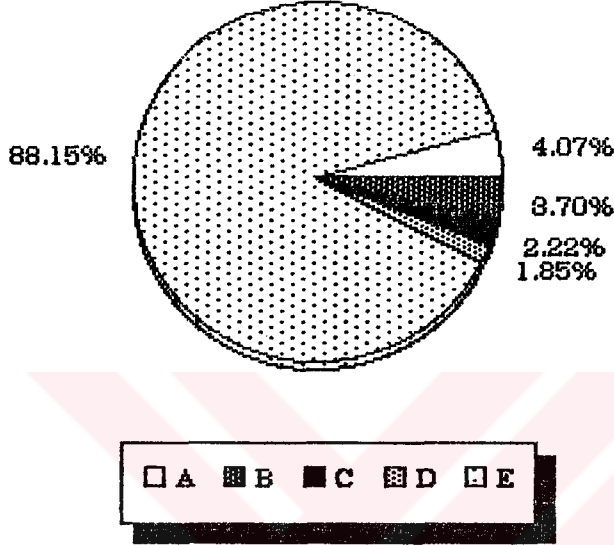
Ankette en ilginç sonuçlardan birisi burada ortaya çıkmıştır. Bir ilçe lisesi olan Urla Lisesinde öğrencilerin % 54.35'i önermemize katılmadığını belirtmiştir. Oysa, Bornova Mustafa Kemal Lisesinde ankete katılan öğrencilerin % 86.67'si derslerin anlatım ve karatahta yardımıyla işlendiğini belirtmişlerdir. Atatürk Lisesinde ise bu oran % 78.05 olmuştur. Gürçeşme lisesinde de yine % 84.21 oranında öğrenci derslerinin anlatım ve karatahta yardımıyla işlendiğini savunmuşlardır. Bu durumda şunu belirtmek gerekir ki, Urla Lisesindeki yaratılan ortam, öğretmenlerin ve eğitim yöneticilerinin özel tavrından kaynaklanabilir. Bu da genelde bulunan olumsuzlukları ortadan kaldıramaz.

Coğrafya bilindiği üzere büyük oranda gözlem ve uygulamaya dayalı bilimler arasında yer alır. Hem doğal ortam hem de insan ve etkinliklerini bir arada inceleyen ve ortamdaki dengenin korunması için araştırmalar yapan coğrafyanın orta öğretim kurumlarındaki öğrencilere olanaklar ölçüsünde fotoğraf, slayt, video, gezi-gözlem ve diğer uygulamalarla verilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Bundan dolayı okullarımızda coğrafyanın öğretiminde anlatım tekniği ve karatahta kullanımının ön planda olması coğrafya konularının öğretilmemesi durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, gelişmiş devletlerin her alanda kullandığı coğrafya bilgilerinin, insanlarımız tarafından kullanılmamasını gündeme getirmektedir.

Coğrafya dersleri yukarıda da vurgulandığı üzere uygulamalı yönü ağır basan ve çok büyük bir gözlem alanına sahip bilim dalıdır. Herşeyden önce, doğal ortamların hepsi coğrafya olaylarının gözlenebileceği mekanlardır. Bunun yanı sıra, insanların bulunduğu mekanlar ve insan etkinliklerinin sürdüğü alanlar yine coğrafya olaylarının gözlenebileceği alanları oluşturur.

Okullarda uygulanan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin % 85.15'i "Okulumuzda coğrafya dersleri sınıfın yanında ilgili ortamlarda (arazide, fabrikalarda vs.) işlenmektedir." şeklindeki önermemize katılmadıklarını belirtmişlerdir (Grafik 4.54). Okulları tek tek

incelediğimizde, Urla İmam-hatip lisesi ve 60. Yıl Anadolu Lisesinin % 100'ü önermeye katılmamıştır. Bu önermemize katıldıklarını belirtenlerin en fazla yer aldığı okul Atatürk Lisesi % 14.64 ile olmuştur.

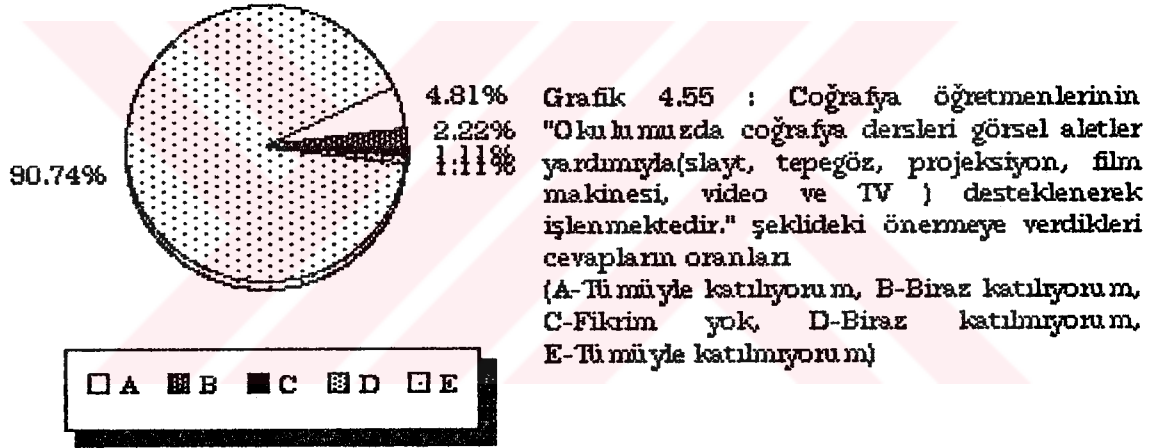

Grafik 4.54 : Coğrafya öğretmenlerinin "Okulumuzda coğrafya dersleri sınıfın yanında ilgili ortamlarda (arazide, fabrikalarda vs.) işlenmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Okullarda coğrafya derslerinin işlenişinin ilgili ortamlara taşınmamasının nedenleri arasında çeşitli etmenleri sıralamak mümkündür. Ders saatlerinin birbirini izlemesi ders saatleri içerisinde bu olayı imkansız kılarken, ders bitiminde ya da tatil günleri bu gibi faaliyetlerin düzenlenmesi de öğretmenin yükümlülüğünü artırmakta veya öğretmenin yaşamına kısıtlama getirecektir. Bu durumda coğrafya derslerinin ilgili ortamlarda işlenmesi gerçekleştirilemiyorsa, öğrencilerin kendi bireysel gözlemlerini artırmaları için gözlem ödevi verilmesi yoluna gidilebilir. Örneğin Ay'ın hallerinin, güneşin doğuş ve batışındaki ışınların kırılmaları gibi süreklilik gösteren olayların olduğu gibi, yön tespiti için karınca yuvalarının ağız kısmının ne tarafta olduğu gibi gözlemler öğrenci tarafından yapılabilecek gözlemlerdir.

Coğrafya dersleri ilgili ortamlarda işlenemiyorsa bu ortamların slaytlarının, resimlerinin ya da filmlerinin gösterilmesi yoluyla coğrafya olayları ve olguları öğrenciye öğretiler. Bu video ya da kapalı devre televizyon ile de yerine getirilebilir. Bütün bunların olanaklarla sınırlı olduğunu bilincindeyiz. Fakat yapmış olduğumuz anket uygulaması İzmir'in en iyi koşullarda ve en kötü koşullarda eğitim-öğretim yapan

okullarında yapılmıştır. Bu okullar tarafımızdan bilinçli olarak seçilmiştir. Fakat sonuç bizim için şaşırtıcıdır. Çünkü "Okulumuzda coğrafya dersleri görsel aletler yardımıyla(slayt, tepegöz, projeksiyon, film makinesi, video ve TV) desteklenerek işlenmektedir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 90.74'ü önermeye tümüyle katılmadığını belirtmiştir (Grafik 55). En şaşırtıcı olanı ise 60. Yıl Anadolu Lisesinde yapılan ankette öğrencilerin % 97.37'si önermeye tümüyle katılmıyorum demiştir. Atatürk Lisesinde ise bu oran % 90.24'tür. Diğer okullarının olanaklarının sınırlı olduğu gibi bir mazeret öne sürülebilir. Fakat görülen sonuç coğrafya öğretmenlerinin görsel araç-gereçlerden yararlanma konusunda yetersiz olduklarını kanıtlamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı örgütlenmesi içerisinde Eğitim Araçları Müdürlüğü oluşturulmuştur (13). İzmir İl Eğitim Araçları ve Donatım Müdürlüğünden edinilen bilgiler ışığında okullarda araç gereçlerin varlığı tespit edilmiştir (14). Fakat, araç-gereçlerin varlığı sorunu çözümlenmemektedir. Öğretmenlere bu araç-gereçlerin kullanımının öğretilmesi gerekmektedir. Okullardaki coğrafya öğretmenlerine coğrafya öğretiminde kullanabilecekleri araç ve gereçlerin kullanımının düzenlenecek meslek içi kurslarla öğretilmesi yoluna gidilebilir.

4.3 Sonuç

Coğrafya derslerinde, öğretmen ve öğrenciler arasında

gerçekleşen öğretim olayı ile ilgili uygulanan teknikler ve kullanılan araç-gereçler konusunda yöneltilen onaltı önermeye verilen cevaplara göre şu sonuçlar ortaya çıkmıştır.

1-Coğrafya öğretmenleri, derslerin öğretmen tarafından anlatılması taraftarı olup, aynı zamanda, derslerin anlatım yöntemiyle verilmesi taraftarıdır.

2- Coğrafya öğretmenleri derslerin mutlaka öğretim araç-gereçleri kullanılarak desteklenmesini ve bu araçlardan görsel aletlerinde planda olması yönünde düşünce belirtmişlerdir.

3- Coğrafya öğretmenleri, derslerin işlenişi sırasında yakından uzağa (tümevarım) ilkesinin işletilmesini ve örneklerin mutlaka yakın çevreden verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

4- Coğrafya öğretmenleri coğrafya öğretiminde soru-cevap tekniğinin kullanılması ve büyük oranda derslerin uygulamalı işlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

5- Öğrenciler coğrafya derslerinin büyük oranda öğretmenlerin anlatımıyla işlendiğini, bunun yanı sıra soru-cevap tekniğinin kullanıldığını vurgulamışlardır.

6- Öğrencilerin, öğretim araçları konusunda ise, kara tahtanın en fazla kullanıldığını, derslerin ilgili ortamlarda (fabrika, arazi vs.) işlenmediğini belirtmişlerdir.

7- Öğrenciler görsel aletlerin ise hemen hiç kullanılmadığını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlara göre öğretmenlerin düşünceleri ile öğrencilerin somut koşullar hakkında verdiği bilgiler birbiri ile çelişmektedir. Bu da öğretmenlerin düşüncelerini uygulama ortamı bulamadığını yada anketi cevaplandırırken olayı idealize ettiklerini düşünmemize yol açmıştır.

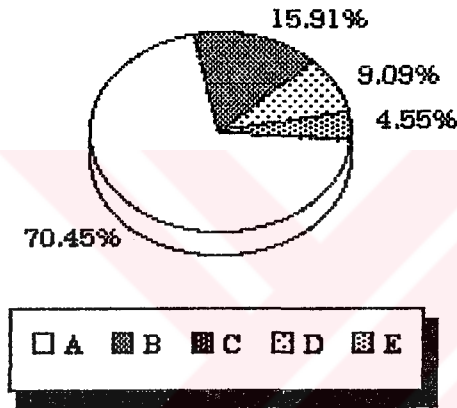
5. ORTAÖĞRETİMDE BİR DERS OLARAK COĞRAFYANIN: ÖĞRETİMEN VE ÖĞRENCİ ANKETLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

1941 yılında toplanan Birinci Coğrafya Kongresi'nden sonra Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda coğrafya dersinin öğretim programları düzenlenmeye başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda düzenlenen öğretim programlarında da 1941 yılı kararlarının etkili olduğu gözlenmiştir. Bunun yanısıra 1987-88 öğretim yılında coğrafya dersleri Ticaret Liselerinde ve Endüstri Meslek Liselerinde tamamen kaldırılmıştır. Normal Liselerin ise, ikinci ve üçüncü sınıf fen şubesi öğrencileri için seçmeli duruma getirilmiştir. Coğrafyanın ders olarak, ortaöğretim kurumlarındaki kaderini ise, 02.09.1991 tarih ve 20979 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "ortaöğretim Kurumlarında Ders Geçme ve Kredi Yönetmeliği" ne göre düzenlenerek uygulamaya konulan program belirlemiştir. Buna göre, coğrafya derslerini yalnızca "sosyal bilimler bölümü" ve "yabancı diller bölümü" öğrencileri alabilecektir. Bu da, coğrafya dersinin ortaöğretim kurumlarındaki etkinliğini son derece sınırlandıracak ve coğrafyayı bir sosyal bilim olarak niteleyen mantığın coğrafya öğrenenler arasında daha da güçlenmesine yol açacaktır. Coğrafya derslerinin içeriği ve yeterliliği konusunda, öğretmen ve öğrencilerin bakış açılarını yansıtmak için yöneltilen önermeler ve alınan cevaplar aşağıda yer almıştır.

5.1. Öğretmen Anketlerinin Değerlendirilmesi

Coğrafya dersleri çoğunlukla güncel konulardan oluşmaktadır. Çünkü insanın faaliyet alanı olan doğal ve kültürel ortam sürekli bir değişim içerisinde. Bundan dolayı coğrafyanın derste öğretmen-öğrenci arasında tartışma şeklinde ve öğrenci merkezli olarak işlenmesi gerekmektedir. Öğrencinin coğrafya derslerine yorumlarıyla katılma imkanlarının yaratılması ile aynı zamanda, öğrencilerde belirli bir çevre bilinci de oluşturulacaktır. Bu da öğrencilerin çevre duyarlılığına ilişkin eğitimsel yaşantılar oluşturmasını sağlayacaktır.

Buna yönelik olarak öğretmenlere sunulan önerme "Coğrafya dersinin konuları günceldir. Bu yüzden öğrencilerin de derse katılması gerekmektedir." şeklindedir. Önermeye öğretmenlerin % 70.45'i tümüyle, % 15.91'i biraz katıldığını belirtmiştir. Buna karşın % 4.55 oranında öğretmen tümüyle, % 9.09 oranında öğretmen biraz katılmıyorum diyerek, önermeye karşı çıkmışlardır. Görülen o ki, öğretmenlerin büyük çoğunluğu coğrafya konuları işlenirken, öğrencinin derse katılması taraftardır. Bu da eğitim konusunda öğrenciyi merkeze alan çağdaş bir yaklaşımdır (Grafik 4.56).

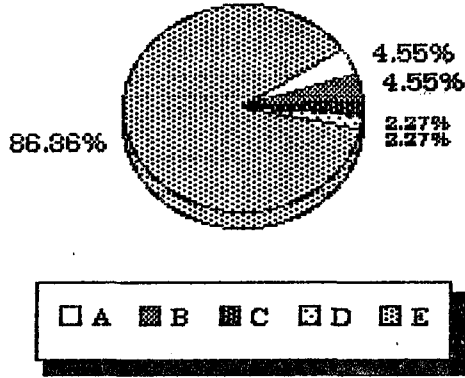

Grafik 4.56 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersinin konuları günceldir. Bu yüzden öğrencilerin de derse katılması gerekmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğrencilere uygulanan anket sonuçlarına göre öğretmenler öğrencinin derse katılmasını savunmakla birlikte, uygulamada bunu hayata geçirememektedirler. Öğrencilerin vurguladığına göre dersler çoğunlukla öğretmenin anlatımıyla (takrir tekniği) ve karatahtanın yardımıyla işlenmektedir.

Ortaöğretim kurumlarının bazılarında coğrafya dersleri kaldırılmıştır (endüstri meslek liselerinde, Ticaret Liseleri). Buna bağlı olarak, öğretmenlere sunulan "ortaöğretimden coğrafya dersleri kaldırılabilir." önermesine şu şekilde cevaplar alınmıştır. Öğretmenlerin % 88.63'ü tümüyle, % 2.27'si biraz katılmadığını belirtmiştir. % 4.55 öğretmen kitlesinin tümüyle, % 4.55'inin biraz katılmıyorum diye yanıtladığı önermeye % 2.27'si ise fikrim yok şeklinde yanıt vermiştir. Bu önermeye coğrafya öğretmenlerinin olumlu yaklaşım göstermesi beklenemez tabiki, fakat coğrafya öğretmenlerinin işsiz kalma kaygısının ne derece etkili olduğunu ölçmek açısından bir kriter oluşturabilir (Grafik 4.57).

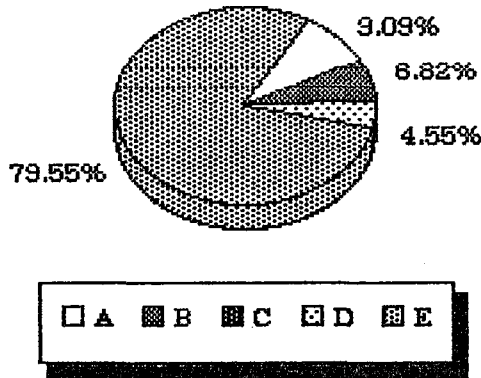

Grafik 4.57 : Coğrafya öğretmenlerinin "ortaöğretimden coğrafya dersleri kaldırılabilir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Yine, yukarıdaki önermenin benzeri olan "Coğrafya derslerinin bazı ortaöğretim kurumlarında kaldırılması isabetli bir karardır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Bilindiği gibi bazı ortaöğretim okullarından coğrafya dersleri kaldırılmıştır. Bunun yanı sıra kredili sistemde ise durum daha da farklı uygulamalarla boyutlanmaktadır.

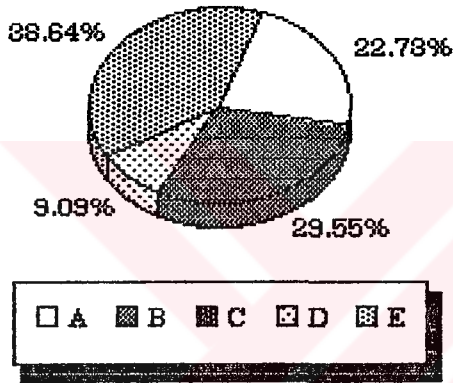
Yukarıdaki önermemize öğretmenlerin % 79.55'i tümüyle, % 4.55'i biraz katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir. % 84.09 oranındaki karşı çıkışın mesleki kaygı bir yana haklı yönleri bulunmaktadır. Her şeyden önce coğrafyanın yalnızca edebiyat ve sosyal bilimler kollarında okutulması gerekli sosyal bir bilim dalı olmadığına ortaya konması gerekmektedir. Çünkü coğrafya fen ve sosyal bilimler arasında yer alan hem doğa hem de insanla ilgili olayları inceleyen bir bilimdir (Grafik 4.58).

Grafik 4.58 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya derslerinin bazı ortaöğretim kurumlarında kaldırılması isabetli bir karardır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Kredili sistemin oturtulmaya çalışıldığı şu ortamda kredili sistem anlayışının öğretmenler arasında ne derece kabul gördüğünü ölçmeye yönelik olarak "Coğrafya dersleri tüm ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders haline getirilip "isteyen öğrencinin" dersi alması sağlanmalıdır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Bu önermeye öğretmenlerin yarından fazlası olumlu yanıt vermiştir. %22.73'ü tümüyle, %29.58'i biraz katıldığını belirtmiştir. Bunun karşısında %38.64'ü tümüyle, %9.09'u ise biraz katılmadığını belirtmiştir (Grafik 4.59).

Grafik 4.59 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya dersleri tüm ortaöğretim kurumlarında seçmeli ders haline getirilip "isteyen öğrencinin" dersi alması sağlanmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

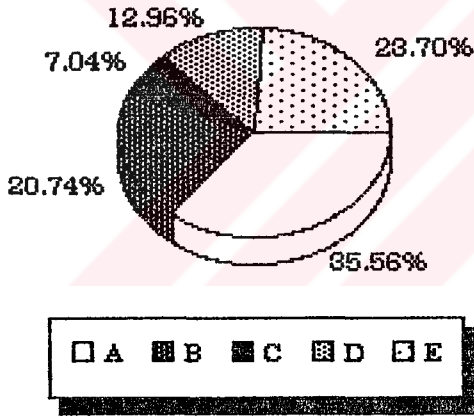
(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Bugün tüm eleştirilere rağmen; kredili sistem, günden güne yerine oturmaktadır. Doğal olarak, alt yapısızlıktan ve uygulamaların gerek okul yönetimlerince, gerekse öğretmenlerce tam anlamıyla anlaşılmasından dolayı pek çok öğrenciyi geride bırakarak...(!) hazırlıklarını tamamlayan her okul sisteme dahil olmaktadır.

5.2 Öğrenci Anketlerinin Değerlendirilmesi

Coğrafya konumu gereği pozitif bilimlerle sosyal bilimler arasında yer alan ve her iki alanı da kucaklayan bir bilimdir. Buna göre ortaöğretim kurumlarında coğrafya derslerinin zorunlu olarak okutulması gerekmektedir. Bu düşünce öğrencilere "Coğrafya derslerinin hepsi zorunlu olarak okutulmalıdır." şeklinde bir önerme olarak yöneltildi. Öğrencilerin % 35.56 tümüyle, % 20.74 biraz katılıyorum şeklinde olumlu cevapları daha ağır basmıştır. Buna karşın, önermeye katılmayanlar ise % 23.7 tümüyle, % 12.96 biraz katılmıyorum dedikleri

görülmüştür. Öğrencilerin % 7.04'ü ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Bu sonuca göre, öğrencilerin yarısından fazlası coğrafya derslerinin zorunlu olarak okutulması taraftarıdır. Burada kredili sistem gereğince seçmeli ders haline getirilen coğrafya derslerinin (Genel Coğrafya dışında) hakkında da bazı sakıncaları dile getirmek gerekmektedir. Coğrafya dersinin özellikle "sosyal bilimler" ve "edebiyat" bölümü öğrencileri tarafından seçilen dersler kategorisinde yer alması sakıncalıdır. Çünkü yukarıda da vurgulandığı gibi coğrafya bilim adamlarının (15) ileri sürdükleri görüş, coğrafya hem fen bilimleri (Fiziki Coğrafya konuları ile) hem de sosyal bilimleri (Beşeri ve İktisadi Coğrafya konuları ile) kucaklayan bir bilimdir. Bu yüzden coğrafya dersi sosyal bilimler ya da edebiyat bölümü için gerektiği kadar fen bölümü öğrencileri için de gerekli bir derstir (Grafik 4.60).

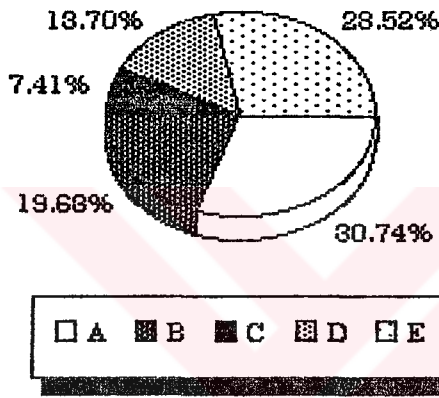
Grafik 4.60 : öğrencilerin "Coğrafya derslerinin hepsi zorunlu olarak okutulmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A- Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E- Tümüyle katılmıyorum)

Coğrafyanın insan ve doğal ortamı inceleyen bir bilim olması nedeniyle ortaöğretim kurumlarında bu bilimin bir ders olarak zorunlu okutulması gerektiğini düşünmekteyiz. Bunun da öğrencilerin dünyayı ve yaşadıkları ortamı daha iyi anlamlarında yararlı olacağı kanısındayız. Fakat her nedense ülkemizde coğrafya derslerinin haftalık öğretim programlarında da hakettiği yeri bulamadığı görülmektedir(16).

Öğrencilere, coğrafya derslerinin haftalık ders programında yer alan ders saati sayısı ile yararlı olup olmadığı konusunda "Coğrafya dersleri mevcut ders saatlerinde yeterli bir şekilde verilebilmektedir."

şeklinde bir olumlu önerme sunulmuştur. Öğrencilerin yarısı ders saatlerini yeterli bulduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra yalnızca % 42.22'si ders saatlerinin yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Fakat okullara göre durum gözden geçirildiğinde Atatürk Lisesinde öğrencilerin % 58.53'ü ders saatlerini yetersiz bulurken, bu oran 60. Yıl Anadolu Lisesinde de % 55.26'dır. Ders saatlerini yetersiz bulanların en az yer aldığı lise ise Urla İmam-Hatip Lisesidir (Grafik 4.61).

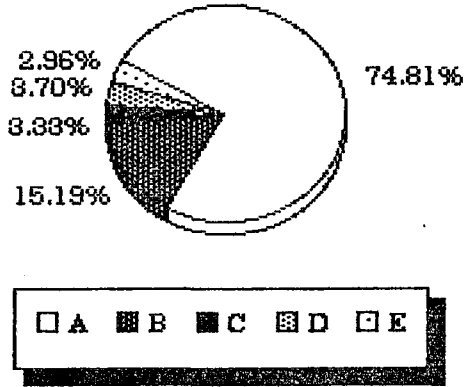

Grafik 4.61 : öğrencilerin "Coğrafya dersleri mevcut ders saatlerinde yeterli bir şekilde verilebilmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları. (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Coğrafya ders saatlerinin haftalık müfredat içerisindeki oranı iki saat civarında seyretmekle birlikte zaman zaman belirli uygulamalar içerisinde üç saate çıkmışsa da bu daha sonraki dönemlerde yine iki saate inmiştir. Öğretmen anketinin değerlendirilmesinde de ortaya çıktığı üzere, öğretmenler, bu ders saatlerini, konuların anlatılması ya da öğretilmesi için yeterli görmemektedirler. Öğretmenler özellikle Genel Coğrafya ve Türkiye Coğrafyası konularının mevcut ders saatlerinde işlenerek bitirilemediğini belirtmişlerdir. Bu da, ders saatlerinin yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Coğrafya, Eski Yunan'da bir bilim olarak ortaya çıkışından bu yana (17) evrendeki ve dünyadaki doğal olayları ve sosyo - ekonomik olayları, aydınlatmaya çalışmıştır. Daha doğrusu, insanların doğal çevre ve kendi etkinliklerini açıklamaya çalışmaları coğrafya bilimini doğurmuştur. Öğrencilere "Coğrafya dersleri çevremizi tanımamız ve dünyayı anlamamız açısından gereklidir." şeklinde bir önerme

yöneltmiştir. Önermeye, öğrencilerin % 74.81'i tümüyle, % 15.19'u biraz katıldıklarını belirtmişlerdir (Grafik 4.62).

Grafik 4.62 : Öğrencilerin "Coğrafya dersleri çevremizi tanımamız ve dünyayı anlamamız açısından gereklidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

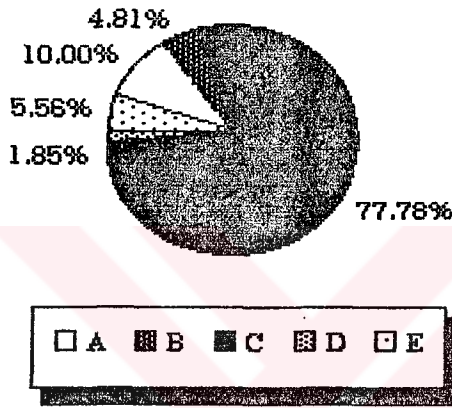
Gürçeşme Lisesinde ankete katılan öğrencilerin % 100'ü tümüyle katıldıklarını vurgulamışlardır. Önermeye en düşük katılıyorum yanıtı % 84.21 ile 60. Yıl Anadolu Lisesinden gelmiştir.

Tarihi çağlardan bu yana coğrafya bilimadamları yaptıkları gözlemlerle doğal ortamı, insanın bu doğal ortamda yarattığı kültür ortamını ve etkinliklerini araştırarak insanlara aktarmışlardır. Bu bilgiler ışığında insanların ticari ve sosyo-kültürel ilişkileri artmıştır. Eski Çağ'da Mısır'da yürütülen yıldızlara ait bilgilenme çalışmaları, daha sonra haritacılık ve denizcilikte kullanılmıştır. Mesafe ölçümlerinde de bu bilgilerden yararlanılmıştır (18).

Coğrafya bilimi bünyesinden çıkan alt dalların çeşitliliğine rağmen; bütünlüğünü korumuş bir bilim dalıdır. Çünkü, insanı, insanın oluşturduğu kültürel çevreyi, kültürel çevreyi çevreleyen doğal ortamı, doğal ortamın yer aldığı dünyayı ve dünyanın içerisinde yer aldığı evreni bir bütün olarak açıklayan ve bu ölçüde büyük boyutlu genellemeleri içeren bir bilim dalı bulunmamaktadır. Coğrafyanın, bir bilim olarak varoluş gerekçesi de budur.

Coğrafya derslerinin konumunda, 1991-1992 öğretim yılından itibaren MEB tarafından uygulaması başlatılan kredili sistemle birlikte değişiklik olmuştur. Kredili sistem içerisinde, coğrafya derslerinin

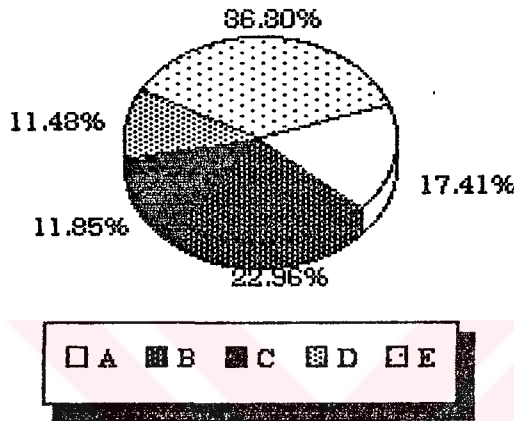
saatleri değiştirilmiş ve dersler önemlik hale getirilmiştir. Bununla ilgili olarak öğrencilere, "Coğrafya derslerinin kredili sistemdeki önerilen konumu en yararlı ve uygundur." şeklinde bir olumlu önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 77.78'i bu konuda fikirlerinin bulunmadığını vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra % 14.81'i olumlu, % 7.41'i olumsuz yanıt vererek bu konudaki eğilimlerini belirtmişlerdir (Grafik 4.63).

Grafik 4.63 : Öğrencilerin "Coğrafya derslerinin kredili sistemdeki önerilen konumu en yararlı ve uygundur." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları. (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

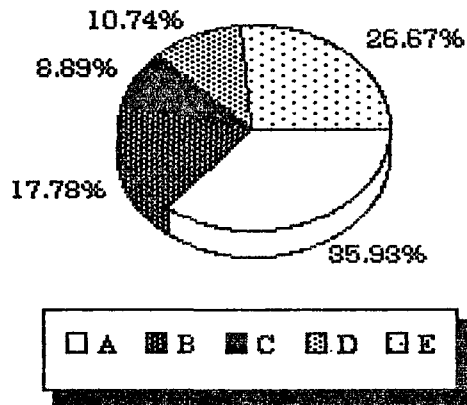
Ankete katılan öğrencilerin, kredili sistem dışında kalan dönemden oluşması bunda etkili olmuştur. Fakat yine de, MEB içerisinde öğrenimini sürdüren öğrencilerin MEB tarafından yürürlüğe konulan uygulamalar hakkında fikrinin olmaması düşündürücüdür. Kredili sistemin yeni olması, olumlu ve olumsuz taraflarının henüz net bir şekilde ortaya çıkmasını güçleştirmiştir. Bu nedenle, ankete katılan öğrencilerin, "fikrim yok" cevabını vermeleri göyet doğal ve içtendir. Bunun yanı sıra, görüşme yapılan eğitim yöneticilerinden de sistemin yararları ve zararları konusunda aydınlatıcı bilgi alınamamıştır. Fakat, bizler bu konuda böyle bir sürprizle karşılaşacağımızı tahmin ettiğimiz için bir başka önermeyle sonuca ulaşmaya çalıştık. Buna göre, öğrencilere "Coğrafya derslerinin hepsi seçmeli olmalıdır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 36.30'u önermeye tümüyle katılmıyorum, % 11.48'i biraz katılmıyorum diyerek, toplam % 47.78 oranında olumsuz bir yaklaşım oluşturmuşlardır. Buna karşın,

öğrencilerin % 40.37'si önermeye olumlu bir yaklaşımla yanıt vermişler, % 11.85'i ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Bu sonuca göre coğrafya derslerinin seçmeli olmasını istemeyenler çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Bu da, daha önce coğrafya dersinin zorunlu okutulması konusundaki önermemize verilen yanıtlarla paraleldir (Grafik 4.64).

Grafik 4.64 : öğrencilerin "Coğrafya derslerinin hepsi seçmeli olmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları. (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğrencilere ayrıca "Coğrafya dersleri şu andaki ders saatlerinden daha fazla ders saatinde işlenmelidir." şeklinde de önerme sunulmuştur. Öğrencilerin % 53.71'i önermeye katılırken, % 33.40'ı katılmadığını, % 8.89'u ise fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.65).

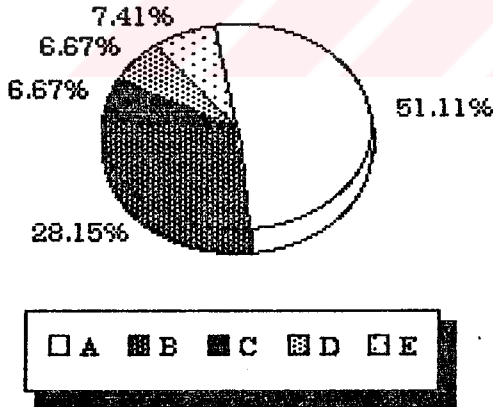

Grafik 4.65 : öğrencilerin "Coğrafya dersleri şu andaki ders saatlerinden daha fazla ders saatinde işlenmelidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları. (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Okulları tek tek ele aldığımızda, İzmir merkezi dışında yer alan Urla Lisesi (% 60.87) ve Urla İmam-Hatip Lisesi (% 71.43) öğrencileri bu önermemize olumsuz yanıt vermişlerdir. Merkezde bulunan okullardan

yalnızca 60. Yıl Anadolu Lisesinde önermeye katılmayanların oranı % 50'dir. Diğer okullarda önermeye olumlu yanıtlar verilmiş olmasına rağmen eğilim beklediğimiz kadar güçlü değildir. Bundan da coğrafya derslerinin öğrenci ilgi alanının dışına çıkarıldığı sonucu çıkmaktadır. Bunun nedenleri arasında derslerde kullanılan öğretim tekniklerinin tekdüzeligi ya da konuların öğrencilerin güncel beklentilerinden uzak olması gösterilebilir. Özellikle konuların öğrenciler tarafından güncel bulunmaması ders saatlerinin arttırılması yönündeki önermemize olumsuz yanıtların verilmesine yol açmıştır.

Öğrencilere "Lise 1. sınıfta okutulan "Genel Coğrafya" dersi coğrafya konusunda temel bilgi almamızı sağlamaktadır." önermesi sunulmuştur. Önermeye % 51.11 tümüyle, % 28.15 biraz katılıyorum yanıtı veren öğrenciler, toplam %79.26 oranında olumlu bir eğilim belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra % 6.67 oranında fikrinin olmadığını belirtenler dışında kalan % 14.08'lik öğrenci ise önermemize olumsuz yanıt vererek, ders kitabının yetersiz bulduklarını vurgulamışlardır (Grafik 4.66).

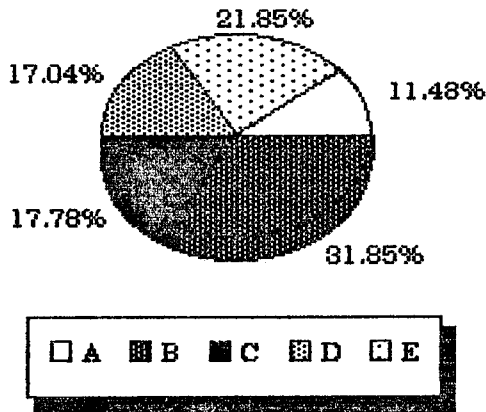

Grafik 4.66 : Öğrencilerin "Lise 1. sınıfta okutulan "Genel Coğrafya" dersi coğrafya konusunda temel bilgi almamızı sağlamaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.
(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Burada şunu belirtmek gerekir ki; fiziki coğrafya ağırlıklı Lise 1. sınıf coğrafya ders kitabının öğrenciler tarafından temel bilgileri veren bir kitap olarak görülmesi bizce bir yanılgıdır. Çünkü öğrenciler daha önceki önermelerde görüldüğü üzere, coğrafyanın insan ve insan

etkinliklerini inceleyen bölümünü yadsımaktadırlar. Fakat, MEB ve diğer bazı çevreler tarafından bir sosyal bilim sayılan coğrafya bilimini; fiziki coğrafya olarak algılayan öğrencilerin yaklaşımları kendi içerisinde tutarlıdır. Bu da, coğrafyanın öğrencilere eksik tanıtıldığı kanımızı güçlendirmektedir. Bu kanımızı, özellikle bütün okullarda önermemize olumlu yanıtların verilmesi haklı çıkarmaktadır. Öğrencilere, coğrafya biliminin insan ve insan etkinliklerini de kapsadığı, ancak Genel Coğrafya kitaplarında "Genel Fiziki coğrafya" konularının yanı sıra "Genel Beşeri ve İktisadi Coğrafya" konularının da dengeli biçimde yer almasıyla öğretilir. Bu yolla, öğrenci, içerisinde yaşadığı doğal ortamı ve bu ortam içerisinde insanın ve insan etkinlikleri ile doğal ortamın dengesini kolayca anlayabilecektir.

Öğrencilerin kredili sistem içerisinde yer alan dersler hakkındaki düşüncelerini almak için çeşitli önermeler sunulmuştur. Bunlardan ilki kredili sistem içerisinde okutulan "Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası" dersinin birinci yarısını oluşturan "Türkiye'nin Nüfus ve Yerleşmesi"ni içeren ders için yöneltilmiştir. Önerme "Türkiye'nin Nüfus ve Yerleşmesi dersi bizlere bu konuda yeterli bilgiyi verebilmektedir." şeklinde olmuştur. Önermemize % 43.33 oranında katılıyorum yanıtı verilmesine karşın, % 38.89 oranında katılmıyorum yanıtı ve % 17.78 oranında da fikrim yok yanıtı verilmiştir. Okulların hemen hepsinde fikrinin olmadığını belirten öğrencilerin oranı yüksektir. Özellikle en yüksek % 34.15 ile Atatürk Lisesinde, % 26.32 ile 60. Yıl Anadolu Lisesinde görülmüştür (Grafik 4.67).

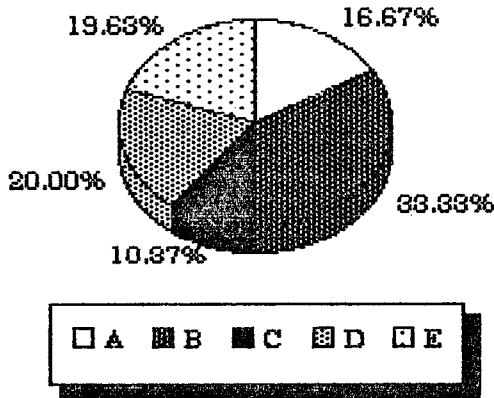

Grafik 4.67 : Öğrencilerin "Türkiye'nin Nüfus ve Yerleşmesi dersi bizlere bu konuda yeterli bilgiyi verebilmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğrencilerden beklenen olumsuz bir cevaptı. Bunun nedeni de, MEB'nın bu dersi koymasına rağmen kredili sistemin diğer alanlarda olduğu gibi coğrafya derslerine ilişkin alt yapının tamamlanmamış olmasıdır. Örneğin, öğretmenlere yalnızca öğretim programlarının fotokopileri verilmiş, ders kitabı ise hazırlanmamıştır. Ders kitabının bulunmaması, öğretmen ve öğrencilerin büyük sıkıntılar çekmesine neden olmaktadır. Bazı öğretmenler, not tutturarak ders işleme yöntemini benimsemişler, bazıları teksir ettikleri bilgileri öğrencilere dağıtarak bu işi çözümlene yoluna gitmişlerdir.

Kredili sistem içerisinde okutulan "Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası" dersinin ikinci yarısını oluşturan "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası"nı içeren ders için, aynı zamanda klasik sistem içerisinde yer alan Lise üçüncü sınıfta okutulan coğrafya dersi için bir önerme sunulması hedeflenmiştir. Söz konusu önerme, "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası dersi bizlere Türkiye'nin ekonomisi hakkında yeterli bilgi birikimini kazandırmaktadır." şeklindedir. Öğrencilerin yarısı önermemize olumlu yanıt vermiştir. Fakat önermeye biraz katılıyorum diyenler % 33.33, biraz katılmıyorum diyenler % 20'dir. Bu durumda dersin tam anlamıyla yeterli veya tam anlamıyla yetersiz olduğu ifade edilmemektedir. Fakat dersin eksiklerinin bulunduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra fikrinin olmadığını ifade edenler ise % 10.37'dir (Grafik 4.68).

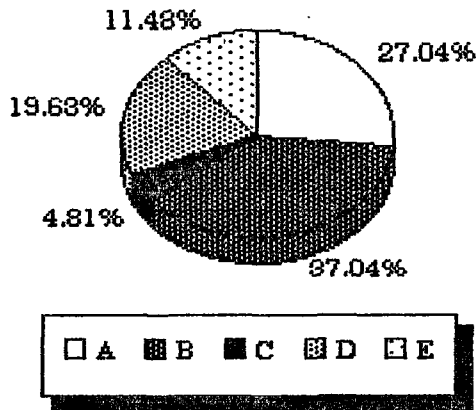

Grafik 4.68 : Öğrencilerin "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası dersi bizlere Türkiye'nin ekonomisi hakkında yeterli bilgi birikimini kazandırmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Okullara göre, Urla Lisesi ve Urla İmam-Hatip Lisesi önermemize büyük oranda olumlu yanıt verirken, 60. Yıl Anadolu Lisesinde olumsuz eğilim daha fazla görülmüştür. Aynı zamanda fikrinin olmadığını belirtenlerinde en fazla olduğu okul budur. Buna göre öğrenciler dersin gerekli bilgi birikiminin oluşmasında yeterli olduğundan pek emin değildirler. Aynı şekilde tam anlamıyla da olumsuz bir görüş görülmediği için, bu durumda dersin anlaşılır bir içeriğinin olmayabileceği söylenebilir. Eğer böyle olmasaydı, net bir tavrın ortaya çıkması gerekirdi. Özellikle bir Anadolu Lisesinde olumsuz görüşün dorukta olması düşündürücüdür.

Ülkemizde coğrafya alanında yürütülen çalışmaların en az yer aldığı alt dal "Ülkeler Coğrafyası"dır. Bundan dolayı öğrencilere bu konuda da bir önerme sunulmuştur. Önerme "Ülkeler Coğrafyası dersi bilerin çeşitli ülkeler hakkında doğru bilgiler edinmemizi, dünya ülkelerine karşı sevgi ve barış duyguları beslememizi sağlamaktadır." şeklindedir. Sunulan önermeye öğrencilerin büyük bölümü (%68.08) olumlu yanıt vermiştir. Fakat yine de bunun yarısından çoğu (%37.04) önermeye biraz katılıyorum yanıtını vermişlerdir. Bu da konu ile ilgili olarak, öğrencilerin kesin yargısının olmadığı anlamını taşır (Grafik 4.69).

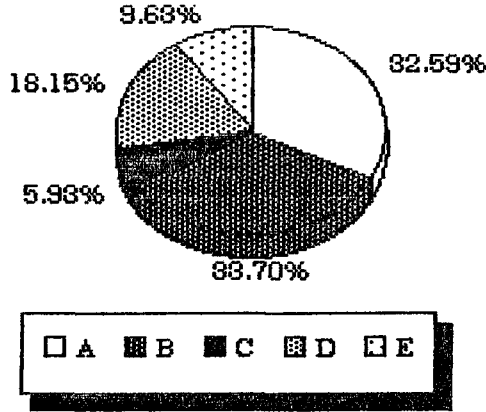

Grafik 4.69 : öğrencilerin "Ülkeler Coğrafyası dersi bilerin çeşitli ülkeler hakkında doğru bilgiler edinmemizi, dünya ülkelerine karşı sevgi ve barış duyguları beslememizi sağlamaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları. (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Okullardan 60. Yıl Anadolu Lisesinde öğrencilerin % 52.63'ü önermemize katılmadıklarını belirtmişlerdir. En az olumsuz görüş belirtenlerin olduğu okul ise (% 21.06) ile Gürçeşme Lisesi'dir.

Kredili sistem dışındaki ülkeler coğrafyası Lise ikinci ve üçüncü sınıf coğrafya derslerinin bir kısmını işgal etmektedir (18). Yani bu dersler adeta yamalı bohça durumundadır. Bunun yanı sıra ders kitaplarının dışında kaynak bulma imkanları da azdır. Bunda etken olan ise, yukarıda belirttiğimiz gibi ülkeler coğrafyası hakkında orijinal kaynakların azlığıdır.

Ortaöğretim kurumlarında "Bölgesel Türkiye Coğrafyası" belli bir sistem içerisinde işlenmektedir. İlk başta bölgenin genel coğrafi özellikleri, ardından bölümleri incelenmektedir. Daha sonra bölgenin Türkiye ekonomisi ve Türkiye turizmi içerisindeki önemi vurgulanmaktadır. Bu şablon içerisinde incelenen bölgelerin kendine özgü özelliklerine ayrı başlıklar açılmamaktadır (19). Örneğin Marmara Bölgesi'nin işlenişi sırasında aşırı nüfus artışı ve sanayi faaliyetleri için ayrı başlıklar açılabilir. Yine aynı şekilde Doğu Anadolu Bölgesi için hayvancılık, Karadeniz Bölgesi için balıkçılık, fındık ve çay tarımı konularında ayrı, özgün alt başlıklar oluşturulabilir. Bunun gerçekleştirilmesi için doğal olarak öğretim programının da buna göre düzenlenmesi gerekmektedir. Bölgesel Türkiye Coğrafyası dersi ancak bu şekilde ülkemizi ayrıntılı bir şekilde tanıtabilir. Bununla ilgili olarak öğrencilere "Bölgesel Türkiye Coğrafyası dersi ülkemizi ayrıntılı olarak tanımamızı sağlamakta ve ülkemize karşı sevgi beslememize yol açmaktadır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Önermemize öğrencilerin % 66.29'u olumlu yanıt vermiştir. Bununla birlikte ancak % 27.78'i olumsuz görüş belirtmiş, % 5.93'ü ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır. Oysa 60. Yıl Anadolu Lisesi öğrencilerinin % 47.36'sı olumsuz görüş belirterek önermemize katılmadıklarını vurgulamışlardır. Ancak, Gürçeşme Lisesinin % 89.47'si (% 71.05'i tümüyle katıldığını belirtmiştir) olumlu eğilim ifade etmişlerdir. Bundanda anlaşılacağı üzere öğrencilerin bu konudaki düşünceleri olumludur. Fakat bunda dersin bir sistematik içerisinde işlenmesinin öğretmenin; konuyu aktarma, hedeflenen amaca ulaşmadaki istekliliği ve konuyu sevdirmesinin etkili olduğunu tahmin etmekteyiz (Grafik 4.70).

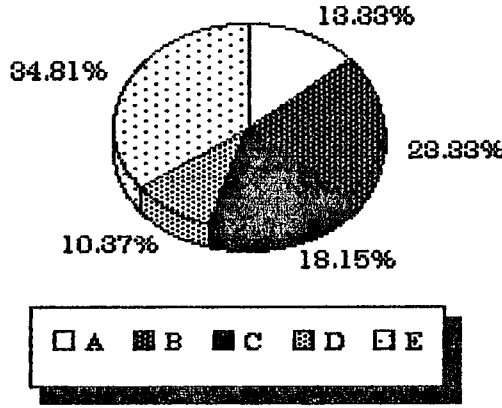

Grafik 4.70 : Öğrencilerin "Bölgesel Türkiye Coğrafyası" dersi ülkemizi ayrıntılı olarak tanımamızı sağlamakta ve ülkemize karşı sevgi beslememize yol açmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları. (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Coğrafyanın ekonomik (insan etkinlikleri) konularda doğal ortam ve insanın yarattığı kültür ortamı arasında ilişki kurarak açıklamalar getirdiğini vurgulamıştık. Buradan yola çıkarak "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası dersi okulumuzda ekonomik olaylarla doğal ortam arasında ilişki kurularak verilmektedir." şeklinde bir önermeyi öğrencilere sunmayı uygun bulduk. Önermeye öğrencilerin % 34.81'i tümüyle katılmadığını, % 13.33'ü ise tümüyle katıldığını belirtmiştir. % 18.15'i ise fikrinin olmadığını bildirmiştir. Biraz katılmıyorum yanıtını verenlerle birlikte önermemize katılmadığını belirtenlerin oranı % 45.18, katıldığını belirtenlerin oranı ise % 36.66 olmuştur. Buna göre okullarda Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyasının, ekonomik olaylarla (tarım, sanayi, ulaşım, ticaret, turizm vs.) doğal ortam arasında ilişki kurulmadan verildiği kanısının ortaya çıkması kaçınılmazdır. Fikrinin olmadığını belirten öğrencilerin en fazla olduğu okul (% 26.32) ile 60.Yıl Anadolu Lisesidir. Bunu % 24.39 ile Atatürk Lisesi izlemektedir (Grafik 4.71).

Önermeye olumlu yanıt verenlerin en fazla olduğu okullar Urla İmam-Hatip ve Gürçeşme liseleridir.

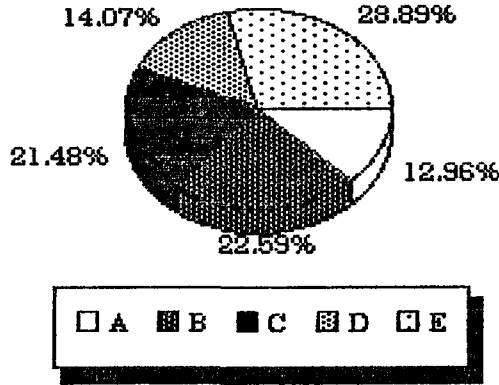
Derslerin işlenişini ders kitaplarına bağlı olduğu gibi öğretmenin kişisel gayret ve becerilerine, kendini geliştirme çabasına ve pedagojik bilgisine de bağlıdır. Bunlardan birisinin eksik olması durumunda dersin gerektiği şekilde işlenişinde aksamalar olacaktır.

Grafik 4.71 : Öğrencilerin "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası" dersi okulumuzda ekonomik olaylarla doğal ortam arasında ilişki kurularak verilmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları. (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Ekonomik coğrafya konularını işleyen bir öğretmen ekonomik olayların gerçekleştiği kültür ortamı ile onu çevreleyen doğal ortam arasında bağ kurmalıdır. Bu yerine getirilmiyorsa, ekonomik aktivitenin nedenleri ve sonuçları hakkında öğrencilerin akıl yürütmeleri ve kafalarında örnek olay canlandırmaları mümkün olmayacaktır. Öğrenci yalnızca gerçekleşen olayı ezberlemekle yetinecektir. Bu da çok zor ve skolastik bir öğrenmeyi beraberinde getirecektir.

Ekonomik olayların yalnızca doğal ortamın koşullarının bilinmesiyle anlaşılması mümkün değildir. Bu ekonomik coğrafyayı meydana getiren insan potansiyelini de bilmek gerekmektedir. Bu insanların, yaratılan kültür ortamında oluşturduğu diğer ekonomik ve sosyal koşulları bilmek ve ortamdaki ekonomik etkinliği bunun yardımıyla açıklamak coğrafyanın mantığı içerisinde yer alır. Buna ilişkin olarak "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası" dersi okulumuzda ekonomik olaylarla insan potansiyeli arasında ilişki kurularak verilmektedir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğrencilere olumlu şekilde sunulan önermeye % 12.96 oranında tümüyle katılıyorum, % 22.59 oranında ise biraz katılıyorum yanıtı verilmiş, ikisi % 35.55 oranında olumlu bir yaklaşımın oluşmasına yol açmışlardır. Buna karşın % 28.89 tümüyle katılmıyorum, % 14.07 oranında ise biraz katılmıyorum diyerek, % 42.96'lık bir olumsuz yanıt ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin % 21.48'i ise fikrinin olmadığını vurgulamıştır (Grafik 4.72).

Grafik 4.72 : öğrencilerin "Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası" dersi okulumuzda ekonomik olaylarla insan potansiyeli arasında ilişki kurularak verilmektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Okulların içerisinde önermemize karşı çıkanlar % 56.52 ile Urla Lisesinde, % 55.26 ile 60. Yıl Anadolu Lisesinde en fazla görülmüştür. Olumsuz görüşün en az yer aldığı okullar ise % 26.52 ile Gürçeşme Lisesi, % 28.57 ile Urla İmam-Hatip Lisesidir. Yine en fazla fikrim yok diyenlerin yer aldığı okul da % 42.86 ile Urla İmam-Hatip Lisesi olmuştur.

5.3. Sonuç

Coğrafya dersinin ortaöğretim kurumlarındaki içeriği, yeri ve yeterliliği ile ilgili "Öğretmen ve öğrencilere yöneltilen onyedinci önermeden alınan cevaplara göre" sonuçlar şu şekildedir;

1- Öğretmenler, coğrafya dersinin güncelliğini koruduğunu ve bu açıdan dersin ortaöğretimden ya da bir kısım okullardan kaldırılmasının uygun olmadığını belirtmişlerdir.

2- Bunun yanısıra, coğrafya öğretmenleri, coğrafya derslerinin seçmeli olabileceği düşüncesindedirler.

3- Öğrenciler, coğrafya derslerinin zorunlu okutulması gerektiğini, coğrafyanın çevreyi tanımak ve dünyayı anlamak için gerekliliğini vurgularken, şu andaki ders saatlerinin yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

4- Öğrenciler 1991'den itibaren uygulanmaya başlanan kredili sistem konusunda bilgilerinin bulunmadığını belirtmişler ve kredili

sistem ile ilgili dersler hakkında sorulan soruların fikirlerinin bulunmadığını belirtir cevaplar vermişlerdir.

5- Öğrenciler, lise I. sınıf Genel Coğrafya ve lise II. sınıf Türkiye Bölgesel ve Ülkeler Coğrafyası derslerinin yeterli bilgiyi verdiğini, lise III. sınıf Türkiye Ekonomik Coğrafyası ve Ülkeler Coğrafyası dersinin ise yeterli bilgiyi vermediğini vurgulayarak, ayrıca, Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası dersinin insan-çevre ilişkisi içerisinde verilmediğini de belirtmişlerdir.

Buna göre, coğrafya derslerinin ortaöğretimde gerekliliği gerek öğretmenler gerekse öğrenciler tarafından belirtilirken, yeterliliği konusunda öğrencilerin özellikle lise III. sınıf dersi için olumsuz düşünce belirttikleri görülmüştür.

6. ORTAÖĞRETİMDE COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN DURUMU ve EĞİTİM YÖNETİCİLERİNİN COĞRAFYA DERSİNE KARŞI TUTUMLARININ ÖĞRETMEN ANKETİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğretmen, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin uygulanmasında, eğitim-öğretimin ürünü olacak olan öğrenciyle doğrudan temas eden ve "eğitim ve öğretim yaşantılarını" öğrenciyle birlikte yaşayan kişidir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesinde öğretmenin bütün etkinliklerinin eğitim yöneticileri tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü, eğitim yöneticilerinin görevi eğitim-öğretim ortamını hazırlamak, koordine etmek ve eğitim-öğretim için gerekli materyalleri sağlamaktır.

Anketimize katılan coğrafya öğretmenlerinin, öğretmen yetiştiren kurumlara göre dağılımı şöyledir : % 38.6'sı Ankara Ün. DTC Fakültesi, % 31.8'i İst. Ün. Edebiyat Fak., % 20.5'i Buca Eğitim Fak. ve % 9.1'i değişik Eğitim Enstitüsü mezunlarından oluşmaktadır.

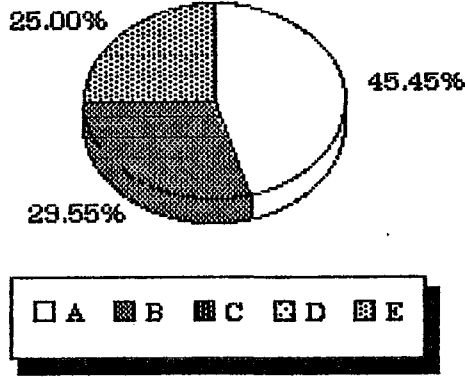
Öğretmenlerin MEB bünyesinde göreve başladıktan sonra kendilerini geliştirmeleri açısından çeşitli programlar bulunmaktadır. Fakat, bu programlar o kadar da mükemmel çalışmamaktadırlar. Çünkü, çalışmaların hemen hepsi, MEB bünyesinde bulunan ve öğrenim düzeyi bakımından hizmet-içi kurs alan öğretmenlerden farkı olmayan elamanlarca yürütülmektedir. Oysa, ülkemizde sayıları gün geçtikçe artan üniversitelerde (özellikle eğitim fakültelerinde ya da konunun uzmanı olan fakültelerde) gerek alan bilgisi, gerekse eğitim formasyonu yönünden öğretmenlere, okul dönemi dışında gerekli yenilikler kazandırılabilir. Bu yönde, son yıllarda atılan bazı adımlar olmakla birlikte, gelenekselleşmiş (yerleşmiş) bir durum söz konusu değildir.

Coğrafya öğretmenlerinin orta öğretim kurumlarındaki durumunu, eğitim yöneticilerinin coğrafya dersine karşı tutumlarını, kurumların coğrafya öğretimi konusunda yapılan çalışmalara sağladıkları destekleri tek bir konu başlığı altında incelemeye çalışacağız.

6.1 Coğrafya Öğretmenlerinin Durumu

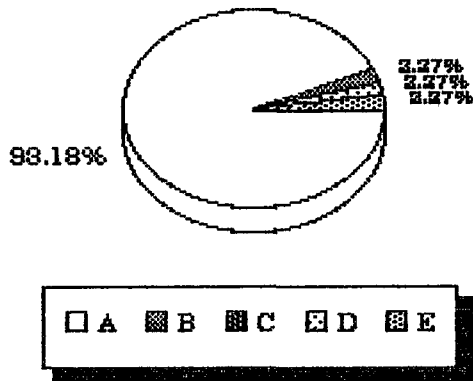
Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışan öğretmenlerin geliştirilmesi için, bazı uygulamalar bulunmaktadır. Fakat bu uygulamalar, Milli Eğitim Bakanlığı içerisinde çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bu uygulamayı anlamanın olanağı yoktur. Çünkü, Milli Eğitim Bakanlığı birimleri arasında, kurumun okullarında okutulan derslerin kaynaklandığı bilim dallarıyla ilgili araştırma ve geliştirme birimleri bulunmamaktadır. Buna rağmen; Milli Eğitim Bakanlığının "Meslek İçi Kursları" Milli Eğitim Bakanlığı'nın içerisinde kapalı çevre halinde yapılmaktadır. Oysa, bu uygulamaların bilimsel çalışmaların yürütüldüğü üniversitelerle işbirliği yapılarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hatta öğretmenlere her yıl kendi alanında ve pedagojik formasyon alanında belirli kredilere ulaşan dersler almaları zorunluluğu getirilerek, öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri sağlanmalıdır. Bu, uygulamanın teknik ve hukuki boyutu olup, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılacak bir genelgeyle çözülebilir. Bununla ilgili olarak öğretmenlere ilk önermemiz "Yeterlilik sınavları belli aralıklarla tüm öğretmenlere uygulanmalı ve yetersiz görülenler zorunlu meslek içi kurslara tabi tutulmalıdır." şeklinde olmuştur. Öğretmenlerin % 45.45'i önermemize tümüyle, % 29.55'i ise biraz katılıyorum şeklinde yanıt vererek, % 75 oranında olumlu bir yaklaşım sergilemişlerdir. Öğretmenlerin % 25'i ise önermeye tümüyle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Grafik 4.73).

Önermemize verilen cevaplardan anlaşılacağı üzere, öğretmenler, mesleki gelişimlerinin yetersizliğini kabul etmektedirler. Ayrıca, meslek içi kursların zorunlu tutulmasını da istemektedirler. Bu durumda öğretmenler, gelişmeye açık olduklarını ve gelişmeyi engelleyen koşulların ortadan kaldırılması gerektiğini, vurgulamışlardır.

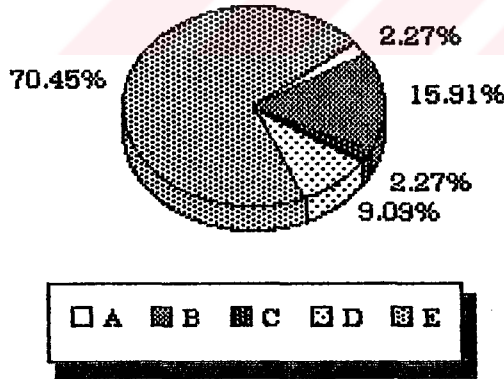
Grafik 4.73: Coğrafya öğretmenlerinin "Yeterlilik sınavları belli aralıklarla tüm öğretmenlere uygulanmalı ve yetersiz görülenler zorunlu meslek içi kurslara tabi tutulmalıdır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğretmenlerin mesleki yönden gelişimi, yalnızca meslek içi kurslarla ya da her yıl belli kredi tutarında ders almasıyla sağlanmaz. Öğretmenin mesleğiyle ilgili süreli yayınları ve yeni çıkan kitapları da izlemesi gerekmektedir. Gerekirse, okulun ilgili kaynakları ödenek veya kendi olanaklarıyla okul kütüphanesine temin etmesiyle de bu sağlanabilir. Öğretmenlere "Öğretmen coğrafya dersini işlerken ilgili konular hakkında mutlaka diğer yeni ve temel kaynak kitaplara, dergilere göz atmak ve güncel örnekler üretmek zorundadır." şeklinde yöneltmiş olduğumuz önermeye büyük çoğunluğu katılmıştır. % 93.18 oranında tümüyle katıldıklarını belirten öğretmenlerin, ancak % 4.55'i olumsuz yaklaşım göstermiştir (Grafik 4.74).

Grafik 4.74 : Coğrafya öğretmenlerinin "Öğretmen coğrafya dersini işlerken ilgili konular hakkında mutlaka diğer yeni ve temel kaynak kitaplara, dergilere göz atmak ve güncel örnekler üretmek zorundadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları. (A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğretmenlerin gelişimlerinin sağlanması yalnızca öğretmenin sorumluluğunda olan bir olay değildir. Milli Eğitim Bakanlığı iyi bir eğitim ortamının oluşturulması için öğretmenin gelişebileceği fiziki ortamları sağlamalı ya da bu konuda yasal zemin oluşturmalıdır. Öğretmenlere kendilerini geliştirmeleri için fiziki ortamın uygun olup, olmadığı konusunda "Coğrafya öğretmenlerinin kendilerini yenileyebilmeleri için koşullar uygundur. Okulların kütüphaneleri bu konuda yeterlidir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin % 70.45'i önermeye tümüyle katılmadığını, % 9.09'u biraz katılmadığını belirtenlerle birlikte, önermeye olumsuz verenlerin oranı % 79.55 olmuştur. Yani öğretmenler kendilerini geliştirmeleri konusunda koşulların uygun olmadığını ve okul kütüphanelerinin yetersiz olduğunu belirtmektedirler. Öğretmenlerin yalnızca % 2.27'si önermeye tümüyle katıldığını vurgularken, % 15.91'i ise biraz katılıyorum yanıtını vermiştir. % 2.27'si ise fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.75).

Grafik 4.75 : Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya öğretmenlerinin kendilerini yenileyebilmeleri için koşullar uygundur. Okulların kütüphaneleri bu konuda yeterlidir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Öğretmenler, mesleki gelişimlerini şu kanallarla artırabilirler :

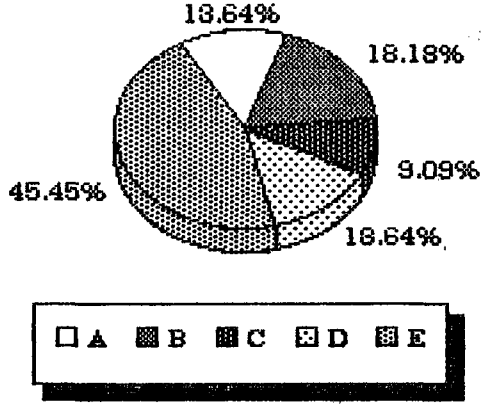
- 1- Kütüphaneler,
- 2- Milli Eğitim Bakanlığınca açılacak hizmet- içi kurslar,
- 3- MEB-üniversite işbirliği çerçevesinde her yıl ya da belirli aralıklarla düzenlenecek "alan" ve "pedagojik formasyon" kursları,

4- Bireysel olarak izleyeceği süreli ya da süresiz yayınlar,

5- Çeşitli üniversite ya da enstitülerce açılan lisans üstü programlar yoluyla sağlayabilir.

6.2 Coğrafya Dersinin Eğitim Yöneticileri ve Kuruluşlar Açısından Durumunun Öğretmen Anketine Göre Değerlendirilmesi

Bir dersin önemli ya da önemsiz olarak değerlendirilmesi yapılamaz. İnsanların sahip olduğu eğilim ve yetenekler doğrultusunda bazıları için önemli (birincil) olan bir başkası için önemsiz (ikincil) olabilir. Eğilimlerin ve yeteneklerin her bireyde aynı olması beklenemez. Fakat Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan okullarda yaptığımız gözlemler ve mülakatlar sonucunda bazı derslerin önemsiz olarak nitelendirildiği görülmüştür. Özellikle sanatla ilgili (Resim, Müzik vs.) derslerin yanı sıra Sosyal Bilimler içerisinde yer alan felsefe, psikoloji gibi dersler de önemsiz görülmektedir. Bu nitelermeleri liselerdeki "fen kolu" ve "edebiyat kolu" ayrımında da görmek mümkündür. Edebiyat kolu öğrencileri haylaz, edebiyat kolu kapsamında okutulan dersler ise önemsiz olarak nitelenir. Bunun bizzat okul yöneticilerinin ağızından da duymak mümkündür. Sosyal bilim dersi olarak nitelenen coğrafya dersinin de okul yöneticileri tarafından önemsenmediği ve coğrafya biliminin yöneticiler tarafından gerçek kimliği ile tanınmadığı görüşünden hareket edilerek öğretmenlere olumlu içeriğe sahip olan "İdareciler coğrafya dersine önem vermektedir." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğretmenlerin % 59.09'u yöneticilerin coğrafya dersine önem vermediği düşüncesini taşımaktadır. Önermemize %45.45 oranında tümüyle katılmıyorum, % 13.64 oranında biraz katılmıyorum yanıtı verilmiştir. öğretmenlerin % 9.09'u fikrinin olmadığını vurgularken, % 31.82'si yöneticilerin coğrafya dersine önem verdiğini belirtmiştir (Grafik 4.76).

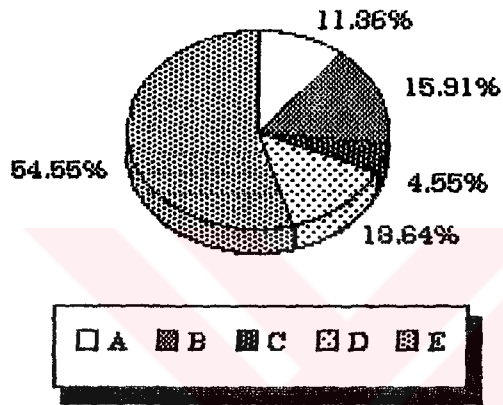
Grafik 4.76 : Coğrafya öğretmenlerinin "İdareciler coğrafya dersine önem vermektedir." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları.

(A-Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Bu sonuçlara göre, öğretmenlerin yöneticiler tarafından coğrafya dersine önem verildiği yönünde ikna edilmeleri gerekmektedir. Çünkü bu durumda, okul yöneticileriyle coğrafya öğretmenleri arasında eşgüdümlü bir çalışma gerçekleşemez. Öğretmen ve eğitim yöneticisinin eşgüdümlü çalışmaması durumunda eğitimin ve öğretimin verimli olması elbetteki beklenemez. Kendinin ve alanının önemsenmediğini düşünen bir öğretmenin, verimli bir eğitim-öğretim ortamı oluşturabilmesi mümkün değildir.

Eğitim yöneticilerinin görevi, eğitim - öğretimin yalnızca okul içerisinde organizasyonu sınırlı değildir. Eğitim yöneticileri, öğrencilerin eğitim ve öğretimlerinin sürekliliğini sağlamak için aile, okul ve çevre unsurları arasında iyi bir koordinasyon sağlamak zorundadırlar. Bunun için, eğitim yöneticileri eğitim - öğretimin öğrenciye en yakın unsurunu oluşturan öğretmenlerin, çevre ile ilişkilerinin kurulmasında da koordinasyon görevini üstlenmeleri gerekmektedir. Coğrafya konularının öğrenci tarafından öğrenilebilmesi için, olayların ve olguların yer aldığı mekanın tanınması gerekmektedir. Buna ilişkin olarak öğretmenlere, "İdareciler coğrafya konularının öğrenciler tarafından öğrenilmesi sürecinde ilgili kuruluşlarla (meteoroloji, müze, fabrika vs.) diyalogu sağlamada yardımcı olmaktadır." şeklinde bir önerme sunulmuştur. Öğretmenler önermemize % 54.55 oranında tümüyle katılmıyorum. % 13.64 oranında

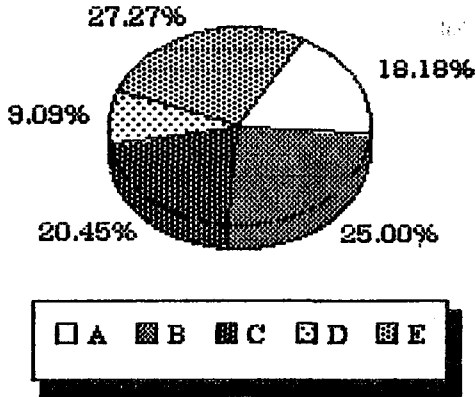
biraz katılmıyorum şeklinde % 68.18 oranında olumsuz yanıt vermişlerdir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin % 15.91'i biraz, % 11.36'sı tümüyle katıldığını belirterek, % 27.27 oranında olumlu bir yaklaşım oluşturmuşlardır. % 4.55 oranında öğretmen ise fikrinin olmadığını belirtmiştir (Grafik 4.77).

Grafik 4.77 : Coğrafya öğretmenlerinin "İdareciler coğrafya konularının öğrenciler tarafından öğrenilmesi sürecinde ilgili kuruluşlarla (meteoroloji, müze, fabrika vs.) diyalogu sağlamada yardımcı olmaktadır." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A- Tümüyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tümüyle katılmıyorum)

Görülen o ki, öğretmenlere göre eğitim yöneticileri eğitim-öğretim ortamının organizasyonu ve ilgili ortamların koordinasyonu işlevini yerine getirememektedirler. Bu durumda eğitim yöneticilerinin eğitim-öğretim sürecine katkıları tartışmalı bir durum almaktadır.

Eğitim yöneticilerinin koordinasyonunun bulunmasına rağmen, ilgili ortamların eğitim-öğretim sürecini destekleyici tutumları olmayabilir. Bundan dolayı öğretmenlere "Coğrafya konularının öğrenilmesi sürecinde konularla ilgili kuruluşlar (meteoroloji, müze, fabrika vs.) gerekli ilgi ve kolaylığı göstermektedirler." şeklinde olumlu bir önerme sunulmuştur. Önermemize öğretmenlerin % 18.18'i tümüyle, % 25'i biraz katılıyorum diyerek, % 38.18'lik bir olumlu eğilim oluşturmuşlardır. Bunun yanı sıra % 27.27'lik tümüyle, % 9.09'luk biraz katılmıyorum yanıtı verenler ise % 36.36'lık olumsuz eğilim ortaya koymuşlardır. Öğretmenlerin % 20.45'i ise fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir (Grafik 4.78).

Grafik 4.76. Coğrafya öğretmenlerinin "Coğrafya konularının öğrenilmesi sürecinde konularla ilgili kuruluşlar (meteoroloji, müze, fabrika vs.) gerekli ilgi ve kolaylığı göstermektedirler." şeklindeki önermeye verdikleri cevapların oranları (A-Tü müyle katılıyorum, B-Biraz katılıyorum, C-Fikrim yok, D-Biraz katılmıyorum, E-Tü müyle katılmıyorum)

Fikrinin olmadığını vurgulayan öğretmenler bu konuda girişimlerinin olmadığını da samimi olarak dile getirmiş bulunmaktadır.

6.3 Sonuç

Ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretmenlerinin durumu ile eğitim yöneticilerinin coğrafya dersine bir arada ele alınmıştır. Buna göre bu konuda şu sonuçlar elde edilmiştir ;

1- Öğretmenlerin yeterliliklerinin ölçülmesi için belli aralıklarla sınava tabi tutulmalarına ve yetersiz görülenlerin zorunlu meslek içi kurslara gönderilmesi konusunda görüş birliği içerisinde olduklarıdır.

2- Öğretmenler kendilerini geliştirmek için, süreli ve süresiz yayınların izlenmesi gerektiği konusunda olup, bunun için okul kütüphanelerinin yetersiz olduğunu belirtmektedirler.

3- Öğretmenler, eğitim yöneticilerinin coğrafya dersine önem vermediklerini ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi konusunda yardımcı olmadıklarını vurgulamaktadırlar.

4- Coğrafya öğretmenleri, ayrıca öğretimin gerçekleştirilmesi sürecinde gezi-gözlem amaçlı faaliyetlerinin ilgili kuruluşlar tarafından desteklenmediğini belirtmişlerdir.

Buna göre, coğrafya öğretmenlerinin, öğretim faaliyetleri

sirasında kendi hallerine bırakıldıkları hissine kapılmaları mümkündür. Coğrafya öğretmenlerinin, öğretim etkinliklerinde bu kaygılarının giderilmesi gerekmektedir. Bunun için de eğitim yöneticilerinin öğretmenlere gerekli desteği vermesi ve bu konudaki görevlerini eksiksiz yerine getirmeleri gerekmektedir.

IV. Bölümün Dipnotları

- (1) Tümertekin, Erol, **Çağdaş Coğrafî Düşüncenin Oluşumu ve Paul Vidal de la Blache**, İ. Ü. Ed. Fak. y.n: 8603, İstanbul, 1990, ss: 42-47 ve 59-71.
- (2) Tümertekin, 1990, a.g.e., ss: 47-51
- (3) Tümertekin, 1990, a.g.e., ss: 47-50
- (4) İzburak, Reşat, **Liseler İçin Coğrafya I** (sekizinci basıls), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992.
- (5) İzburak, Reşat, **Liseler İçin Coğrafya I** Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, (1988-1993 arası tüm baskıları).
- (6) Tümertekin 1990, a.g.e., s:18
- (7) İzburak, 1992, a.g.e.
- (8) Milli Eğitim Bakanlığı, **İl Eğitim Araçları ve Donatım Merkezi (Akşam Sanat Okulu) Müdürüğü Yönetmeliğı**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1989.
- (9) Küçükahmet, Leyla, **Öğretim ilke ve yöntemleri** A.Ü. Eğ. Bil. Fak. y.n: 152, Ankara, 1986.
- (10) Bilen, Mü rü vvet, **Flandan Uygulamaya Ö ğretim**, Sistem Ofset, Ankara, 1990.
- (11) Küçükahmet, 1986, a.g.e., s: 40
- (12) Milli Eğitim Bakanlığı, **İl Eğitim Araçları ve Donatım Merkezi (Akşam Sanat Okulu) Müdürüğü Yönetmeliğı**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1989.
- (13) İzmir İl Eğitim Araçları ve Donatım Merkezi (Akşam Sanat Okulu) Müdürü Nazif Şentürk ile yapılan görüşme sonucunda bu düşünce oluştu rlmıştır.
- (14) Erol, Oğuz, "Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi" **Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sonuçları**, Türk Eğitim Derneğı Yayınları, Ankara, 1987, s:76
- (15) Normal liselerin birinci sınıfları dışında bütün ortaöğretim coğrafya dersleri her sınıfta ikişer saat haftalık der programlarında yer almaktadır.
- (16) Tümertekin 1990, a.g.e., s: 1
- (17) Bilgin, Turgut, **Kartografya I, II**, İst. Ün. Ed. Fak. Coğrafya Ens. y.n: 1676/64 İstanbul, 1985-1986
- (18) TC MEB TD cilt: 55, sayı: 2387, 27.041992, ss: 259-263
- (19) TC MEB TD cilt: 55, sayı: 2389, 26.10.1992, ss: 791-792

SONUÇ VE ÖNERİLER

Coğrafya, doğal olaylar ile insan - insan etkinliklerinin oluş ve dağılışlarını, doğal ortam - insan ilişkisi içerisinde neden-sonuç bağıntısına göre inceleyen bir bilim olarak tanımlanmıştır. Coğrafyanın ortaöğretim kurumlarında öğretimi, bazı özel hedefleri; araç - gereç kullanımını; öğretimin yapılacağı uygun fiziki ortamı gerektirmektedir. Bu koşulların yaratılması ise, ancak, iyi bir şekilde hazırlanmış ortaöğretim coğrafya öğretim programlarıyla mümkündür.

Milli Eğitim Bakanlığınca, ilk ortaöğretim coğrafya öğretim programının hazırlanması, 1941 yılında düzenlenen Birinci Coğrafya Kongresi'nin ardından 1942 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu ilk programla birlikte, sonuncu program olan 1992 yılı programına kadar dokuz öğretim programı düzenlenmiştir. Programlar, eğitim ve öğretim programcılarının içerisinde yer almadığı süreçler olarak, karşımıza çıkmıştır. Budan dolayı, öğretim programları, coğrafya konu başlıklarının alt alta sıralandığı liste durumundadırlar.

Özel hedeflerin belirtilmesi açısından, öğretim programı niteliğine en fazla uyan 1973 yılında hazırlanan program olup, bu programın da, özel hedef tespiti, bir öğretim programında olması gerektiği gibi değildir. Bunun yanısıra, konuların ortaöğretim seviyesini aşan özellik göstermesi de kanımızca eleştirilmesi gereken yönlerdendir. 1973 yılı programından sonraki programlarda (1982, 1983, 1992) özel hedefler ve programa ilişkin açıklamalar 1973 yılı programındakilerin kısaltılmış şekli olarak verilmiş, coğrafya ve öğretim bilimlerinin esasları büyük oranda gözardı edilmiştir.

Ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretimi, hazırlanan coğrafya öğretim programlarına göre yürütülmektedir. Programlarda, aynı zamanda, coğrafya öğretiminin gerçekleştirilmesinde kullanılacak tekniklerin ve araç - gerecin de belirlenmesi gerekmektedir. Fakat, öğretim programlarından, yalnızca 1973 yılı programında coğrafya öğretiminde kullanılacak araç - gereç listesi bulunmaktadır.

Coğrafya öğretiminde kullanılması gereken öğretim teknikleri; anlatım, soru - cevap, problem çözme, gösteri (demonstrasyon) gezi - gözlem ve deney tekniği olarak belirlenmiştir. Araç - gereç konusunda ise, eskiden beri kullanılan geleneksel araç - gereçlerin yanısıra, televizyon, video ve bilgisayar gibi üstün teknoloji ürünü araçlar da sayılmaktadır. Diğer yandan, ülkemizde çok fazla kullanılmamakta birlikte, uzay ve hava fotoğrafları da coğrafya öğretim araçları arasında sayılabilir.

Coğrafya öğretmenlerine ve öğrencilere uygulanan anketlerin değerlendirilmesiyle ise şu sonuçlara ulaşılmıştır :

1- Öğretmen ve öğrenciler, coğrafyanın bir sosyal bilim mi? veya doğa bilimi mi? olduğu konusunda çelişkili bilgiler vermişlerdir. Öğretmenler, sosyal bilim derken, öğrenciler ise doğa bilimi olduğunu belirtmişlerdir.

2- Gerek öğretmenler, gerekse öğrenciler, coğrafyanın birbirinin karşıtı olan tanımlarına, net cevaplar veremeyerek, bu konuda belirsizliğin oluşmasına neden olmuşlardır.

3- Öğretmenlerin, ortaöğretim coğrafya öğretim programlarının geliştirilmesi konusunda bir bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır.

4- Öğretmen ve öğrencilerin verdiği bilgilere göre, öğretmenlerin, coğrafyanın öğretiminde, en fazla, geleneksel ve uygulanması kolay olan, anlatım tekniğini tercih ettikleri anlaşılmıştır.

5- Öğretmen ve öğrenciler, ortaöğretim coğrafya ders kitaplarının eksik ve yanlışlarla dolu olduğunu dile getirmişlerdir.

6- Öğretmen ve öğrenciler tarafından, ders kitaplarında yer alan, şekil, harita ve diğer yardımcı öğretim unsurlarının da amaca uygun olmadığı belirtilmiştir.

7- Öğretmen ve öğrenciler, coğrafya derslerinin, ortaöğretim kurumlarında dünyayı ve ülkemizi tanımak için, gerekli olduğunu ve seçmeli değil, zorunlu okutulması gerektiğini vurgulamışlardır.

8- Öğretmenler, alan ve pedagojik formasyon bilgisi yönünden

eksik olduklarını ve mesleki yönden geliştirilmeleri için zorunlu hizmet-içi kurslara taraftar olduklarını belirtmişlerdir.

9- Öğretmenler, coğrafya dersinin, eğitim yöneticileri tarafından önemsenmediği kanısındadırlar. Ayrıca, eğitim yöneticilerinin, öğretim sürecindeki bazı aktivitelerin örgütlenmesi işini yerine getirmediğini belirterek, bu konudaki yakınmalarını dile getirmişlerdir.

10- Öğretmenler, coğrafya öğretiminin ilgili ortamlarda işlenmesi için düzenlenen gezi - gözlemlerde kuruluşların ve çevrenin yardımcı olmadıklarını vurgulamıştır.

Dolayısıyla, öğretmen ve öğrenciler, ortaöğretim kurumlarında coğrafya öğretiminin sorunlarının ortaya çıkarılmasında işlevlerini yerine getirmişlerdir. Coğrafya öğretimi konusunda ortaya çıkan bu sorunlar, diğer alanlarda da bulunabilecek sorunlardır. Bundan dolayı, sorunların çözümü konusunda, Milli Eğitim Sisteminin herşeyi biz daha iyi biliriz zihniyeti ile kapalı devre çalışmasına son vermesiyle ilk adımın atılacağı kanatındayız. Fakat sistemin tümüyle aksaklıklarının giderilmesi zaman alacağı için hemen alınacak bazı tedbirler vardır. Bunları, acil çözüm önerileri şeklinde sıralayacak olursak;

1- Öğretmenlerin, coğrafya bilgilerini yenilemeleri ve çağdaş coğrafyanın içeriği konusunda bilgi sahibi olmaları için, MEB ve çeşitli üniversitelere bağlı coğrafya bölümleri arasında oluşturulacak işbirliği ile kurslar düzenlenmelidir.

2- Ortaöğretim coğrafya öğretim programları, özel hedefler, öğretim teknikleri, araç - gereçler ve konu içerikleri açısından, diğer alanların (biyoloji gibi) programları da göz önünde tutularak, program geliştirme esaslarına göre yeniden ele alınmalı, ve bunun için, mutlaka uzmanların görüşlerine başvurulmalıdır.

3- Öğretmenlerin, öğretim tekniği seçiminde yetkinleştirilmeleri, araç - gereç kullanımı konusunda alışkanlık edinmeleri sağlanması ve özendirilmesi gerekmektedir.

4- Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarının, yeniden hazırlanması

ve hazırlanan kitapların, Milli Eğitim uzmanlarının yanısıra, konusunda yetkin coğrafya bilimadamları, öğretim programcıları, eğitim programcıları, değişik illerden seçilen öğretmenlerden oluşacak bir komisyon aracılığıyla değerlendirilmesi ve ısmarlama kitap yazdırma yoluna gidilmemesi gerekmektedir.

5- Ortaöğretim kurumlarında hızla yaygınlaşan kredili sistem içerisinde coğrafya dersi, seçmeli ders olmaktan çıkartılmalıdır. Çünkü, hem fen, hem de sosyal bilimleri kucaklayan coğrafya, öğrencilerin yaşamı bütünüyle kavramalarını sağlayacak konulara sahiptir.

6- Eğitim yöneticileri, eğitim yönetimi alanında yüksek öğrenim görmüş kişilerden seçilmeli ve eğitim yöneticileri bazı dersleri önemli bulmama gibi öğretime zarar verici tutumlara girmemelidirler.

BİBLİYOGRAFYA

- 1) ALKAN, Cevat, **Eğitim teknolojisi**, Aşama Matbaacılık sanayi, Ankara, 1984
- 2) ATALAY, İbrahim, (C. Alkan, D.A. Özçelik, L. Atalay ile birlikte), **Coğrafya Öğretimi**, A. Ü. Aç. Öğ. Fak. A. Ü. y. n: 416, Eskişehir, 1991
- 3) ATALAY, İbrahim, **Toprak Coğrafyası**, Ege Ün. Basımevi, İzmir, 1987
- 4) BİLEN, Mürüvvet. **Plandan Uygulamaya Öğretim**, Gelecek Yayıncılık Hizmetleri Ltd. Şti., Ankara, 1990
- 5) BİLGİN, Turgut, **Genel Kartografi I. II**, İst. Ün. Ed. Fak. Coğrafya Ens. y.n: 1676/64, İstanbul, 1985-1986
- 6) ÇİLENTİ, Kamuran, **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Kadioğlu matbaası, 1988
- 7) DOĞANAY, Hayati, **Coğrafyada Metodoloji**, At.Ü. y. no:739, K. K. Eğ. F. y. n: 28, Erzurum, 1992
- 8) DOĞANAY, Hayati, "Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları" **Coğrafya Araştırmaları**, cilt: 1, sayı: 1, AKD ve TYK Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Ankara, 1989
- 9) EROL, Oğuz, "Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi" **Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal Bilimler Öğretimi ve Sorunları**, Türk Eğitim Derneği Yayınları, İstanbul, 1987
- 10) ERTÜRK, Selahattin, **Eğitimde Program Geliştirme**, Yelkentepe Yayınları: 4, 1982, Ankara
- 11) FİDAN, Nurettin. **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Kadioğlu Matbaası, 1986, Ankara
- 12) GOTTMANN, Jean (çev: Nazmiye Özgüç), **Şehirsel Merkeziyetin Gelişmesi**, İst. Ün. y.n: 2087, Co. En. y. n: 80, İstanbul, 1976
- 13) HIZAL, Alişan, "Türkiye'de Eğitim Teknolojisi Personelinin

Yetiştirilmesi". **Eğitim Teknolojisi ve Bilgisayar Destekli Eğitim Birinci Sempozyumu**, Bilginler, Eskişehir, 25-27 Eylül, 1992

- 14) İZBİRAK, Reşat, **Liseler İçin Coğrafya I** (8. Basılış) Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992
- 15) İZBİRAK, Reşat, **Liseler İçin Coğrafya II** (8. Basılış), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992
- 16) KÜÇÜKAHMET, Leyla, **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, A.Ü. Eğ. Bil. Fak. y. n: 152, Ankara, 1986
- 17) OĞUZKAN, A. Ferhan, **Orta Dereceli Okullarda Öğretim (Amaç, İlke, Yöntem ve Teknikler)**, Emel Matbaacılık Sanayii, 1989, Ankara.
- 18) TANOĞLU, Ali, "Coğrafya nedir?" İst. Ün. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, cilt:7, sayı:14, İstanbul, 1964
- 19) TC, MEB, **II Eğitim Araçları ve Donatım Merkezi (Akşam Sanat Okulu) Müdürlüğü Yönetmeliği**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1989.
- 20) TC, MEB, **TD**, cilt: 4, sayı: 163, 16.03.1942
- 21) TC, MEB, **TD**, cilt: 20, sayı: 976, 07.10.1957
- 22) TC, MEB, **TD**, cilt: 34, sayı: 1660, 07.06.1971
- 23) TC, MEB, **TD**, cilt: 34, sayı: 1652, 12.04.1971
- 24) TC, **RG**, sayı: 14574, Milli Eğitim Temel Kanunu, no: 1739, 24.06.1973
- 25) TC, MEB, **TD**, cilt: 37, sayı: 1775, 21.01.1974
- 26) TC, MEB, **TD**, cilt: 45, sayı: 2128, 20.12.1982
- 27) TC, MEB, **TD**, cilt: 46, sayı: 2146, 29.08.1983
- 28) TC, MEB, **TD**, cilt: 55, sayı: 2357, 27.04.1992
- 29) TC, MEB, **TD**, cilt: 55, sayı: 2366, 14.09.1992
- 30) TC, MEB, **TD**, cilt: 55, sayı: 2369, 26.10.1992
- 31) TC, MEB, **TD**, cilt: 56, sayı: 2381, 26.04.1993

- 32) TC, MEB TTKB, **Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına İlişkin Program Klavuzu**, Ankara, 1992
- 33) TUNÇDİLEK, Necdet, **Doğal Bölgeler**, İ. Ü. Deniz Bilimleri ve Coğ. En. y. n:3417/5, İstanbul, 1987
- 34) TÖMERTEKİN, Erol, **Beşeri Coğrafyaya Giriş**, Okan Dağıtımçılık, Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul, 1984
- 35) TÖMERTEKİN, Erol, **Çağdaş Coğrafi Düşüncenin Oluşumu ve Paul Vidal de la Blache**, İ. Ü. Ed. Fak. y.n: 3603, İstanbul, 1990
- 36) TÜRKYILMAZ, Şevket, **Öğretim Metodu ve Uygulama**, Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü, Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu, Ankara, 1966
- 37) VARİŞ, Fatma, **Eğitimde Program Geliştirme**, An. Ü. Eğitim Fakültesi Yay. no: 75, Ankara, 1978

Ek 1 : İzmir Valiliği'nce coğrafya öğretmenlerine uygulanacak ankete verilen valilik izni.

T.C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İZMİR İLİ
MILLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI: 35.Eğm.Öğ.Ka.Şb.600.1.-649
KONU: Coğrafya Öğretmenlerinde 53489
isim listesi

17 EKİM 1991

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Buca Eğitim Fakültesi Dekanlığı
Buca-İZMİR

- İLGİ: a) Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dekanlığı'nın 19.09.1991 tarih ve 5830 sayılı yazısı;
b) İl Millî Eğitim Müdürlüğü Ortadüretim Özlük Hizmetleri Şubesinin 27.09.1991 tarih ve 230.1.- sayılı yazısı;

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Eğiitimi Bölümü Coğrafya Eğiitimi Anabilim Dalı Eğiitimi elemanlarının "Coğrafya Öğretimi" konusunda bir araştırma yürüt-
mekte olduğu,

Bu araştırma ile ilgili olarak hazırlanan anket formlarının bir bölümünün Müdürlüğümüze bağlı ortadereceli okullardaki coğrafya öğretmenleri tarafından doldurulması gerektiği; bu nedenle ilgili formların Coğrafya öğretmenlerine ulaştırılabilmesi için İzmir İli dahilindeki coğrafya öğretmenlerinin adı ve görevli oldukları okulların listelerine ihtiyaç duyulduğu ilgi (a) yazınız ile bildirilmisti.

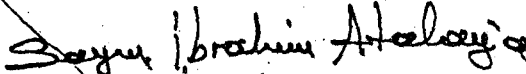
İlimiz Ortadereceli okullarında görevli coğrafya öğretmenlerine ait isim listesi iligikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

VALİ ADINA

Nejat EREÖZLU
Vali Yardımcısı

EKLER: Liste (6 sayfa)

Sayın İbrahim Atalay
Gereği

Dekanlık makamına
Saygılarımla sunarım

Mühürle Gönderildi
4.10.1991

Gereği için
N. Armaç'e
8.10.91

04.10.91-006358

Ek 2 : İzmir ilinde görevli coğrafya öğretmenlerine uygulanan anket formu.

A) Coğrafyanın tanımı ve içeriği

- 1- Coğrafya, doğal olaylar ile insan topluluklarını ve faaliyetlerini, bunların yerüstü ve dağılımlarını nedensel olarak inceleyen; ortam ile insan arasında ilişki kuran bir bilim dalıdır.
- 2- Coğrafya doğal ve beşeri olayların tasvirini yapan ve bunların dünya üzerindeki dağılımını inceleyen bir bilim dalıdır.
- 3- Coğrafya, bir insan bilimidir. Bundan dolayı coğrafya, insan ve insan faaliyetlerini neden ve sonuç ilişkisine göre sorgulayan bir bilim dalıdır.
- 4- Coğrafya daha çok fiziki ağırlıklı bir bilimdir.
- 5- Coğrafya bir sosyal bilimdir.
- 6- Coğrafya bir ortam ve doğa bilimidir.
- 7- Coğrafya doğal ve beşeri olayları tek tek ve nasıl oluştuklarını anlatmalıdır. Olayların nedenleriyle ilgilenmek ve olaylar arasında bağlantı kurmak coğrafyanın amaçlarından değildir.

B) Ortaöğretim coğrafya öğretim programları

- 1- Ortaöğretim kurumlarında okutulan coğrafya öğretim programı, coğrafya biliminin esaslarını öğrencilere yeteri kadar vermektedir.
- 2- Ortaöğretim coğrafya öğretim programları, her yıl ele alınıp, yeni bilgiler, kavram ve açıklamalarla zenginleştirilmektedir.
- 3- Ortaöğretim coğrafya öğretim programları, diğer derslerin öğretim programlarıyla paralel bir içeriğe sahiptir.
- 4- Ortaöğretim coğrafya öğretim programları, çağdaş dünya coğrafyasını ortaöğretim kurumlarında tam anlamıyla temsil etmektedir.

C) Lise coğrafya ders kitapları

- 1- Ortaöğretim coğrafya ders kitapları, uzun yıllardan bu yana çoğunlukla aynı bilgileri kapsamaktadır.
- 2- Coğrafya ders kitapları öğrencinin ilgisini çekmemektedir.
- 3- Lise coğrafya ders kitapları içerik olarak yetersizdir.
- 4- Lise ders kitapları konuları işleyiş düzeyi açısından öğrencilerin konuları anlamalarını güçleştirmektedir.
- 5- Lise ders kitaplarında konular arasında bağlantı kurulmamıştır, konular bağlantısız ve kopuk sunulmuştur.
- 6- Lise coğrafya ders kitaplarında yeni kavram ve bilgiler sürekli işlenmekte ve çağrı bu açıdan izlenmektedirler.
- 7- Lise I. sınıf ders kitabında, fiziki ve beşeri konular ağırlıklı olarak verilmiştir.
- 8- Lise II. sınıf ders kitabında, bölgeler, bölümler, yöreler eksiksiz ve muntazam işlenmiştir.
- 9- Coğrafya ders kitaplarında konuların başında bulunan hazırlık soruları öğrencilerin konuya hazırlanmaları için uygundur.
- 10- Lise II. sınıf ders kitabında, ülkemizle ilgili bilgiler sürekli yenilenmektedir.
- 11- Coğrafya ders kitaplarında konuların sonunda yer alan ödev ve sorular öğrencinin konuyu öğrenip, öğrenmediğini ölçecek yapıdadır.
- 12- Lise II. sınıf ders kitabının bir kısmının ülkeler coğrafyasına ayrılması isabetli bir karardır.
- 13- Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları, öğrencinin ilgisini çekmektedir.
- 14- Lise III. sınıf coğrafya ders kitabı, Türkiye ekonomisini öğrencilerin öğrenmesi ve anlayabilmesi için yeterlidir.
- 15- Lise III. sınıf ders kitabı, seviye açısından çok iyi hazırlanmıştır.

- 16- Lise III. sınıf coğrafya ders kitabının bir kısmının, ülkeler coğrafyası ve uluslararası örgütlere ayrılması isabetli bir karardır.
- 17- Gü nü müzde liselerde okutul an coğrafya ders kitaplarının hepsinin tek kişiye hazırlanması, iyi düşün mü ş, uygun bir karardır.
- 18- Daha önceki lise coğrafya ders kitapları, konuların büt ünü ğü ve işleyiş yöntemi açısından daha iyi idi.
- 19- Coğrafya ders kitapları basım tekni ği ve kalitesi açısından uygundur.
- D) Coğrafya öğretim teknikleri ve araç - gereç kullanımı
- 1- Coğrafya dersi öğretmen tarafından anlatılmalıdır.
 - 2- Coğrafya dersi ço ğu nlu kla taktir tekni ği ile verilmelidir.
 - 3- Coğrafya dersleri anlatılırken, öğrencilerin dersi atlas ya da çeşitli şekiller aracılığıyla izlemesi şarttır.
 - 4- Coğrafya derslerinin işlenişi sırasında harita, grafik, şekil, diyagram gibi şematize anlatım yöntemleri sürekli kullanılmalıdır.
 - 5- Coğrafya derslerinin işlenişi sırasında opak, slayt, tepegöz gibi sabit; video, kapalı devre TV, film gibi hareketli görsel teknik araçları kullanılması zorunludur.
 - 6- Coğrafya konularının öğrenilebilmesi için, ezber yönteminin öğrenci tarafından kullanılması ço ğu nlu kla gereklidir.
 - 7- Coğrafya konuları işlenirken, örnekler yakın çevreden verilmelidir.
 - 8- Coğrafya konuları işlenirken, örnekler mümkün olduğu kadar ülkenin büt ünü nden verilerek, öğrencinin ülkesini sevmesi ve daha iyi öğrenmesi sağlanmalıdır.
 - 9- Coğrafya dersi öğretmen ve öğrenci arasında soru - cevap şeklinde işlenmelidir.
 - 10- Öğretmen, coğrafya derslerini uygulamalı işlemelidir.
- E) Coğrafya dersinin öğretim kurulumlarında yeri ve önemi
- 1- Coğrafya dersinin konuları günceldir. Bu yüzden öğrencilerin de derse katılması gerekmektedir.
 - 2- Ortaöğretimden coğrafya dersleri kaldırılabilir.
 - 3- Coğrafya derslerinin bazı ortaöğretim kurulumlarında kaldırılması isabetli bir karardır.
 - 4- Coğrafya dersi tüm ortaöğretim kurulumlarında seçmeli ders haline getirilip, isteyen öğrencinin dersi alması sağlanmalıdır.
- F) Ortaöğretim kurulumlarında coğrafya öğretmenlerinin durumu
- 1- Yeterlilik sınavları, belli aralıklarla tüm öğretmenlere uygulanmalı ve yetersiz görülenler, zorunlu meslek içi kurslara tabi tutulmalıdır.
 - 2- Öğretmen, coğrafya dersini işlerken, ilgili konular hakkında mutlaka, diğer yeni ve temel kitaplara, dergilere göz atmak ve güncel örnekler üretmek zorundadır.
 - 3- Coğrafya öğretmenlerinin kendilerini yenileyebilmeleri için, koşullar uygundur. Okulların kütüphaneleri bu konuda yeterlidir.
- G) Coğrafya derslerine eğitim yöneticilerinin ve kurulumların bakış açısı
- 1- Eğitim yöneticileri, coğrafya dersine önem vermektedir.
 - 2- Eğitim yöneticileri, coğrafya konularının öğrenciler tarafından öğrenilmesi sürecinde ilgili kurulumlarla (meteoroloji, müze, fabrika, vs.) diyalogu sağlamadığı yardımcı olmaktadır.
 - 3- Coğrafya konularının öğrenilmesi sürecinde, konularla ilgili kurulumlar (meteoroloji, müze, fabrika, vs.) gerekli ilgi ve kolaylığı göstermektedirler.

Ek 8 : İzmir Valiliğince öğrencilere uygulanacak ankete verilen valilik izni.

T.C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İZMİR İLİ
MILLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI : 35.000.Öğr.Ham.Şb.600.1

KONU : Tez 56.596

11 ARALIK 1992

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

İZMİR

İlgi: a) Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü'nden 9.11.1992 tarih ve 2411 sayılı yazıları.

b) Valilik Makamının 18.11.1992 tarih ve 000.Öğr.Ham.Şb.600.1-55674 sayılı Olur.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Bölümü (Coğrafya) Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nevzat GÜNEŞ, "Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi" konulu tez çalışması yapma isteği ilgi (a) yazı ile bildirilmiştir.

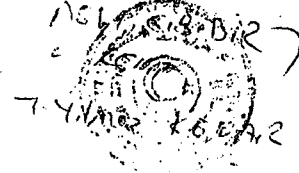
Sözkonusu tez çalışmasının aşağıda isimleri belirtilen okullarımızda yapılması Valilik Makamının ilgi (b) Olur'u ile uygun görülmüştür.

Bilgi edinilmesini rica ederim.

VALİ ADINA

Nejat MEBLİ
Vali Yardımcısı

OKULLARIMIZ :
Ural İsmail Hatırlı Lisesi
Ural Lisesi
Atatürk Lisesi
60.Yıl Anadolu Lisesi
Mustafa Kemal Lisesi
Cumhuriyet Lisesi
Gürçeşme Lisesi

Ek 4 : Seçilmiş yedi okulda, öğrencilere uygulanan anket formu .

A) Coğrafyanın tanımı ve içeriği

- 1- Coğrafya, dağların, ovaların nerede olduklarını, akarsuların uzunluklarını, başkentleri, para birimlerini, din ve ırkların anlatan bir bilimdir.
- 2- Coğrafya bir insan bilimidir. İnsanın kendisi ve faaliyetlerini araştırır.
- 3- Coğrafya bir yer bilimidir. Yalnızca yeryüzündeki doğal olaylarla ilgilenir.
- 4- Coğrafya doğal ortamda meydana gelen olayları, oluş ve dağılımlarını, insan ve insan faaliyetlerini, aynı zamanda insan faaliyetleriyle doğal ortam arasındaki ilişkileri neden sonuç ilişkisine göre araştıran bir bilimdir.

B) Coğrafya öğretiminin teknikleri ve araç- gereçler kullanımı

- 1- Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğrencilerin anlatımıyla işlenmektedir.
- 2- Okulumuzda coğrafya dersi yalnızca öğretmenin anlatımıyla işlenmektedir.
- 3- Okulumuzda coğrafya dersi, öğretmen-öğrenci arasında soru-cevap şeklinde işlenmektedir.
- 4- Okulumuzda coğrafya dersleri, anlatım ve karatahtanın yardımıyla işlenmektedir.
- 5- Okulumuzda coğrafya dersleri, sınıfın yanında, ilgili ortamlarda (arazi, fabrika vs.) işlenmektedir.
- 6- Okulumuzda coğrafya dersleri görsel aletler yardımıyla (slayt, tepegöz, opak, film makinesi, video ve TV) desteklenerek işlenmektedir.

C) Ortaöğretim kurumlarında coğrafya dersinin yeri ve önemi

- 1- Coğrafya derslerinin hepsi zorunlu olarak okutulmalıdır.
- 2- Coğrafya dersleri mevcut ders saatlerinde yeterli bir şekilde verilebilmektedir.
- 3- Coğrafya dersleri çevremizi tanımamız ve dünyayı anlamamız açısından gereklidir.
- 4- Coğrafya derslerinin kredili sistemdeki önerilen konumu, en yararlı ve uygunudur.
- 5- Coğrafya derslerinin hepsi seçmeli olmalıdır.
- 6- Coğrafya dersleri, şu andaki ders saatlerinden daha fazla ders saatinde işlenmelidir.

D) Ortaöğretim coğrafya derslerinin yeterliliği

- 1- Lise I. sınıfta okutulan Genel Coğrafya dersi, coğrafya konusunda temel bilgi almamızı sağlamaktadır.
- 2- Türkiye'nin Nüfus ve Yerleşmesi dersi, bizlere bu konuda yeterli bilgiyi verebilmektedir.
- 3- Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası dersi, bizlere Türkiye'nin ekonomisi hakkında yeterli bilgi birikimini kazandırmaktadır.
- 4- Ülkeler coğrafyası dersi, bizlerin çeşitli ülkeler hakkında doğru bilgiler edinmemizi, dünya ülkelerine karşı, sevgi ve barış duyguların beslememizi sağlamaktadır.
- 5- Bölgesel Türkiye coğrafyası dersi, ülkemizi ayrıntılı olarak tanımamızı sağlamakta ve ülkemize karşı sevgi beslememize yol açmaktadır.
- 6- Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası dersi, okulumuzda ekonomik olaylarla doğal ortam arasında ilişki kurularak verilmektedir.
- 7- Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası dersi, okulumuzda ekonomik olaylarla insan potansiyeli arasında ilişki kurularak, verilmektedir.

E) Ortaöğretim coğrafya ders kitapları

- 1- Coğrafya ders kitaplarındaki şekiller anlaşılır bir şekilde çizilmiştir.
- 2- Coğrafya ders kitaplarındaki resimler, konulara uygun olarak seçilmiştir.
- 3- Coğrafya ders kitaplarındaki okuma parçaları, ilgimizi çekmekte ve konuları daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.
- 4- Coğrafya ders kitaplarındaki konuların sonunda yer alan sorular, işlenen konuları iyi bir şekilde öğrenip, öğrenmediğimizi test etmemizi sağlamaktadır.
- 5- Coğrafya ders kitaplarındaki konular güncel ve ilgimizi çekebilecek konulardan oluşmaktadır.
- 6- Coğrafya ders kitaplarında kullanılan yazım dili, kitabı anlamamızı kolaylaştırmaktadır.

T.C.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Tahim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

**EĞİTİM PROGRAMLARININ HAZIRLANMASINDA ESAS
ALINACAK PROGRAM MODELİ VE PROGRAM HAZIRLANIRKEN
GÖZÖNÜNDE BULUNDURULACAK ESASLAR
PROGRAM MODELİ**

Programlarda Yer Alacak Hususlar

1. Genel Hususlar:

a. Atatürk'ün eğitimle ilgili

"Hükümetin en feyizli ve en mühim vazifesi milli eğitim işleridir. Bunda muaffak olabilmek için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki o program millîitemizin bugünkü haliyle, ictimai, hayati ihtiyacı ile, mahiti şartlarıyla ve asrın icaplarıyla tamamen mütenasip ve müteva'fik olsun. Bunun için mu'azzam ve fakat hayali, mu'ğlak mütalaalardan tecerrüt ederek hakikate nazir nazirlerle bakmak ve el ile temas etmek lazımdır." sözü yer alacaktır.

b. Milli Eğitimin genel amaçları

c. Okul düzeyi ve türünün amaçları

d. Okul düzeyi ve türünün eğitim ve öğretim ilkeleri

e. Programın uygulanması ile ilgili genel esaslar

f. Metod ve teknikler

2. Dersin amacı, kazandıracağı davranışlar, ünite veya konular ile ilgili hususlar:

a. Dersin adı

b. Dersin, ilgili okul düzeyi ve türüne ilişkin amaçları

c. Dersin, o sınıfa ait amaçları

I. 1 inci ünite veya konunun adı

A- Ünite veya konunun 1 nci amacı

1) 1 inci amaca ait davranışlar

(1).....

(2).....

B- Ünite veya konunun 2 inci amacı

1) 2 nci amaca ait davranışlar

(1).....

(2).....

C- 1 inci ünite veya konu

1).....

2).....

D- İşleniş

Ünitenin amaçlarını gerçekleştirmek, belirlenen davranışlarını kazandırmak için kısa bazı örnekler verilecektir.

E- Değerlendirme

Ünite veya konunun amaçlarına ait davranışların kazandırılıp kazandırılmadığını tesbit etmek için bazı amaçlarla ilgili kısa ve özet değerlendirme örnekleri verilecektir.

II. 2 inci ünite veya konunun adı

İdki sıraya göre düzenlenecektir.

PROGRAMLARIN HAZIRLANMASINDA GENEL İLKELER

1. Programların hazırlanışında Talim ve Terbiye Başkanlığının 5.2.1982 gün PROG. BÜR. 320. 1238 sayılı Bakanlık onayı ekindeki "öğretim kurumlarında uygulanacak programların düzenlenmesinde dikkat edilecek temel ilkeler"e aynen uyulacaktır.

2. Programlar, düzeylere göre ilköğretim programı, ortaokul programı ve benzeri program kitapları şeklinde bastırılacaktır.

3. Lise ve dengi okulların programları, "Programlarda yer alacak hususlar" başlıklı bölümün 2.nci maddesinde belirtilen esaslar dahilinde hazırlanması öngörülmekte birlikte, bu mümkün olmadığı takdirde ünite veya konuların davranışlara ilişkin kısımları hariç tutulmak suretiyle hazırlanacaktır. Programın hazırlanışı sırasında derslerin konuları mümkün olduğu kadar üniteler şeklinde düzenlenecektir.

4. Gerekli görülen hallerde programların her sınıfa ait bölümünün sonuna o sınıfa kazandırılacak sözlük, terim ve işaretlere, programın sonunda ise o okul düzey ve türünde kullanılması gereken araç ve gereç listesine yer verilecektir.

5. Her derse ait ünite veya konuların ayrıntılı olarak işleniş ve değerlendirme örnekleri hazırlanacaktır. Bu hazırlık, Kurulca tesbit edilecek diğer hususlarla birlikte ayrıca bastırılacak dersin program kılavuzunda yer alacaktır.

PROGRAM HAZIRLAMA ÇALIŞMALARI

1. Program geliştirme grupları aşağıdaki elemanlardan oluştu r ulacaktır:

- Okul düzey ve türü ile ilgili alan öğretmenleri
- Alt ve üst düzey alan öğretmenleri
- Talim ve Terbiye Başkanlığı uzmanları
- Program geliştirme uzmanı
- Mümkün olduğu takdirde okul psikoloğu ve sosyoloğu
- Alandan en az bir üniversite öğretim üyesi

2. Program geliştirme grupları aşağıdaki şekilde çalışacaktır:

a. Gruplar program geliştirme konusunda yetiştirilecektir. Bu konuda ilgili eğitim daireleri ve Hizmet-İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı ile işbirliği yapılacaktır.

b. Değişik alanlar için oluşturulan program gruplarının başkanları birlikte toplanarak amaçların tekrar etmemesi sağlanacaktır.

c. Gruplar önce dersin genel amaçlarını tesbit edecek, genel amaçlar Talim ve Terbiye Kurulunda incelenecek ve kesin şeklini alacaktır.

d. Ünite veya konuların amaçları tesbit edilerek bunların sınıflara dağılımı yapılacaktır; Kurulda görüşülerek sonuçla bağlanacaktır.

e. Her ünitenin ayrı ayrı davranışları tesbit edilecek; kurulda görüşülerek sonuçla bağlanacaktır.

f. Her sınıfın ünite veya konuları tesbit edilecek; Kurulda görüşülerek sonuçla bağlanacaktır.

3. Programın tanıtılması, öğretmenlerin hazırlanması ve programın uygulamaya konulması aşağıdaki şekilde yapılacaktır.

a. Program onaylandıktan sonra Tebliğler Dergisinde yayımlanacaktır.

b. Program, Milli Eğitim dergisinde tanıtılacaktır.

c. Program yeteri kadar bastırılarak öğretmenlere parasız dağıtılacaktır.

d. Program kılavuz kitapları yayımlanacaktır. İlgili daireler ve Hizmet-İçi Eğitim Dairesi Başkanlığının işbirliği ile Bakanlık müfettişleri, ilköğretim müfettişleri, her ilden yeteri kadar öğretmen kurs ve seminerler yoluyla yetiştirilecektir. Bu elemanlar yoluyla öğretmenlerin yeni programlara intibakları sağlanacaktır.

e. Programlara göre ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitapları hazırlattırılacak ve bundan sonra programlar ilgili bütün okullarda uygulamaya konulacaktır.

4. Programın değerlendirilmesi ve yeniden geliştirilmesi aşağıdaki şekilde yapılacaktır.

a. Programın bir yıllık uygulamasından sonra değerlendirilmesi yapılacaktır.

b. Değerlendirme sonuçlarına göre seminerler düzenlenerek programların geliştirilmesine devam edilecektir.

T.C.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

ÖĞRETİM PROGRAMLARININ HAZIRLANMASINDA VE
GELİŞTİRİLMESİNDE UYULACAK TEMEL İLKELER

Türk Milli eğitim politikası, Atatürk'ün eğitim konusundaki görüşlerini kanunlaştırarak ve uygulamaya koyan Cumhuriyet Milli Eğitiminin hamurunda, Anayasamızın başlangıç, bölümünde ve ilgili maddelerinde, Milli Eğitim Temel Kanununda, Cumhurbaşkanımızın eğitime ait direktiflerinde Milli Eğitim Şura kararlarında, kalkınma planlarında ve Hükümet Programında yer alan esaslarda oluşur ve program çalışmaları bütünüyle bu esaslara dayandırılır.

Bu esasların uygulamaya dönüştürülebilmesi için her dersin öğretim programının hazırlanmasında ve geliştirilmesinde aşağıdaki ilkelere uyulacaktır.

1. Türk vatandaşlarının Atatürkçülük ve Atatürk medeniyetçiliği yönünde yetiştirilmesine; onlarda, milli birlik ve beraberlik şuurunun ve Atatürk sevgisinin geliştirilmesine özen gösterilecektir.

2. Her alanda milletimizi birleştirici, bütünleştirici ve yüceltici Atatürk milliyetçiliği temel alınacaktır.

3. Atatürk inkılap ve ilkelerine yeterli ve sistemli bir şekilde verilecek, anasınıfından başlanarak her öğretim kademesinde giderek artan bir ölçüde Atatürk İnkılaplarının önemi, anlamı ve bu inkılaplara bağlılığın gereği üzerinde durulacak, öğrenciler Devletine ve Anayasasına sadakat borucu içinde, Türk toplumunun çağdaş medeniyet seviyesine yükseltilmesi yönünde, büyük önder Atatürk'ün tesbit ettiği ilkeler doğrultusunda yetiştirilecektir.

4. Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu şuurunu yerleştirilecektir.

5. Vatandaşların Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilecek kimseler olarak yetiştirilmelerini sağlayıcı, aile, millet ve vatan sevgisini geliştirici öğrenme fırsatları yaratacak unsurlara önem verilecektir.

6. Program, kültür ve medeniyeti, tarihten edinilen dersleri, geçirilen tecrübeleri, bunlardan çıkarılan sonuçları yeni yetişen nesillere sürekli şekilde aktarıcı olacaktır.

7. Türkiye Cumhuriyetinin illebed varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu fikri temel olacak öğrencilerin, Türk milli menfaatlerine, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasına, Türkdüğün tarihi ve manevi değerlerine düşman olan her türlü düşünceler ve mülahazalara karşı uyanık olmaları sağlanacaktır.

8. Türk gençliğine, Türk kültür, sanat ve medeniyet varlığını tarihi ve coğrafi bütünlüğü içinde kavrama şuurunu kazandırılacak; bu amaçla, konuların seçiminde Türk toplumuna, Türk kültürüne ve Türkiye'ye eşgünlük verilecektir.

9. Program bu konudaki yöntem ve tekniklere uygun olarak hazırlanacak ve geliştirilecek, yurdumuzun çeşitli yörelerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte

olacaktır.

10. Program, kişinin ve toplumun her alandaki ihtiyacına uygun, çağdaş, üretime yönelik bilgi ve beceriyi kazandırıcı, milli kalkınma için gerekli insan gücünün yetiştirilmesini dikkate alan nitelikte olacaktır.

11. Program, öğrencilerde çağdaş, bilimsel ve hür düşünme, yaratıcılık, demokratik anlayış, sevgi ve saygı duygusu gibi nitelikler geliştirecek ve öğrencilerin geniş bir dünya görüşüne, hoşgörüye sahip olarak yetişmelerine imkan sağlayacak şekilde düzenlenecektir.

12. Program, çeşitli programlar arasında dikey ve yatay geçişleri kolaylaştırıcı bir esneklik içinde farklı ilgi, istidat ve yeteneklerin geliştirilmesine cevap verecek şekilde düzenlenecektir.

13. Hiçbir pratik faydası olmayan, gereksiz ve süs niteliğindeki bilgilere yer verilmeyecek, teorik ve uygulama arasında denge sağlanacaktır.

14. Öğrencilere, topluma uyum sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırma yanında, toplum hayatımıza süreklilik ve dinamizm kazandıran kültür değerlerimizin tanıtılıp benimsetilmesine önem verilecektir.

15. Öğrencilerimizin ruh, fikir ve beden yönünden mükemmel şekilde gelişmesini sağlamaya önem verilecektir.

16. Program, öğrencilere plan fikrini benimsetici ve planlı çalışma alışkanlığını kazandırıcı nitelikte olacaktır.

17. Eğitim bir bütün olarak ele alınacak, bu amaçla örgün ve yaygın eğitimin birbirini tamamlaması gözönünde bulundurulacaktır.

18. Ezberciliğe değil düşünme ve muhakeme yeteneğinin geliştirilmesine ağırlık verilecektir.

19. Dilde aşınığa gidilmeyecek, yaşayan dil kullanılacaktır.

20. Gereksiz sıyrıntılardan kaçınılmaya özen gösterilecektir.

Ek 7 : İzmir ili içerisinde anket uygulaması için seçilen yedi ortaöğretim kurumu ve anketlere verilen cevapların dökümü

A) Tamüyle katılıyorum, B) Biraz katılıyorum, C) Fikrim yok,
D) Biraz katılmıyorum, E) Tamüyle katılmıyorum

URLA LİSESİ

SORU	A	B	C	D	E
1	12	27	0	7	0
2	2	19	0	8	17
3	13	20	1	6	6
4	22	10	3	5	6
5	5	16	1	6	18
6	2	21	3	4	16
7	25	13	1	3	4
8	6	13	2	13	12
9	2	2	1	1	40
10	5	0	1	0	40
11	13	16	3	9	5
12	16	13	4	1	12
13	33	9	1	2	1
14	6	6	32	0	2
15	7	9	4	8	18
16	6	7	5	7	21
17	19	18	4	3	2
18	5	16	4	14	7
19	10	20	1	12	3
20	12	24	0	8	2
21	13	20	1	10	2
22	5	6	6	11	18
23	4	11	5	10	16
24	8	9	1	17	11
25	13	19	1	7	6
26	5	9	4	5	23
27	11	14	6	8	7
28	3	12	0	16	15
29	14	13	1	10	8

URLA İMAM-HATİP LİSESİ

SORU	A	B	C	D	E
1	3	9	0	1	1
2	0	4	2	3	5
3	5	5	0	0	4
4	9	1	0	2	2
5	1	5	0	2	6
6	4	4	0	3	3
7	10	1	1	0	2
8	5	5	0	3	1
9	0	0	0	0	14
10	0	0	1	0	13
11	6	4	4	0	0
12	8	2	3	0	1
13	11	2	0	0	1
14	0	1	11	0	2
15	2	2	4	2	4
16	3	0	1	0	10
17	7	3	3	1	0
18	2	6	3	0	3
19	4	5	2	1	2
20	4	2	2	2	4
21	4	5	1	2	2
22	1	7	3	2	1
23	1	3	6	1	3
24	5	2	0	5	2
25	3	6	0	4	1
26	2	5	0	1	6
27	7	5	0	0	2
28	3	4	0	2	5
29	4	4	1	2	3

Ek 7'nin devamı

GÜRÇEŞME LİSESİ

SORU	A	B	C	D	E
1	10	22	0	4	2
2	0	11	2	1	24
3	5	20	0	8	5
4	20	7	2	5	4
5	0	3	1	4	30
6	6	13	0	9	10
7	18	13	0	3	4
8	22	10	0	4	2
9	4	0	4	0	30
10	0	2	0	0	36
11	22	3	2	4	7
12	17	7	1	3	10
13	36	2	0	0	0
14	0	1	36	0	1
15	1	7	5	3	22
16	25	6	2	2	3
17	23	10	3	0	2
18	9	14	4	4	7
19	10	16	1	5	6
20	19	10	1	4	4
21	27	7	1	3	0
22	7	12	7	2	10
23	9	12	7	4	6
24	10	11	1	9	7
25	21	8	3	3	3
26	8	15	6	3	6
27	21	6	2	3	6
28	8	16	3	5	6
29	17	12	5	3	1

CUMHURİYET LİSESİ

SORU	A	B	C	D	E
1	11	26	0	10	1
2	0	12	2	6	28
3	9	27	0	8	4
4	22	13	1	11	1
5	1	20	2	10	15
6	5	20	0	7	16
7	18	17	0	4	9
8	16	20	2	5	5
9	0	4	0	2	42
10	2	1	0	2	43
11	23	11	1	4	9
12	14	15	2	9	8
13	35	9	2	1	1
14	3	4	34	3	4
15	5	14	3	3	23
16	20	13	4	4	7
17	26	12	2	3	5
18	4	16	8	6	14
19	6	17	6	8	11
20	10	22	2	12	2
21	18	17	0	9	4
22	8	13	9	0	18
23	7	13	8	5	15
24	11	10	1	15	11
25	10	18	5	11	4
26	4	14	7	10	13
27	22	6	6	5	9
28	4	19	2	3	20
29	23	8	5	7	5

Ek 7 'nin devamı

ATATÜRK LİSESİ

SORU	A	B	C	D	E
1	5	24	0	10	2
2	3	11	1	9	17
3	8	12	2	7	12
4	19	8	3	9	2
5	2	6	0	8	25
6	17	3	1	12	8
7	9	6	3	6	17
8	25	7	1	5	3
9	3	3	1	0	34
10	2	2	0	0	37
11	8	8	2	5	18
12	9	5	3	6	18
13	27	8	2	2	2
14	6	0	32	1	2
15	10	10	7	4	10
16	15	9	6	2	9
17	25	6	5	2	3
18	5	6	14	6	10
19	6	13	6	6	10
20	8	15	4	7	7
21	10	12	8	7	4
22	3	12	10	4	12
23	5	5	13	5	13
24	6	11	2	9	13
25	10	6	7	8	10
26	2	5	7	11	16
27	8	5	10	3	15
28	4	3	5	6	23
29	2	15	8	5	11

MUSTAFA KEMAL LİSESİ

SORU	A	B	C	D	E
1	9	23	0	8	5
2	4	14	1	10	16
3	11	20	2	7	5
4	25	9	2	6	3
5	4	16	1	5	19
6	5	21	0	2	17
7	10	6	2	2	25
8	34	5	1	2	3
9	2	1	0	0	42
10	4	0	1	1	39
11	16	8	5	5	11
12	9	5	6	5	20
13	36	3	3	1	2
14	8	0	33	1	3
15	11	8	5	4	17
16	22	4	2	8	9
17	25	11	1	5	3
18	4	17	5	8	11
19	8	13	2	9	13
20	15	16	2	7	5
21	12	16	3	9	5
22	10	9	4	4	18
23	8	13	7	6	11
24	8	13	3	9	12
25	11	8	4	14	8
26	6	10	3	8	18
27	19	7	6	3	10
28	4	12	2	11	16
29	18	11	5	5	6

Ek 7 'nin devamı

60. YIL ANADOLU LİSESİ

TOPLAM

SORU	A	B	C	D	E
1	0	30	1	7	0
2	2	16	1	13	6
3	5	20	0	9	4
4	27	4	1	4	2
5	1	9	3	9	16
6	4	17	2	7	8
7	5	19	4	3	7
8	16	12	2	1	7
9	0	0	0	2	36
10	0	1	0	0	37
11	8	6	2	8	14
12	10	6	1	13	8
13	24	8	1	4	1
14	4	1	32	0	1
15	11	12	4	7	4
16	6	9	4	6	13
17	13	16	0	4	5
18	2	11	10	8	7
19	1	6	10	13	8
20	5	11	2	13	7
21	4	14	2	9	9
22	2	4	10	5	17
23	1	4	12	7	14
24	0	7	4	14	13
25	2	9	4	15	8
26	1	2	8	6	21
27	2	5	7	11	13
28	1	2	1	11	23
29	4	7	0	8	19

SORU	A	B	C	D	E	TOPLAM
1	50	161	1	47	11	270
2	11	87	9	50	113	270
3	56	124	5	45	40	270
4	144	52	12	42	20	270
5	14	75	8	44	129	270
6	43	99	6	44	78	270
7	95	75	11	21	68	270
8	124	72	8	33	33	270
9	11	10	6	5	238	270
10	13	6	3	3	245	270
11	96	56	19	35	64	270
12	83	53	20	37	77	270
13	202	41	9	10	8	270
14	27	13	210	5	15	270
15	47	62	32	31	98	270
16	97	48	24	29	72	270
17	138	76	18	18	20	270
18	31	86	48	46	59	270
19	45	90	28	54	53	270
20	73	100	13	53	31	270
21	88	91	16	49	26	270
22	36	63	49	28	94	270
23	35	61	58	38	78	270
24	48	63	12	78	69	270
25	70	74	24	62	40	270
26	28	60	35	44	103	270
27	90	48	37	33	62	270
28	27	68	13	54	108	270
29	82	70	25	40	53	270

Ek 8 : İzmir ilinde anket uygulanan ortaöğretim coğrafya öğretmenlerinin anketlere verilen cevapların dökümü .

A) Tümüyle katılıyorum, B) Biraz katılıyorum, C) Fikrim yok,
D) Biraz katılmıyorum, E) Tümüyle katılmıyorum

COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ

SORU	A	B	C	D	E
1	41	2	0	1	0
2	17	10	1	9	7
3	16	20	2	4	2
4	6	17	1	9	11
5	14	18	0	5	7
6	18	20	1	3	2
7	3	5	4	2	30
8	3	15	0	10	16
9	15	2	1	0	26
10	3	9	5	9	18
11	2	7	6	4	25
12	36	7	0	1	0
13	31	3	1	4	5
14	26	12	0	3	3
15	22	11	0	6	5
16	27	10	0	6	1
17	1	5	0	0	38
18	10	14	1	4	15
19	6	14	0	4	20
20	7	15	2	3	17
21	1	6	0	2	35
22	2	15	3	3	21
23	15	17	0	5	7
24	22	8	2	2	10
25	3	9	1	8	23
26	0	7	2	5	30
27	18	12	1	4	9
28	3	4	1	4	32
29	28	2	5	8	1
30	7	10	2	7	18

SORU	A	B	C	D	E
31	9	16	0	12	7
32	3	16	1	6	18
33	32	8	2	2	0
34	44	0	0	0	0
35	40	0	0	2	2
36	5	11	0	2	26
37	31	8	1	3	1
38	36	5	0	0	3
39	23	14	1	5	1
40	27	11	1	5	0
41	4	1	1	5	33
42	31	7	0	4	2
43	2	2	1	1	38
44	4	3	0	2	35
45	10	13	0	4	17
46	20	13	0	0	11
47	41	1	0	1	1
48	1	7	1	4	31
49	6	8	4	6	20
50	5	7	2	6	24
51	8	11	9	4	12